

**TÜRKİYE’DE KÜLTÜREL ROTALARIN BELİRLENMESİNE İLİŞKİN
YÖNTEM: ENDÜSTRİ MİRASI ROTASI-KOCAELİ ÖRNEĞİ**

Esra ZENGİN GENGÖRÜ

**DOKTORA TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ŞUBAT 2024

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Esra ZENGİN GENGÖRÜ

06/02/2024

TÜRKİYE’DE KÜLTÜREL ROTALARIN BELİRLENMESİNE İLİŞKİN YÖNTEM:
ENDÜSTRİ MİRASI ROTASI-KOCAELİ ÖRNEĞİ

(Doktora Tezi)

Esra ZENGİN GENGÖRÜ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Şubat 2024

ÖZET

Bu çalışma, 1987 yılında Avrupa Konseyi tarafından başlatılan ve kültürel veya tarihi öneme sahip mekânları birbirine bağlayan kültürel rotalar kavramını ele almaktadır. Özellikle Santiago de Compostela Hacı Rotası’nın ilanıyla öne çıkan bu kavram, kültürel miras alanında önemli bir konu haline gelmiştir. Çalışma, Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı’nın 48 farklı temayı kapsayan ve Türkiye’de sadece destinasyon olarak tanımlı olan rotaları, Türkiye özelinde işlevsel hale getirebilmek amacıyla rota tanımlama ve geliştirme metodolojisi ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada çok ölçütlü değerlendirme yöntemi kullanılarak Türkiye’de gelişme potansiyeli en yüksek olarak Avrupa Endüstri Mirası Rotası’nın olduğu görülmüş ve çalışma bu rota üzerinden bir metodoloji ortaya koymaya odaklanmıştır. Çalışma alanı olarak belirlenen Kocaeli’nde Endüstri Mirası Rotası’nda yer alması gereken endüstri mirası unsurları önerilmiş ve bu unsurlar, çalışma kapsamında literatür taramalarından ve Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı’ndaki değerlendirme kriterleri baz alınarak hazırlanan kültürel rotalar planlama rehberi üzerinde irdelenmiştir. Ayrıca kültürel rota planlamasındaki en önemli paydaşlardan yerel halkın ve ilgili kamu kurumlarının personeli ile anket çalışmaları yapılarak konuya ilişkin farkındalıklarının ölçülmesi sağlanmıştır. Çalışmanın bulguları, kültürel rota planlanmasında kullanılmak amacıyla bir rehber, örgütlenme ve finansman modeli ve yasal mevzuat önerisidir. Kültürel rotaların belirlenmesine yönelik bir yol haritası ortaya koyması ile önem arz eden çalışma, kültürel rotaların Türkiye’deki potansiyelini değerlendirmek ve geliştirmek adına kapsamlı bir metodoloji ile literatüre önemli bir katkı sunmaktadır.

Bilim Kodu : 80208
Anahtar Kelimeler : Kültürel rotalar, endüstri mirası, Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı, Avrupa Endüstri Mirası Rotası
Sayfa Adedi : 320
Danışman : Prof. Dr. Ebru Vesile ÖCALIR

A METHODOLOGY RELATED TO DETERMINATION OF CULTURAL ROUTES
OF TURKEY: INDUSTRIAL HERITAGE ROUTE-THE KOCAELI CASE

(Ph.D. Thesis)

Esra ZENGİN GENGÖRÜ

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

February 2024

ABSTRACT

This study focuses on the concept of cultural routes initiated by the Council of Europe in 1987, connecting places of cultural or historical significance. Particularly highlighted with the declaration of the Santiago de Compostela Pilgrimage Route, this concept has become a significant topic in the field of cultural heritage. The study aims to develop a methodology for defining and enhancing routes designated only as destinations in Turkey under the Council of Europe Cultural Routes Program, which covers 48 different themes. The study identifies the European Industrial Heritage Route as having the highest development potential in Turkey using a multi-criteria assessment method, and the research focuses on developing a methodology based on this route. The proposed elements of industrial heritage that should be included in the Industrial Heritage Route in Kocaeli, determined as the study area, are examined on a cultural routes planning guide prepared based on literature reviews and evaluation criteria from the Council of Europe Cultural Routes Program. Additionally, awareness of the subject is measured by conducting surveys with local residents and personnel from relevant public institutions, essential stakeholders in cultural route planning. The findings of the study, including a guide, organizational and financing model, and legal recommendations, serve the purpose of being used in cultural route planning. This research is significant in evaluating and improving the potential of cultural routes in Turkey by providing a comprehensive methodology, thus making a valuable contribution to the literature.

Science Code : 80208
Key Words : Cultural routes, industrial heritage, Cultural Routes of Council of Europe
Program, European Route of Industrial Heritage
Page Number : 320
Supervisor : Prof. Dr. Ebru Vesile ÖCALIR

TEŞEKKÜR

Bilgi birikimi, tükenmez sabrı ve cesaretlendirici desteği ile hayatım boyunca minnettar kalacağım kıymetli danışmanım Sn. Prof. Dr. Ebru Vesile ÖCALIR'a (Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi), tez sürecim boyunca sağladıkları akademik rehberlikleri, bilgi birikimleri ve yönlendirmeleri için değerli hocalarım Sn. Prof. Dr. Mehmet TUNÇER'e (Çankaya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğretim Üyesi) ve Sn. Prof. Dr. Bilge ARMATLI KÖROĞLU'na (Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi), saha araştırmaları kapsamındaki yardım ve katkılarından dolayı Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü ve Kocaeli Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü yöneticilerine ve teknik personeline, desteklerini her zaman hissettiğim canım anneme ve babama, biricik ablama ve kardeşime, son olarak süreç boyunca maddi ve manevi her türlü desteği sağlayarak yanımda olan sevgili eşim Sn. Özkan GENGÖRÜ'ye ve bana bu tezi bitirme fırsatı sunan sevgili oğlum Talha'ya sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	x
RESİMLERİN LİSTESİ	xiv
HARİTALARIN LİSTESİ.....	xv
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xvi
1. GİRİŞ.....	1
2. LİTERATÜR TARAMASI.....	9
2.1. Bibliyometrik Analiz	9
2.1.1. Ortak yazar analizi.....	9
2.1.2. Yazar atıf analizi.....	10
2.1.3. Kaynak atıf analizi.....	11
2.1.4. Ülke atıf analizi	12
2.1.5. Kurum atıf analizi.....	13
2.1.6. Anahtar sözcük analizi.....	13
2.1.7. Metinlerin bibliyografik eşleşme analizi	14
2.1.8. Eş yazarların eş atıf analizi	15
2.1.9. Ara değerlendirme	15
2.2. Kültürel Rotalar	19
2.2.1. Kültürel rotaların tanımı ve tarihçesi.....	19
2.2.2. Kültürel rotalar ve turizm	28
2.2.3. Kültürel rotalar ve yerel ekonomik kalkınma.....	33

	Sayfa
2.2.4. Kültürel rota planlamasında kullanılan yöntem örnekleri	36
2.2.5. Ara değerlendirme	40
2.3. Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programında Türkiye.....	46
2.3.1. Avrupa konseyi kültürel rotalar programı	46
2.3.2. Avrupa Konseyi kültürel rotalar programında Türkiye	85
2.3.3. Ara değerlendirme	103
3. METODOLOJİ.....	111
3.1. Veri Toplama	111
3.2. Veri Analizi.....	114
3.3. Verilerin Yorumlanması	117
4. TÜRKİYE’DE KÜLTÜREL ROTALARIN GELİŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN YÖNTEM ÖNERİSİ.....	119
4.1. Rota Seçimi.....	119
4.1.1. Avrupa Endüstri Mirası Rotası’nın Türkiye özelinde geliştirilmesi	126
4.2. Çalışma Alanının Belirlenmesi	140
4.2.1. Kültürel miras olarak dönüştürülebilecek sanayi unsurlarının tespiti	140
4.2.2. Çalışma alanının seçilmesi	149
4.3. İstatistiksel Analizler	154
4.3.1. Saha araştırmaları kapsamında yerel halka yönelik gerçekleştirilen anket çalışması ve analizler	155
4.3.2. Faktör analizi	165
4.3.3. Saha araştırmaları kapsamında kamu personeline yönelik gerçekleştirilen anket çalışması ve analizler	174
4.4. Kültürel Rota Planlama Rehberi	179
4.4.1. Kültürel rotanın örgütlenme ve finansman modeli.....	249
4.4.2. Kültürel rotanın yasal çerçevesi	261
4.5. Ara Değerlendirme	264

	Sayfa
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	271
KAYNAKLAR	285
EKLER.....	295
EK-1. Yerel Halka Yöneltilen Anket Formu	296
EK-2. Kamu Personeline Yöneltilen Anket Formu	301
EK-3. Turizme ve Kültürel Faaliyetlere Bakış Bölümünden Gelen Yanıtların Korelasyon Matrisi.....	305
EK-4. Kültürel Rotalar ile İlgili Farkındalık ve Kültürel Rotalar ile İlgili Projelere Bakış Bölümünden Gelen Yanıtların Korelasyon Matrisi	309
ÖZGEÇMİŞ	319

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. Yazarların yayın sayısı ve atıf sayısı.....	10
Çizelge 2.2. Anahtar sözcük analizi sonucu ortaya çıkan küme dağılımı.....	17
Çizelge 2.3. UNESCO kültürel rota kriterleri	20
Çizelge 2.4. Avrupa Konseyi (CoE)'nin kültürel rotalar kriterleri	21
Çizelge 2.5. Kültürel rota tanım faktörleri	22
Çizelge 2.6. Kültürel rotaların sınıflandırılması.....	23
Çizelge 2.7. Uluslararası kuruluşların kültürel rotaları ele alış biçimleri	24
Çizelge 2.8. Kültürel turizm pazarlarının kültürel rotalarla ilişkisi	32
Çizelge 2.9. Yerel ekonomik kalkınma hedefleri ve kültürel rotalar ilişkisi	35
Çizelge 2.10. Kültürel rota planlamasında izlenilecek adımlar.....	37
Çizelge 2.11. Rota planlamasında plancılarının ve aktörlerin dikkate alması gerekenler.	38
Çizelge 2.12. Kültürel rotalar sosyo-ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik göstergeleri.....	39
Çizelge 2.13. Sürdürülebilir kültürel rotaların planlanmasını ve geliştirilmesini kolaylaştıran faktörler	39
Çizelge 2.14. Literatürde kültürel rotalara ilişkin tanımlamalarda ön plana çıkan noktalar.....	42
Çizelge 2.15. Kültürel rota planlamasına yönelik ortaya konulan faktörler.....	44
Çizelge 2.16. Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Genişletilmiş Kısmı Anlaşma (EPA)'ya üye olan ülkeler.....	50
Çizelge 2.17. Uzman raporu içeriği.....	53
Çizelge 2.18. Uzman değerlendirmesi kontrol listesi.....	54
Çizelge 2.19. Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programının önemli rol oynadığı konular.....	57
Çizelge 2.20. Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler	59
Çizelge 2.21. Avrupa Yahudi Mirası Rotası'na ilişkin genel bilgiler	88
Çizelge 2.22. Zeytin Ağaçları Rotası'na ilişkin genel bilgiler	89

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.23. Avrupa Tarihi Termal Kasabalar Rotası'na ilişkin genel bilgiler	91
Çizelge 2.24. Avrupa Seramik Rotası'na ilişkin genel bilgiler	93
Çizelge 2.25. Avrupa Megalitik Kültür Rotası'na ilişkin genel bilgiler	95
Çizelge 2.26. Avrupa Endüstri Mirası Rotası'na ilişkin genel bilgiler	96
Çizelge 2.27. Demir Perde İzi-EuroVelo 13'e ilişkin genel bilgiler	98
Çizelge 2.28. Aeneas Rotası'na ilişkin genel bilgiler.....	100
Çizelge 2.29. Tarihi Kafeler Rotası'na ilişkin genel bilgiler.....	102
Çizelge 2.30. Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Genişletilmiş Kısmi Anlaşma (EPA) kriterleri.....	105
Çizelge 2.31. Kategorilerine göre Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programında yer alan rotalar.....	106
Çizelge 2.32. Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler	108
Çizelge 3.1. Çalışmanın metodolojisine ilişkin genel değerlendirme	118
Çizelge 4.1. Türkiye'nin temsil edildiği rotaları kriterler kapsamında değerlendirme ..	125
Çizelge 4.2. Çapa noktası seçim kriterleri.....	128
Çizelge 4.3. Bölgesel bir rotanın genel özellikleri	129
Çizelge 4.4. Bölgesel rotalara dahil olabilecek siteler/alanlar/yapılar	130
Çizelge 4.5. Bölgesel bir rotanın başarılı olma faktörleri ve önem dereceleri.....	133
Çizelge 4.6. Türkiye'nin Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda temsil edildiği bağlantı noktaları ve alanlar.....	135
Çizelge 4.7. İller Arası Rekabet Endeksi 2021-2022	143
Çizelge 4.8. Türkiye'nin en büyük sekiz şehrinin sanayi mirasına ilişkin potansiyelleri	144
Çizelge 4.9. Türkiye'nin Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda temsil edilme potansiyeli taşıyan ve bu rotada yer alması önerilen tarihi sanayi unsurları.....	145
Çizelge 4.10. Öneri rotada yer alacak endüstri mirası unsurları	153
Çizelge 4.11. Yerel halka yönelik sunulan anketin bölümleri ve içerik özeti.....	155
Çizelge 4.12. Yerel halka dair hipotezler	156

Çizelge	Sayfa
Çizelge 4.13. Katılımcıların sosyo-ekonomik özelliklerine ilişkin sonuçlar	158
Çizelge 4.14. Kültürel rotalar konusundaki bilgi durumu	159
Çizelge 4.15. Kocaeli’ndeki endüstri miras unsurlarıyla ilgili bilgi durumu-frekans analizi	159
Çizelge 4.16. Kocaeli’ndeki endüstri miras unsurlarıyla ilgili bilgi durumu-Çapraz tablolar analizi	160
Çizelge 4.17. Kültürel rotalar konusundaki farkındalık	160
Çizelge 4.18. Kültürel projeleri takip etme durumu.....	161
Çizelge 4.19. Kültürel projelerde gönüllü ve profesyonel olarak aktif bir şekilde yer alma isteği	162
Çizelge 4.20. Ki-Kare testinin sonuçları	162
Çizelge 4.21. Kramer V testinin sonuçları	163
Çizelge 4.22. Kültürel rota projelerinde teşvik edeceği düşünülen fırsatlar	164
Çizelge 4.23. Ki-kare testi ve Kramer V testi sonuçları.....	164
Çizelge 4.24. Teşvik edecek fırsatlara ilişkin soruya verilen yanıtların frekans dağılımı.....	165
Çizelge 4.25. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testinin sonucu	167
Çizelge 4.26. Toplam varyansın açıklaması.....	168
Çizelge 4.27. Faktör döndürme yöntemi sonrası faktör yükleri ve bileşenler.....	169
Çizelge 4.28. Faktörlere yüklenen değişkenler	169
Çizelge 4.29. Faktörlerin isimlendirilmesi	170
Çizelge 4.30. Toplam varyansın açıklaması.....	171
Çizelge 4.31. Faktör döndürme yöntemi sonrası faktör yükleri ve bileşenler.....	172
Çizelge 4.32. Faktörlere yüklenen değişkenler	173
Çizelge 4.33. Faktörlerin isimlendirilmesi	173
Çizelge 4.34. Kamu personeline yönelik sunulan anketin bölümleri ve içerik özeti	174
Çizelge 4.35. Kamu personeline dair hipotezler	175
Çizelge 4.36. Anket katılımcılarının kurumlara göre dağılımı.....	175

Çizelge	Sayfa
Çizelge 4.37. Katılımcıların sosyo-ekonomik özelliklerine ilişkin sonuçlar	176
Çizelge 4.38. Kamu personelinin bulundukları kurumun kültürel rota projelerine katkı sağlayabilme durumuna yönelik tutumları	177
Çizelge 4.39. Kültürel rota projelerinin sağlayacağı katkılara yönelik kamu personelinin tutumu.....	178
Çizelge 4.40. Kamu personelinin bulundukları kurumun kültürel rota projelerine katkı sağlayabilme durumuna yönelik tutumları.....	179
Çizelge 4.41. Kültürel rota planlama rehberi	196
Çizelge 4.42. Kültürel rota örgütlenme ve finansman modeline ilişkin bir öneri	257
Çizelge 4.43. Kocaeli’nde gerçekleştirilecek bir kültürel rota planlama projesinin örgütlenme ve finansman modeli	258
Çizelge 4.44. Kültürel rotaların korunması için gerekli yasal önlemler.....	263
Çizelge 4.45. Yerel halka yönelik belirlenen hipotezlerin durumu	266
Çizelge 4.46. Yapılan faktör analizlerinin amacı	267
Çizelge 4.47. Faktör analizi sonucunda belirlenen faktörler	267
Çizelge 4.48. Kamu personeline yönelik belirlenen hipotezlerin durumu	269

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 2.1. Yazarlara ait ortak yazar analizi dağılımı	10
Resim 2.2. Yazar atıf analizi ile ortak yazar analizinin dağılımı	11
Resim 2.3. Kaynak atıf analizinin dağılımı.....	12
Resim 2.4. Ülke atıf analizinin dağılımı	12
Resim 2.5. Kurum atıf analizinin dağılımı.....	13
Resim 2.6. Anahtar sözcük analizinin dağılımı.....	14
Resim 2.7. Metinlerin bibliyografik eşleşme analizinin dağılımı	14
Resim 2.8. Eş yazarların eş atıf analizi dağılımı	15
Resim 2.9. Küme yoğunluklarının dağılımı	16

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita	Sayfa
Harita 2.1. Avrupa Yahudi Mirası Rotası’nda temsil edilen ülkeler.....	87
Harita 2.2. Zeytin Ağacı Rotası’nda temsil edilen ülkeler.....	89
Harita 2.3. Avrupa Tarihi Termal Kasabalar Rotası’nda temsil edilen ülkeler.....	91
Harita 2.4. Avrupa Seramik Rotası’nda temsil edilen ülkeler.....	92
Harita 2.5. Avrupa Megalitik Kültür Rotası’nda temsil edilen ülkeler.....	94
Harita 2.6. Avrupa Endüstri Mirası Rotası’nda temsil edilen ülkeler.....	96
Harita 2.7. Demir Perde İzi-EuroVelo 13’de temsil edilen ülkeler.....	98
Harita 2.8. Aeneas Rotası’nda temsil edilen ülkeler.....	99
Harita 2.9. Tarihi Kafeler Rotası’nda temsil edilen ülkeler.....	102
Harita 4.1. Öneri rotada yer alacak endüstri mirası unsurları.....	154

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler

Açıklamalar

d

Örnekleme hatası

n

Örneklem büyüklüğü

q

İncelenen olayın olmayış sıklığı

Kısaltmalar

Açıklamalar

CoE

Council of Europe

ERIH

European Route of Industrial Heritage

ICOMOS

International Council on Monuments and Sites

ILO

International Labor Organization

TICCIH

The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage

UNESCO

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

1. GİRİŞ

Tarihi, sanatsal ve kültürel siteleri vurgulayarak ve bunları tematik bir rota üzerinde birleştirerek kültürel mirası tanıtmak ve koruma konusunda önemli bir araç olan kültürel rotalar, ziyaretçilere anlamlı ve içsel bir deneyim yaşatmayı, farklı kültürel manzaraları keşfetme ve yerel mirası ve gelenekleri daha derinlemesine anlama fırsatı sunmayı amaçlamaktadır.

Kültürel rotalar fiziksel yollar olmanın ötesinde zengin bir tarih, hafıza ve sembolizm dokusu taşımaktadır. Kültürel rotalar, antik çağlara kadar uzanan derin bir tarihsel bağlamı barındırarak ticaret, hac yolculukları ve keşif için kullanılan güzergâhlar olarak medeniyetleri birbirine bağlamış ve mal, fikir ve kültürel uygulamaların değişimine olanak tanımıştır. Geçmişe dokunmaya olanak sağlayarak önceki nesillerin izlerini takip etmeye ve deneyimlerinden faydalanmaya olanak tanıyan rotalar, çok kültürlü diyalogu, anlayışı ve saygıyı teşvik ederek günümüzü ve geleceğimizi şekillendirme gücüne sahip olarak değerlendirilmektedir.

Kültürel rotaların korunması ve tanıtılması, rotalar boyunca yaşanan mücadelelerin ve başarıların hikâyelerini keşfetme ve bölgenin tarihini ve ilişkilendirilmiş değerleri daha derinlemesine anlama fırsatı ile ziyaretçilere yüzeysel çekiciliklerin ötesine geçen bir kültür turizmi deneyimi sunmaktadır.

Turistleri ve ziyaretçileri çekerek yerel topluluklar için gelir oluşturan ve bölgenin ekonomik büyümesine katkıda bulunan kültürel rotalar, yerel gelenekleri, el sanatlarını ve kültürel uygulamaları koruma ve canlandırmaya yardımcı olarak istihdam fırsatları sağlamakta ve yerel ekonomiyi desteklemektedir. Yerel topluluklar arasında gurur ve kimlik duygusu oluşturarak sosyal faydalar sağlayan rotalar, farklı topluluklar ve uluslararası kültürler arasında alışveriş, anlayış ve karşılıklı saygı için bir platform meydana getirmektedir. Rotalar aracılığıyla kültürler arasında köprüler oluşturarak bilgi, fikir ve inançların değişimine olanak tanınmakta olup kültürel miras kaynaklarının korunması ve geliştirilmesi sağlanmaktadır.

Kültürel rotalar, uluslararası kuruluşların yürüttükleri projelerle önemini korumayı başarmış ve özellikle ICOMOS, UNESCO ve Avrupa Konseyi tarafından rotalara dair farkındalığın

artırılması amacıyla pek çok çalışma yürütülmüştür. Avrupa Konseyi tarafından 23 Ekim 1987 tarihinde yayınlanan Santiago de Compostela Bildirgesi ile hac rotalarının yeniden canlandırılması kapsamında ele alınan Santiago de Compostela Hac Rotası, Kültürel Rotalar Programının başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı, birkaç ülke arasında paylaşılan Avrupa değerlerini göstermek, uluslararası çalışmalara konu olmak, Avrupa tarihini, hafızasını veya mirasının bir parçasını yansıtmak ve modern Avrupa'nın yorumuna katkıda bulunmak, gençlerin eğitimsel ve kültürel etkileşimlerini teşvik edebilmek ve konseyin bu alanlarla ilgili konularıyla uyumlu olmak, kültürel turizmi destekleyen ve kültürel gelişimi sürdüren geliştirme ve öncü projelere olanak tanımak, Avrupa Konseyi ağı içinde uzun vadeli, çok disiplinli projeleri düşünmek ve izin vermek şeklindeki kriter kapsamında değerlendirilmektedir. Avrupa'nın zengin ve çeşitli mirasını keşfederek insanları ve mekânları paylaşılan tarih ve miras ağlarında bir araya getirerek seyahate davet eden bir girişim olarak karşımıza çıkan ve Avrupa Konseyi'nin insan hakları, kültürel çeşitlilik, çok kültürlü diyalog ve sınırların ötesinde karşılıklı değişim gibi değerlerini uygulayan Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı, mimariden manzaraya, dini unsurlardan gastronomiye ve maddi olmayan mirasa, Avrupa sanatında, müziğinde ve edebiyatında yer alan pek çok figürden oluşan temaları ile Kasım 2023 itibariyle toplam 48 rotadan meydana gelmektedir.

Türkiye, üye ülkelere görsellik, yeni hedef grupları, market tanıtımı, turizm teklifleri, network iş birlikleri, fon oluşturma, yeni verilerin hazırlanması gibi pek çok konuda fayda sağladığı görülen Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'na 15 Ocak 2018 tarihinde Avrupa Konseyi Kültürel Yollar Genişletilmiş Kısmi Anlaşması'nı imzalayarak üye olmuş ve 2023 yılı itibariyle toplam dokuz adet rota ile bu programda temsil edilmektedir. Türkiye'nin temsil edildiği rotalar: Avrupa Yahudi Mirası Rotası, Zeytin Ağacı Rotaları, Avrupa Tarihi Termal Kasabalar Rotası, Avrupa Seramik Rotası, Avrupa Megalitik Kültür Rotası, Avrupa Endüstri Mirası Rotası, Demir Perde İzi – Eurovelo 13, Aeneas Rotası ve Tarihi Kafeler Rotası'dır.

Konunun tanımı

Çalışmada Türkiye'nin Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'nda sadece dokuz rotada temsil edilmesinin, ülke potansiyellerinin uluslararası arenada tam anlamıyla bilinmediği ve

göz ardı edildiği sorunundan yola çıkılmıştır. Türkiye özelinde işlevini yerine getirebilmeleri için rotaların tanımlanması, rota geliştirme ve var olan bir rotaya dâhil olma sürecinin kim tarafından ve nasıl bir yöntemle yapılacağına belli olmamasından dolayı kültürel rotalar tanımlamak için bir metodolojinin geliştirilmesinin gerekli olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışma ile çok ölçütlü değerlendirme yöntemiyle Türkiye özelinde geliştirilme potansiyeli en yüksek olarak belirlenen Avrupa Endüstriyel Miras Rotası üzerinden bir kültürel rota belirleme metodolojisi geliştirilmesi amaçlanmıştır. Çalışma alanı olarak belirlenen Kocaeli’nde yer alan endüstri mirası unsurları tespit edilerek bir endüstri mirası rotası önerisi getirilmiştir. Çalışma kapsamında Türkiye’de ilerleyen süreçlerde kültürel rotalar planlaması konusunda yapılacak çalışmalara altlık olması için bir kültürel rota planlama rehberi hazırlanmış olup Kocaeli’nde tespit edilen endüstri mirası unsurları, bu rehber üzerinden irdelenmiştir.

Bu amaçla çalışmanın ilk kısmında; kültürel rotalara ilişkin yayınların bibliyometrik analizine, kültürel rota kavramının ulusal ve uluslararası yayınlarda ele alınış biçimlerine ve kültürel rotaların turizm ve yerel ekonomik kalkınma arasındaki ilişkinin nasıl olduğuna, rota planlamada uygulanan yöntem örneklerinin neler olduğuna, Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı’nın sunduğu avantajlara, programda yer alan temalara ve Türkiye’nin Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı’ndaki güncel durumuna dair literatür taraması yapılmıştır.

Çalışmanın ikinci kısmında; Türkiye’nin Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı’ndaki temsiliyetinin geliştirilmesine dair bir yöntem önerisi ortaya koymak amacıyla Türkiye’nin yer aldığı rotalar, coğrafi boyutu, tarihsel ve kültürel boyutu, network oluşturma imkânı ve güzergâh oluşturma potansiyeli, bir ulaşım ağının varlığı ile ortaya çıkması ve zenginleştirici diğer faktörler olarak adlandırılan kriterler altında ele alınmıştır. Çalışmanın yürütüleceği rota olarak Avrupa Endüstri Mirası Rotası seçilmiş olup bu rotada Türkiye’nin temsil edildiği noktalar tespit edilmiş ve çalışma alanı olarak sanayi mirası ile ön plana çıkan Kocaeli şehri seçilmiştir. Kocaeli’nde yer alan ve geliştirilecek rotaya dahil olacak sanayi unsurlarının tespitinin ardından kültürel rotalar, endüstri mirası ve Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı konularındaki bilgi seviyelerinin ölçülmesi ve konuya ilişkin farkındalıklarının tespit edilmesi amacıyla yerel halka ve ilgili kamu kurumlarında çalışan kamu personeline yönelik anket uygulaması yapılmış olup genel analizlerin yanı sıra turizme ve kültürel faaliyetlere ve kültürel rotalarla ilgili projelere bakış açılarını tanımlayan

faktörlerin belirlenmesi amacıyla faktör analizi yapılarak sonuçlar bu bölümde değerlendirilmiştir.

Çalışma, Türkiye’de kültürel rotalar ile Kocaeli’nde yer alan tarihi endüstri mirası unsurlarının yer aldığı ve Avrupa Endüstri Mirası Rotası’nda Türkiye’nin temsil edildiği noktaların artmasını sağlayacak yeni bir rotaya, kültürel rotaların oluşturulması sırasında kullanılmak üzere planlama rehberine ve kültürel rotaların korunması ve yönetilmesine ilişkin yasal mevzuatın ve örgütlenme ve finansman modelinin nasıl olması gerektiğine ilişkin öneriler ile sonlandırılmıştır.

Araştırmanın amacı

Çalışmanın amacı, Avrupa Endüstri Mirası Rotası’nda temsil edilen Türkiye özelinde rotaların tanımlanması, rota geliştirme ve var olan bir rotaya dahil olma sürecinin kim tarafından ve nasıl bir yöntemle yapılacağının belli olmamasından dolayı kültürel rotalar tanımlamak için gerekli bir metodoloji geliştirmektir. Çalışmanın hedefleri şunlardır:

- Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları Programı’nda herhangi bir temada yer alabilmek için taşınması gereken kriterleri araştırmak,
- Türkiye’nin Avrupa Endüstri Mirası Rotası’ndaki temsiliyetini artıracak potansiyellerine yönelik envanter çalışması yaparak rotaya dahil olabilecek unsurları tespit etmek,
- Kültürel rotalar oluşturmak için gerekli bir planlama rehberi hazırlamak,
- Çalışma alanı olarak seçilen Kocaeli’nde Avrupa Endüstri Mirası Rotası’nda yer alabilecek sanayi mirası unsurlarını tespit etmek,
- Çalışma alanı olarak seçilen Kocaeli’nde yaşayan yerel halk ve konuyla ilgili kamu kurumlarının kültürel rotalara ve yaşadıkları şehrin turizm durumuna ilişkin bakış açılarını tespit etmek,
- Kültürel rotalar konusunda çoklu paydaş katılımını destekleyen bir örgütlenme ve finansman modeli ortaya koymak,
- Kültürel rotaların oluşturulması, korunması ve popülerliğinin artırılması için gerekli yasal mevzuata dair öneriler ortaya koymaktır.

Araştırma soruları

Araştırmada öncelikle şu sorulara yanıtlar aranmaktadır:

- Türkiye'nin Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı kapsamında temsiliyetinin geliştirildiği bir rota önerisi nasıl olmalıdır?
- Bir kültürel rota planlama rehberi nasıl olmalıdır?
- Kültürel rotalarının korunmasını ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlayacak yasal düzenlemeler nasıl olmalıdır?
- İyi planlanmış bir kültürel rotanın örgütlenme ve finansman modeli nasıl olmalıdır?

Araştırmanın önemi

Kültürel mirası ve tarihi alanları birbirine bağlayan yollar veya güzergâhlar olarak tanımlanan kültürel rotalar, genellikle tarihsel, kültürel veya tematik bir odak noktası etrafında düzenlenmekte olup ziyaretçilere belirli bir coğrafi bölgede veya bir ülkede bulunan önemli kültürel ve tarihi mekânları keşfetme fırsatı sunan kültürel miras unsurları olarak ulusal sınırları aşan, farklı bölgeleri veya ülkeleri kapsayan ve genellikle bir tarihsel veya kültürel teması takip eden yolları ifade etmektedir. Kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması konusunda önemli bir rol oynayan kültürel rotalar, yerel ekonomik kalkınmaya ve turizme olan katkıları bakımından da ulusal ve uluslararası yayınların ve kuruluşların ilgi odağı olmaktadır.

Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı, kültürel rotalar ile ilgili çalışmaların başlanmasında ve popülerliğinin artmasında önemli bir konuma sahiptir. Program kapsamında belirli bir tema etrafında bir araya gelen ve Avrupa'nın tarihini, mirasını, sanatını, edebiyatını, gelenek ve göreneklerini yaşatarak gelecek nesillere aktarımını sağlayan rotalar ile sürdürülebilir turizmin canlandırılması ve geri planda kalan bölgelerin yerel ekonomik kalkınma dinamikleri ile yeniden ele alınması amaçlanmaktadır.

2023 yılı itibariyle 59 ülkedeki miras unsurlarından meydana gelen toplam 48 rotanın yer aldığı Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'nda Türkiye 2018 yılında temsil edilmeye başlanmış olup dâhil olduğu rotaların sayısı günümüz itibariyle dokuza yükselmiştir. Türkiye'nin barındırdığı potansiyeller göz önünde bulundurulduğunda dâhil olduğu rotalarda yalnızca birkaç noktada temsil edilmesi, Türkiye'nin bu programda hak ettiği

konuma ulaşamadığını gözler önüne sermekte ve bu durum, araştırmaya değer bir konu olarak değerlendirilmektedir. Türkiye özelinde işlevini yerine getirebilmeleri için rotaların tanımlanması, rota geliştirme ve var olan bir rotaya dahil olma sürecinin kim tarafından ve nasıl bir yöntemle yapılacağının belli olmaması, kültürel rotalar tanımlamak için bir metodoloji ortaya konulmasını zorunlu hale getirmiştir. Çalışma ile çok ölçütlü değerlendirme yöntemiyle Türkiye özelinde geliştirilme potansiyeli en yüksek olarak belirlenen Avrupa Endüstriyel Miras Rotası üzerinden bir kültürel rota belirleme metodolojisi geliştirilmesi amaçlanmıştır. Çalışma alanı olarak belirlenen Kocaeli’nde yer alan endüstri mirası unsurları tespit edilerek bir endüstri mirası rotası önerisi getirilmiştir. Çalışma kapsamında Türkiye’de ilerleyen süreçlerde kültürel rotalar planlaması konusunda yapılacak çalışmalara altlık olması için bir kültürel rota planlama rehberi ortaya konulması bakımından büyük önem arz etmektedir.

Hipotezler

Çalışmada kültürel rotaların geliştirilmesi için potansiyelleri ortaya çıkarmak, mevcut bir rotayı geliştirmek ve zenginleştirmek ve rotanın kabul edilebilirliği ölçmek amacıyla oluşturulan hipotezler şunlardır:

- Yerel halk, yerel ekonomik kalkınma kapsamında gerçekleştirilecek kültürel projelere, ekonomik açıdan yeni fırsatlar sağlayacağı takdirde katkı sağlama eğilimindedir.
- Kamu personeli, Kocaeli'ndeki tarihi sanayi unsurlarına yönelik gerçekleştirilecek bir projede, çalıştıkları kurumların örgütlenme ve finansman modelinde aktif olarak yer alması gerektiği konusunda görüş birliğine sahiptir.
- Kamu personeli, kültürel rota projelerinin yerel ekonomik kalkınmaya ve turizme olumlu katkılar sunacağı konusunda görüş birliğine sahiptir.

Sınırlılıklar

Avrupa Endüstriyel Miras Rotası’nın Türkiye’deki ve gelişim durumundaki temsil noktaları incelenerek mekânsal bir süreklilik oluşturacak şekilde çalışma alanı olarak seçilen Kocaeli’nde yeni bir rota oluşturulması sırasında kullanılacak bir yöntem ortaya koymak, çalışmanın sınırlılığını oluşturmaktadır.

Tanımlar

Kültürel rota: Belirli bir konu veya tema etrafında farklı ulaşım biçimleri ile erişilebilir doğal veya insan yapımı cazibe merkezlerini bir araya getiren turizm ürünleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Puczkó ve Rátz'a, 2000). Tarih boyunca önemli işlevleriyle ilişkilendirilen soyut ve somut kültürel değerlerle birlikte yeni ve dinamik bir sistem olarak kültürel rotaların doğal bir bağlamda ve yerel, ulusal, bölgesel, kıtasal ve kıtasal ötesi ölçeklerde oluşturuldukları üzerinde durulmuştur (Ducassi ve Rosa, 2005). Kültürel rotalar, bulundukları bölgenin özgünlüğünü ve bireyselliğini belirleyen ve benzer öğelere sahip alanları birbirine bağlayarak yeni bir miras modeli meydana getirmektedir (Zabbini, 2012).

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Bibliyometrik Analiz

Bibliyometrik analiz, belirli bir konu ile ilgili olarak üretilen akademik yayınların arasındaki ilişkileri sayısal olarak analiz edilmesidir. Akademik çalışmalara ilişkin yayın veri tabanlarından elde edilen bibliyografik veriler aracılığıyla sayısal verilerden faydalanarak hazırlanan bibliyometrik analiz, yazarlar, kurumlar ve ülkeler kapsamında atıf analizi, alıntı ve anahtar kelime grafikleri gibi sonuçların ortaya konmasına yönelik bir analiz yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bibliyometrik analiz ile herhangi bir konuda akademik yayın üreten araştırmacıların etkileri ile araştırmacılar arasındaki etkileşimin boyutunun ortaya konması amaçlanmaktadır.

Tez kapsamında 25.09.2023 tarihinde Web of Science veri tabanında “Cultural routes” ve “cultural route” anahtar sözcükleriyle yapılan arama sonucunda toplamda 236 adet sonuca ulaşılmış olup elde edilen sonuçlar, yazar, atıf, dergi, ülke, kurum ve anahtar sözcük analizleri üzerinden analize tabi tutulmuştur. Vosviewer 1.6.19 sürümlü yazılım kullanılarak yapılan bibliyometrik analiz sonuçları aşağıda yer almaktadır.

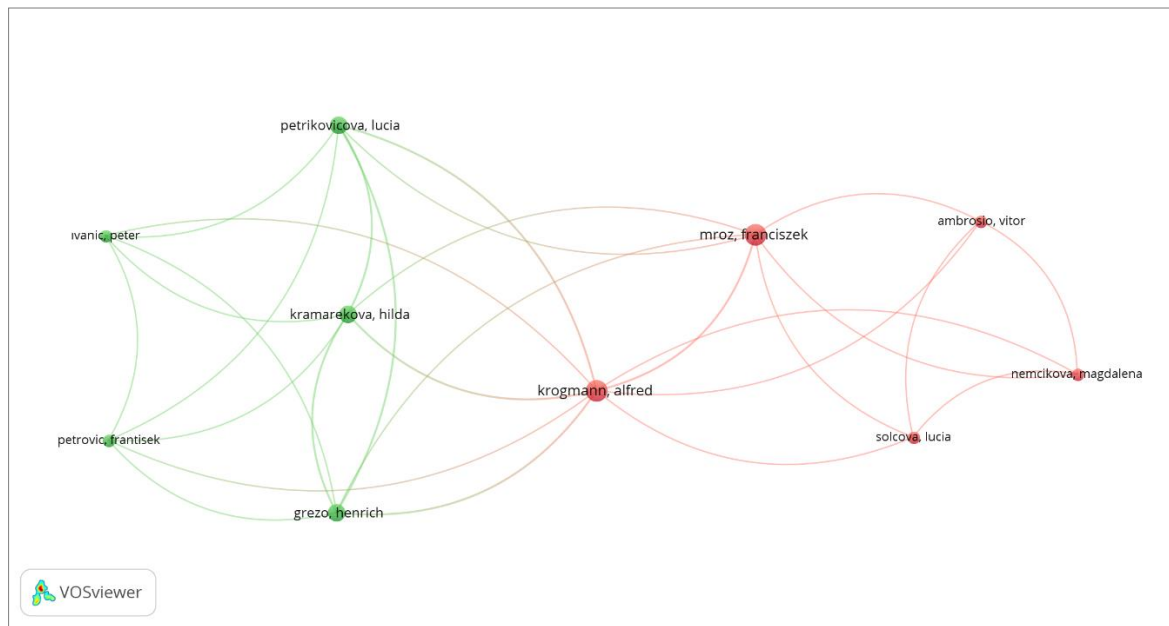
2.1.1. Ortak yazar analizi

Yapılan ortak yazar analizi ile “cultural route” ve “cultural routes” konularında çalışan 278 yazarın hepsinin birbirleriyle bağlantısı olmadığından dolayı etkileşim grafiğinde en geniş bağlantı setinin 10 yazardan meydana gelmektedir. Konuyla ilgili en çok yayının Antonia Moropoulou ve Marta Severo olduğu; en çok atıf (487) yapılan yazarların başında ise konuyla ilgili bir adet yayınıyla Greg Richards ve Julie Wilson olduğu görülmüştür. Etkileşim grafiğinde yer alan yazarların yayın sayısı ve atıf sayısı aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge 2.1. Yazarların yayın sayısı ve atıf sayısı

Yazar Adı	Yayın Sayısı	Atıf Sayısı
Krogmann, Alfred	3	9
Mroz, Franciszek	3	4
Ambrosio, Vitor	1	4
Nemcikova, Magdalena	1	4
Solvoca, Lucia	1	4
Kramarekova, Hilda	2	5
Petrikovicova, Lucia	2	5
Ivanic, Peter	1	5
Petrovic, Frantisek	1	5

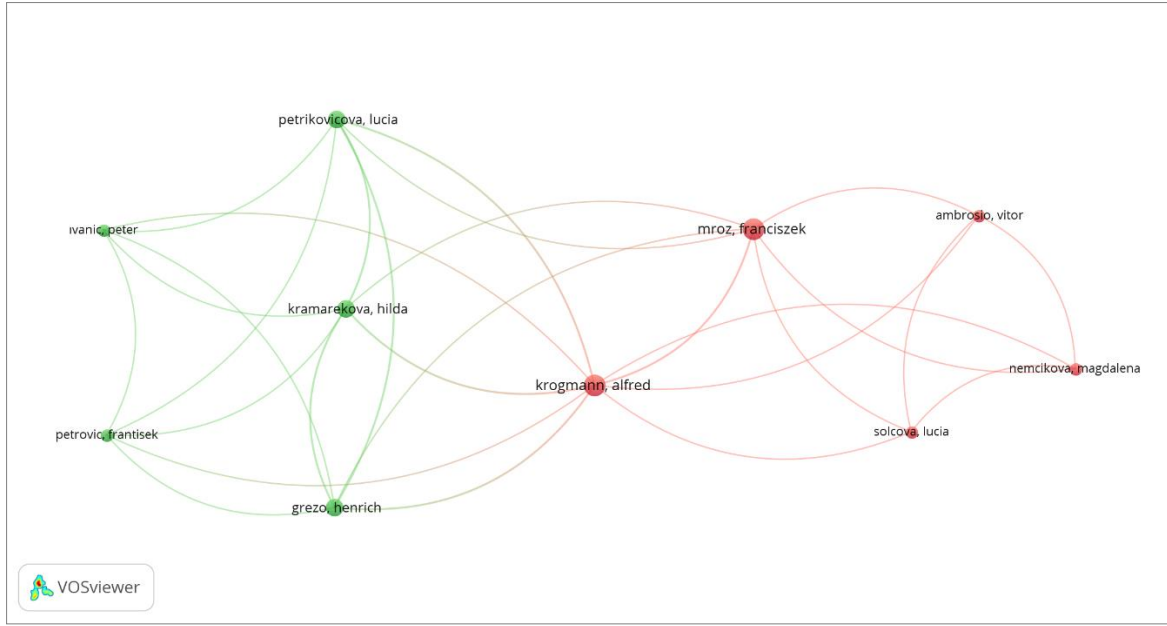
Çizelgede yayın ve atıf sayısı verilen yazarlara ait ortak yazar analizi grafiği aşağıda yer almaktadır.

Resim 2.1. Yazarlara ait ortak yazar analizi dağılımı

2.1.2. Yazar atıf analizi

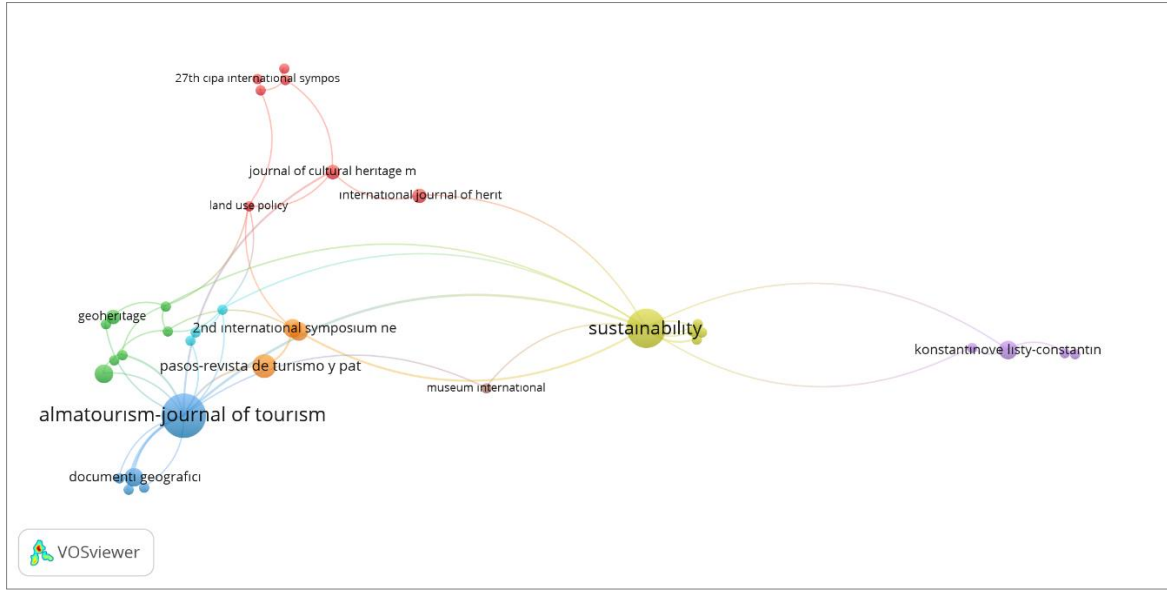
Yapılan yazar atıf analizi ile “cultural route” ve “cultural routes” konularında çalışan 278 yazarın hepsinin birbirleriyle bağlantısı olmadığından dolayı etkileşim grafiğinde en geniş bağlantı setinin 10 yazardan meydana gelmektedir. Yazar atıf analizi ile ortak yazar analizinin grafiklerinin aynı olduğu görülmüştür. Analiz sonucu oluşan etkileşim grafiği aşağıda yer almaktadır.

Resim 2.2. Yazar atıf analizi ile ortak yazar analizinin dağılımı

2.1.3. Kaynak atıf analizi

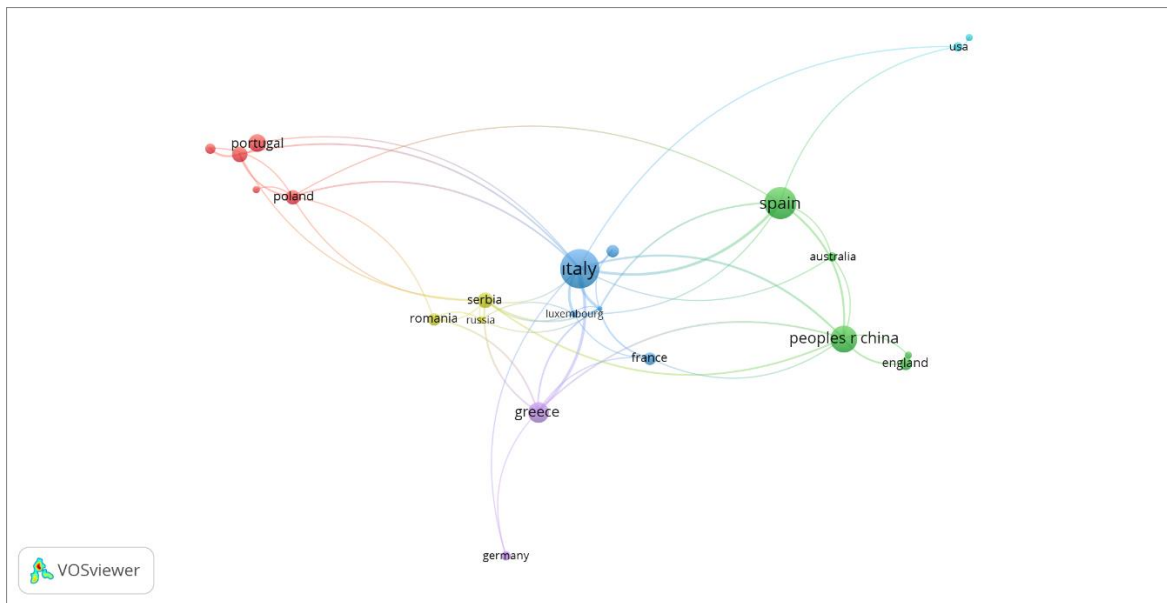
Kaynak atıf analizi ile konuyla ilgili en çok atıf yapılan yayınların yer aldığı kaynakların aldıkları atıf sayılarının birbirleriyle ilişkisini ortaya konmaktadır. Bu kapsamda en çok atıf alan kaynağın 585 atıf sayısı ile “tourism management” olduğu ve “environment and planning d-society & space” kaynağının 130 atıf sayısı ile ikinci sırada yer aldığı görülmüştür. Yapılan kaynak atıf analizi ile “cultural route” ve “cultural routes” konularında yayın bulunan 88 kaynağın hepsinin birbirleriyle bağlantısı olmadığından dolayı etkileşim grafiğinde en geniş bağlantı seti 35 kaynaktan meydana gelmektedir.

Resim 2.3. Kaynak atf analizinin dağılımı

2.1.4. Ülke atf analizi

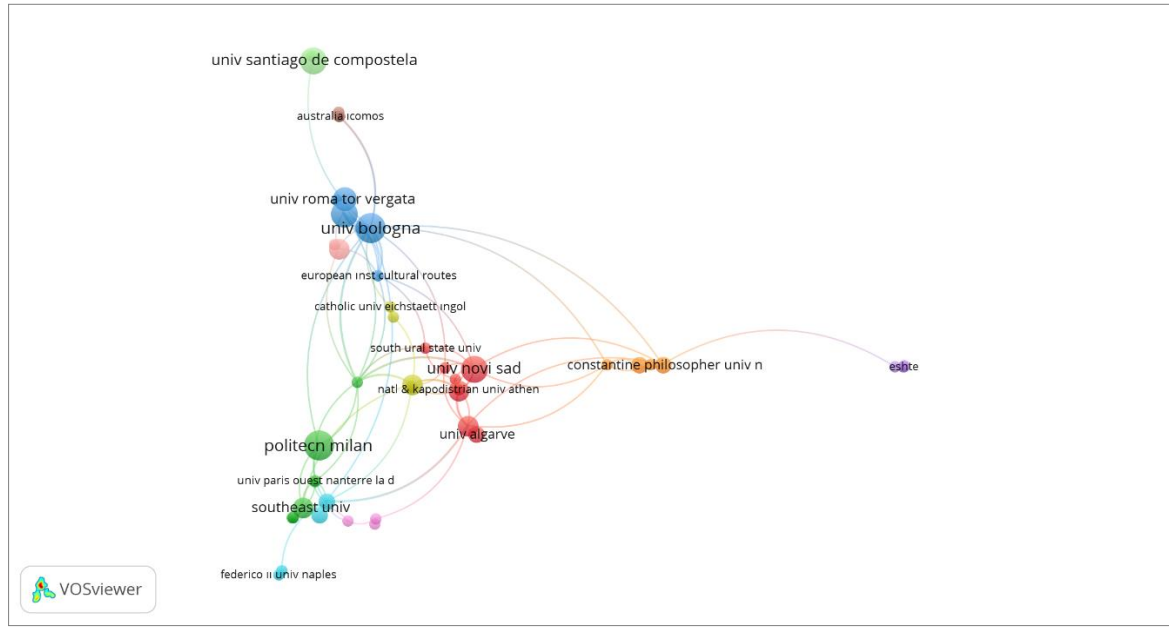
Ülke atf analizi ile konuyla ilgili yapılan yayınların ülkelere göre dağılımı ile birlikte yapılan atf sayısının birbirleriyle etkileşimi ortaya konmaktadır. Atf sayısına göre gelen sonuçlara bakıldığında 37 yayın ve 733 atf ile İspanya'nın ilk sırada; 342 atf sayısı ile İtalya'nın ikinci; 169 atf sayısı ile İngiltere'nin üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir. Ülke atf analizi sonucu ortaya çıkan etkileşim grafiği aşağıda yer almaktadır.

Resim 2.4. Ülke atf analizinin dağılımı

2.1.5. Kurum atıf analizi

Atıf yapılan yayınların yer aldığı kurumlara bakıldığında ilk sırada “autonomous univ Barcelona univ w england”ın ilk sırada; “tourism res & mkt”nin ikinci sırada ve “univ roma la sapienza”nın üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir. Analiz sonucu gelen etkileşim grafiği aşağıda yer almaktadır.

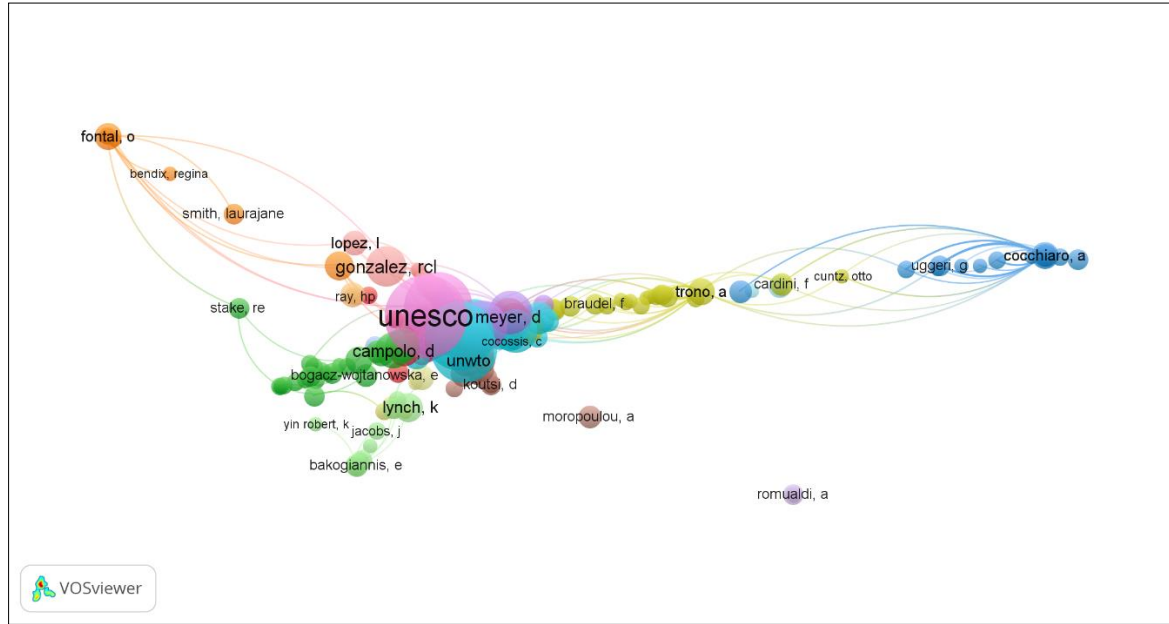
Resim 2.5. Kurum atıf analizinin dağılımı

2.1.6. Anahtar sözcük analizi

Konu ile ilgili literatürde yer alan yayınlardaki anahtar sözcüklere bakıldığında cultural route, cultural routes, cultural tourism, sustainable tourism, council of europe ve world heritage kelimelerinin ön plana çıktığı görülmüş olup analiz sonucunda oluşan etkileşim grafiği aşağıda yer almaktadır.

2.1.8. Eş yazarların eş atıf analizi

Atıf yapılan yazarların eş atıf sayılarına bakıldığında “unesco”nun ilk sırada; “richards, g”nin ikinci sırada ve “council of, europe”un üçüncü sırada yer aldığı görülmüş olup ilgili etkileşim grafiği aşağıda yer almaktadır.

Resim 2.8. Eş yazarların eş atıf analizi dağılımı

2.1.9. Ara değerlendirme

Yapılan bibliyometrik analiz ile 25.09.2023 tarihinde Web of Science veri tabanında “Cultural routes” ve “cultural route” anahtar sözcükleriyle yapılan arama sonucunda toplamda 236 adet sonuca ulaşılmış olup konuyla ilgili ilk yayının 2002 yılında literatüre girdiği ve 2019 yılında 35 adet yayının hazırlandığı ve 2023 yılına gelindiğinde konuya ilişkin çalışmaların 17 adet ile sınırlı olduğu görülmüştür. “Cultural routes” ve “cultural route” kavramlarıyla ilgili 164 adet makale, 59 adet bildiri metni, 6 adet kitap bölümü, 6 adet editöryal yazı, 4 adet değerlendirme makalesi, 2 adet kitap değerlendirmesi, 2 adet erken erişim yayını ve 1 adet film değerlendirmesinin literatürde yer aldığı görülmüştür. Elde edilen sonuçlar, yazar, atıf, dergi, ülke, kurum ve anahtar sözcük analizleri üzerinden analize tabi tutulmuştur.

Çizelge 2.2. Anahtar sözcük analizi sonucu ortaya çıkan küme dağılımı

Kümeler	Anahtar sözcükler
Küme 1 (10 sözcük)	Cultural identity
	Cultural sustainability
	Disability
	Heritagization
	Norway
	Pilgrim routes
	Pilgrimage
	Slovakia
	Territorial development
	Via francigena
Küme 2 (9 sözcük)	Architecture
	Culture
	Heritage
	Intangible cultural heritage
	Management
	Memory
	Path
	Promotion
	Tourism
Küme 3 (9 sözcük)	Council of europe
	Cultural itinerary
	Education
	European Union
	Nalanda
	Pilgrimages
	Tourist route
	UNESCO
	World heritage
Küme 4 (8 sözcük)	Cultural heritage
	Design
	Heritage tourism
	Historical heritage
	Landscape
	Rural development
	Territory
	Value assessment
Küme 5 (8 sözcük)	Cultural itineraries
	Local development
	Network
	Responsible tourism
	Spain
	Sustainable development
	Way of St James
	Wine tourism
Küme 6 (8 sözcük)	Ancient tea horse road
	Camino de Santiago
	China
	Instagram
	Mapping
	Spatial analysis
	Sustainable
	Text mining

Çizelge 2.2. (devam) Anahtar sözcük analizi sonucu ortaya çıkan küme dağılımı

Kümeler	Anahtar sözcükler
Küme 7 (7 sözcük)	Landscapes
	Marginal areas
	Rural areas
	Sustainability
	Tourism destination
	Tourism development
	Tourism product
Küme 8 (7 sözcük)	Cultural tourism
	Industrial heritage
	Integrated conservation
	Mediterranean basin
	Middle ages
	Territorial ages
	Tourist routes
Küme 9 (5 sözcük)	Cultural landscape
	Cultural route
	Earthquake
	Heritage conservation
	Intangible heritage
Küme 10 (4 sözcük)	Authenticity
	Cultural routes
	Europe
	Mediterranean
Küme 11 (4 sözcük)	Geotourism
	GIS
	ICOMOS
	Serbia
Küme 12 (4 sözcük)	Cultural ecosystems service
	Dissonant heritage
	Sustainable tourism
	Vernacular landscape
Küme 13 (3 sözcük)	Gastronomy
	Mexico
	Routes
Küme 14 (2 sözcük)	Digitization
	Photogrammetry

Konuyla ilgili en çok atıf alan yayınlara bakıldığında 487 atıf ile “Richards, G. (2006) Attitudes of Barcelona residents towards tourism (in Catlan). Municipality of Barcelona”, 130 atıf ile “Nash, C. (2002). Genealogical Identities. Environment and Planning D: Society and Space, 20(1), 27-52.” ve 123 atıf ile “Puglisi A, Baronchelli A, Loreto V. Cultural route to the emergence of linguistic categories. Proc Natl Acad Sci U S A. 2008 Jun 10;105(23):7936-40.” olduğu görülmektedir.

Yapılan bibliyometrik analiz sonucu kültürel rotalar konusunun uluslararası yayınlarda kapsamlı bir şekilde ele alındığı ve konuya dair her kategoride yayınların olduğu değerlendirilmektedir.

2.2. Kültürel Rotalar

2.2.1. Kültürel rotaların tanımı ve tarihçesi

Kültürel mirası ve tarihi alanları birbirine bağlayan yollar veya güzergâhlar olarak tanımlanan kültürel rotalar, genellikle tarihsel, kültürel veya tematik bir odak noktası etrafında düzenlenmekte olup ziyaretçilere belirli bir coğrafi bölgede veya bir ülkede bulunan önemli kültürel ve tarihi mekânları keşfetme fırsatı sunan kültürel miras unsurları olarak ulusal sınırları aşan, farklı bölgeleri veya ülkeleri kapsayan ve genellikle bir tarihsel veya kültürel teması takip eden yolları ifade etmektedir.

Kültürel rota terimi, kültürel mirasın sürekli genişleyen ve giderek daha kapsamlı çerçevesi içinde yeni bir kavram olarak karşımıza çıkmıştır. Endüstri ve teknoloji dâhil olmak üzere kültürle ilgili diğer ifadelerin önemini kabul etmek, kültürel mirasın temel bileşenleri olarak yeni unsurların dâhil edilmesine yol açmıştır (Fafouti ve diğerleri, 2023).

Kültürel rotalar kavramıyla ilgili çalışmaların 1980li yıllarda başladığı, 1990lı yıllarda kavramın kapsamını tanımlamaya yönelik çalışmaların hız kazandığı, 2000li yıllara gelindiğinde ise kavram ile ilgili örneklerin yaygınlaştığı, özellikle ulusal ve uluslararası hem gerçek hem de çevrimiçi platformlarda düzenlenen projeler, atölyeler ve konferanslar ile kültürel rotaların popüler hale geldiği görülmektedir.

Kültürel rotalar kavramına verilen değerin her geçen gün artmasından dolayı karar alma süreçlerini yönlendirmek için gerek ulusal gerek uluslararası literatürde konuyla ilgili çeşitli tanımlar ve yaklaşımların ele alındığı görülmektedir.

Kültürel rotalar kavramı, 1960'lardan itibaren özellikle ICOMOS, UNESCO ve Avrupa Konseyi'nin iş birliği çabalarıyla, Avrupa'nın en önemli kültürel mekânlarına dikkat çeken raporlar vasıtasıyla ve kültürel yolculuklar aracılığıyla Avrupa kültürünün bir parçası haline getirilmesi konusunda kolektif farkındalığı artırmak amacıyla tartışılmıştır. UNESCO,

Avrupa Konseyi ve ICOMOS her bir kültürel rota türü veya kategorisi için kendi misyonlarına göre farklı tanımlar oluşturmuşlardır.

Son on yıl içinde artış göstermiş ve herhangi bir duraksama yaşamayan kültürel rotalar için bilimsel bir tanım oluşturma projesinin, mevcut bir gerçeğin bir araştırma ve çalışma konusu haline gelmesi süreci, 1993 yılında Santiago Yolu'nun Dünya Mirası olarak listelenmesi ile başlamıştır (Ducassi ve Rosa, 2005). Ayrıca, 1994 yılı Kasım ayında Madrid'te ICOMOS ve UNESCO tarafından düzenlenen “Kültürel Mirasımızın Bir Parçası Olarak Rotalar” adlı toplantı da kavramsal açıdan başka bir öncü olarak bu terime olan ilginin artmasına neden olmuştur. Bu toplantıda miras rotası olarak adlandırılan kültürel rota kavramı, “Bir miras rotası, kültürel önemi, ülkeler veya bölgeler arasında gerçekleşen değişimler ve çok boyutlu bir diyalogdan kaynaklanan somut öğelerden oluşur ve bu öğeler yol boyunca mekân ve zaman içinde hareketin etkileşimini gösterir.” şeklinde tanımlanarak literatüre giriş yapmıştır (World Heritage Committee, 1994). Kültürlerarası değişimi ve seyahatleri baz alan rotaları inceleyen Dünya Miras Komitesi tarafından evrensel kültürel mirasın değerini dikkate alan kültürel rotalar için belirlediği kriterler aşağıda yer almaktadır.

Çizelge 2.3. UNESCO kültürel rota kriterleri (World Heritage Committee, 1994'ten düzenlenmiştir)

Kriter	Kriter tanımı	Kriter önemi
Mekânsal özellikler	Bir rotanın uzunluğu ve çeşitliliği	Değişim ilgisini ve sürdürdüğü bağların karmaşıklığını yansıtması
Zaman özellikleri	Rotanın var oluş zamanı	İnsanlığın üzerinde iz bırakacak kadar uzun bir süre boyunca diyakronik uygulama yoluyla kimlik oluşturmuş olması
Kültürel özellikler	Rotanın kültürler arası yönleri veya etkileri	Uzak etnik ve kültürel grupları bir araya getirerek karşılıklı ilerlemelerini teşvik etmesi ve farklı insanları bir araya getirme kapasitesinin olması
Rol veya amaç	Rotanın üstlendiği rol veya var oluş amacı	Dini veya felsefi gibi manevi malların veya toplulukların hayatta kalması için temel ihtiyaçların değiş tokuş edilmesine veya gelişimlerine katkıda bulunması

Avrupa Konseyi (CoE), kültürel rotaların insan hakları, kültürel demokrasi, kültürel çeşitlilik ve kimlik, diyalog, sınırları aşan ve yüzyıllar boyunca karşılıklı değişim ve zenginleşme prensiplerini taşıdığını belirtmiş ve kültürel rotaların Kültürel Rotalar Programı'nın bir parçası olarak amaç, zaman ve mekân içinde yapılan bir yolculuk aracılığıyla çeşitli Avrupa ülkelerinin kültürel mirasının, ortak Avrupa somut ve soyut kültürel mirasına nasıl katkıda bulunduğunu vurgulamayı amaçlamıştır. Ayrıca Avrupa Konseyi, bir kültürel rotanın taşınması gereken kriterleri şu şekilde sıralamıştır (Council of Europe, 2010):

Çizelge 2.4. Avrupa Konseyi (CoE)’nin kültürel rotalar kriterleri (Council of Europe, 2010’dan düzenlenmiştir)

Kriter	Temel ilke
Birkaç ülke arasında paylaşılan Avrupa değerlerini göstermelidir.	Bütünlük
Farklı bölgelerden ve çeşitli alanlardan uzmanlar, rotanın temalarını araştırmalıdır.	Eşitlik
Avrupa tarihini, hafızasını veya mirasının bir parçasını yansıtmalı ve modern Avrupa’nın yorumuna katkıda bulunmalıdır.	Yansıtıcılık
Gençlerin eğitimsel ve kültürel etkileşimlerini teşvik edebilmeli ve konseyin bu alanlarla ilgili konularıyla uyumlu olmalıdır.	Uyumluluk
Kültürel turizmi destekleyen ve kültürel gelişimi sürdüren geliştirme ve öncü projelere olanak tanımalıdır.	Liderlik
Avrupa Konseyi ağı içinde uzun vadeli, çok disiplinli projeleri düşünmeli ve izin vermelidir.	Çeşitlilik

2001 yılında ICCR (Uluslararası Kültürel Rotalar Konseyi) tarafından hazırlanan “Intangible Heritage and Cultural Routes in a Universal Context (Evrensel Bağlamda Maddi Olmayan Miras ve Kültürel Rotalar)” başlıklı raporda, kültürel rotalar ile ilgili olarak,

Kültürel bir rotanın tanımlanması, rotanın önemini doğrulayan bir dizi önemli nokta ve somut ögeye dayanır. Bir kültürel yol veya rota olarak tanımak, bir toplum veya grup için belirli bir tarihte hayati öneme sahip bir medenileşme sürecinin bağlayıcı ipliği aracılığıyla başka türden maddi öğeler ve nesneleri içermesi gerektiğini kabul etmektir.

şeklinde bir tanımlama yapıldığı görülmektedir.

ICCR Uzmanlar Toplantısı (2003)’nda soyut miras unsurlarının önemine de değinilerek kültürel rotalar,

Bir kara, su, karışık veya diğer türde yol, fiziksel olarak belirlenmiş ve kendi belirgin tarihi dinamik ve işlevselliğe sahip olan, insanların etkileşimli hareketlerini gösteren ve mal, fikir, bilgi ve değerlerin çok boyutlu, sürekli ve karşılıklı değişimini iç veya arasındaki ülkeler ve bölgelerde önemli zaman dilimleri boyunca gösteren, bu şekilde mekân ve zaman içinde kültürlerin çapraz dölleşmesini yaratan ve somut ve soyut mirası yansıtan bir yol.

şeklinde tanımlanarak kavrama yeni bir boyut kazandırılmıştır.

Avrupa Konseyi (2007) ise kültürel rota kavramını “ortak Avrupa değerlerinin uluslararası anlam v öneminde kültürel bir kavram ya da olguya dayalı bir güzergâh veya bir dizi güzergâh” olarak açıklamış olup 2010 yılında “Kültürel Rotalar Programı”nda bu kavramın anlamını genişletmiş ve kültürel rota tanımını, tarihi bir yol üzerindeki güzergâhların

tanıtımını ve gelişimini amaçlayan, ortak Avrupa değerlerinin anlaşılmasının ve saygınlığının anlam ve önemi ile kültürel bir kavram, figür ya da olgu temelinde kültür, eğitim mirası ve turizm işbirliği projesi olarak güncellenmiştir.

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) (2008) kültürel rotaları, *tarihî, kültürel veya doğal öneme sahip alanları birbirine bağlayan ve bu alanları ziyaretçilere sunan belirli yollar veya güzergâhlar* olarak tanımlamaktadır. Bu rotaların sürdürülebilir koruma ve yönetim ilkelerine uygun şekilde geliştirilmesi ve korunması gerektiğini vurgulayan ICOMOS tarafından ortaya konan ve karmaşık ve çok boyutlu bir kavram olarak miras korunmasına katkı sunan kültürel rotaların tanım faktörleri ise aşağıdaki yer almaktadır.

Çizelge 2.5. Kültürel rota tanım faktörleri (ICOMOS 2008’den düzenlenmiştir)

Tanımlayıcı unsur	Açıklama
Bağlam	Doğal ayarlar
İçerik	Kültürel mirasa tanıklık eden somut öğeler
Kültürlerarası anlam	Rotaya anlam katan parçaların toplamından daha büyük bir değer
Dinamik karakter	Sağladığı etkileşimler

Kültürel miras kuramı ve koruma bilimindeki gelişmeler ile kültürel rotalar kavramının önemi ortaya konmuş ve yeni bir miras kategorisi olması yönündeki çalışmaların başlangıcını oluşturmuştur. Kültürün de küreselleşen dünyadan payını almasına bağlı olarak milletlerarası kültürel değer etkileşiminin artışıyla beraber kültürel rotalar kavramı, kültürel etkileşimin zengin çeşitliliği, karmaşıklığı ve dinamikleri için yeni bir modellemeyi gündeme getirmiştir. Ayrıca ICOMOS-CIIC (Uluslararası Kültürel Rotalar Komitesi), kültürel rotalar kavramının sürdürülebilir kalkınma ve kültür turizmi kapsamında tanımlanması, değerlendirilmesi, envanterinin çıkarılması ve uygun işlenmesini amaçlayan bir metodoloji geliştirmek için çalışmalar yapmaktadır.

ICOMOS (2008)’e göre kültürel rotaların, sadece kültürel özelliklere sahip olabilen ve farklı toplulukları birbirine bağlayabilen basit iletişim ve ulaşım yolları olmanın yanı sıra benzer özelliklere sahip ve bir kültürel varlık kurma hayalini uygulayarak oluşturulamayacak kadar özel tarihî olaylar olarak her türlü iletişim yolu, kara, su veya başka bir tür olması fark etmeksizin, fiziksel olarak sınırlanmış ve aynı zamanda kendi belirgin dinamik ve tarihî işlevselliğe sahip olduğunu ve iyi belirlenmiş bir amaç için hizmet ettiğini karakterize eden aşağıdaki koşulları karşılaması gerekmektedir:

- a) İnsanların etkileşimli hareketlerinden kaynaklanmalı ve insanlar, ülkeler, bölgeler veya kıtalar arasında önemli zaman dilimleri boyunca mal, fikir, bilgi ve değerlerin çok boyutlu, sürekli ve karşılıklı değişimlerini yansıtmalıdır.
- b) Mekân ve zaman içinde etkilenen kültürlerin karşılıklı olarak birbirini etkilediği ve bu etkileşimin somut ve soyut miraslarında yansıdığı bir çeşit çapraz döllenmeyi teşvik etmelidir.
- c) Varlığına dair tarihî ilişkileri ve kültürel varlıkları dinamik bir sistem içine entegre etmelidir.

Kültürel rotalar, toprak, kültürel, amaç ve işlev, zaman-süreç, yapılandırma ve doğal çevre gibi başlıklarla sınıflandırılmakta olup bu sınıflandırma kapsamı aşağıdaki yer almaktadır (ICOMOS, 2008).

Çizelge 2.6. Kültürel rotaların sınıflandırılması (ICOMOS, 2008'tan düzenlenmiştir)

Sınıflandırma kapsamı	Tanım
Toprak	Yerel, ulusal, bölgesel, kıtasal veya kıtalararası
Kültürel	Belirli bir kültürel bölge içinde oluşan kültürel değerler Evriminde karşılıklı etkileşim sürecini paylaşan farklı coğrafi alanlara yayılanlar
Amaç ve işlev	Sosyal, ekonomik, siyasi veya kültürel (<i>Bu özellikler çok boyutlu bir bağlamda da bulunabilir</i>)
Zaman-süreç	Artık kullanılmayanlar ile sosyo-ekonomik, siyasi ve kültürel değişimlerin etkisi altında gelişmeye devam edenler
Yapılandırma	Lineer, dairesel, radyal, ağ veya haç şeklinde
Doğal çevre	Kara, sulu, karışık veya diğer fiziksel ortam

Avrupa Kültürel Sözleşmesi'ni imzalayan tüm ülkelerde Kültürel Rotalar programının varlığını sürdürebilmesi ve gelişmesi için önlemler almak ve coğrafi veya tarihî olarak Avrupa Kültürel Rotaları ile ilişkili ülkelerde de bu programın varlığını sürdürebilmesini sağlamak amacıyla 1998 yılında kurulan Avrupa Kültürel Rotalar Enstitüsü (European Institute of Cultural Routes), diğer kuruluşlardan farklı olarak bir tema etrafında uzun vadeli araştırma ve sürdürülebilir gelişme projelerine yol açması gereken bir kültürel rota ya da bir dizi rotanın oluşması gerektiğini ve bu rota veya rotaların uluslararası öneme ve anlamına sahip ortak Avrupa mirası, figür ve/veya olguyu temsil etmesi gerektiğini savunmuştur.

Kültürel miras ve kültürel rotalar konularında çalışmalarıyla öncülük eden uluslararası kuruluşlardan UNESCO, ICOMOS ve Avrupa Konseyi'nin kültürel rotaları ele alış

biçimlerini anlayabilmek amacıyla bazı bileşenler üzerinden yapılan karşılaştırmalar aşağıda yer almaktadır.

Çizelge 2.7. Uluslararası kuruluşların kültürel rotaları ele alış biçimleri (Fiore, 2011'den düzenlenmiştir)

Temel bileşen	Uluslararası kuruluş adı		
	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)	Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS)	Avrupa Konseyi (CoE)
Önemli tarihler	1980 (konuyla ilgili çalışmalar) 1993 (Santiago de Compostela'nın Dünya Mirası Listesine girmesi) 1994 (Dünya Miras Komitesi'nin konuyu ele alış)	2008 (Kültürel Rotalar Şartı)	1987 (Kültürel Rotalar Genişletilmiş Kısmi Anlaşması) 2010 (Avrupa devletleri arasında kültürel rotalar geliştirmek için iş birliğinin başlatılması)
Amaç	Doğal çevreyle etkileşim sunması Mirasa ayrıcalıklı bir bakış açısı getirmesi	Farklı toplulukları bir araya getirmesi Mirası sürdürülebilir, sosyal ve ekonomik gelişme aracı olarak görmesi	Miras yolculuğunu teşvik etmesi Sürdürülebilir kalkınmaya izin vermesi Mirasa ilişkin daha açık fikirli bir bakış açısı oluşturması
Kavram	Zaman ve mekânda süreklilik Toplumlara kültürel alışveriş ve diyalog	Fikirlerin, bilginin ve değerlerin sürekli değişimi Tarihsel ilişkileri yansıtması Rotaya ilişkilendirilmiş kültürel özellikleri sergilemesi	Paylaşılan değerler Avrupa tarihini yansıtmaya Modern Avrupa yorumuna katkı
Tanım	Yolculukları ve değişimleri birleştirmesi Politika ötesinde bir etkileşim sağlaması Soyut ve somut bileşimler	Farklı kültürel gruplar arasındaki karşılıklı etkileri yansıtması Bütünleşmiş tarihsel ilişkileri ve bu rotayla ilişkilendirilen kültürel özellikleri sergilemesi	Avrupa'ya özgü temalar içermesi Avrupa kültürünü temsil etmesi
Kriter	Mekânsal özellikler Zaman özellikleri Kültürel özellikler Rol veya amaç	Bölgesel aralık Kültürel aralık Amaç ve fonksiyonlar Zaman süresi Yapılandırma Doğal çevre	Tema etrafında birleşmesi Tarihi patikalar Coğrafi ağlar Kültürel ağlar
Süreç	Teşhis Tanımlama Envanter tespiti Mekânsal karar verme Zamanda yolculuk Kültürel kriterler	Tanımlama Yasal düzenlemeler Kriterler belirleme Araştırma Değerlendirme Koruma muhafaza Kullanım Yönetim	Yasa ve prosedürler oluşturma Uzun vadeli çok taraflı işbirliği projeleri hazırlama

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) ve Avrupa Konseyi (CoE) gibi uluslararası arenada kültürel rotalar konusunda farkındalık yaratmayı amaçlayan ve kayda değer çalışmaları ve

hazırladıkları kriterler ile yeni projelere öncülük eden kuruluşların, kültürel rotaların belirlenmesi kapsamında çizdikleri yol haritalarının birbirinden çok farklı olmadığı görülmektedir. Literatür taramalarından, üç kuruluşun da benzer amaçları yine benzer bakış açılarıyla gerçekleştirmeye çalıştıkları ortaya çıkmaktadır.

Murray ve Graham (1997), kültürel rotaları turizm bağlamında ele almış ve ölçek ne olursa olsun güzergahların özünün, kültürel tüketimi satış noktaları ile birleştirmeleri ve tüm miras turizminde olduğu gibi nostalji, hafıza ve geleneklerden ilham alan yer ve kültürün yeniden görüntülenmesi amacı taşıdıklarını belirtmişlerdir.

Belirli bir amaç için bilinçli bir şekilde oluşturulan veya kullanılan, tarih boyunca etkileşim yollarıyla oluşturulan kültürel dinamiklerin benzersiz yaratıları olarak tanımlanabilen (Suarze-Inclan ve Rosa, 2004) kültürel rotaların, insan varlığına dair izler sunduğu ve iz oluşturmaya devam etmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır.

Kültürel rotalar, kültürel mirasın korunmasına yönelik yeni perspektifler ve araçlar sunmakta ve kültürel çeşitliliğe saygı göstererek kültürler arası diyalogun ve sürdürülebilir kalkınmanın artmasına katkıda bulunmaktadır. Kültürel mirasla ilişkilendirilen çevresel yönlerin artan önemini tanımaya yardımcı olan kültürel rotalar, kapladıkları alandan daha büyük olan bir değer kümesini temsil etmekte ve kültürler arası diyalogu, sürdürülebilir kalkınmayı ve kültürel turizmi teşvik ederek koruma konusunda yeni bakış açıları sunmaktadır. Kültürel rotalar, tarihi iletişim yollarının etkileşimlerini ortaya çıkararak belirli bir amaç etrafında ve bu amaca hizmet eden ve tarih boyunca önemli işlevleriyle ilişkilendirilen soyut ve somut kültürel değerlerle birlikte yeni ve dinamik bir sistem olarak doğal bir bağlamda ve yerel, ulusal, bölgesel, kıtasal ve kıtasal ötesi ölçeklerde karşımıza çıkmaktadır (Ducassi ve Rosa, 2005).

Kültürel rotalar kavramının miras kavramına da yeni bir bakış açısı getirerek konuyu farklı disiplinlerden ele alınması zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir. Öte yandan, kültürel varlıkların değerlendirilmesinde, yönetiminde ve korunmasında nitel bir değişiklik yaşandığını göz önünde bulundurulduğunda özellikle geleneksel sanatsal miras anlayışının değiştiğine (Lopez Fernandez, 2006) ve bu değişiklik sayesinde küçük bir tarihi eserin bile bağlam bakımından ele alındığında çok daha fazla bir değer taşıdığı ve kültürel rotaların da bu gizli değeri gün yüzüne çıkarışına şahit olunmaktadır.

Martorell Carreño (2008)'nın konuya ilişkin tanımına bakıldığında iki veya daha fazla farklı coğrafi konumu birbirine bağlamak amacıyla oluşturulan ve farklı insan grupları arasında ilişkiler kurmak amacıyla kullanılan kültürel rotaları, *bağlantılılık (connectivity)* ve *etkileşim (interrelationship)* kapsamında ele aldığı görülmektedir.

Karataş (2011) ise kültürel rotaya ilişkin yaptığı tanımlamada, bir rotanın yapay olarak oluşturulduğunu, turizmin teşvik edilmesi, korunması ve geliştirilmesi amacıyla tasarlanabileceğini veya tarih boyunca kullanılmış ve günümüzde yeniden kullanılmış olabilen bölgesel, ulusal veya kıtasal ölçekli bir ulaşım koridoru olduğunu savunmuş ve böylelikle rotayı amacıyla ve ölçeğiyle ele almıştır.

Cazibe merkezlerine odaklanarak bulundukları bölgenin özgünlüğünü ve bireyselliğini belirleyen ve benzer öğelere sahip alanları birbirine bağlayarak yeni bir miras modeli meydana getiren kültürel rotalar (Zabbini, 2012) özellikle kültürel mirasın ve turizmin değerini vurgulamalarından dolayı son yıllarda en hızlı büyüyen turizm unsurları haline gelmiş ve bölgesel, ulusal ve uluslararası kuruluşların rota oluşturma ve tasarlama konularıyla ilgilenmeleri, kültürel rotaların değerini farklı perspektiflerden tanıyan kurumsal figürlerin ortaya çıkmasıyla kanıtlanmıştır (Garrido ve diğerleri, 2015).

Kültürel rotalar, önemli kültürel değere sahip genel bir tema içeren trans ulusal güzergâhlar olarak tanımlandığı için büyük bölgelere ve uzun bir zaman dilimlerine yayılmaktadır. Kültürel rotalar kavramının temelinde yer alan etkileşim ve hareketlilik, kültürel miras kavramında yeni bir çıkış açmaktadır. Sınırların ötesinde ilişkilendirilmiş kültürel varlıkların bir topluluğunu oluşturan tarihsel olaylar olarak karşımıza çıkan bir kültürel rotanın varoluş nedeni, kültürel zenginlik, ilişkilerin çeşitliliği ve anıtlar, arkeolojik kalıntılar, tarihi şehirler, geleneksel mimari, soyut, endüstriyel ve teknolojik miras, kamusal eserler, kültürel ve doğal peyzajlar, ulaşım araçları ve tarihsel bilgi ve teknik beceri uygulamaları gibi karakteristik varlıklarını içermesi olarak ifade edilebilmektedir (Oprică, 2015).

Kültürel rotalar, tarihi öneme sahip mekânları ve noktaları birbirine bağlayan ve kültürel turizmi teşvik etme, kültürel mirası koruma ve yerel ekonomik kalkınmayı destekleme gibi çeşitli avantajlara sahip kültürel turizm unsurları olarak tanımlanmaktadır. Bu rotalar, aynı zamanda kültürel kimlikleri güçlendirmeye ve kültürlerarası anlayışı ve diyalogu teşvik etmeye yardımcı olmaktadır. Dünya Mirası Komitesi, “Kültürel Miras Olarak Rotalar”

başlıklı Dünya Mirası Konferansı'nda kültürel rota girişimini onaylamış ve rota kavramının insanlığın her alandaki mirasının tanınması ve tanıtılması yolunda önemli bir adım olduğunu kabul etmiştir (Terzić ve Bjeljic, 2016).

Genovese (2016)'e göre kültürel rotalar evrensel medeniyetin, tüm dünya halklarının karşılıklı kültürel etkilerle katkıda bulunduğu tarihsel bir süreçten kaynaklandığını ve hepimize ait bir miras olduğunu teyit etmemize yardımcı olmakta ve kültürel çeşitliliğin tanınması ve bu çeşitliliğe saygı duyulması yoluyla kültürlerarası diyalogun ve sürdürülebilir kalkınmanın geliştirilmesine katkı sağlamaktadır.

Csapó ve Berki (2008), kültürel rotanın tematik bir rota kapsamında ele alınması gerektiğini ve tematik bir rotanın ilk temel faktörünün bölgenin, gelişimini dışsal ve içsel faktörlere bağladığı cazibe merkezlerinin yapısı olduğunu savunmuştur.

Kültürel rotalar, uluslararası iş birliği bağlamında Avrupa'daki yeni kültürel miras politikasının ayrılmaz bir parçası olarak kültürel miras kavramının yerelden dünya mirasına, izole anıttan yüzlerce ve binlerce kilometrelik bir kültürel rotaya uzanan bir genişlemeyi takip etmektedir Kültürel rota kavramı, coğrafi, tarihsel, sosyal, kültürel, turizm veya tematik alanlarda genişlediği için doğrusal veya dairesel rotalardan karmaşık turizm ağlarına dönüşmüştür (Terzić ve Dogramadjieva, 2022).

Farklı cazibe merkezlerini ve ilginç varış noktalarını bir ülke içinde veya çeşitli ülkeler boyunca tematik olarak birbirine bağlayan yaratıcı turizm ürünü (Graf ve Popescu, 2016) olarak karşımıza çıkan kültürel rotaların turizm açısından yetersiz olduğunu ve saklı kalan potansiyellerinin olduğunu düşünen ülkelerde geliştirilmesi, turizm etkinlikleri aracılığıyla ekonomik büyüme fırsatı sunmasından dolayı giderek önem kazanmaktadır (Klarić ve diğerleri, 2013).

Kültürel rotalar, farklı kompleks kültürel miras ve turizm kaynağı seti için geçerli bir kavram (Gomez Ullate, 2016) olmalarının yanı sıra sınır ötesi kültürel bağlantı yolları olarak bilinmelerinin de ötesinde aynı temayla bağlı bir belirli coğrafi bölge olarak da karşımıza çıkabilmektedir (Häfele, 2013).

Literatürde kültürel rotalar ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında kavramın farklı boyutlarda ele alındığı ve kültürel miras unsurlarının içeriklerinin ve izlerinin çok fazla olmasından dolayı sabit ve kesin tanımını yapmanın mümkün olmadığı görülmektedir. Literatür taramalarından edinilen bilgiler ışığında en genel haliyle bir kültürel rota kavramı, sürdürülebilir yerel kalkınma ve kültürlerarası etkileşim odağında herhangi bir ölçekten bağımsız olarak bir araya getirilerek turizme katkı sunan, farklı yorumlama biçimlerinden oluşan ve belirli bir konuda oluşturulan somut ya da soyut bir kültürel mirasın sonu olmayan yolları olarak tanımlanmıştır.

2.2.2. Kültürel rotalar ve turizm

Son yıllarda kültürel güzergâhlar ve turistik-kültürel rotalara olan ilgi hem kamu hem de özel kuruluşlar tarafından açıkça görülmektedir. Bu nedenle, bu kültürel ürünleri araştıran, sistemleştiren ve kurumsallaştıran farklı kuruluşlar tarafından çeşitli tanımlar oluşturulmuştur.

Kültürel rota kavramı hem kültürel varlıklar hem de turistik kullanım açısından kültür ve turizm arasındaki ilişkiye dayanmaktadır. Belirli bir konu veya tema etrafında farklı ulaşım biçimleri ile erişilebilir doğal veya insan yapımı cazibe merkezlerini bir araya getiren turizm ürünleri olarak karşımıza çıkan kültürel rota (Puczkó ve Rátz'a, 2000) kavramı, 1998 yılından itibaren daha fazla kullanılmaya başlanmış olup özellikle kültürel rotalar ile ilgili uluslararası kuruluşların kurulması ile kavrama yönelik çalışmaların hız kazandığı görülmüştür (Calderón-Puerta ve diğerleri, 2018).

Kültürel turizm, insanların ilgi çekici yerlere seyahat ederek kültürel ihtiyaçlarını karşılamak için yeni bilgilere ulaşma ve yeni deneyimler yaşama niyetiyle motive oldukları bir harekettir (Richards, 2001).

Kültürel rotaların yeni bir bakış açısı kazandırdığı ve sürdürülebilirliğinin sağlanması konusunda önemli bir zemin oluşturduğu kültürel turizm, ziyaretçinin temel motivasyonunun bir turizm destinasyonunda somut ve soyut kültürel cazibe merkezlerini/ürünleri öğrenmek, keşfetmek, deneyimlemek ve tüketmek olduğu bir turizm faaliyet türü olarak tanımlanmaktadır (Dünya Turizm Örgütü, 2018). Tanımda yer alan cazibe merkezleri/ürünleri ise sanat ve mimari, tarih ve kültürel miras, mutfak kültürü,

edebiyat, müzik, yaratıcı endüstriler ve yaşayan kültürlerin yaşam tarzları, değer sistemleri, inançlar ve gelenekler olarak ifade edilmektedir.

Murray ve Graham (1997), kültürel rotaları turizm bağlamında ele almış ve kültürel rotanın temelini, “kültürel tüketimi satış noktaları ile birleştirmeleri ve tüm miras turizminde olduğu gibi nostalji, anı ve geleneklerden ilham alan yer ve kültürün sürekli olarak yeniden görüntülenmesi ile ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olmaları” şeklinde açıklamıştır. Arkeolojik alanları, müzeleri, anıtları, geleneksel yerleşimleri ve diğer kültürel miras alanlarını içeren kültürel rotalar, sürdürülebilir turizmi teşvik etmek, kültürel mirası korumak ve tanıtmak, tarih ve kültürle ilgilenen insanlar için eğitici deneyimler sunmak ve yerel ekonomilere katkıda bulunmak amacıyla oluşturulmaktadır. Bu rotalar, genellikle turistlerin bölgeye gelmelerini teşvik eden bir turizm ürünü olarak hizmet vermekte ve bölgedeki tarihi ve kültürel zenginlikleri koruma ve sürdürülebilir bir şekilde kullanma potansiyeli taşımaktadır. Bu durum, kültürel rotalara daha derin bir anlam katmakta ve kültürel rotaların turizm ürünü olmalarının yanı sıra faaliyetleriyle onlara anlam katan yerel toplulukların bir alanı haline gelmektedir.

Kültürel güzergâhlar, tarihsel değişim süreçlerinden kaynaklanan kültürel ürünler olmalarından dolayı günümüzde yüksek kaliteli turistik ürünler olarak kullanılabilmektedir. Turistik-kültürel rotalar ise belirli bir alan veya bölge ile ilişkilendirilen kültürel içeriklerin varlığına dayalı olarak turizm amaçlı oluşturulan turistik ürünler olarak kabul edilmektedir. Her ikisi de kültürel ürünler olarak incelenebilmekte ve potansiyel olarak turistik ürünler olarak nitelendirilmektedir (Garrido ve diğerleri, 2015).

Hernández Ramírez (2011), rotaları turistik ürünler olarak tanımakta ve bunları “ziyaretçiyi belirli bir miras kategorisine ağırlıklı olarak davet eden bir dizi gezi” olarak sınıflandırmaktadır. Bu miras kategorisinin içeriği ise kültürel ifadeler, arkeolojik veya tarihsel geçmişin tanıklıkları, sanatsal miras, endüstriyel miras veya doğal alanlar olabilmektedir. Ayrıca bu yazar, rotaları “gerçek tarihî ve kültürel gerçeklikle pek az veya hiç ilgisi olmayan, ancak ek değerler olarak dâhil edilen yeni cazibe noktaları aracılığıyla bölgeyi yeniden oluşturan öneriler” olarak tanımlamaktadır.

Kültürel rotaların turistik ürünler olarak yaygınlaşması, çeşitli yazarlar ve ulusal ve uluslararası kuruluşların bu konuyu inceleme ve tanımlama konusundaki ilgisini çekmiştir (Calderón-Puerta ve diğerleri, 2018).

Kültürün bir turistik ürün olarak farkına varılmasından hareketle bu konuya yaklaşan birçok kavramsal öneri olmuştur. Bununla birlikte, günümüzde turistik bir rota için yaygın olarak kabul edilen bir tanım yoktur. Literatürde ilginç bir tanımlama ile karşımıza çıkan Chan (1996) kültürel rotaları, “bir bölgede yapılacak yerler ve etkinliklerin standart bir teklifi” olarak ele almıştır.

Kültürel rotaların pek çoğu turizm rotası olarak kabul görmekte ve turizm rotaları kapsamında ele alınan kültürel rotaların sunduğu avantajları şu şekilde sıralanmaktadır (Meyer, 2004):

- Yeni turistlerin ve tekrarlayıcı turistlerin çekilmesi,
- Ziyaretçilerin yayılması ve turizmden gelen gelirin dağılması; böylelikle ekonomik faydaların dağıtılması,
- Turistlerin konaklama ve harcamalarının artması,
- Daha az bilinen yerlerin, turizm işletme/ürün bölgelerine dahil edilmesi,
- Ziyaretçileri, potansiyeli olmayan cazibe merkezlerinde zaman ve para harcamaya ikna edilmesinin sağlanması,
- Daha entegre bir ürün geliştirme ve pazarlama yaklaşımını mümkün kılması,
- Ulaşım sinerjilerinin daha fazla çekme gücü vadetmesi,
- Bir destinasyonun genel çekiciliğinin artırılması,
- Bir turizm ürününün sürdürülebilirliğinin artırılması,
- Turistlerin dağılması nedeniyle taşıma kapasitesinin yönetiminin kolaylaşması,
- Turistlerin dağılmasından dolayı olumsuz çevresel etkilerin azalması.

Coğrafi alan, tema, turizm ürün ve hizmetleri gibi üç ana unsurun bileşiminden oluşan, planlanan ve geliştirilen bir kültürel rota ise turizm sayesinde bir veya daha fazla somut ve soyut mirasın ekonomikleşmesine katkı sağlayabilmektedir (Pattanara ve Pistocchi, 2016). Böylelikle turizm, mikro, mezo ve makro ölçekteki iş olanaklarının ve ekonomik gelişimin ana kaynağı olmaktadır. Kültürel rotaların desteklediği turizm, kültürel ve yaratıcı ekonominin temel taşlarından biri olarak yerel toplum için fırsatlar yaratmakta ve özgün

kültürel kimliğe sahip turist profilleri ve destinasyonlar ortaya çıkarmaktadır (Timothy, 2012).

Postmodern turistin ihtiyaçlarını karşılayabilen bir sistem olan kültürel rotalar aracılığıyla kültürün, turistik tüketimin temel bir unsuru olarak görülmesinden dolayı karşılıklı entegrasyonun artması, yeni turist profiline değişen özel ihtiyaçlarını karşılama fırsatı vermektedir. Kültürel rotalar, bir cazibe merkezini deneyimleme fırsatı sunarak ziyaretçileri belirli bir tüketime sevk etmekte ve bu şekilde ziyaretçilerin daha fazla şey öğrenmelerini sağlamaktadır. Turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanması konusunda ihtiyaç duyduğu ve ziyaretçilerin de dâhil olması gereken yenilikçi çözümlere dayalı bir iş birliği projesinin kültürel rotalar ile var olabileceği düşünülmektedir. Böylelikle karşılıklı iş birliği ve etkileşiminin önem kazanması, *birlikte yaratma (co-creation)* olarak adlandırılan ve “değerin birlikte yaratılmasının odağı olan çeşitli etkileşim noktaları ile müşterileri tüketim deneyimine aktif katılımcılar olarak dâhil etmek” (Pralahad ve Ramaswamy, 2004) şeklinde tanımlanan yeni bir kavramın doğmasına zemin oluşturmaktadır.

Kültürel rotalar kavramı ile kâr amacından ziyade turistlere cazip gelen veya destinasyonlar tarafından geliştirilen kültürün tanıtımının ön plana çıktığı ve kültürel turizmin belirli yönleriyle ilişkili olarak büyüyen kültürel turizm geniş bir yelpazesini temsil eden turizm pazarları tanımlanmış (Richards, 2014) olup bu turizm pazarlarının kültürel rotalarla etkileşimleri Çizelge de yer almaktadır.

Çizelge 2.8. Kültürel turizm pazarlarının kültürel rotalarla ilişkisi (Richards, 2014'dan düzenlenmiştir)

Turizm pazarı	Tanım	Kültürel rota kapsamında değerlendirilmesi
Yaratıcı turizm (creative tourism)	Somut kültürden soyut kültüre kayar ve temel deneyim, ev sahibi ve konuk arasında bilgi ve beceri değiş tokuşundan oluşmaktadır.	Yereli deneyimleme ve bilgi ve becerilerin alışverişi
Akraba ve arkadaş ziyaretleri turizmi (VFR tourism)	Daha yüksek gelirli bir ülkede yaşayan kişinin, daha düşük gelirli bir ülkede bulunan eski evini veya akrabalarını ziyaret etmek amacıyla geri dönmesini ifade etmektedir.	Göçmen yollarını veya farklı nüfus grupları arasındaki bağlantıları takip etmesi
İnanç turizmi (Religious tourism)	Hacıların birden fazla kutsal yeri ziyaret etmek veya uzun güzergâhları tamamlamak için belirli rotalar boyunca seyahat etmelerinden oluşmaktadır.	Diğer kutsal yerleri gezme merakı oluşturmaları
Gönüllü turizm (Volunteer tourism)	Kültürel mirası deneyimlemek isteyenler tarafından destinasyonda uzun süre boyunca kalan turistlerden oluşmaktadır.	Kültürel miras ve yerel insanlarla yoğun deneyimler yaşama isteği
Dil seyahatleri (Language travel)	Dil öğrenmek amacıyla başka ülkelere yapılan seyahatlerden oluşmaktadır.	Dil kurslarının kültürel etkinliklerle birleştirilmesi ve dil ile yerel kültürü bir araya getirme olasılığı sunması
Sağlık ve spa turizmi (Wellness and spa tourism)	Tedavi ya da eğlence amaçlı termal kaynakların ve spa noktalarının keşfedilmesinden meydana gelmektedir.	Diğer spa ve wellness destinasyonlarını gezme merakı oluşturmaları
Ruhsal ve iç yolculuk turizmi (Spiritual ve holistic tourism)	Kendi ruhsal gelişimlerini veya diğerlerinin ruhsallığını keşfetmeye çalışan turistler tarafından yapılan seyahatlerden oluşmaktadır.	Geleneksel dini turizmden alternatif tıbbın kullanımına kadar uzanan geniş bir motivasyon yelpazesi sunması

Kültürel rotalar ve turizm arasındaki ilişkinin karşılıklı etkileşime dayandığı görülmektedir. Pek çok kültürel rota, aynı zamanda birer kültür ve yaratıcı turizm ürünleri olarak kabul edilmekte ve farklı ve dağılan deneyimleri bağlayarak daha kapsamlı ziyaretçi deneyimi için turistlerin ihtiyaçlarını karşılaması düşüncesinden hareketle kültürel tüketimi tetikleyerek yaratıcı turizm (*creative tourism*) ve yeni turizm (*new tourism*) olarak adlandırılan turizm türlerinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Genellikle mekânsal ölçek boyutundan ele alınan ve aslında turizm ürününün yayılımının bir aracı olarak görülen kültürel rotalar aracılığıyla yeni destinasyonlar geliştirilmeye çalışılmakta ve yeni yerlerin ve yeni turizm ürünlerinin keşfedilmesi düşüncesi aşılanmakta ve turizm ürünlerine deneyim perspektifinden bakılması sağlanmaktadır. Yeni turizm eğilimlerinin oluşturulmasında kültürel rotaların etkisinin son derece önemli olduğu görülmektedir.

2.2.3. Kültürel rotalar ve yerel ekonomik kalkınma

Kültürel rotalar hem kültür hem de turizm bakış açısından bir bölgenin çekiciliğini ve rekabetçiliğini sağlama potansiyeline sahip miras unsurları olarak yerel değerleri ön plana çıkararak yerel kalkınma dinamiklerini tetiklemektedir. Bu rotaların turizm potansiyeli yerel ekonomik kalkınma stratejilerinde ele alınmakta ve kültürel miras varlıklarının korunması için gelir yaratma fırsatları olarak göz önünde bulundurulmaktadır. Kültürel rotalar çevrenin korunması ve özellikle marjinal ve kırsal alanlarda ekonomik kalkınmayı da destekleyen bir ziyaretçi yönetimi için uygun araçlar olarak tanımlanmaktadır.

Kültürel rotalardaki ana amaçlardan birisi olarak karşımıza çıkan yerel ekonomik kalkınma, yerel dinamiklerin kullanılarak yerel toplulukların fiziki, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal alanda sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun olarak gelişimini sağlamayı hedeflemektedir (Darıcı, 2007).

Yerel ekonomik kalkınma modelinin temelinde yoksulluğun azaltılması, temel insan ihtiyaçları, yerel faaliyetler, sosyal ve çevresel değerlerin entegrasyonu gibi yerel değerlerin benimsenmesi yatmaktadır. Yerel ekonomik kalkınma modeli, katma değeri yüksek kaynakların kullanımı, yerel becerilerin eğitimi, bölgesel iş birliği gibi ekonomik faktörler ile birlikte yerel kaynakları en üst düzeye çıkarma ve ekonomik sızıntıları önleme gibi yerelden kaynaklanan eylemleri koordine etmek ve yerel değerler ve ihtiyaçlarla uyumlu faaliyet ve teknolojileri çekmeye çalışmaları ile oluşturulmaktadır (UN-Habitat, 2005).

Sektör ortaklarının belirli bir coğrafi bölgede ekonomik büyümeyi ve istihdam seviyelerini artırmak amacıyla bir araya gelerek çalıştığı bir süreç olarak tanımlanan (Dünya Bankası, 2009) yerel ekonomik kalkınma stratejileri, potansiyel olarak bölgesel ekonomik büyüme yaratmanın yanı sıra istihdam fırsatlarının artırılması, yoksulluğun hafifletilmesi ve daha önce dışlanmış toplulukların sosyal ve ekonomik dâhil edilmesi gibi diğer sosyal hedeflerin yerine getirilmesine vesile olmaktadır (Rodriguez-Pose ve Tijmstra, 2005).

Rota turizmi, belirli bir pazarlama teması altında belirli bir coğrafi bölgedeki yerleri ve etkinlikleri bir araya getirmekte ve yerel girişimcilere konaklama, yerel el sanatları ve yiyecek satışı gibi ilgili etkinlikler ve turistik ürün ve hizmetler ortaya koyma fırsatı sunmaktadır. Ayrıca bu rotaların, coğrafi, siyasi, kültürel, organizasyonel ve işletme gibi

sınırları aşma ve sektörler arasında (profesyonel, sosyal, tematik, finansal) bağlantılar kurma gibi sosyal veya politik amaçlarla oluşturuldukları bilinmektedir (Snowball, 2010).

Bir kültürel rotanın yerel ekonomiye katkı sağlaması için planlanması amacıyla bazı unsurların dikkate alınması gerekmekte olup bu kapsamda rotaların aşağıdaki hedeflerden en az birini göz önünde bulundurması gerekmektedir Meyer (2004):

- Ziyaretçileri yaymak ve turizmden gelen geliri dağıtmak,
- Turizm işletmesine/ürününe daha az bilinen çekicilikleri ve özellikleri getirmek,
- Bir destinasyonun genel görünümünü artırmak,
- Yeni turistler ve ziyaretçiler çekmek,
- Turizm ürününün sürdürülebilirliğini artırmak,
- Turistlerin yerel halkla etkileşimini geliştirmek.

Turizm destinasyonları, tedarikçilerin ve hizmetlerin derlendiği bir marka olarak turistler tarafından algılanma ve tüketilme eğilimindedir. Pek çok aktör turizm gelişiminde, turist ürünü ve deneyimi oluşmasında önemli rol oynamaktadır.

Yerel toplulukların ekonomik büyümeyi teşvik etmek için kullandığı üç strateji önermektedir (Morgan ve diğerleri, 2009). Bu üç yaklaşım, yere dayalı kalkınma, ekonomik bakım ve yaratıcılığı geliştirme kavramlarını içermektedir. Kültürel rotaların da dayandığı iş birliği ilkesi, özellikle bütünleştirici yaklaşımıyla sürdürülebilirlik hedefine ulaşmaya katkıda bulunabilmektedir. Başarılı sürdürülebilir turizmi uygulamak için çok çeşitli turizm paydaşlarının dâhil edilmesi gerektiğinden, işbirliği bunu yapmak için ideal bir temel sunmaktadır.

Kültürel miras ve yaratıcı endüstriler, yerel ekonomik kalkınmada katalizör olarak tanınmaya başlanmış ve kültürü uyaran ticaret anlayışı sona ererek ve ticareti tanıtan kültür dönemi başlamış olup bu kapsamda kültürel rotalar, çağdaş turizmin önde gelen eğilimlerinden biri haline gelmiştir.

Cazibe merkezleri boyunca turizm faaliyetlerinin yeniden canlandırılması yoluyla sürdürülebilir turizm gelişimi ve artan turist sayısı ile yeni istihdam ve gelir ile beraber KOBİ sektöründe rekabeti artırması sonucu yerel topluluklar için daha iyi bir yaşam standardı

sunmaktadır. Kültürel rotalar ile ilgili politikaların genişletilmesi ile yerel kuruluşların himayesinde geliştirilmesiyle bölge kültürünün uygunluğu, turistlere atfedilen değerin sağlanması, yerel seviyedeki gelişimin tanıtılması sağlanmaktadır.

Ayrıca kültürel rotalar projeleri ile yerel halkın kültürel mirasın önemi konusunda bilinçlendirilerek kültürel miras ile arasında bağlantı oluşturulması, yerel toplulukların katılımını artırmakta ve kültürel mirasın fiziksel ve entelektüel erişilebilirliğinin güçlendirilmesini sağlamaktadır. Kültürel rotalar ile ilgili politikaların genişletilmesi ile yerel kuruluşların himayesinde geliştirilmesiyle bölge kültürünün uygunluğu, turistlere atfedilen değerin sağlanması, yerel seviyedeki gelişimin tanıtılması sağlanmaktadır. Turizm ve yerel ekonomik kalkınma stratejilerinin gelecek vaat eden kombinasyonu, miras korumasının kendi kendini finanse edeceği ve daha geniş ekonomik kalkınma stratejilerinin bir parçası olacağı beklentisini güçlendirmekte ve kültürel rota turizmini önemli ölçüde artırmaktadır.

Ekonomik bağlamda değerlendirildiği zaman kültürel rotalar, doğal ve kültürel miras yapılarının, sitelerin ve bölgelerin ekonomik değerlerini; mirasın bölgesel ekonomik kalkınma ve toplumsal uyum üzerindeki uzun vadeli etkilerini; sürdürülebilir koruma ve gelişme için kritik ekonomik ve finansal kaynaklar olarak geleneksel üretim modellerini ve yerel ürünleri içermektedir (Durusoy, 2014). Ayrıca kültürel mirasa dayalı yapılan çalışmaların turizme katkı sunduğu göz önünde bulundurularak beraberinde getireceği ekonomik faaliyetler ile rotalar boyunca yerel halkın sürdürülebilir gelişimini sağlamaktadır. Yerel ekonomik kalkınma hedeflerinin kültürel rotalar ile ilişkisi aşağıda yer almaktadır.

Çizelge 2.9. Yerel ekonomik kalkınma hedefleri ve kültürel rotalar ilişkisi (FCM-CARILED, 2014'ten düzenlenmiştir)

Yerel ekonomik kalkınma hedefleri	Kültürel rotalar anahtar kelimeleri
Adil ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik etmek	Çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik
Çok paydaşlı iş birliğini teşvik etmek	Yerel, bölgesel ve ulusal paydaşların yer aldığı bir örgütlenme modeli
Özel sektörü sürece dâhil edilmesini sağlamak	Kamudan bağımsız kuruluşların turizm alanındaki çalışmaları
Şeffaf ve sorumlu bir yönetim oluşturmak	Sürdürülebilir ve stratejik yönetim

Coğrafi alana organik olarak bağlanan ve bu alandan türetilen benzersizliği ve bireyselliği, cazibe merkezlerinin benzer özelliklerini birbirine bağlayarak vurgulayan kültürel rotalar,

aynı zamanda sürdürülebilir bir sosyal ve ekonomik kalkınma kaynağı olarak özel ve kamu sektörü paydaş kuruluşları için miras değerlerinin çağdaş tasarımlarını göstermektedir.

Kültürel rotaların, birkaç küçük cazibe merkezini bir araya getirip bunları ortaklaşa pazarlamak, turist sayısını artırmak ve ayrıca insanların daha uzun süre kalmasını ve daha fazla harcama yapmasını sağlamak gibi hedefleri aynı zamanda yerel ekonomik kalkınma stratejileri ile de örtüştüğü görülmektedir.

Ekonomik kalkınma projelerinden yerel ekonomi üzerindeki etkilerini, becerilerin artırılması, istihdam ve iş büyümesi yoluyla göstermeleri beklenmektedir. Bu beklentiden hareketle kültürel miras ve kültür geleneksel olarak bir bölgenin imajını iyileştirmenin bir yolu olarak görülmekte ve sakinlerinin yaşam kalitesine katkıda bulunmaktadır. Son yıllarda kültürel miras, kültür ve yaratıcı endüstrilerin aynı zamanda yerel ekonomik büyüme ve yenilik konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Yerel ekonomik kalkınmaya yaptıkları katkıya bağlı kültürel rotalar, daha az refah ekonomilere sahip bölgelerde turizmi teşvik etme potansiyelleri nedeniyle de büyük bir sorumluluk örneği göstermektedir.

2.2.4. Kültürel rota planlamasında kullanılan yöntem örnekleri

Kültürel rota planlaması, oldukça zorlu ve karmaşık bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürel rotalar, araştırma, değerlendirme, koruma, kullanım ve yönetim için özel bir yöntemin varlığına ihtiyaç duymaktadır. Literatür taramalarında kültürel rota planlamasına ilişkin yöntemlerin ortaya konulduğu görülmektedir.

Kültürel rotaların sürdürülebilirliğinin ve yerel ekonomik kalkınmaya katkısının sağlanabilmesi için tüm bileşenlerinin uyumlu ve bütün olarak yönetilebileceği bir faaliyet sisteminin kurulu olduğu kültürel rotanın genel hatlarıyla tanımlanması, rotayı meydana getiren unsurların envanterinin ve korunma yöntemlerinin ortaya konulduğu, kamu ve özel paydaşların görev ve sorumlulukları ile yasal mevzuatın belirlendiği stratejik bir planın oluşturulması gerekmektedir. Bir kültürel rota planlamasında izlenilecek adımlar aşağıdaki çizelgede gösterilmektedir (ICOMOS, 2008).

Çizelge 2.10. Kültürel rota planlamasında izlenilecek adımlar (ICOMOS, 2008'tan derlenmiştir)

Kültürel rota planlama aşamaları	Amacı	Önemi
Araştırma	Rota uygulamalarının benimsenmesi, farklı kültürel rotalarda miras değerlerinin uygun bir şekilde tanımlanması ve değerlendirilmesi için göstergelerin eklenmesi	Rotanın anlamında veya tarihî öneminde herhangi bir veri kaybının önlenmesi
Finansman	Araştırma projeleri ile çeşitli bölümleriyle ilgili muhafaza, kullanım ve yönetim projelerinde dengeli, koordineli ilerlemenin sağlanması	Rota değerini belirleme ve vurgulama görevlerinin ortaya konması
Koruma-değerlendirme-muhafaza	Bozulma süreçlerinin etkisini kontrol etmek ve gelişmenin ve ihmalin olumsuz etkilerini önlemek için bir stratejinin geliştirilmesi Koordineli hukuki önlemler ve uygun araçların kurulması	Rota değerleri üzerindeki etkinin ve öneminin belirlenmesi
Sürdürülebilir kullanım-turist aktiviteleriyle ilişki	Rotalar hakkında bilgiyi teşvik etmek, onların turizm amaçlı uygun ve sürdürülebilir kullanımının teşvik edilmesi Her zaman riskleri ortadan kaldırmayı amaçlayan uygun önlemlerin benimsenmesi	Rotanın korunması ve tanıtılması, turistik faaliyetler, erişim yolları, bilgi, yorum ve sunum için bir destek altyapısını otantığını ve bütünlüğünü tehlikeye atmadan uyumlu bir şekilde entegre edilmesini sağlama
Yönetim	Koruma, muhafaza, kullanım, turizm, sürdürülebilir kalkınma ve bölgesel düzenleme politikalarının birleşimini garanti eden bir çapraz koordinasyonun sağlanması	Rotalarla ilgili araştırma, değerlendirme ve bilgi sosyal yayılma faaliyetlerinin, koordineli ve uyumlu bir şekilde yürütüldüğünden emin olunması
Kamu katılımı	Kamu farkındalığının artırılması	Bölge sakinlerinden oluşan paydaş katılımının ortaya konulması

ICOMOS tarafından ortaya konulan kültürel rota planlamada izlenilecek adımlara bakıldığında, rota ile ilgili mevcut envanterin ortaya konulduğu araştırma; rotayı ekonomik olarak destekleyecek finansman; rotanın fiziksel ve hukuki olarak korunmasını sağlayacak olan koruma, değerlendirme ve muhafaza; rotanın bulunduğu bölgenin ve rotada yer alan unsurların özgünlüğünün korunarak sürdürülebilir kullanma ve turistik faaliyetlerle ilişkisinin sağlanması; çapraz koordinasyonlu bir yönetim modelinin ortaya konması ve kamu farkındalığının artırılması amacıyla kamu katılımı aşamalarından oluştuğu görülmektedir.

Bölgenin çekiciliğini ve rekabet gücünü kültürel ve turistik açıdan artırma potansiyeline sahip olan kültürel rotalar (OECD, 2009) planlaması ile turizm gelirlerinin dağıtılması, geri planda kalmış turizm noktalarının ön plana çıkarılması ve turizm ürünlerinin sürdürülebilirliğinin artırılması sağlanmaktadır.

Lopez Fernandez (2006), kültürel rotaların planlamasında yer alan plancılar ve aktörlerin göz önünde bulundurulması gereken bazı göstergelerin olduğunu belirtmekte ve bu göstergeler: Gerekçe, amaç, hedefler ve alt amaçlar, varlık envanteri, pazar potansiyeli, rotanın tasarımı ve ticarileştirilmesi olarak sıralanmaktadır. Gösterge içerikleri ve ölçme araçları aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge 2.11. Rota planlamasında plancılar ve aktörlerin dikkate alınması gerekenler (Lopez Fernandez, 2006'dan düzenlenmiştir)

Gösterge	Tanım
Gerekçe	Rota oluşturulmadan önce gerekçesi belirlenmelidir.
Amaç	Net bir vizyona sahip gerçekçi ve ulaşılabilir bir amaç belirlenmelidir.
Hedefler ve alt amaçlar	Net ve ölçülebilir hedefler belirlenmelidir.
Varlık envanteri	Varlıklar (örneğin, anıtlar, müzeler, turizm tesisleri vb.) listelenerek ve mevcut olan tüm bilgiler toplanarak hareket edilmelidir.
Pazar potansiyeli	Rotanın etrafında oluşturulan tema çekiciliğini, başlatılacak kültür rotası tarafından çekilebilecek turist türünü ve rotanın, içinde bulunan destinasyonların yerel ekonomisine potansiyel etkisini anlamak için derinlemesine bir Pazar araştırması yapılmalıdır.
Rotanın tasarımı ve ticarileştirilmesi	Rotaya dahil edilen tüm destinasyonların erişilebilirliğinin doğrulanması, Mevcut farklı varlıkların ve kaynakların analizi ve entegrasyonunun sağlanması, En önemli belgelerin erişilebilirliğinin sağlanması, Önerilen durak sayısının belirlenmesi ve turistlerin tüm bu durakları gezmek için gereken tahmini zamanın belirlenmesi, Rotaya dahil edilen destinasyonlar için bir açılış tarihinin belirlenmesi, Rotanın uzun vadeli sürdürülebilirliğini garanti edebilecek finansman mekanizmalarının belirlenmesi, Tüm duraklarda yeniden üretilen bir logo tasarımının yapılması, Rotayı tanıtmak ve ticarileştirmek için ortak bir stratejinin belirlenmesi, İnisiyatifi izlemek ve değerlendirmek için bazı göstergelerin belirlenmesi sağlanmalıdır.

Avrupa Konseyi (CoE) ve Avrupa Komisyonu (EC)'nin ortaklaşa hazırladıkları rapora (2011) bakıldığında Ceron ve Dubois (2003) tarafından ortaya konulan sürdürülebilir turizm göstergelerinin kültürel bir rotanın sosyo-ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik kapsamında tartışılmasını sağlayacak göstergeler olarak da ele alınması gerektiği üzerinde durduğu görülmektedir. Bahse konu göstergeler aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge 2.12. Kültürel rotalar sosyo-ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik göstergeleri (Avrupa Konseyi ve Avrupa Komisyonu, 2011’ndan derlenmiştir)

Gösterge	Ölçüm kriteri
Alan koruma	Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) tarafından geliştirilen endeks doğrultusunda alan korumasının sağlanması
Baskılama	Ziyaret eden turist sayısı
Kullanım yoğunluğu	Pik saatlerdeki kullanım yoğunluğu (kişi/alan)
Sosyal etki	Hem ortalama hem de pik saatlerdeki turist/yerel sakin oranı
Gelişim kontrolü	Çevre üzerine bir çalışma prosedürünün veya planlama ve kullanım yoğunluğu konusunda gerçek denetimlerin varlığı
Atık yönetimi	Aritılan atık su yüzdesi
Planlama süreci	Alan/turizm noktası için sistematik bir planın varlığı
Kırılgan ekosistemler	Nadir veya tehdit altındaki türlerin ve habitatların izlenmesi
Tüketici memnuniyeti	Ziyaretçilerin memnuniyet dereceleri
Yerel sakinlerin memnuniyeti	Yerel sakinlerin memnuniyet dereceleri
Yerel ekonomiye turizmin katkısı	Turizme özgü küresel ekonomik faaliyet oranı, turizmin ek değerinden kaynaklanan gerçek gelirler
Taşıma kapasitesi	Farklı türlerdeki turizmi işlemek için alan kapasitesini etkileyen temel faktörlerin durumunun belirlenmesi
Alan rahatsızlığı	Alanın etki seviyesinin belirlenmesi
İlgi	Alanı turizm için çekici kılan ve zamanla değişebilen özelliklerinin ölçülmesi
Müşteri memnuniyeti	Anket puanı

Pattanaro ve Pistocchi (2016), sürdürülebilir kültürel rotaların planlanmasını ve geliştirilmesini kolaylaştıran faktörleri belirlemiş olup bu faktörler aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge 2.13. Sürdürülebilir kültürel rotaların planlanmasını ve geliştirilmesini kolaylaştıran faktörler (Pattanaro ve Pistocchi, 2016’dan derlenmiştir)

Faktör	Tanımlama
Tema	Rotalar, bir tema etrafında birleşmelidir.
Hedef	Rotaları geliştirme konusunda tüm paydaşlar ortak bir hedefte anlaşmaya varmalıdır.
Destinasyon	Farklı turist profillerine ulaşmak amacıyla alternatif noktaların çeşitli olduğu bir rota önerilmelidir.
Envanter	Rotada yer alan destinasyonların envanter analizi yapılmalıdır.
Erişilebilirlik	Rotada yer alan tüm destinasyonlara tam erişim sağlanmalıdır.
İletişim	Kültürel rota tanıtımında etkili bir iletişim yöntemi belirlenmelidir.
Politik destek	Destek alınacak kilit aktörler ortaya konmalıdır.
Finansman	Rotalar dış finansman kaynakları ile fonlanmalıdır.
İzleme	Oluşturulan kültürel rotalar, memnuniyetin ve sürdürülebilirliğin sağlanması açısından sürekli denetlenmelidir.

Yapılan literatür taramasına bakıldığında kültürel rota planlamalarının faktörler üzerinden ele alındığı görülmektedir. Her bir çalışmada amacın sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğin ve paydaş katılımının ön planda olduğu yerel ekonomik kalkınma

dinamikleriyle desteklenen bir planlama modelinin sağlanması için gerekli unsurların belirlenmesi olarak değerlendirilmektedir.

2.2.5. Ara değerlendirme

1980li yıllarda başlayan ve 1990 yıllarda kapsamının tanımlanmaya yönelik çalışmaların hız kazandığı, 2000li yıllara gelindiğinde ise örneklerin yaygınlaştığı ve özellikle ulusal ve uluslararası hem gerçek hem de çevrimiçi platformlarda düzenlenen projeler, atölyeler ve konferanslar ile popüler hale geldiği görülen kültürel rotalar, tarihi, kültürel ve herhangi bir tema etrafında birleşerek bir coğrafi konum üzerinde noktasal, alansal ve bölgesel ölçeklerde oluşturulan ve deneyim yoluyla kültürel ve tarihi değerleri keşfetme fırsatı sunan ve ulusal sınırları aşarak kültürlerarası etkileşim sağlayan yollar olarak tanımlanmaktadır.

Literatüre bakıldığında UNESCO, ICOMOS ve Avrupa Konseyi (CoE) gibi uluslararası kuruluşların kültürel rotalar konusunda yaptıkları çalışmalarla rota konusunda mihenk taşı oldukları görülmektedir. Bu kuruluşların kültürel rotalara ilişkin tanımlamaları şu şekildedir:

UNESCO Dünya Miras Komitesi (1994): “Bir miras rotası, kültürel önemi, ülkeler veya bölgeler arasında gerçekleşen değişimler ve çok boyutlu bir diyalogdan kaynaklanan somut öğelerden oluşur ve bu öğeler yol boyunca mekân ve zaman içinde hareketin etkileşimini gösterir.”

Avrupa Konseyi (2007): “Ortak Avrupa değerlerinin uluslararası anlam ve öneminde kültürel bir kavram ya da olguya dayalı bir güzergâh veya bir dizi güzergâh.”

Uluslararası Kültürel Rotalar Konseyi (ICCR) (2001):

Kültürel bir rotanın tanımlanması, rotanın önemini doğrulayan bir dizi önemli nokta ve somut öğeye dayanır. Bir kültürel yol veya rota olarak tanımak, bir toplum veya grup için belirli bir tarihte hayati öneme sahip bir medenileşme sürecinin bağlayıcı ipliği aracılığıyla başka türden maddi öğeler ve nesneleri içermesi gerektiğini kabul etmektir.

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) (2008):

Herhangi bir iletişim rotası, kara, su veya başka bir tür olabilir, fiziksel olarak sınırlıdır ve aynı zamanda kendine özgü dinamik ve tarihsel işlevselliğe sahiptir. Bu işlevsellik,

insanların etkileşimli hareketlerinden kaynaklanmalı ve insanlar, ülkeler, bölgeler veya kıtalar arasında önemli bir süre boyunca mal, fikir, bilgi ve değerlerin çok boyutlu, sürekli ve karşılıklı değişimlerini yansıtmalıdır. Bu süreç, etkilenen kültürlerin mekân ve zaman boyunca karşılıklı olarak beslendikleri bir çapraz döllenme sağlamış ve hem somut hem de soyut miraslarında yansımıştır. Bu süreç, varlığıyla ilişkilendirilen tarihi ilişkileri ve kültürel özellikleri dinamik bir sistem içine entegre etmiştir.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) ve Avrupa Konseyi (CoE) gibi uluslararası arenada kültürel rotalar konusunda farkındalık yaratmayı amaçlayan ve kayda değer çalışmaları ve hazırladıkları kriterler ile yeni projelere öncülük eden kuruluşların, kültürel rotaların belirlenmesi kapsamında çizdikleri yol haritalarının birbirinden çok farklı olmadığı görülmektedir.

Uluslararası kuruluşların rehberlik ettiği kültürel rotalar konusuyla ilgili ortaya konulan farklı yayınlarda yer alan tanımlamalar ise aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge 2.14. Literatürde kültürel rotalara ilişkin tanımlamalarda ön plana çıkan noktalar

Yazar adı	Tanımlama
Murray ve Graham, 1997	Turizm bağlamı ön plana çıktığı tanımlamada rotaların ölçekten bağımsız olduğu ve kültürün yeniden görüntülenmesi amacı taşıdığı belirtilmiştir.
Suarze-Inclan ve Rosa, 2004	Kültürel dinamiklerin benzersiz yaratıları olarak tanımlamıştır.
Ducassi ve Rosa, 2005	Tarih boyunca önemli işlevleriyle ilişkilendirilen soyut ve somut kültürel değerlerle birlikte yeni ve dinamik bir sistem olarak doğal bir bağlamda ve yerel, ulusal, bölgesel, kıtasal ve kıtasal ötesi ölçeklerde oluşturdukları üzerinde durulmuştur.
Lopez Fernandez, 2006	Kültürel rotaların geleneksel sanatsal miras anlayışının değiştirilerek miras tanımlamasına yenilik getirdiğine değinilmiştir.
Martorell Carreño (2008)	Bağlantılılık (<i>connectivity</i>) ve etkileşim (<i>interrelationship</i>) kapsamında kültürel rotaları ele almıştır.
Karataş, 2011	Turizmin korunması ve geliştirilmesi amacı taşıdığını ve bölgesel, ulusal veya kıtasal ölçekli bir ulaşım koridoru olduğunu ifade etmiştir.
Zabbini, 2012	Bulundukları bölgenin özgünlüğünü ve bireyselliğini belirleyen ve benzer öğelere sahip alanları birbirine bağlayarak yeni bir miras modeli meydana getirdiklerini savunmuştur.
Garrido ve diğerleri, 2015	Bölgesel, ulusal ve uluslararası kuruluşların rota oluşturma ve tasarlama konularıyla ilgilenmeleri sayesinde kültürel rotaların değerini farklı perspektiflerden tanıyan kurumsal figürlerin ortaya çıktığını belirtmiştir.
Oprică, 2015	Kültürel rotanın varoluş nedenini, kültürel zenginlik, ilişkilerin çeşitliliği ve anıtlar, arkeolojik kalıntılar, tarihi şehirler, geleneksel mimari, soyut, endüstriyel ve teknolojik miras, kamusal eserler, kültürel ve doğal peyzajlar, ulaşım araçları ve tarihsel bilgi ve teknik beceri uygulamaları gibi karakteristik varlıklarını içermesine bağlamıştır.
Genovese, 2016	Kültürel çeşitliliğin tanınması ve bu çeşitliliğe saygı duyulması yoluyla kültürlerarası diyalogun ve sürdürülebilir kalkınmanın geliştirilmesine katkı sağladığını belirtmiştir.
Csapó ve Berki (2008)	Kültürel rotanın tematik bir rota kapsamında ele alınması gerektiğini ve tematik bir rotanın ilk temel faktörünün bölgenin, gelişimini dışsal ve içsel faktörlere bağladığı cazibe merkezlerinin yapısı olduğunu ifade etmiştir.
Terzić ve Dogramadjieva, 2022	Coğrafi, tarihsel, sosyal, kültürel, turizm veya tematik alanlarda genişlediği için doğrusal veya dairesel rotalardan karmaşık turizm ağlarına dönüştüğü ifade edilmiştir.
Graf ve Popescu, 2016	Farklı cazibe merkezlerini ve ilginç varış noktalarını bir ülke içinde veya çeşitli ülkeler boyunca tematik olarak birbirine bağlayan yaratıcı turizm ürünü olduğu belirtilmiştir.
Klarić ve diğerleri, 2013	Turizm etkinlikleri aracılığıyla ekonomik büyüme fırsatı sunduğu ifade edilmiştir.
Gomez Ullate, 2016	Farklı kompleks kültürel miras ve turizm kaynağı seti için geçerli bir kavram oldukları belirtilmiştir.
Häfele, 2013	Sınır ötesi kültürel bağlantı yolları olarak bilinmelerinin de ötesinde aynı temayla bağlı bir belirli coğrafi bölge olarak da tanımlanabileceği ifade edilmiştir.

Literatür taramalarına bakıldığında kültürel rotaların:

- Kültürel mirasa yeni bir bakış açısı kazandıran,
- Kültürün yeniden görüntülenmesini sağlayan,
- Yeni ve dinamik bir sistem oluşturan,
- Herhangi bir ölçekten bağımsız olan,
- Kültürel çeşitliliği koruma ve saygı göstermeyi sağlayan

- Kùltùrlerarası etkileşim ve bağlantı ortaya koyan,
- Soyut ve somut kùltùrel değeri kapsayan herhangi bir tema etrafında oluşturulabilen,
- Turizm ürünü olarak değerelebilen ve
- Çoklu paydaş katılım modeliyle yerel ekonomik kalkınma stratejilerinin gerçekleştirilmesini sağlayan yollar olarak özetlenebilmektedir.

Literatür taramalarından edinilen bilgiler ışığında en genel haliyle bir kùltùrel rota, *sürdürülebilir yerel kalkınma ve kùltùrlerarası etkileşim odağında herhangi bir ölçekten bağımsız olarak bir araya getirilerek turizme katkı sunan, farklı yorumlama biçimlerinden oluşan ve belirli bir konuda oluşturulan somut ya da soyut bir kùltùrel mirasın sonu olmayan yolları* olarak tanımlanmaktadır.

Literatür taramalarında kùltùrel rotaların, kùltùrel mirası belirli temalar etrafında toplayarak cazibe merkezleri oluşturma hareketiyle yeni turizm eğilimlerinin ortaya çıkmasına ve turizmin canlanmasına vesile oldukları görülmektedir. Hâlihazırdaki pek çok rotanın turizm rotası olarak adlandırıldığı bilinmekte olup kùltùrel rotalar ile turist profillerinin de değıştiğı gözlenmektedir. Kùltùrel mirası deneyim yoluyla öğrenmeyi teşvik eden rotalar, “yaratıcı turizm (creative tourism)” ya da “yeni turizm (new turizm) olarak adlandırılan yeni turizm tiplerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Turizm ürününün yayılımının bir aracı olarak görülen kùltùrel rotalar ile yeni destinasyonlar geliştirilmeye çalışılmakta ve ziyaretçilerin yeni yerleri ve yeni turizm ürünlerini keşfetmeye yönlendirilmesi ve turizm ürünlerine deneyim perspektifinden bakmaları sağlanmaktadır. Yeni turizm eğilimlerinin oluşturulmasında kùltùrel rotaların etkisinin son derece önemli olduğu görülmektedir.

Literatür taramalarında kùltùrel rotaların, yerel ekonomik kalkınma bağlamında ele alındığı görülmektedir. Kùltùrel rotaların ana amaçlarından birisinin yerel dinamikleri canlandırmak olmasından hareketle yerele ait sosyal, kùltùrel ve ekonomik değeri ve faaliyetlerin ön plana çıkarılmasının son derece büyük bir önem arz etmektedir.

Kùltùrel rotaların, birkaç küçük cazibe merkezini bir araya getirip bunları ortaklaşa pazarlamak, turist sayısını artırmak ve ayrıca insanların daha uzun süre kalmasını ve daha fazla harcama yapmasını sağlamak gibi hedefleri aynı zamanda yerel ekonomik kalkınma

stratejileri ile de örtüştüğü görülmektedir. Kültürel miras ve kültür geleneksel olarak bir bölgenin imajını iyileştirmenin bir yolu olarak görülmekte ve sakinlerinin yaşam kalitesine katkıda bulunmaktadır. Kültürel miras, kültür ve yaratıcı endüstrilerin aynı zamanda yerel ekonomik büyüme ve yenilik konusunda önemli bir rol oynamakta ve yerel ekonomik kalkınmaya yaptıkları katkıya bağlı kültürel rotalar, daha az refah ekonomilere sahip bölgelerde turizmi teşvik etme potansiyelleri nedeniyle de büyük bir sorumluluk örneği göstermektedir.

Kültürel rota planlamalarına ilişkin literatüre bakıldığında her bir çalışmada amacın sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğin ve paydaş katılımının ön planda olduğu yerel ekonomik kalkınma dinamikleriyle desteklenen bir planlama modelinin sağlanması için gerekli unsurların belirlenmesi olarak değerlendirilmektedir. Literatürden gelen ve ortak olduğu değerlendirilen kültürel rota planlamasına yönelik ortaya konulan faktörler, sosyal, çevresel, ekonomik ve politik göstergeler olarak gruplandırılmıştır.

Çizelge 2.15. Kültürel rota planlamasına yönelik ortaya konulan faktörler

Göstergeler	Alt göstergeler
Sosyal göstergeler	Tema
	Hedef
	Envanter
	İletişim/tanıtım
	Sosyal etki
	İzleme/denetim
	Sürdürülebilir kullanım
	Turist aktiviteleriyle ilişki
	Erişilebilirlik
	Memnuniyet
Çevresel göstergeler	Kırılgan ekosistemler
	Atık yönetimi
	Taşıma kapasitesi
Ekonomik göstergeler	Pazar potansiyeli
	Yerel ekonomiye turizmin katkısı
	Rotanın tasarımı ve ticarileştirilmesi
	Finansman
Politik göstergeler	Politik destek
	Planlama süreci
	Kamu katılımı

Genellikle belirli bir bölgedeki kültürel varlıkları ve turistik destinasyonları birleştiren ve bu bölgelerdeki ziyaretçilere benzersiz bir deneyim sunan turistik güzergâhlar olan kültürel rotalar konusundaki literatürün genellikle turizm, sürdürülebilir ve yerel kalkınma alanlarını içerdiği görülmektedir.

Kültürel rotalar ile ilgili literatürde sıklıkla ele alınan konular aşağıda sıralanmıştır.

- Kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilir turizm: Kültürel rotalar, genellikle tarihi ve kültürel mirası koruma çabalarına katkıda bulunurken, aynı zamanda sürdürülebilir turizmi teşvik etme potansiyeline sahip olan destinasyonlar olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Yerel kalkınma ve ekonomik katkılar: Kültürel rotalar, genellikle yerel ekonomiyi canlandırma ve istihdam yaratma potansiyeli taşıyan bir turistik ürün olmasından dolayı turizmin yerel toplumlar üzerindeki etkilerinin çok fazla incelendiği görülmektedir.
- Ziyaretçi profili ve talepleri: Kültürel rotalar, genellikle belirli bir ziyaretçi profiline hitap ederek ziyaretçilerin kültür, tarih ve yerel deneyimlere olan ilgilerini ele almaktadır.
- İş birliği ve ağ oluşturma: Kültürel rotalar genellikle farklı paydaşlar arasında iş birliği ve ağ oluşturma gerektiren bir süreç olmasından dolayı yerel yönetimler, turizm işletmeleri, sivil toplum kuruluşları ve diğer paydaşların bir araya gelmesini içermektedir.
- Pazarlama ve iletişim: Kültürel rotaların başarılı olması için etkili pazarlama ve iletişim stratejileri geliştirmek, hedef kitlelere ulaşmada, rotayı tanıtmada ve turist çekmede büyük bir önem arz etmektedir.
- Teknoloji ve dijital araçlar: Literatürde dijital teknolojinin kültürel rotaların tanıtımı, yönetimi ve ziyaretçi deneyimi üzerindeki etkileri incelemiştir. Çevrimiçi platformlar, harita uygulamaları ve diğer dijital araçlar, ziyaretçilere yönlendirme ve bilgi sağlama açısından önemli bir rol oynamaktadır.

Bu konuların yanı sıra kültürel rotaların özellikle belirli bölgelerdeki kültürel çeşitliliği ve zenginliği vurgulamak, turizmi teşvik etmek ve sosyal etkileşimi artırmak gibi geniş bir amaca hizmet ettiği görülmektedir. Bu alandaki literatür, turizm yönetimi, kültür politikaları, sürdürülebilir kalkınma ve yerel yönetim konularına odaklanan çok çeşitli disiplinlerden gelen araştırmalardan oluşmaktadır.

Kültürel rotalar ile ilgili yapılan literatür çalışması sonucu kültürel rotaların temelini oluşturan ve rotaların amaç ve hedeflerinin, rotalarla ilgili değerlendirmelerin, üye ülkelere sunduğu avantajların ortaya konulması bakımından Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'nın ele alınmasının önemli olduğu değerlendirilmektedir.

2.3. Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programında Türkiye

2.3.1. Avrupa konseyi kültürel rotalar programı

Avrupa konseyi kültürel rotalar programına genel bakış

Avrupa'nın önde gelen insan hakları örgütlerinden biri olan Avrupa Konseyi, 5 Mayıs 1949'da imzalanan Londra Antlaşması ile kurulmuş olup 4 Kasım 1950'de Roma'da insan haklarını, demokrasiyi ve hukukun üstünlüğünü korumayı amaçlayan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni imzalamıştır. Günümüzde Avrupa Birliği üyelerini de içeren 46 üye devletten oluşmaktadır.

Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı, kültürel mirasın toplumları bir arada tutma, çok kültürlü diyalogun gerekliliği ve herkesin kültüre erişim hakkını teşvik etme amacıyla uygulanan doğrudan ve evrensel bir araç olarak 1987 yılında başlatılmış olup turizm ve boş zaman faaliyetleri ile ilgili kültürel uygulamalardaki daha yeni gelişmeler öncesinde “akıllı”, ve “saygılı” turizm ve otantik deneyimlere olan artan talep dâhil olmak üzere, büyük öngörü gücünü göstererek Avrupa'nın paylaşılan kültürel kimliklerini somut bir gerçeğe dönüştürme aracı olarak açıkça ifade edilmiştir (Council of Europe, 2015).

Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı, 1984 yılında Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nin, 987 sayılı Avrupa Hac Rotaları Hakkındaki Tavsiyesini kabulü ve bu rotaları yeniden canlandırmaya yönelik çalışmaları sonucu ortaya konan 1987'de Santiago de Compostela Bildirgesi ile başlamıştır. 23 Ekim 1987 yılında yayınlanan ve Kültürel Rotalar Programının başlangıcı olarak adlandırılan Santiago de Compostela Bildirgesi'nin orijinal içeriği aşağıda yer almaktadır (Council of Europe, 1987):

Toplumun insan boyutu, özgürlük ve adalet idealleri ve ilerlemeye olan güven, tarih boyunca özellikle Avrupa kimliğini oluşturan farklı kültürleri şekillendiren prensiplerdir.

Bu kültürel kimlik, ortak bir belleğe sahip ve mesafeleri, sınırları ve dil engellerini aşan yollar ve patikalarla dolu bir Avrupa alanının varlığı sayesinde mümkün hale gelmiş ve hala sürdürülmektedir.

Bugün Avrupa Konseyi, özellikle Avrupa Birliği sürecinde büyük bir sembolik rol oynayan Santiago de Compostela Tapınağı'na götüren yollardan birini canlandırma

önerisinde bulunmaktadır. Bu yol, Avrupa Birliği sürecinde referans ve gelecekteki projeler için bir örnek olarak hizmet edecektir.

Bu bağlamda, kamusal otoritelere, kurumlara ve bireysel vatandaşlara şu konularda çağrıda bulunuyoruz:

1. Avrupa kıtasının dört bir yanındaki Compostela yollarını tanımlama çalışmalarına devam etmek;
2. Güzergâh üzerindeki ana noktalar için Avrupa Konseyi tarafından önerilen amblemi kullanarak işaretlemeye yönelik bir sistem oluşturmak;
3. Bu rotaların çevresinde bulunan mimari ve doğal mirası yeniden inşa etmek ve restore etmek için koordine bir plan geliştirmek;
4. Santiago de Compostela hac yolculukları tarafından oluşturulan tarihsel, edebi, müziksel ve sanatsal mirası yeniden keşfetmek amacıyla kültürel etkinlikler programları başlatmak;
5. Bu rotalar boyunca bulunan kasaba ve bölgeler arasında sürekli değişimlerin kurulmasını teşvik etmek;
6. Bu değişimlerin çerçevesinde, bu geleneği yenilemek ve Avrupa kültürel kimliğinin zamansız değerlerine tanıklık etmek için çağdaş sanatsal ve kültürel ifadeyi teşvik etmek.

Tarihsel olarak hacıları bir araya getirip onları ortak bir arzuda birleştiren ve ulusal farklılıkları ve çıkarları aşan inanç, bugün bizi ve özellikle gençleri, hoşgörü, diğerlerine saygı, özgürlük ve dayanışma üzerine kurulu bir toplum inşa etmek amacıyla bu yollar boyunca seyahat etmeye teşvik etsin.

Kültürel Rotalar Programı'nı siyasi ve ekonomik olarak güçlendirmek amacıyla 2010 yılında Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Üzerine Genişletilmiş Kısmi Anlaşması (EPA) imzalanmıştır. "Avrupa Konseyi Kültürel Rotası" sertifikası, Bakanlar Kurulu'nun CM/Res (2013) 67 sayılı kararıyla belirlenen kriterleri baz alarak EPA Yönetim Kurulu toplantıları sırasında verilmektedir. Ayrıca her yıl sonbaharda düzenlenen Yıllık Danışma Forumu'nda, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve uluslararası uzmanların yanı sıra EPA üye devletleri ve Kültürel Rotalar, güncel konuları tartışmak ve en iyi uygulamaları keşfetmek için bir araya gelmektedir (Cultural Routes of the Council of Europe, 2023).

Avrupa Konseyi ile Lüksemburg Büyük Dukalığı arasında 1998'de kurulan bir anlaşma kapsamında EPA ve Kültürel Rotalar Programı'nın teknik ajansı olarak Avrupa Kültürel Rotalar Enstitüsü (EICR) faaliyete geçmiş olup Kültürel Rotaların temsilcileri ve sertifikasyon süreçleri için adaylara yönelik eğitim ve seminer oturumları düzenlemekte, EPA'e değerlendirme ve sertifikasyon döngüsünde yardımcı olmakta ve aday ağlara ve sertifikalı rotalara danışmanlık hizmeti sunmaktadır.

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları, Avrupa'nın zengin ve çeşitli mirasını keşfetmek ve insanları ve yerleri paylaşılan tarih ve miras ağlarında bir araya getirerek seyahate davet eden bir girişim olarak karşımıza çıkmakta ve Avrupa Konseyi'nin insan hakları, kültürel çeşitlilik, çokkültürlü diyalog ve sınırların ötesinde karşılıklı değişim gibi değerlerini uygulamaktadır (URL: <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/about>, Erişim Tarihi: 11.2023).

Avrupa Konseyi, kültürel miras ile ilgili öncelikli kararların belirlendiği Avrupa Kültürel Miras Stratejisi ile Konsey tarafından oluşturulan rotaların, kültürel mirası tanıtmak ve korumak amacıyla fiziksel ve soyut miras konusunda yeni bir yaklaşım geliştirmeye yönelik çalışmaları başlattığı ve Avrupa düzeyinde yerel bir kimlik oluşturmada önemli bir unsur olarak kabul edildiği görülmektedir (Joldescu-Stan, 2022).

Programın başlangıcından bu yana rota sayısı giderek artış göstermiş ve 2005 ile 2010 yılları arasında belirgin bir hızlanma yaşanmıştır. Program ilk ilan edildiği dönemde toplam yirmi dokuz (29) adet rotanın yer aldığı; ancak Program tarafından ilan edilen resmi kararlara uymamalarından dolayı 2012 Mayıs ayında yedi (7) rotanın sertifikalandırma süreci sona ermiş olup ve 2012, 2013 ve 2014 yıllarında ise yedi adet yeni rotanın daha sürece dâhil edildiği görülmektedir.

Kasım 2023 itibariyle toplam kırk sekiz (48) adet rotanın yer aldığı Kültürel Rotalar Programı, yalnızca Avrupa'da yaşayanlarla sınırlı kalmayan ve Avrupa'nın da ötesindeki toplumlar için de deneyim ve eğitim yoluyla kültürel mirasın tanıtılması ve farkındalık oluşturma yoluyla gelecek nesillere aktarımı amacıyla sorumlu turizm ve sürdürülebilir kalkınma konularında büyük bir önem arz etmektedir. Ayrıca kültürel rotalar, seyahat ve hareketlilik (mobilité) konularına büyük katkı sağlayarak kültürel mirası turizm ve seyahat alanında tanıtmak için değerli bir kaynak olarak kabul edilmektedir. Bu rotalar, mimariden manzaraya, dini unsurlardan gastronomiye ve maddi olmayan mirasa, Avrupa sanatında, müziğinde ve edebiyatında yer alan pek çok figürden oluşan temaları kapsamaktadır.

Avrupa'yı kaliteli bir kültürel deneyim destinasyonu olarak yansıtan Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'nda yer alan rotalar, yalnızca sahip oldukları temalardan dolayı farklılık göstermemekte olup üç ana kategoriden oluşan farklı coğrafi yapılardan da

oluşmaktadır. Coğrafi yapılarına bağlı olarak rotalar, üç kategoride sınıflandırılmaktadır (Martens, 2022).

- Bölgesel rotalar
- Doğrusal rotalar
- Ağ desenli rotalar

Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'nın bir ideolojiye dayanmakta ve ortaya koyduğu hedeflere ulaşmak için sürekli olarak araştırma, geliştirme ve değerlendirme süreçlerini gerçekleştiren bir proje olarak *Avrupa Konseyi Kültürel Rota* sertifikası bir mükemmeliyet garantisi olarak kabul edilmektedir.

Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programında beş ana eylem alanına ait yenilikçi projeler uygulanmakta olup bu eylem alanları şu şekilde sıralanmaktadır:

- Araştırma ve geliştirme alanında iş birliği,
- Bellek, tarih ve Avrupa mirasının artırılması,
- Genç Avrupalılar için kültürel ve eğitim değişimleri,
- Çağdaş kültürel ve sanatsal uygulama,
- Kültürel turizm ve sürdürülebilir kültürel kalkınma.

Avrupa Konseyi bu program aracılığıyla transnasyonal kültürel ve turizm yönetimi için bir model sunarak ulusal, bölgesel ve yerel otoriteler ile sosyo-ekonomik aktörler arasında etkileşimlere olanak tanımaktadır. Ayrıca Kültürel Rotalar Programı, yerel mirası geniş fikir hareketlerine bağlayarak Avrupa halkını, Avrupa mirasına sahiplik duygusu kazandırmayı amaçlayan iş birliği çalışmaları gerçekleştirme konusunda teşvik etmektedir.

Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'nın yönetim yapısına bakıldığında EPA Yönetim Kurulu, EPA Yasal Komitesi ve Yıllık Danışma Forumu'nun öne plana çıktığı görülmektedir (Cultural Routes of the Council of Europe, 2023).

EPA Yönetim Kurulu, aday ağların sertifikalandırılması, düzenli veya istisnai değerlendirme altında olan Kültürel Rotaların yeniden sertifikalandırılması ve programın genel yönlendirmesinden sorumlu olarak üye devletler tarafından kültür ve/veya turizm bakanlığı tarafından atanan temsilcilerden oluşmaktadır. Her yıl nisan ayında bir araya gelen kurulun

görevleri arasında yıllık faaliyet programının taslağını kabul etmek ve faaliyetlerin uygulanmasını izlemek de yer almaktadır.

EPA Yasal Komitesi, EPA'ya katılan Avrupa Konseyi üye devletlerinin daimî temsilcilerinden oluşur. EPA'nın faaliyet programının uygulanması için bütçeyi kabul eden EPA Yasal Komitesi, her yıl Ekim ayında bir araya gelmektedir.

Kültürel Rotalar üzerine Yıllık Danışma Forumu, her yıl bir EPA üye devletinin girişimiyle düzenlenmekte olup üye devletlerin temsilcilerini, kültürel rota operatörlerini, aday ağırları, uluslararası kuruluşları, yerel ve bölgesel otoriteleri, sivil toplum örgütlerini, ticaret odalarını, bağışçı kuruluşları ile miras ve turizm paydaşlarını bir araya getirmektedir. Deneyimleri paylaşmak, yeni profesyonel uygulamalar üzerine konuşmak ve yeni girişimler ve ortaklıklar başlatmak için bir ortam sunan forum, en iyi uygulamaları da ödüllendirmektedir.

Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Genişletilmiş Kısmı Anlaşma (EPA)'ya üye olan ülkeler aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge 2.16. Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Genişletilmiş Kısmı Anlaşma (EPA)'ya üye olan ülkeler (Cultural Routes of the Council of Europe, 2023)

Ülke	Üyelik tarihi	Ülke	Üyelik tarihi
Almanya	2013	Letonya	2019
Andorra	2012	Litvanya	2012
Arnavutluk	2022	Lübnan	2022
Avusturya	2011	Lüksemburg	2011
Azerbaycan	2011	Macaristan	2013
Bosna-Hersek	2016	Monako	2013
Bulgaristan	2011	Norveç	2011
Ermenistan	2015	Polonya	2017
Finlandiya	2018	Portekiz	2011
Fransa	2011	Romanya	2013
Gürcistan	2016	San Marino	2017
Hırvatistan	2011	Sırbistan	2012
İspanya	2011	Slovak Cumhuriyeti	2014
İsveç	2020	Slovenya	2011
İsviçre	2013	Türkiye	2018
İtalya	2011	Ukrayna	2021
Karadağ	2011	Vatikan	2018
Kıbrıs	2011	Yunanistan	2011
Kuzey Makedonya Cumhuriyeti	2022		

Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Genişletilmiş Kısmı Anlaşma (EPA)'ya başvuru için aşağıdaki adımlar izlenmektedir (Cultural Routes of the Council of Europe, 2023):

- a) Avrupa Konseyi üye devletleri veya Avrupa Kültür Anlaşması tarafları olan herhangi bir ülke, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne hitaben yazılan bir bildiri ile EPA'ya katılabilmektedir. EPA sekreteryası tarafından talep üzerine standart bir bildiri mektubu sağlanabilmektedir. EPA'ya üyelik, yıllık katkının ödenmesiyle etkin hale gelmektedir. Avrupa Konseyi üyesi olmayan devletler, EPA üye devletlerinin temsilcileriyle sınırlı olan Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından yapılan bir davet üzerine EPA'ya katılabilmektedir.
- b) EPA Gözlemci Statüsü, herhangi bir finansal katkı olmaksızın en fazla bir yıl boyunca talep edilebilmektedir. Bu statüyü verme kararı, EPA Yönetim Kurulu tarafından alınmaktadır. EPA sekreteryası tarafından talep üzerine standart bir başvuru mektubu sağlanabilmektedir.

Kültürel rotalar, Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Genişletilmiş Kısmi Anlaşma (EPA) tarafından değerlendirilmekte olup aşağıda yer alan kriterleri taşıma durumlarına göre onaylanmaktadır (URL: <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/about>, Erişim Tarihi: 11.2023):

- Avrupa değerlerini temsil eden ve en az üç Avrupa ülkesinde ortak olan bir tema içermelidir.
- Uluslararası ve çok disiplinli bilimsel araştırmaların konusu olmalıdır.
- Avrupa'nın belleğini, tarihini ve mirasını güçlendirmeli ve günümüzdeki çeşitliliğin yorumuna katkıda bulunmalıdır.
- Gençler için kültürel ve eğitimsel değişimleri desteklemelidir.
- Kültür turizmi ve sürdürülebilir kültürel gelişim alanında örnek ve yenilikçi projeler geliştirmelidir.
- Farklı gruplara yönelik turistik ürünler ve hizmetler geliştirmelidir.

Değerlendirme kriterlerini karşılayan rotaların, Avrupa Konseyi'ne başvurması sonucu kabul alarak sertifikasyon süreci başlamakta olup her yıl Avrupa Konseyi'nin sertifikasyon başvurularını analiz etmek ve sertifikalı rotaların düzenli olarak üç yıllık değerlendirmesini yapmak amacıyla bağımsız uzmanların seçilerek sunulan bilgiler ile beraber belirlenen

standartlara uygunluğu değerlendirilmektedir (URL: <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/about>, Erişim Tarihi: 11.2023).

Aday rotaya ilişkin hazırlanan bağımsız uzman raporunun içeriğinde yer alan başlıklar aşağıda yer almaktadır (Council of Europe, 2023).

- Yönetici özeti: Uzman tarafından değerlendirmenin nasıl ve neleri dikkate alınarak yapıldığına ilişkin genel çerçevelerin ortaya konulduğu bölümdür. Bu bölümde Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından 2013 yılında kabul edilen 67 Sayılı Kararda belirtilen Tema Uygunluk Kriterleri Listesi, Öncelikli Eylem Alanları Listesi ve Ağ Kriterleri Listesi'nin varlığına dair sonuçlar ortaya konulmaktadır.
- Giriş: Bu bölümde rotanın önemi, temsil edildiği bölge sayısı, eylem planı ve örgütlenme modeline dair genel bilgilendirmeler yer almaktadır.
- Ana bölüm değerlendirmesi: Bu bölüm dört alt başlıktan oluşmaktadır: Temanın tanımlandığı ve tarihi ve kültürel boyuttan ele alındığı Kültürel Rota Teması başlığı, araştırma ve geliştirmede işbirliği, hafıza, tarih ve Avrupa mirasını sağlama, genç Avrupalılar arasında kültürel ve eğitimsel değişimler, çağdaş kültürel ve sanatsal uygulama ile kültürel turizm ve sürdürülebilir kültürel kalkınma açısından rotanın ele alındığı *Eylem Alanları* başlığı, ağın yasal yapısı, finansal durumu, üye tipolojisi ve ülke ağının mevcut bileşimi, üç yıl içinde gelinecek ağın gelişim stratejisi gibi konuların yer aldığı *Kültürel Rota Ağı* başlığı ve son olarak ağ tarafından geliştirilen iletişim araçlarının mevcut durumunun yer aldığı *İletişim Araçları* başlığı.
- Sonuç ve öneriler: Bu bölümde uzman heyeti tarafından değerlendirmeye dair nihai kararın belirtildiği ve adaya yönelik önerilerin sunulduğu görülmektedir.
- Kaynakça listesi: Aday tarafından uzman heyetine sunulan her bir belge, kaynak olarak gösterilmektedir.
- Ekler listesi: Alan ziyareti sırasında tutulan notlar, yüz yüze ya da çevrimiçi yapılan görüşme tutanakları ve kriter kontrol listesinin yer aldığı bölüm olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çizelge 2.17. Uzman raporu içeriği (Council of Europe, 2023'tan düzenlenmiştir)

Bölüm adı	Ele alınan veri
Yönetici özeti	Tema Uygunluk Kriterleri Listesi Öncelikli Eylem Alanları Listesi Ağ Kriterleri Listesi
Giriş	Rotanın önemi Rotanın temsil edildiği bölge sayısı Eylem planı Örgütlenme modeli
Ana bölüm değerlendirmesi	Kültürel rota teması Temanın tanımı ve tarihi/kültürel boyutu
	Eylem alanları Araştırma ve geliştirmede iş birliği, hafıza, tarih ve Avrupa mirasını sağlama, Genç Avrupalılar arasında kültürel ve eğitimsel değişimler, Çağdaş kültürel ve sanatsal uygulamalar Kültürel turizme ve sürdürülebilir kültürel kalkınmaya katkısı
	Kültürel rota ağı Ağın yasal yapısı Finansal durumu Üye tipolojisi Ülke ağının mevcut bileşimi Üç yıl içindeki gelişim stratejisi
	İletişim araçları Grafikler, iletişim materyalleri, logo, iletişim kanalları, tabelalar, haritalar vb.
Sonuç ve öneriler	Nihai kararın ilanı Rotaya dair öneriler
Kaynakça listesi	Adayın hazırlayarak sunduğu her türlü belge
Ekler listesi	Alan ziyareti sırasında tutulan notlar Yüz yüze ya da çevrimiçi yapılan görüşme tutanakları Kriter kontrol listesi

Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı kapsamında her üç yılda bir düzenlenen ve herhangi bir temaya dahil olmak isteyen yeni adaylara ve var olan üyeleri kontrol etmeye yönelik olarak uzman heyeti tarafından sunulan kontrol listesi aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge 2.18. Uzman değerlendirmesi kontrol listesi

Sorular		
Tema	1	Rota teması, birden fazla Avrupa ülkesi için ortak bir değeri (tarihi, kültürel veya mirası) temsil ediyor mu?
	2	Rota teması, gençlik için kültürel ve eğitimsel değişimler için sağlam bir temel sunuyor mu?
	3	Rota teması, yenilikçi faaliyetler için sağlam bir temel sunuyor mu?
	4	Rota teması, kültürel turizm ürünleri geliştirme için sağlam bir temel sunuyor mu?
	5	Tema, farklı Avrupa bölgelerinden akademisyenlerden/uzmanlar tarafından araştırılmış/geliştirilmiş mi?
Eylem Alanları	Araştırma ve geliştirmede iş birliği	6 Rota, Avrupa kültürel temalar/değerlerinin araştırılması ve geliştirilmesinde iş birliği için bir platform sunuyor mu?
		7 Rota, dağılmış bilginin bir araya getirilmesini sağlayarak büyük Avrupa temaları etrafında birleştirici bir rol oynuyor mu?
		8 Rota, bu temaların birkaç Avrupa ülkesi tarafından paylaşılan Avrupa değerlerini nasıl temsil ettiğini gösteriyor mu?
		9 Rota, bu değerlerin gelişimini ve Avrupa'da alabilecekleri çeşitli şekilleri gösteriyor mu?
		10 Rota, Avrupa düzeyinde tema üzerine çalışan üniversiteler ve araştırma merkezleri ağına sahip mi?
		11 Rotanın çok disiplinli bir Bilimsel Komitesi var mı?
		12 Bilimsel Komite, Avrupa düzeyinde teması üzerinde çalışıyor mu?
		13 Bilimsel Komite, teorik düzeyde teması ve/veya faaliyetleri ile ilgili konuların araştırma ve analizini yapıyor mu?
		14 Bilimsel Komite, pratik düzeyde teması ve/veya faaliyetleri ile ilgili konuların araştırma ve analizini yapıyor mu?
	Avrupa hatırasını, tarihini ve mirasını sağlama	15 Rota faaliyetleri, somut ve soyut Avrupa mirasının tarihsel önemini dikkate alıyor ve açıklıyor mu?
		16 Rota faaliyetleri, Avrupa Konseyi'nin değerlerini teşvik ediyor mu?
		17 Rota faaliyetleri, Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar markasını teşvik ediyor mu?
		18 Rota, kültürel mirasın korunmasıyla ilgili uluslararası şartnamelere ve sözleşmelere uygun olarak çalışıyor mu?
		19 Rota faaliyetleri, kırsal destinasyonlardaki Avrupa miras sitelerini tanımlıyor, koruyor ve geliştiriyor mu?
		20 Rota faaliyetleri, ekonomik yeniden yapılanma sürecinde olan endüstriyel alanlardaki Avrupa miras sitelerini tanımlıyor, koruyor ve geliştiriyor mu?
		21 Rota faaliyetleri, Avrupa'daki etnik veya sosyal azınlıkların mirasını değerlendiriyor mu?
		22 Rota faaliyetleri, kültürel miras kavramının daha iyi anlaşılmasına, korunmasının ve sürdürülebilir gelişiminin önemine katkıda bulunuyor mu?
	Genç Avrupalılar arasında kültürel ve eğitimsel alışverişler	23 Rota faaliyetleri, Avrupa'nın farklı bölgelerindeki benzerlikleri açıklamak suretiyle tarihsel önemini vurgulayarak fiziksel ve soyut mirası geliştiriyor mu?
		24 Rota faaliyetleri, kültürel mirasın restorasyonu, korunması ve geliştirilmesi ile ilgili Avrupa Konseyi, UNESCO ve ICOMOS'un şartnamelerini, sözleşmelerini, tavsiyelerini ve çalışmalarını (Avrupa Kültürel Sözleşmesi, Faro Sözleşmesi, Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, Dünya Mirası Sözleşmesi, vb.) dikkate alıyor ve teşvik ediyor mu?
		25 Kültürel ve eğitimsel gençlik değişimleri, Avrupa vatandaşlığı kavramını daha iyi anlamak için planlanıyor mu?
		26 Kültürel ve eğitimsel gençlik değişimleri, çeşitli yerleri ziyaret ederek yeni kişisel deneyimin değerini vurgulamak için planlanıyor mu?
		27 Kültürel ve eğitimsel gençlik değişimleri, farklı sosyal geçmişlere ve Avrupa'nın farklı bölgelerinden gençler arasında sosyal entegrasyonu ve değişimi teşvik etmek için planlanıyor mu?
		28 Kültürel ve eğitimsel gençlik değişimleri, çeşitli eğitim kurumlarına iş birliği fırsatları sunmak için planlanıyor mu?
		29 Kültürel ve eğitimsel gençlik değişimleri, yer ve temaslar üzerinden kişisel ve gerçek deneyime vurgu yapmak için planlanıyor mu?
		30 Kültürel ve eğitimsel gençlik değişimleri, birçok katılımcı ülke ile pilot programlar oluşturmak için planlanıyor mu?
	Çağdaş kültürel ve sanatsal uygulamalar	31 Kültürel ve eğitimsel gençlik değişimleri, çeşitli eğitim kurumlarını içeren iş birliği faaliyetleri oluşturmak için planlanıyor mu?
		32 Rotanın kültürel faaliyetleri, Avrupa ülkelerinde çeşitli sanatsal ifadeler arasında çok disiplinli değişim ve kültürler arası diyalogu teşvik ediyor mu?
		33 Rotanın kültürel faaliyetleri, kültürel mirası ve çağdaş kültür arasında bağlantılar kuran sanatsal projeleri teşvik ediyor mu?
		34 Rotanın kültürel faaliyetleri, yenilikçi kültürel ve çağdaş sanat uygulamalarını tarihî beceri gelişimiyle bağlantılandırarak teşvik ediyor mu?
		35 Rotanın kültürel faaliyetleri, ilgili faaliyetler ve ağlar aracılığıyla kültür amatörleri ile profesyoneller arasında iş birliğini teşvik ediyor mu?
		36 Rotanın kültürel faaliyetleri, farklı Avrupa ülkelerindeki çeşitli kültürel ve sanatsal ifadeler arasında çok disiplinli ve kültürler arası bir bakış açısıyla tartışma ve değişimi teşvik ediyor mu?
		37 Rotanın kültürel faaliyetleri, miras ile çağdaş kültür arasındaki bağlantıları keşfeden etkinlikler ve sanatsal projeleri teşvik ediyor mu?
		38 Rotanın kültürel faaliyetleri, en yenilikçi ve yaratıcı uygulamaları öne çıkarıyor mu?
		39 Rotanın kültürel faaliyetleri, bu yenilikçi ve yaratıcı uygulamaları beceri gelişiminin tarihi ile ilişkilendiriyor mu?"

Çizelge 2.18. (devam) Uzman değerlendirmesi kontrol listesi

Sorular			
Eylem Alanları	Kültürel turizm ve sürdürülebilir kültürel kalkınma	40	Rota faaliyetleri (sürdürülebilir kültürel turizm gelişimi ile ilgili), yerel, bölgesel, ulusal ve/veya Avrupa kimlik oluşumuna yardımcı oluyor mu?
		41	Rota faaliyetleri sürdürülebilir kültürel turizm gelişimi ile ilgili kültürel projelerinin farkındalığını artırmak için basılı yayınlar, yayınlar ve sosyal medyayı aktif olarak kullanıyor mu?
		42	Rota faaliyetleri, kentsel ve kırsal toplumlar ve kültürler arasında diyalogu teşvik ediyor mu?
		43	Rota faaliyetleri, gelişmiş ve dezavantajlı bölgeler arasında diyalogu teşvik ediyor mu?
		44	Rota faaliyetleri, Avrupa'nın farklı bölgeleri (güney, kuzey, doğu, batı) arasında diyalogu teşvik ediyor mu?
		45	Rota faaliyetleri, çoğunluk ve azınlık (veya yerli ve göçmen) kültürleri arasında diyalogu teşvik ediyor mu?
		46	Rota faaliyetleri, Avrupa ve diğer kıtalar arasında iş birliği olanakları açıyor mu?
		47	Rota faaliyetleri, mirasın sürdürülebilir kalkınmanın bir parçası olarak korunmasının gerekliliğine karar vericilerin dikkatini çekiyor mu?
		48	Rota faaliyetleri, kültürel ürün, hizmet ve etkinlik tekliflerini çeşitlendirmeyi amaçlıyor mu?
		49	Rota faaliyetleri, kaliteli kültürel turizm ürünleri, hizmetleri veya etkinlikleri uluslararası düzeyde geliştiriyor ve sunuyor mu?
		50	Rota faaliyetleri, turizm alanında faaliyet gösteren kamu ve özel kuruluşlarla ortaklıklar geliştiriyor mu?
		51	Ağ, rotanın üzerinden geçtiği bölgelerde ziyaretçi sayısını artırmak ve rotanın bölge üzerindeki ekonomik etkilerini artırmak için araçlar hazırladı ve kullandı mı?
Ağ		52	Rota, en az üç Avrupa Konseyi üyesi ülkeyi içeren bir ağ mı temsil ediyor?
		53	Rotanın teması ağ üyeleri tarafından seçildi ve kabul edildi mi?
		54	Rotanın kavramsal çerçevesi bilimsel bir temele dayandırıldı mı?
		55	Ağ, projelerinin tamamında veya bir kısmında birçok Avrupa Konseyi üye ülkesini içeriyor mu?
		56	Ağ finansal olarak sürdürülebilir mi?
		57	Ağın yasal bir statüsü var mı (dernek, federasyon)?
		58	Ağ demokratik bir şekilde işliyor mu?
		59	Ağ hedeflerini ve çalışma yöntemlerini belirtiyor mu?
		60	Ağ projesinden etkilenecek bölgeleri belirtiyor mu?
		61	Ağ ortaklarını ve katılımcı ülkeleri belirtiyor mu?
		62	Ağın etki alanlarını belirtiyor mu?
		63	Ağın kısa ve uzun vadeli genel stratejisini belirtiyor mu?
		64	Ağ, Avrupa Konseyi üye ülkelerinde ve/veya diğer dünya ülkelerinde potansiyel katılımcıları ve ortakları belirliyor mu?
		65	Ağ, finansman ayrıntılarını (finansal raporlar ve/veya faaliyet bütçeleri) sağlıyor mu?
		66	Ağ, operasyonel planın ayrıntılarını sağlıyor mu?
		67	Ağ, yasal statüsünü doğrulayan temel metinleri ekliyor mu?
İletişim Araçları		68	Rota kendi logosuna sahip mi?
		69	Ağın tüm ortakları iletişim araçlarında logo kullanıyor mu?
		70	Rotanın kendi özel web sitesi var mı?
		71	Web sitesi İngilizce ve Fransızca olarak mevcut mu?
		72	Web sitesi başka dillerde mevcut mu?
		73	Ağ, etkili bir şekilde sosyal ağları ve web 2.0'ı kullanıyor mu?
		74	Ağ, rota üzerine broşürler yayınlıyor mu?
		75	Evetse, broşürler İngilizce olarak mevcut mu?
		76	Evetse, broşürler Fransızca olarak mevcut mu?
	Yalnızca sertifikalı kültürel rotalar için	77	Tarihi ve Kültürel Rota" unvanı tüm iletişim materyallerinde (basın bültenleri, web sayfaları, yayınlar vb.) bulunuyor mu?
		78	Sertifikasyon logosu tüm iletişim materyallerinde mevcut mu?
		79	Sertifikasyon logosu, boyut ve konum olarak kullanım kılavuzlarına uygun şekilde mi kullanılıyor?
		80	Logolar (Kültürel Rota + sertifikasyon logosu) rota üyelerine sağlanıyor mu?
		81	Kültürel Rota Konseyi sertifikasyon logosu, kültürel rotayı gösteren yol işaretlerinde bulunuyor mu?

Uzman değerlendirmesi kontrol listesi tablosuna bakıldığında listenin, *Kültürel Rota Teması*, araştırma ve geliştirmede işbirliği, hafıza, tarih ve Avrupa mirasını sağlama, genç Avrupalılar arasında kültürel ve eğitimsel değişimler, çağdaş kültürel ve sanatsal uygulama ile kültürel turizm ve sürdürülebilir kültürel kalkınma açısından rotanın ele alındığı *Eylem Alanları*, ağın yasal yapısı, finansal durumu, üye tipolojisi ve ülke ağının mevcut bileşimi, üç yıl içinde gelinecek ağın gelişim stratejisi gibi konuların yer aldığı *Kültürel Rota Ağı* ve ağ tarafından geliştirilen iletişim araçlarının mevcut durumunun yer aldığı *İletişim Araçları* adlı dört ana başlıkta hazırlandığı görölmektedir. Değerlendirme tablosu, adaylardan veya üyelere gelen cevaplarla ya da yapılan gözlemler ile “evet” ve “hayır” şeklinde doldurulmakta olup bir puanlama sisteminin devreye girdiğı görölmektedir.

Avrupa konseyi kültürel rotalar programının sunduğu avantajlar

Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı, kültürler arası diyalog için bir platform olarak işlev görmekte olup doğal ve kültürel mirası kültürel, sosyal ve yerel kalkınmanın birer kaynağı olarak koruma ve zenginleştirme amacını taşımaktadır.

Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'nın üye ülkelere görsellik, yeni hedef grupları, market tanıtımı, turizm teklifleri, network iş birlikleri, fon oluşturma, yeni verilerin hazırlanması gibi pek çok konuda fayda sağladığı görölmüştür.

Avrupa Kültürel Rotalar Programı'nın başvuran ülkelere daha geniş kapsamda sağladığı avantajlar aşağıda yer almaktadır:

- Ortak tema etrafında birleşen ülkeler arasında sinerjinin oluşması ve buna bağlı olarak;
 - Turizm teklifleri,
 - Karşılıklı öğrenme ve deneyim ve uzmanlık alışverişi,
 - Temayla ilgili konuların ortak araştırılması, incelenmesi ve tartişılması,
 - İş birliği projeleri ve ortak girişimler.
- Ortak bir imaj, marka bilinci oluşturma ve tanıtım: Farklı ülkelere bölge ve siteler arasında ortak pazarlama stratejileri sağlanmaktadır.
- Avrupa Konseyi logosu ve markası aracılığıyla itibar ve marka tanıma etkisi.
- Avrupa Kültürel Rotalar Enstitüsü'nün desteği, halihazırda mevcut kültürel rotalarla ağ oluşturma ve değişim, ortak pazarlama ve tanıtım faaliyetleri.

- Rotalar için ücretsiz dijital pazarlama araçları: Avrupa Kültürel Rotaları'nın resmi web sitesi ve diğer sosyal medya platformları.
- Temayla ilgili kültürel mirasın henüz aktifleştirilmediği bölgelerde, takdir ve farkındalığın artması ve yeni fırsatlar ortaya çıkması.
- Büyük ulus ötesi ağ fırsatları.
- Kültürel mirasın reforme edilmesiyle ilgili yenilikçi ve bütünleştirici turizm teklifleri ve ürünler geliştirme potansiyelinin artması.
- Kültürel rota dâhilindeki ortak faaliyetlerin ve girişimlerin (eğitim, gençlik değişimi, turizm odaklı diğer faaliyetler) hazırlanması.
- Yeni pazarlara (diğer ülkelerde) ulaşarak turizm profili çeşitlendirme ve turist sayısını artırma fırsatının (turizmin işlevsel ve mekânsal genişlemesi) elde edilmesi.
- Daha kapsamlı bir yaklaşım- tekliflerin ve ürünlerin geliştirilmesinde ve aynı zamanda rotanın geliştirilmesinde-kullanılmayan veya çok az kullanılan alanların ve kaynakların sermayeleştirilmesine izin verilmesi ile potansiyel olarak yeni ekonomik faaliyetlerin teşvik edilmesi ve yerel nüfusun yaşam kalitesini iyileştirilmesinin sağlanması.

Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programının kültürel turizmin gelişiminde ve sürdürülebilir kalkınmada sorumluluk bilinciyle hareket etmekte olup Çizelge 2.19'da yer alan konularda önemli rol oynamaktadır (Cultural Routes of the Council of Europe, 2023).

Çizelge 2.19. Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programının önemli rol oynadığı konular (Cultural Routes of the Council of Europe, 2023'tan düzenlenmiştir)

Rolü	Değeri
Sürdürülebilir kalkınma	Daha iyi eğitim ve öğrenim fırsatları yaratma, iklim değişikliği ile mücadele etme, sorumlu tüketim ve üretimi teşvik etme ve Avrupa genelinde daha sürdürülebilir topluluklar inşa etme
Kümelenme oluşturma ve geliştirme	Yerel, bölgesel, ulusal ve Avrupa düzeyinde kültürel operatörler, turizm hizmet sağlayıcıları, araştırma kurumları, sivil toplum kuruluşları ve kamu otoritelerini içeren bir kümelenme geliştirme stratejisi oluşturma
Topluluk katılımını sağlama	Güçlü yerel ekosistemler oluşturarak ortakların aktif bir şekilde gerçek kültürel deneyimler sağlamalarına ve geliştirmelerine olanak tanıyarak topluluk katılımını teşvik etme
Kapasite oluşturma ve bilgi transferi sağlama	Eğitim ve Avrupa üniversite ağlarını kullanma
Turizm teklifinin çeşitlendirilmesi	Yeni turistik ürünlerin uygulanması, uzak bölgeler için ek görünürlük oluşturulması ve turizm sezonun uzatılması gibi adımlar atma
Kültürel yaratıcılığı ve girişimciliği teşvik etme	Çekim gücünü artırma
Kültürel turizmin ekonomik potansiyelini ortaya çıkarma	Ekonomik faaliyetler arasında Avrupa'da üçüncü sırada kültürel turizmin yer alması Turizm mal ve hizmetleri Avrupa'nın gayri safi yurtiçi hasılasının %10'unu oluşturması Yerel istihdamın %12'si turizm hizmetleri ile bağlantılı olması

Avrupa konseyi kültürel rotalar programında yer alan temalar

2023 yılı itibariyle Avrupa Konseyi Kültürel Rotalarında Avrupa'nın hafızasını, tarihini ve mirasını yansıtan çok farklı tema ile günümüz Avrupa'sının çeşitliliğini yorumlamaya katkı sunan toplam 48 rota bulunmaktadır. Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'ndaki rotalar, tarih ve uygarlıklar, sanat ve mimari, dini miras ve peyzaj ve el sanatları olmak üzere dört kategoride ele alınan rotalara ilişkin detaylı bilgiler aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge 2.20. Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
1	Hansa Yolu	Tarih ve Uygarlık	1991	Belçika, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, İzlanda, Letonya, Litvanya, Hollanda, Norveç, Polonya, İsveç, Birleşik Krallık	13. yüzyılda, Alman denizci tüccarları, ortak ekonomik çıkarlarını takip etmek amacıyla bir araya gelerek Hanseatic League'in temellerini attı. Kuzey Avrupa kıyıları boyunca, özellikle Baltık Denizi çevresinde, 225'e kadar şehir, ekonomi, siyaset ve ticaret üzerinde önemli bir etkiye sahip olan bu Birlik'e katıldı.	Serbest ticaret, serbest dolaşım ve vatandaşların korunması Barışçıl ve hoşgörülü bir ortamın en önemli örneğini sunması	Ağ. 16 ülkede bulunan 190 şehirden oluşmaktadır, bunların önemli bir kısmı UNESCO Dünya Mirası alanlarıdır. Hansa, Orta Çağ'da Avrupa Birliği'nin bir öncüsü olarak görülebilir ve bu nedenle ortak bir Avrupa geçmişinden gelen çok değerli bir mirası temsil eder.	Ha nseVerein	http://www.hanse.org/
2	Viking Rotaları		1993	Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, İzlanda, İrlanda, İtalya, Letonya, Hollanda, Norveç, Polonya, İspanya, İsveç, Birleşik Krallık	Viking Çağı, Vikinglerin eşsiz tekne yapma, denizcilik ve denizcilik becerilerini elde ettikleri 8. ila 11. yüzyıl dönemini ifade eder. Bu dönem boyunca Vikingler, Kuzey ve Batı Avrupa'nın geniş bölgelerine, Kuzey Atlantik'e, Akdeniz'e ve Rusya ile Ukrayna'nın nehirlerine kadar geniş bir alanda seyahat etme yeteneğine sahip oldular.	Viking Kültür Yolu, Avrupa ve ötesinin paylaşılan Viking mirasını temsil eden geniş kapsamlı, önemli bir koleksiyonu ifade eder. Vikingler, Hedeby (Almanya), Birka (İsveç), Jorvik (Birleşik Krallık), Dublin (İrlanda) ve Kyiv (Ukrayna) gibi önemli ticaret merkezleri kurmuşlardır ve gittikleri her yerde belirgin bir miras bırakmışlardır.	Yüzyıllardır Avrupa kıtası boyunca kültür ve geleneklerin iletilmesi için bir vektör olarak hizmet etmesi	Destination Viking Association Route Headquarters and Secretariat c/o Museum of Archaeology - University of Stavanger	https://www.followthevikings.com/
3	El legado andalusí Rotaları		1997	Mısır, İtalya, Ürdün, Lübnan, Portekiz, İspanya	8.yüzyılda, İber Yarımadası'na Araplar ve Berberilerin gelmesi, Roma-Visigot yerlileriyle karışarak al-Andalus olarak bilinen bir oluşumu doğurdu. Bu başarılı Orta Çağ Müslüman medeniyeti, zirvesinde İspanya ve Portekiz'in büyük bir kısmına kadar uzanmış, ancak 15. yüzyılın sonlarına kadar devam eden çöküşle sona ermiştir.	İspanyol-Müslüman medeniyetini sanatı, kültürü ve tarihsel-sosyal ilişkileri üzerinden Arap dünyası, Akdeniz havzası ve Latin Amerika ile ilişkisini ortaya koyması İspanya ve Endülüs'ün Doğu ile Batı arasında kültürel bir köprü olarak oynadığı tarihsel rolünü anlatması	Etkileyici mimari mirasın ötesinde, La Alhambra gibi paradigmatic bir örnekle, bu rotalar al-Andalus'un edebiyatını, sanatını, bilimini, grafik sanatlarını, gastronomisini, festivallerini ve geleneklerini yeniden hayata döndürmektedir.	Fundación Pública Andaluza "El legado andalusí"	http://www.legadoandalusi.es/

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
4	Fenikeliler Rotası		2003	Arnavutluk, Belçika, Hırvatistan, Kıbrıs, Fransa, Yunanistan, İtalya, Lübnan, Malta, Portekiz, Tunus, Slovenya, Ukrayna	Fenikelilerin Yolu, M.Ö. 12. yüzyıldan bu yana Fenikeliler tarafından kullanılan ana deniz rotalarının bağlantısını ifade eder ve Akdeniz'de ticaret ve kültürel iletişim için esas rotalar olarak kabul edilir. Bu rotalar aracılığıyla, Fenikeliler dehasıyla tanınan denizciler ve tüccarlar - ve diğer büyük Akdeniz medeniyetleri, yoğun bir şekilde üretilmiş eşyalar, insanlar ve fikirlerin değişimine katkıda bulunarak bir Akdeniz kültür topluluğunun oluşturulmasına katkıda bulundular.	İnsan hakları ve demokrasi gibi Avrupa Konseyi'nin değerlerini paylaşarak Akdeniz bölgesindeki kültürler arası diyalogu teşvik etmeyi amaçlaması Avrupa dışındaki birçok ülkede ifade özgürlüğünü, eşitliği, vicdan ve din özgürlüğünü ve azınlıkların korunmasını teşvik etmeye yardımcı olması Akdeniz'de barışın ve karşılıklı saygının geliştirilmesi için birlikte çalışmanın bir yolu olarak görülmesi	Tüm Akdeniz ülkelerinden geçerek tarihsel bağları güçlendirir. Bu bağlantılar, antik Akdeniz medeniyetlerinden kaynaklanan, Akdeniz ülkeleri boyunca birçok arkeolojik, etnik, antropolojik, kültürel ve doğal sitelerde bulunan önemli bir mirası temsil eder ve aynı zamanda somut olmayan Akdeniz mirasına da sahiptir.	International Confederation of the Phoenicians' Route	http://www.fenici.net/
5	VIA REGIA		2005	Fransa, Almanya, Polonya, Belarus Cumhuriyeti, Ukrayna	Via Regia, Doğu ve Batı Avrupa'yı birbirine bağlayan en eski ve en uzun yol olarak bilinir. Kanıtlar, buzul şapkasının güneyinde ve orta dağlık bölgenin kuzeyinde bulunan Via Regia koridorunun, taş devrinden bu yana göçebe kabilelerin geçişte tercih ettiği bölge olduğunu göstermektedir. Günümüzde, bu rota on Avrupa ülkesini birbirine bağlar ve Avrupa Kalkınma Koridoru III'ün modern formunda 4,500 km uzunluğa sahiptir.	Avrupa tarihinde ve kültürel kimliğinde önemli olan olayların bir tarihini anlatması Avrupa tarihini ve kültürel kimliğini anlama ve bilgi edinmeyi teşvik etmesi	Eski Via Regia, aynı zamanda "Kral Yolu" olarak da adlandırılan, Erken Orta Çağ'ın en önemli yol sistemlerinden birinin bir parçasıydı. Sürekli olarak bölgesel ticaret için kritik ekonomik önemini korudu. Bu uzun tarih arka planı, mimari mirastan Avrupa kıtasını şekillendiren somut olmayan geleneklere kadar zengin bir mirası yansıtmaktadır.	European Culture and Information Center in Thuringia, EKT	https://www.via-regia.org/

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
6	Prehistorik Kaya Sanatı Yolları		2010	Ermenistan, Azerbaycan, Finlandiya, Fransa, Gürcistan, İtalya, Norveç, Portekiz, İspanya	Prehistorik Kaya Sanatı, ilk Avrupalıların sanatıdır. 42.000 yıl önce Avrupa'da ortaya çıkmış ve bazı bölgelerde Erken Demir Çağı'na kadar devam etmiştir. Altamira Mağarası'nın 1902'de bilimsel olarak tanınmasından bu yana, Prehistorik Sanat, insanlığın ilk büyük kültürel, sosyal ve sembolik ifadesi olarak, Avrupa için önemli bir kültürel ve turizm kaynağını oluşturmuştur.	Avrupa'nın, Prehistorik Kaya Sanatı'nın en iyi bilinen ve en önemli kanıtlarına ev sahipliği yapan, dünya genelindeki kaya sanatı sitelerinin %40'ını temsil eden bir kıta olması Kültür ve doğa bu nedenle bu rotada bir araya gelmesi Kültürel Rota'yı oluşturan tüm sitelerin bulunduğu kırsal toplulukların sürdürülebilir kalkınmasına da katkıda bulunması	Bu sanat, dini inanç tarafından motive edilen ve doğaya referanslarla dolu sembollerle dolu bir sanattır. İlk başta doğalist bir sanat formu olsa da, daha sonra şematik hale gelmiş ve 20. yüzyılın başına kadar tekrarlanmayan bir soyutlama kapasitesine sahip olmuştur. Figüratif gösterimler, şematik formlar ve mağara duvarları, kaya sığınağı ve açık hava kaya oluşumlarının yanı sıra bazı Megalitik yapıların duvarlarına yapılan çizimler, resimler veya baskılardan oluşur.	"Prehistoric Rock Art Trails" Association	http://www.prehistour.eu/
7	Avrupa Megalitik Kültür Rotası		2013	Danimarka, Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, İspanya, İsveç, Birleşik Krallık, Portekiz, Türkiye	Megalitler - kelime anlamıyla "büyük taşlar" - prehistorik topluluklar tarafından anıt, gömü yerleri ve mabetler inşa etmek için geniş bir şekilde kullanılmıştır. Megalitik mezarlardan dolmenlere ve diğer anıtlara kadar çeşitli yapılar, Avrupa'nın en eski hayatta kalmış yerli mimarisini temsil eder.	Mevcut yolları ve doğa rotalarını kullanmayı ve doğayla uyum içinde mobilitiyi teşvik etmesi Rota temel bir prensip olarak doğa ile kültür arasındaki esas bağlantıyı vurgulaması ve koruması	Megalitik anıtlar, zaman ve mekân içinde insanın en yaygın kalıntılarından biridir. Bu anıtların bazıları, gökyüzü nesnelerinin hareketini çizmek için kullanılan gözlemleri olarak yorumlanmıştır, çünkü hepsi güneşin hareketine doğru yönlendirilmiştir. Bazıları, Stonehenge gibi, güneş ve ay tutulmalarını tahmin etme araçları olarak algılanmıştır.	Megalithic Routes Association	http://www.megalithicroutes.eu/

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
8	Via Habsburg		2014	Avusturya, Fransa, Almanya, İsviçre	Habsburg Hanedanı, Avrupa'nın en etkili kraliyet ailelerinden biriydi. 996'dan 1815'e kadar, bu önemli hanedanın kişilikleri, Avrupa'nın coğrafyasını ve kaderini şekillendirmede belirleyici bir etkiye sahipti.	Sınırlar arasında ve uluslar arasında ilişkiler kurarak bilgi, paylaşım ve dostluk yolu sunması Kıtanın farklı halkları arasında bağlar kurmayı ve Habsburg mirasının önemli bir parçası olan ortak bir tarihi teşvik etmeyi amaçlaması	Saraylar, kaleler, muazzam kiliseler, manastırlar, abideler ve görkemli müzeler, bu sembolik hanedan ailesinin sadece tarihi değil, aynı zamanda sanatı nasıl şekillendirdiğini, Rönesans'ın zenginliklerini nasıl ilettiğini ve çöküş döneminde modernist isyanı nasıl provoke ettiğini göstermektedir.	Via Habsburg Association	http://www.viahabsburg.online/
9	Roma İmparatorları ve Tuna Şarap Rotası		2015	Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Macaristan, Karadağ, Kuzey Makedonya, Romanya, Sırbistan, Slovenya.	Roman İmparatorluğu'nun Tuna sınırı sürekli bir askeri varlık tarafından korunuyordu. Bu nedenle, şarap tüketimi bölgede günlük yaşamın önemli bir bileşeni haline geldi. Tuna Şarap Yolu, Roma döneminde şarabın tanıtıldığı aynı bölgeleri içerir ve şarap üretimi geleneğini sürdüren yerlerdir.	Modern Avrupa toplumları için kentsel yaşam, yönetim, hukuk ve vatandaşlık hakları temellerini atması	Roma imparatorlarının Geç Antik Çağ'daki liderliğine dair anıtlar olan bireysel arkeolojik siteler, yerler ve binalar etrafında oluşturulan 23 alt hedef ve 12 şarap bölgesi ağıdır. Ana tema olarak şarap, kavramsal olarak Roma kültürünün ve sosyal normlarının Tuna bölgesine tanıtılmasıyla iç içe geçer.	Danube Competence Center	http://romanemperorsroute.org/

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
10	İmparator V. Charles'ın Avrupa Rotası		2015	Cezayir, Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, Meksika, Fas, Hollanda, Panama, Peru, Portekiz, İspanya, Tunus	V. Charles, miras yoluyla, batı, orta ve güney Avrupa ile Amerika ve Asya'daki İspanyol kolonileri de dahil olmak üzere geniş toprakları yönetimi altında bir araya getirdi. Avrupa kıtasındaki seyahatleri, farklı bölgeler ve uluslar için birlik simgesi olarak hatırlanır.	İmparator V. Charles, kendi devletinin bir parçası olan geniş uluslar listesiyle birlikte, farklı bölgeleri ve ülkeleri aynı kurallar ve değerler seti altında birleştiren eşi benzeri görülmemiş bir Avrupa kimliği oluşturması	Habsburglu Charles, politik, kültürel ve tarihsel olarak birçok Orta Avrupa ülkesi (Almanya, Avusturya, Hollanda, Belçika, Lüksemburg...) için ve aynı zamanda güney Avrupa ülkeleri (İspanya, Portekiz, İtalya, Malta, Kuzey Afrika dahil) için önemli bir ortak referanstır. Onun varlığı ve siyasi mirası, 16. yüzyılın bu Pan-Avrupalı hükümdarının anısını yaşatan birçok tarihi site ve kültürel gösteride bulunabilir.	Cooperation Network of European Routes of Emperor Charles V	http://www.theroutesofcharlesv.com/
11	Napoleon Destinasyonu		2015	Belçika, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Almanya, Yunanistan, İtalya, Karadağ, Polonya, Portekiz, İspanya, Birleşik Krallık	Napolyon dönemi, çoğu Avrupa ülkesi için büyük bir öneme sahip olan olağanüstü değerli bir miras bıraktı. Napolyon, şehirlerimizi işaretledi, kentsel formumuzu ve gelecekteki kaderimizi şekillendirdi.	Birçok Avrupa ülkesinin büyük çoğunluğunu ilgilendiren ve çağdaş jeopolitik bağlam ve "Avrupa düşüncesi"nin gelişimi üzerinde büyük bir etkiye sahip önemli bir değer olması	Napolyon döneminin, çağdaş Avrupa'nın kültürel mirasına etkisi, siteleri, binaları, anıtları, mobilyaları, sanat eserlerini ve hukuku içerir, aynı zamanda Napolyon efsanesi ile ilişkili geniş bir somut olmayan mirası da içerir.	European Federation of Napoleonic Cities	https://www.destination-napoleon.eu/

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
12	Via Charlemagne		2018	Fransa, Almanya, İsviçre, İspanya, Belçika, İtalya, Romanya, Bulgaristan, Avusturya, Sırbistan	Roma İmparatorluğu'nun ortadan kaybolmasıyla Charlemagne (742-814), farklı halkları bir araya getirerek birleşme fikriyle hükümeti altında bir araya getirir ve barbar halkların ardışık dalgaları sırasında kaybolan imparatorluk karizmasını soyundan kaybetmiş olanı geri kazandırır. Batı İmparatoru olarak Kurumların ve bürokratik sistemin düzenlenmesi ve işleyişi, adaletin uygulanması ve ekonomi ve ticaretle ilgili tedbirlerin hayata geçirilmesi, kültürel müdahale gibi yönetim faaliyetleri tüm alanları kapsar.	Farklılıklar ötesinde ortak kimlik; Avrupa kültürü, sanatı ve bilimini ifade etme; Avrupa uzayını yapılandırma, düzenleme ve yönetme yeteneği gibi Avrupa değerlerinin merkezinde yer alması	Avrupa tarihi için Charlemagne'ın muazzam öneminin yanı sıra, aynı zamanda efsaneler, kahramanlar, sihirli kılıçlar ve harika atlarla dolu bir Karolenj dünyası da bulunmaktadır. Bazıları şövalyelik hikayeler anlatan kuklalar gibi belirli bir zanaatin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Roland'ın Şarkısı, Renaud de Montauban'ın Şarkısı, Aymon'un dört oğlunun efsanesine yol açanlar, Girart de Roussillon'un şarkısı ve birkaç diğer eser, Charlemagne'ın imajını güçlendirmiştir. Charlemagne'ın figürü, bugün Avrupa'da, örneğin imparatorun birçok heykeli, Toulouse'daki Roland'ın Olifant'ı, Aachen'deki Charlemagne'ın büstü rölyefi, Louvre'daki regalia ve Avrupa genelindeki müzelerde bulunan tablolar, heykeller, incil kitapları ve kutsal emanetler gibi birçok sanat eseri ile güçlü bir şekilde hissedilmektedir.	Task Force de la Via Charlemagne	https://via-charlemagne.eu/

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
13	Demir Perde İzi		2019	Avusturya, Belçika, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, Almanya, Yunanistan, Macaristan, Norveç, Polonya, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, Türkiye	İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonraki neredeyse yarım yüzyıl boyunca Doğu ve Batı Avrupa arasında uzanan fiziksel sınırı Barents Denizi'nden Karadeniz'e kadar takip eder. Bu bisikletle yapılan rotayı 10.000 km'den fazla takip etmek, 20. yüzyıl Avrupa tarihinin canlı bir dersidir. Rota, Soğuk Savaş sırasında inşa edilen siyasi, askeri ve ideolojik bir engelle ilgili kültürel ve tarihi siteleri birleştirir ve "Demir Perde"nin düşüşünü takiben gelen barış ve uzlaşmanın bir hatırlatıcısı olarak hizmet eder. Rota, eski sınır şeridi boyunca ortaya çıkan çekici ve çeşitli manzaraları ve benzersiz habitatları içerir.	Avrupa tarihini, kültürünü ve manzarasını bir araya getirmesi Komşu ülkeler ve bölgeler arasındaki sınırları takip ederek, ziyaretçiler Avrupa Konseyi'nin değerlerini birleşmiş bir Avrupa'da birebir deneyimlemelerini sağlaması Rota, demokratik değerlere ve Avrupa sınırları boyunca sürekli kültürel diyaloga odaklanan yeni bir paylaşılan pan-Avrupa deneyiminin simgesi olması	20 Avrupa ülkesini kapsayan, bölünmüş bir Avrupa'nın tarihini hatırlatan birçok tarihi bina, anıt, müze ve simgeyi birleştirir. Rota boyunca, sınır bölgelerinin bir parçası oldukları için neredeyse dokunulmamış kalmış olan çeşitli flora ve fauna ile karakterize edilen ulusal parklar bulunmaktadır.	European Cyclists' Federation, ECF	http://www.eurovelo13.com/
14	Avrupa Kurtuluş Rotası		2019	Belçika, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, Fransa, Almanya, Lüksemburg, Hollanda, Birleşik Krallık, ABD, İtalya, Yunanistan, Polonya	944-1945 yıllarında Nazi işgalinden kurtulan Avrupa'nın başlıca etkilenen bölgelerini bağlayan uluslararası bir anma ağıdır. Rota, çok perspektifli bir yaklaşımla tarihi içeriği, anma turizmini ve Avrupa düzeyinde hafıza iletim araçlarını birleştirir.	İnsan Hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü, kültürel çeşitlilik ve her türlü ayrımcılığa karşı mücadele gibi değerlerine ortak bir farkındalık yaratmayı amaçlaması	Farklı Avrupa sitelerini ve bölgelerini bağlayarak kültürel bir rotayı oluşturarak, İkinci Dünya Savaşı'nın anısına ve anlayışına, Nazi işgalinden kurtuluşa ve çatışmanın Avrupa ve halkı üzerindeki uzun vadeli etkilerine katkıda bulunur.	"Liberation Route Europe" International Association	https://liberationroute.com/

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa Konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
15	Aeneas Rotası		2021	Arnavutluk, Yunanistan, İtalya, Tunus, Türkiye, Fransa, Birleşik Krallık	Roma medeniyetinin "efsanevi babası" ve yüzyıllar boyunca Avrupalı insanların sanatsal ve kültürel yaratıcılıkları için zamansız bir ilham kaynağı olan Truva kahramanı Aeneas'ın yanı sıra Truva şehrinde kaçarak ve medeniyetler, kültürler ve manzaralar boyunca uzun bir yolculuğa çıkarak "yeni bir Truva" inşa etmesi boyunca gezdiği yolları içermektedir.	Anadolu'nun Truva'sı ile Avrupa'nın kuruluşu arasında mitolojik ve tarihsel bir bağ kurarak, insanlar ve yerler arasında güçlü bir kültürlerarası buluşma boyutuna sahip olması Aeneas figürünün, Akdeniz halkları arasında diyalog ve anlayış, empati ve insan dayanışması, bir arada yaşama ve karşılıklı zenginleşme, diğerine saygı, barış, çok kültürlülük ve kültürlerarası diyalogun değerlerini simgelemesi	Türkiye'de başlayan ve Aeneas efsanesi aracılığıyla 5 Avrupa ve Akdeniz ülkelerini birbirine bağlayan bir arkeolojik rota. Yüzyıllar boyunca, Aeneas'ın hikayesi, farklı Akdeniz ülkelerini ve medeniyetleri birleştiren ortak bir kültürel miras haline geldi ve sayısız resim, mozaik, heykel ve sanat eserinin konusu oldu.	"Aeneas Route" Association International Relations Office: Edremit Belediye Başkanlığı	http://www.aeneasroute.org/
16	Demir Çağı Tuna Rotası		2021	Avusturya, Bulgaristan, Bosna Hersek, Hırvatistan, Almanya, Macaristan, Romanya, Slovenya	Son bin yılın çoğu MS (yaklaşık M.Ö. 800-0) demir çağı olarak kabul edilir. Bu, önemli teknolojik ve sosyal değişikliklerin yaşandığı bir dönemdir ve aynı zamanda manzaralara benzersiz bir şekilde etki etmiştir. Demir Çağı Tuna Rotaları, bu dönemin en önemli anıtlarını Tuna bölgesinde birleştirir.	Avrupa bölgelerini birleştirme çabalarından biri olarak düşünülmesi Bu tarihi dönemin kültürleri, mal, fikir, bilgi ve teknoloji alışverişi yaparak, çatışmaları çözerek, göç ederek ve Avrupa'nın ötesinde diğer kültürlerle etkileşime geçerek, daha büyük bir Avrupa kültürel fenomeninin bir parçası haline gelmesi Modern devlet sınırlarının ve bugünkü Avrupa birliğinin, Avrupa'nın sakinlerinin bin yıllık etkileşimlerinden sonra ortaya çıktığına dair farkındalık oluşturmaları	En kırılgan ancak etkileyici bir şekilde çekici ön tarihi arkeolojik kalıntılardan birini temsil eder. somut olmayan mirasın ve çeşitli müzelerde ve arkeolojik parklarda sunulan taşınabilir mirasın olağanüstü örnekleriyle de dikkat çeken bir dönemdir, bunlar arasında bölgenin en önemli bölgesel ve ulusal kurumları bulunmaktadır.	Iron Age Danube Route Association	http://www.ironagedanuberoute.com/

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
17	Avrupa Mozart Yolları	Sanat ve Mimari	2004	Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Almanya, Yunanistan, İtalya, İsviçre, Ukrayna, Birleşik Krallık, ABD	Hayatının büyük bir kısmında eğitimini geliştirmek, diğer tarzları öğrenmek ve diğer sanatçılar ve bestecilerle iletişim kurmak amacıyla Avrupa'nın çeşitli yerlerine seyahat eden ve 35 yaşında genç yaşta ölmesine rağmen, Mozart'ın hayatının üçte birini seyahatlerde geçirmiş ve müzik alanında ve ötesinde ilk gerçek Avrupalı kişi olarak tanımlanabilir.	Müziğin kültürel mirası korumaya yardımcı olurken aynı zamanda kültürlerarası diyalogu güçlendirmesi Mozart'ın ziyaret ettiği şehirlerin, bu eşsiz müzisyen hakkındaki bilgiyi artırmak ve sanatsal, bilimsel, turistik ve eğitimsel projelerde paylaşılan bir Avrupa kimliği fikrini güçlendirmek için birlikte çalışması.	Mozart'ın 1762'den 1791'e kadar yaptığı tüm seyahatler, Mozart'ın yazışmaları ve diğer gerçek belgeler temel alınarak belgelenmiş ve gezgin tarafından takip edilebilir. Genç Mozart'ı Salzburg'dan Münih'e götüren başlatıcı turdan, Viyana'dan Prag'a olan son yolculuğuna kadar geniş bir Avrupa kısmı kapsamaktadır, bu da 10 ülkeyi ve 200'den fazla yeri içermektedir	Association of the European Mozart Ways	http://www.mozartways.org/
18	TRANSROMANICA - Avrupa Romanesk Mirası Rotaları		2007	Avusturya, Hırvatistan, Fransa, Almanya, İtalya, Portekiz, Romanya, Sırbistan, Slovakya, İspanya	Yaklaşık olarak 1000 yılı, Avrupa'nın dört bir yanındaki sanatçılar Roma ve erken Hristiyan geleneğinden ilham alarak Romanesk adında eşsiz bir mimari tarzın doğmasına sebep olmuştur. Romanesk tarz, eski gelenekleri yeniden icat etmek için yerel mitleri ve efsaneleri içeriyordu, bu da Orta Çağ Avrupa'nın her bölgesinin özel coğrafi özelliklerini yansıtıyordu ve bu süreç 300 yıl boyunca devam etti.	Romanesk tarzın eski kıtanın ilk ortak dilini oluşturması Bu "ilk" Avrupa'nın, Orta Çağ'a kadar uzanan değerleri ve çeşitlilik ve medeniyetler arası anlayışı içermesi	Romanesk mimarisinin başlıca özellikleri, yuvarlak kemerlerin kullanımı, küçük pencerele kalın duvarlar, kübik başlıklar ve simetrik planlardır; bunlar bir araya gelerek sadelikte harmonik bir görünüm sağlar. TRANSROMANICA Kültür Rotası boyunca, ortaçağdan kalma muazzam katedraller, huzurlu manastırlar ve güzel kiliseler bulunabilir.	TRANSROMANICA Association	http://www.transromanica.com/

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
19	Avrupa Mezarlıklar Rotası		2010	Avusturya, Belçika, Bosna Hersek, Hırvatistan, Danimarka, Estonya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, İtalya, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Sırbistan, Slovenya, İspanya, İsveç, Birleşik Krallık	Bu kutsal ve duygusal alanlar aynı zamanda şehir ve kasabalar için yerel tarih tanıklarındır. Avrupa'daki tüm şehirler ve kasabalar için ortak olan bu alanlar, kültürel ve dini kimliklerini açıkça ortaya koymaktadır	Mezarlıkların taşlarına yazılan anıların ve sembollerin, şehirdeki adetleri, değerleri ve yaşamı yansıtmaları. Bir mezarlığı ziyaret ederek, çevre bölgenin yaşamının ve kültürünün ne kadar çeşitli olduğunu hissedilmesi Bu çeşitliliğin demokratik bir dünyada ne kadar önemli olduğunu göstermesi	Mezarlıklar, eserleri, heykelleri, gravürleri ve hatta kentsel planlamalarıyla somut mirasımızın bir parçasıdır. Aynı zamanda soyut mirasımızın, antropolojik gerçeğimizin bir parçasıdır ve ölümlerle ilgili alışkanlık ve uygulamalara çerçeve sağlar. Gerçekten de mezarlıklar, tarihi anılarımızın bir kısmı için benzersiz ortamlar sunar.	Association of Significant Cemeteries in Europe, ASCE	https://cemeteriesroute.eu/
20	Avrupa Tarihi Termal Kasabalar Rotası		2010	Avusturya, Belçika, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Gürcistan, Yunanistan, İtalya, Lüksemburg, Polonya, Portekiz, İspanya, Türkiye, Ukrayna, Birleşik Krallık	Avrupa'nın spa kasabalarına seyahat eden saygın politik ve kültürel elit, birçok şehirde kültürel alışveriş merkezleri yaratarak modern turizmi başlatan bir trendi başlattı denilebilir. Bu ünlüler, termal spa kasabalarının ününü pekiştirdi ve prestijli otellerin gelişimine ve modaya uygun turistlerin eğlencesine kadar uzanan çeşitli serbest zaman etkinliklerinin doğmasına neden oldu.	Termal kasabaları barışı, iş birliğini ve yaratıcılığı teşvik etme, inşa edilmiş ve doğal çevreyi koruma ve sürdürülebilir kültürel gelişimi destekleme konusunda öncü bir rol oynamıştır. Avrupa tarihinde her zaman mevcut olmuş ve günümüze kadar devam etmiştir.	Baden-Baden, Bath, Budapeşte, Karlovy Vary, Spa ve Vichy, sadece en ünlü Avrupa spa kasabalarından bazılarıdır, ancak Avrupa, termal suların banyo veya içilmesi etrafında inşa edilmiş benzersiz şehir kişilikleri, farklı mimari stiller ve farklı spa geleneklerine sahip birçok spa kasabasına ev sahipliği yapmaktadır. Bu spa kültürü, tüm çeşitliliği ve farklı yerel tatlılarıyla gerçekten benzersiz bir Avrupa mirası olarak kabul edilebilir.	European Historic Thermal Towns Association, EHTTA	http://www.ehtta.eu/

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
21	ATRIUM - 20. Yüzyıl Avrupa Kent Belleğinde Totaliter Rejimlerin Mimarisi		2014	Bulgaristan, Hırvatistan, Yunanistan, İtalya, Romanya, Sırbistan	Yirminci yüzyılın orta yıllarında Avrupa'nın birçok bölgesini karakterize eden totaliter rejimler, kentsel peyzaja büyük bir etki bıraktı. Bu rejimler, genellikle o dönemde mevcut olan en ileri mimari ve kentsel tasarım projelerine dayanarak şehirleri kurdu ve yeniden inşa etti.	Avrupa'nın totaliter rejimlerin mimarisini incelemek, hem faşist hem de komünist olanları, Avrupa kimliğini birliği ve çeşitliliği içinde güçlendirmenin bir yolu olması Avrupa'nın fikri, II. Dünya Savaşı'nın yaralarından ve Faşizm ile Nazizm'in çöküşünden kaynaklanması Temel değerlere dayanan daha geniş ve kapsamlı bir Avrupa fikrine yol açması Bu değerler: Siyasi özgürlük, ifade ve toplanma özgürlüğü, demokrasi ve hukukun üstünlüğü	İlgili şehirler, genellikle rejimlerle güçlü bağlantılara sahip olan totaliter dönemden türemiş mimari veya kentsel tasarım örnekleri sergiler. Forlì, Predappio, Ferrara, Tresigallo ve birçok İtalyan şehri, Mussolini'nin rejiminden doğrudan türemiş önemli binalara veya mahallelere sahiptir. Hırvatistan'daki Labin, Raša ve Lastovo-Üble ile Arnavutluk'un başkenti Tiran, faşist ve komünist mimarinin önemli örneklerine ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca Romanya'daki Iași ilçesi ile Bulgaristan'daki Sofya ve Dimitrovgrad, Sovyet etkisi döneminden türemiş mimari örneklerle doludur.	ATRIUM Association	http://www.atriumroute.eu/

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
22	Réseau Art Nouveau Ağı		2014	Avusturya, Belçika, Küba, Fransa, Almanya, Macaristan, İtalya, Letonya, Norveç, Portekiz, Romanya, Sırbistan, Slovenya, İspanya, İsviçre, Ukrayna	Art Nouveau, 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan bir sanat akımı olup, uluslararası sergiler, dolaşan sanatçılar, mektuplar ve dergiler aracılığıyla hızla Avrupa'ya yayılmıştır. Bu sanatsal devrim, çiçekler ve bitkiler kadar doğal formlar ve yapıları da içeriyordu, ancak Art Nouveau, Birinci Dünya Savaşı sırasında hızla ortadan kayboldu ve güçlü bir şekilde itibarsızlaştırıldı.	Kültürel değerlerimizin ve kültürler arası diyalogun önemini yansıtan bir Avrupa boyutuna yol açması Art Nouveau'nun, kültürel mirasımızın bir yansıması olması Kültürler arası diyalogun önemini vurgulaması	Art Nouveau eğilimi, estetik ideallere ve modernliğe duyulan bir coşku tarafından yönlendirildi ve endüstriyel teknolojilerin ve yeni malzemelerin imkanlarını, titiz işçilik ve ayrıntılara özen gösteren bir bakış açısıyla birleştirdi.	Réseau Art Nouveau Network	http://www.artnouveau-net.eu/
23	Robert Louis Stevenson'ın İzinde		2015	Fransa, Almanya, Birleşik Krallık	Robert Louis Stevenson, dünya çapında en çok satanlar arasında yer alan Define Adası ve Dr Jekyll ve Mr Hyde'in Tuhaf Hikayesi gibi eserlere imza atan sadece ünlü bir yazar değil, aynı zamanda huzursuz bir gezgin olarak da tanınmıştır. Solunum rahatsızlığını hafifletecek bir iklim arayışında İskoçya'yı terk ederek Antwerp'ten Fransa'nın Pontoise kentine kadar kanoyla; Cévennes'te eşeği Modestine ile yürüyerek Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde geniş bir şekilde seyahat etmiştir.	Robert Louis Stevenson figürünün diğer insanlara açıklık, laiklik, azınlıkların desteklenmesi veya Avrupa halklarının uzlaşması gibi önemli değerleri temsil etmesi. Bu rotanın temel özelliğinin, dostlukla işaretlenmiş insan boyutu olması Rota amacının Avrupa edebi mirasının varlığını göstermek ve bu sayede Avrupa vatandaşlığı kavramını teşvik etmek olması	Stevenson'ın Avrupa'daki seyahatlerine dair notlar, halkları ve toprakları gerçek etnografik açıklamalar olarak kabul edilir. Pasifik adalarına ulaştığında Stevenson, kolonyalizm objektifiyle görülen Okyanusya toplumlarına tamamen taze bir bakış sunan kısa hikayeler yazmıştır.	"In the Footsteps of Robert Louis Stevenson" European Network	http://www.rlstevenson-europe.org/

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
24	Büyük Bölgenin Güçlendirilmiş Şehirleri		2016	Fransa, Almanya, Lüksemburg	Avrupa'nın kalbinde, Fransa, Almanya, Belçika ve Lüksemburg arasındaki bölge uzun süre askeri mücadelelerin yaşandığı bir yerdi. Bugün, bu trans ulusal alan, Grande Region (Büyük Bölge) olarak adlandırılır ve ekonomik ve kültürel alışverişin dikkate değer bir örneğine dönüşmüştür. Kaleler, bu savaş ve barış geçmişinin en iyi tanıklarıdır.	Rotanın amacının eski düşmanları diyalog ve iş birliği için buluşturmak olması Eskiden kalelerin sınırlar boyunca nöbetçi olarak görev yaparken ve parçalı bölgeleri ulusal devletlere dönüştürmeye katkıda bulunurken, şimdi ortak bir Avrupa mirası oluşturması Sınırların silikleştiği kültürel ve turistik alışverişleri teşvik etmesi	Etkileyici bir mimari ve kültürel mirası ortaya koyuyor. Başka pek az bölge, Orta Çağ'dan yirminci yüzyıla kadar olan dönemlere ait birçok kaleye sahiptir. Etkileyici surlar, kaleler, gizemli yeraltı alanları... Keşfedilecek birçok fortifiye mimari zenginliği bulunmaktadır. Ayrıca, rotanın bir parçası olan 12 site- yani Bitche, Hamburg, Longwy, Lüksemburg, Marsal, Montmédy, Rodemack, Saarlouis, Sierck-les Bains, Simserhof, Thionville ve Toul - olağanüstü doğal manzaralarda bulunmaktadır.	Network of the Fortified Towns of the Grande Region	Facebook: Réseau des Villes Fortifiées de la Grande Région
25	Empresyonizm Rotaları		2018	Belçika, Hırvatistan, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, Litvanya, Hollanda, Polonya, Slovenya, İspanya	Empresyonist hareket, 19. yüzyılda ortaya çıktı ve Claude Monet, Pierre-Auguste Renoir, Berthe Morisot, Alfred Sisley, Franz Bunke, Ivan Grohar, Francisco Llorens-Diaz gibi ressamlar aracılığıyla tüm Avrupa kıtasını etkileyerek yayıldı.	Empresyonizmin, sadece Avrupa'da değil, aynı zamanda tüm dünyada oy birliğiyle takdir edilen bir sanat akımı olması Manzaraları büyümesi Avrupa çeşitliliğini "anlık" manzara fotoğrafında yansıtması Farklı kültürel ifadelerle saygılı ve ifade özgürlüğüne bağlı bir toplum oluşturması	Bu ağ, 19. ve 20. yüzyıl empresyonist resmine ilişkin bir dizi önemli siteyi bir araya getiriyor: Monet, Renoir veya Toorop gibi ressamların yaşadığı yerler, onların ilham aldığı yerler, kurdukları veya katıldıkları sanat kolonileri, eserlerinin sergilendiği müzeler ve kültürel alanlar.	"Eau & Lumière" Association	http://www.impressionismsroutes.com/

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023’ ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
26	Avrupa Endüstri Mirası Rotası		2019	Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Letonya, Lihtenştayn, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Sırbistan, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Ukrayna, Birleşik Krallık	Sanayi Devrimi'nin başlangıcıyla birlikte, yaklaşık olarak 18. yüzyılın ortalarından itibaren yeni teknoloji hızla Avrupa geneline yayıldı. Bugün, ziyaretçilere açık endüstrileşme tesisleri ve modern teknoloji müzeleri, Avrupa endüstrileşmesinin heyecan verici hikayesini ve kültürel, sosyal ve ekonomik miraslarını anlatır.	Avrupa'nın endüstrileşme tarihinin, Sanayi Devrimi'nden bu yana son 200 yıldır kıtamızın tarihini, peyzajını ve Avrupalıların yaşamlarını şekillendiren önemli bir parça olması Bugün, binlerce endüstriyel site, anıt ve müzenin, bu ortak Avrupa tarihini canlandırması	Tüm Avrupa ülkelerinde 300'den fazla yerle ziyaretçileri, Avrupa endüstri tarihindeki dönemeçleri keşfe davet etmesi Ortak bir Avrupa belleğinin mekanları olarak, bilimsel keşiflere, teknolojik yeniliklere ve işçi yaşam tarihlerine tanıklık etmesi Toplamda 14 alt tema ile endüstrileşmenin Avrupa bağlamını vurgulaması	Association of the European Route of Industrial Heritage, ERIH	http://www.erih.net/
27	Le Corbusier Destinasyonları: Mimari Gezintiler		2019	Arjantin, Belçika, Fransa, Almanya, Japonya, İsviçre	20. yüzyılın önemli mimarlarından birinin hayatını ve başarılarını anlatır. 1887'de İsviçre'nin La Chaux-de-Fonds şehrinde doğan Charles-Édouard Jeanneret - daha sonra Le Corbusier olarak adlandırıldı - İsviçre-Fransız mimar, tasarımcı, yazar ve şehir planlamacıydı. Uluslararası üne sahip bu sanatçı, kariyeri boyunca birçok Avrupa ülkesi yanı sıra Japonya ile Kuzey ve Güney Amerika'da binalar tasarladı.	Le Corbusier'in eserlerinin, insan merkezli, kaynakları, hedefleri ve programları çeşitli olan ve nihayetinde etkisi ve etkileri evrensel olan bir yaklaşımı vurgulaması Bu eserlerin, kültür ve kültürel miras alanında Avrupa Konseyi tarafından teşvik edilen değerleri ön plana çıkarması	Hayatı boyunca Le Corbusier, yeni teknikler edinmek ve bilgisini geliştirmek için seyahat etti; ziyaret ettiği ülkelerden ve onların sanatsal, mimari ve kentsel unsurlarından ilham aldı. “Modern Hareket” in bir öncüsü olarak, Avrupa mimarisine işlevsellik, pürizm ve doğa ile mimari arasındaki bağ gibi yeni fikirleri tanıttı.	Association of Le Corbusier Sites	http://www.sites-le-corbusier.org/

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
28	Avrupa Tarihi Bahçeler Rotası		2020	Belçika, Gürcistan, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Polonya, Portekiz, İspanya, Ukrayna	Avrupa kültürünü ve kimliğini zaman içinde şekillendirmiştir. Her zaman büyük öneme sahip yerlerle ilişkilendirilmişlerdir; kraliyet mülkleri, şehir birimleri veya manastırlar, soyluluk ve burjuva villaları gibi, yani tarihi figürlerin ikamet ettiği ve karar alma merkezleridir. Avrupa genelinde bir bölgeden diğerine aktarılan bahçeleri ve peyzajları şekillendirmek, peyzaj, mühendislik ve bahçecilik bilgisi etrafında mesleklerin gelişimine katkıda bulunmuş ve aynı zamanda büyük sanatçılar ve toplumun geleneksel etkinlikleri için ilham kaynakları olmuştur. Bu rota, 1981 Florence Şartı'nda tanımlanan "Tarihi Bahçe" tanımına uyan bahçeleri bir araya getirir, bu şart 1982'de ICOMOS tarafından kabul edilmiştir.	Avrupa'nın farklı ülkeleri ve bölgeleri arasında kültürel bağlar ve diyalog geliştirerek ortak bir Avrupa hafızası, tarihi ve mirası hakkındaki farkındalığı ve bilgiyi artırmaya katkıda bulunması Avrupa'nın yeşil miras ve kimliğinin ortak korunması ve tanıtılması amacıyla, rota aynı zamanda kültürel turizm ziyaretleri aracılığıyla doğal miras ve eğitim konusunda duyarlılığı teşvik ederek ortak alanın sürdürülebilir gelişimini desteklemesi	Avrupa'da bahçeciliğin başlangıcından beri, tarihi bahçeler politik, dil ve hatta iklim sınırlarının ötesinde bir birlik mesajı iletilmiştir. Tarih boyunca farklı anlarda, bahçe kültürü kurulmuş ve bitkiler, parter formları, tarım alışkanlıkları ortak bir Avrupa kültürünün canlı bir kanıtı haline gelmiştir.	European Network of Historic Gardens	https://europeanhistoricgardens.eu/en/

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
29	Alvar Aalto Rotası-20. Yüzyıl Mimarlık ve Tasarımı		2021	Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya	Alvar Aalto (1898-1976), modern mimarlık ve tasarımın öncülerinden biriydi ve olağanüstü zengin ve çeşitli bir kariyere sahipti. Aalto'nun eserleri 6 on yılı kapsamakta olup, Finlandiya, Danimarka, İsveç, Estonya, Almanya, Fransa, İtalya, İsviçre, İzlanda ve ABD'de 200'den fazla mevcut binayı içermektedir. Alvar Aalto Rotası-20. Yüzyıl Mimarlık ve Tasarımı, ünlü mimarın mimari anıtları arasında yer alan mekanları ve duyuları sunar.	Alvar Aalto'nun mimarlık ve tasarıma insan odaklı yaklaşımının, Avrupa Konseyi'nin temel değerleri ile uyumlu olması Mimarlığının, bireysel deha ifadesi değil, Avrupa'nın vatandaşlarının yaşam koşullarını ve çevresini iyileştirme çabasının bir parçası olması Mimarın kozmopolit yaşam tarzının ve düşünce yapısının, bugün bile yankı uyandıran bir tasarım dilini yaratması ve mimarlığının ve tasarımının toplumların refahına, eşitliğine ve huzurlu yaşamına, aynı zamanda inşa edilmiş manzaralarının kalitesine katkıda bulunma yeteneğini ifade etmesi	Alvar Aalto'nun eserlerinin kendi zamanında ve sonrasında uluslararası etkisi olağanüstüdür. Onun eserleri uluslararası inşaat standartlarını ve yapı prensiplerini etkilemiştir. Alvar Aalto'nun kamusal mimarisi, kent planları, kütüphaneler, tiyatrolar, kültür merkezleri ve şehirler, topluluklar ve organizasyonlar için eğitim binaları içermektedir. Aydınlatma armatürlerindeki ikonik tasarımlar, cam ürünleri ve mobilyada ahşabın yenilikçi kullanımı, günümüz tasarımcıları için hala ilham kaynağıdır.	Cultural Route on Aalto's Architecture and Design Heritage Association	https://visit.alvaraalto.fi/

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
30	Avrupa d'Artagnan Rotası		2021	Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, İspanya	Avrupa'daki D'Artagnan Rotası, Charles de Batz de Castelmor d'Artagnan'ın destansı hikayesini takip eden tarihi ve edebi belgeler temelinde kurulan fiziksel ve doğrusal bir kültür rotasıdır. Cesareti ve insancılığıyla yaşarken ünlü olan d'Artagnan, Alexandre Dumas sayesinde, Avrupa ve dünya genelinde kolektif hayal gücünün bir karakteri haline geldi. Rota, yürüyüşçüler, biniciler ve bisikletçilere d'Artagnan ve Müsketeerlerin izinde 15 bölgeyi ve 6 Avrupa ülkesini takip etme fırsatı sunarak bu tarihi ve edebi kahramana saygı gösterir.	Amacınım, rotadan geçen farklı ülkeler arasında kültürel ve insan bağlarını teşvik etmek, insan haklarına, hukukun üstünlüğüne ve demokrasiye saygı çerçevesinde bu ilişkileri güçlendirmek olması Dostluk, dayanışma, cesaret ve sadakat gibi müsketeerler tarafından simgelenen değerlerin aynı zamanda Avrupa Konseyi tarafından savunulan değerler arasında bulunması Birlik, diğerlerine saygı, dayanışma ve yardımlaşma gibi temel Avrupa değerlerini temsil eden güçlü bir birleştirici tema sunması	D'Artagnan ve Müsketeerler, Louis XIV'in hizmetinde Avrupa'nın dört bir yanını dolaştı. Bu seyahatler, 6.000 km üzerinde kurulan altı rotanın vurguladığı önemli, somut olmayan kültürel ve tarihi mirası ortaya çıkardı. Her biri d'Artagnan'ın hayatının benzersiz bir hikayesini anlatır, gezginlere 17. yüzyıl yaşamına ve geçtikleri bölgelerin kültürel mirasının çeşitliliğine bir bakış fırsatı sunar.	European Association of the Route d'Artagnan	https://www.route-dartagnan.eu/
31	Avrupa Masal Rotası		2022	Hırvatistan, Kıbrıs, Almanya, Yunanistan, İtalya, İrlanda, Litvanya, İsviçre	Avrupa Masal Yolu, ortak somut ve soyut mirasımıza dayanmakta olup, masal kitaplarını ve ünlü yazarlarını, geleneksel hikayeleri ve geçmişin sözlü geleneklerini bir araya getirir. Ziyaretçiler, sevdikleri masal karakterlerinin yer aldığı büyütlü yerleri keşfetmenin yanı sıra, Masal Yolu tarafından birbirine bağlanan Avrupa masal turistik destinasyonlarında masalların edebi kültürüne dalmak veya eğlence parklarını deneyimlemek için bir mekân ve zaman yolculuğuna çıkabilirler.	Masalların tüm Avrupalıların ortak paylaştığı bir miras olması Bugün çocukların eğitiminde çok aktif bir rol oynamakla kalmayıp aynı zamanda yetişkinlere de değerleri aktarması Masalların güçlü bir kültürlerarası ve eğitim aracı olması	Çocukların ve yetişkinlerin kültürlerini daha geniş bir Avrupa perspektifinde düşünmelerine olanak tanıyan bir kültür rotasıdır. Masallar, Avrupa kültürünün önemli bir parçasıdır. Bu hikayeler, Avrupalıların çok sık ortak bir bağlamda paylaştığı, antik zamanlardan günümüze kadar uzanan öykülerdir. Bu, kolektif hayal gücünün ve Avrupa halkının yerel kültürünün bir parçası haline gelen hikayelerdir.	The European Fairy Tale Route	http://www.europeanfairytaleroute.eu/

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
32	Kadın Yazarlar Rotası		2022	Bulgaristan, Hırvatistan, Karadağ, Polonya, Portekiz, Sırbistan, Slovenya	19. ve 20. yüzyılın döneminde kadın yazarların yaşamını ve yaratıcılığını ortaya koyar. Bu dönem, kadınların kültürel, sanatsal ve sosyal yaşama daha fazla sayıda girmeye başladığı ve seslerinin artık göz ardı edilemeyeceği bir dönemdi. Rota, onların yaşamlarının sembolik ve fiziksel noktalarını birleştirir ve ziyaretçileri, hayat hikayelerini, edebi yaratıcılıklarını, dil çeşitliliklerini ve eşitlik ve insan hakları için verdikleri sosyal mücadeleyi keşfederken gerçek ve hayali alanlarda heyecan verici bir yolculuğa çıkar.	20. yüzyılda insan, kadın ve azınlık hakları mücadelesini belirleyen olağanüstü yaşam hikayelerini ve edebi eserlerini vurgulaması Onların yaşam tarzları, geniş seyahatleri ve kültürel alışverişleri, kültürlerarası diyaloga katkıda bulunurken, edebiyatları dil çeşitliliğini ve ifade özgürlüğünü kutlaması	Somut ve soyut miras arasında denge kuran Rota, altı farklı ülkede müzeleri, anıt ve okuma odalarını, kamusal anıtları ve diğer kamusal alanları birleştirir ve bunları kültürel, edebi ve dil mirasını yeni bir bağlamda değerlendiren etkinliklerle birleştirir. Rota, kadın yazarların geride bıraktığı edebi ve sosyal mirasına katılımcı bir tutum teşvik eder, farkındalığı artırmaya çalışır ve onların önemine dair yeni bir anlayışın şekillenmesine çabalar ve bunun korunmasını gelecek nesiller için garanti altına almaya çalışır.	Cultural Tourist Association Women Writers Route	http://www.womenwriters.eu/
33	Santiago de Compostela Hac Rotası	Dini Miras	1987	Belçika, Fransa, İtalya, Litvanya, Hollanda, Polonya, Portekiz, İspanya	Aziz'in mezarının 9. yüzyılda keşfedilmesinden bu yana, Aziz James Yolu Orta Çağ'da en önemli Hristiyan hac yolculuklarından biri haline geldi, çünkü bu yolculuğun tamamlanması tam bir afiyet kazanmayı garanti ediyordu.	Hem bin yıldan fazla Avrupa tarihini yansıtan bir simge olarak hizmet etmesi hem de Avrupa genelinde kültürel iş birliğinin bir modeli olarak işlev görmesi	Santiago Yolları boyunca tapınak yerleri, hastaneler, konaklama tesisleri, köprüler gibi somut mirasın yanı sıra, efsaneler, hikayeler ve şarkılar gibi soyut miras da yol boyunca bulunabilir ve gezgin tarafından keyif alınabilir.	European Federation of Saint James Way	www.saintjamesway.eu

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
34	Via Francigena		1994	Fransa, İtalya, İsviçre, Birleşik Krallık, Kutsal Makam	M.S. 990'da, Canterbury Başpiskoposu Sigeric, Papa XV John ile buluşmak ve yatırım pallium almak üzere Roma'ya seyahat etti. Bu yol boyunca güzergahın 79 aşamasını günlüğüne kaydetti. Bu tarihi belge sayesinde, Canterbury'den Roma'ya bir rota yeniden oluşturulabildi ve şimdi kültürel keşifler ve yavaş seyahat arayışında olan tüm gezginler tarafından takip edilebiliyor. 2019'da rota, 333 MS tarihli anonim bir hacı yolcusunun seyahatini temel alan Itinerarium Burdigalense'ye dayanarak Roma'dan Santa Maria di Leuca'ya kadar genişletildi.	Via Francigena, Orta Çağ'da Avrupa'nın kültürel birliğine katkıda bulunan bir iletişim yolu olması Anglo-Sakson Avrupa ve Latin Avrupa kültürleri arasında bir köprü olarak kabul edilmesi	Via Francigena üzerinde seyahat ederken, "Avrupa kültür koridoru" boyunca yürüyerek pre-Romanesk ve Romanesk'ten Gotik, Rönesans ve Barok'a kadar en yüksek sanat kültürlerini keşfeder. Via Francigena, kuzeybatı Avrupa'yı İtalya yarımadasıyla ve özellikle Roma ile bağlayan en eski ve en önemli orta çağ hac yolu olarak bilinir. Orta Çağ boyunca bir askeri yol, ticaret yolu ve hac yolu olarak farklı roller üstlenen Via Francigena, farklı değerleri ve gelenekleri bir araya getirmiş ve kültürel mesajların Avrupa'nın bir bölgesinden diğerine iletilmesinde son derece önemli bir araç olmuştur. Rota genellikle ana caddeler boyunca geçer ve en önemli anıtlar, güzel binalar ve arkeolojik sitelerle çevrilidir.	European Association of the Via Francigena Ways	www.viefrancigene.org

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
35	Avrupa Yahudi Mirası Rotası		2004	Ermenistan, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Bosna Hersek, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Gürcistan, Almanya, Yunanistan, İsrail, İtalya, Litvanya, Lüksemburg, Polonya, Portekiz, Moldova, Romanya, Slovakya, İspanya, Türkiye, Birleşik Krallık, Ukrayna	Yahudi halkı, bin yıllar boyunca Avrupa medeniyetinin ayrılmaz bir parçası olmuş olup, bugüne kadar olan süreçte gelişimine eşsiz ve kalıcı katkılarda bulunmuştur. Kültürel Yollar programı, bu dikkate değer hikâyeyi daha geniş bir izleyici kitlesine ulaştırmanın yenilikçi ve heyecan verici bir yoludur.	Yahudi tarihinin büyük bir kısmı, göçlerin, zulümlerin ve belirsizliklerin yanı sıra etkileşimlerin, humanizmin ve karşılıklı zenginleşmenin bir geçmişi ile Avrupa'ya kök salmıştır. Rotaların önemli bir yönü, Yahudi geleneğinin kültürel çeşitliliği yoğun kültürler arası diyalog yoluyla inşa etmedeki temel katkısının tanınmasıdır.	Avrupa Yahudi mirası, geniş bir şekilde Avrupa genelinde mevcuttur. Önemli örnekler arasında arkeolojik siteler, tarihi sinagoglar ve mezarlıklar, ritüel banyolar, Yahudi mahalleleri, anıtlar ve anıtlar bulunmaktadır. Ayrıca, Yahudi yaşamının incelenmesine adanmış birkaç arşiv ve kütüphane, özel müzeler de rotaya dahil edilmiştir.	European Association for the Preservation and Promotion of Jewish Culture and Heritage, AEPJ	www.jewishheritage.org
36	Saint Martin of Tours Rotası		2005	Avusturya, Belçika, Hırvatistan, Fransa, Almanya, Macaristan, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Slovakya, Slovenya, Polonya	Saint Martin, 4. yüzyıldan beri saygı gören en tanınan Hristiyan azizlerinden biridir. Gaul/Fransa'daki Tours Başpiskoposu olan Martin, Erken Orta Çağ'da Roma'ya yapılan önemli bir hac yolculuğu hedefi haline gelmeden önce, Compostela'ya giden hacılar için ünlü bir durak haline gelmiş olan bir kutsal mekanın sahibiydi. Tüm yaşamı boyunca Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde dolaşan Martin, kolektif hafızamıza önemli bir iz bıraktı.	Kaynakları, bilgiyi ve değerleri paylaşmayı simgelemesi Paylaşımın, küreselleşme, demografik genişleme ve ekosistem hasarı gibi zorluklar karşısında insanlığı korumak için bir ahlaki bir zorunluluk haline gelmesi	Saint Martin'in yaşamının bir parçası olan birçok Avrupa kasabasını ve ayrıca onun saygısıyla ilgili önemli bir mimari mirasa sahip olanları birbirine bağlar: Ona adanmış binlerce anıt bulunmaktadır, bunlar arasında on dört katedral bulunmaktadır. Bu siteler aynı zamanda efsaneler, gelenekler ve folklor biçiminde hala yaşayan bir maddi olmayan mirasa sahiptir.	European Federation Saint Martin Cultural Centre	www.viasanctmartini.org

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
37	Avrupa Cluniac Siteleri		2005	Fransa, Almanya, İtalya, Polonya, Portekiz, İspanya, İsviçre, Birleşik Krallık	10. yüzyılın başlarında, Aquitaine Düğü William the Pious, Fransız Burgonya bölgesinde Cluny'de bir Benedictine Manastırı kurdu. Orta Çağ boyunca Cluny, Avrupa medeniyetinin önemli bir merkezi haline geldi ve bu, batı Avrupa genelinde 1.800'den fazla yerin ortaya çıkmasına ve gelişmesine neden oldu. 18. yüzyıla kadar Cluniac siteleri, Cluny Manastırı'nın ruhsal, ekonomik, sosyal ve siyasi düzeyde, sanat ve mimari alanlarında Avrupa çapındaki etkisini yansıttı.	Politik sınırları aşarak feodal bir Avrupa'nın ortaya çıkmasına katkıda bulunması Avrupa bölgesinde ortak olan bir kültürün kurulmasında önemli rol oynaması Kültürlerarası diyalog için tam teşekküllü bir araç olarak hizmet etmesi	Cluny, "İkinci Roma" olarak biliniyordu ve şu anda Venedik'ten sonra dünyanın en fazla sayıda ortaçağ evine sahip yeridir. Ancak Avrupa'daki keşişler tarafından bize devredilen miras, inşa edilmiş mirasın ötesine geçer. 1.800'den fazla yerde (manastırlar, kolejler, kaleler, köyler, kasabalar, bağlar ve değirmenler dahil), el yazmaları ve aydınlatmaları, müzik notaları, anlaşmalar, mobilya, sanat eserleri ve arkeolojik buluntular gibi nesneler ve özellikler korunmuştur, aynı zamanda manzara, şaraplar ve gelenekler gibi unsurları içerir.	European Federation of Cluniac Sites	www.sitesclunisiens.org
38	Avrupa Cistercian Manastırları Rotası		2010	Belçika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, Polonya, Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre, Birleşik Krallık	Farklı dönemlere ait Cistercian manastırlarının tarihi mirası tarafından birleştirilmiş bölgeler ağına dayanmaktadır (Orta Çağ ve Yeni Çağ). Hac rotalarının aksine, Avrupa'daki Cistercian Manastırları ağı, dini yeniden canlandırma idealiyle ilham alınan ancak aynı zamanda insanlar ve peyzaj arasındaki yeni ilişkilere odaklanan istikrarlı ve bölgesel olarak köklü bir yaşam sistemini temsil eder.	Cistercian mirası, günümüzde dahi birçok Avrupa ülkesi için ortak bir değeri-tarihi, kültürel veya mirası - temsil eder ve kültür turizmi ürünlerinin yenilikçi faaliyetler ve gelişimine sağlam bir temel sunar.	Avrupa'nın hafızası, tarihi ve mirası konusunda önemli bir örnektir ve günümüz Avrupa'sının çeşitliliğinin yorumlanmasına katkıda bulunur. Rota üyeleri tarafından yürütülen birçok faaliyet, Cistercian dünyasının tarihini ve hafızasını artırmayı hedeflemektedir.	European Charter of Cistercian Abbeys and Sites	https://www.abbaye-escaladieu.com/

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
39	Saint Olav Yolları Rotası		2010	Danimarka, Estonya, Finlandiya, Norveç, İsveç	Norveç Kralı Saint Olav 1030'da Stiklestad Muharebesi'nde öldükten sonra şehit ve aziz ilan edilmiş ve efsanesinin yayılmasına yol açtı. Ölümünden yüzyıllar sonra, hacılar, Kuzey Avrupa'nın çeşitli rotalarını takip ederek Trondheim'daki Nidaros Katedrali'ne, Aziz Olav'ın gömülü olduğu yerlere ulaştılar.	Aziz Olav efsanesinin, binlerce hacıyı yüzyıllar boyunca Avrupa kıtasını, onun gömü yerini arayarak geçmeye yönlendirmesi Avrupa kimliğinin inşasında önemli bir rol oynaması	Aziz Olav'ın yaklaşık 1160 civarına tarihlenen en eski hayatta kalan resmi, Beytullahim'deki Doğu Kilisesi'nde bir sütunda bulunmaktadır. Olav kiliseleri ve şapel sayısı, Aziz Olav geleneğinin bir zamanlar Kuzey Avrupa genelinde geliştiğini hatırlatır. Reformasyon'dan önce (yaklaşık 1540'a kadar), en az 340 Olav kilisesi ve Olav şapeli olduğunu biliyoruz, bunlardan 288'i Norveç dışında yer alıyordu.	Association for the Route of St. Olav Ways, ACSOW	https://www.acsow.org/
40	Huguenot ve Waldensian İzi		2013	Fransa, Almanya, İtalya, İsviçre	1685 yılında Fransa Kralı XIV. Louis, Nantes Fermanı'nı iptal ettikten sonra bir zulüm dönemi başladı. 200.000 Huguenot, Avrupa'nın ve dünyanın çeşitli Protestan topraklarına sığınmaya çalıştı. Aynı yolu takip eden Piedmont vadilerinden gelen Waldensians da sürgüne gitti. Bu yaklaşık 2.500 km uzunluğundaki uluslararası rota, bu sürgün sırasında izlenen tarihi yolu takip eder.	Huguenot'lar ve Waldensians'ın tarihi sürgüntünü ve ev sahibi ülkelerde adım adım entegrasyonlarını, ortak Avrupa tarihimiz ve kültürel mirasımızın bir bileşeni olarak vurgulamayı amaçlaması Özgürlük, insan haklarına saygı, hoşgörü ve dayanışmanın Avrupa'nın temel değerleri olarak öne çıkmasını sağlaması	Sürgündeki Huguenot'lar ve Waldensian'lar, İsviçre'nin Cenevre kentine ve ardından Almanya'ya yolculuk ettiler, burada hoş geldiniz denildi ve yeni bir hayata başlayabildiler. Yolda, birçok Huguenot ve Waldensian yerleşimi oluştu ve sadece zengin bir kültürel miras değil, aynı zamanda dini zulüm, yerinden edilme, göç ve entegrasyon temalarının somut bir hatırlatıcısıdır.	"Huguenot and Waldensian Trail" International Union	http://www.surlespasdes huguenots.eu/

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
41	Reformasyon Rotaları		2019	Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Macaristan, İtalya, Polonya, Slovenya, İsviçre	Avrupa çapında Hristiyanlık hareketlerinin kurumları değiştirme ve statü quo'yu bozma arzusunun paylaştığı yüzyılların yansımalarıdır.	Farklı ulusal ve uluslararası Reformasyon hareketlerinin birbirine bağlantısını ve çeşitli değerlerini geçmiş yüzyıllar boyunca sergileme fırsatı sunması Ziyaretçiler arasında öğrenme, diyalog ve ortak projeleri teşvik ederek dayanışma, konukseverlik, kültürlerarası diyalog ve iş birliği değerlerini güçlendirmek için bir şans sunması	Reformasyon mirası, başlıca 16. yüzyılda Avrupa genelinde gerçekleşen Hristiyanlık ile ilgili hareketlere ait somut ve soyut mirasları ifade eder. Ancak, bu hareketler 12. yüzyıldan itibaren gelen fikirlerle köklenmiştir ve çeşitli bölgesel ve ulusal özellikleri ortaya çıkarmıştır. Bu hareketler, kültürel ve dini çeşitlenmeye, günlük Hristiyan uygulamalarının dönüşümüne ve sosyal, kültürel ve siyasi değerler ile fikirlerdeki değişikliklere katkıda bulunmuştur.	Association of the Routes of Reformation	https://reformationroute.eu/
42	Via Romea Germanica		2020	Avusturya, Almanya, İtalya	Via Romea Germanica, Avrupalılar ve Hristiyan inancı arasında bir diyalog yolu olarak görülebilir; aynı zamanda Roma'ya ve Kudüs'e giden ana hac rotası parçasıdır. Via Romea Germanica, Roma'ya giden yol üzerinde aynı zamanda Via Francigena'nın bir koluna katılır.	Avrupa'nın Kuzeyi ile Güneyi arasında bir köprü olması Geçmiş tarihi seyahatlerin ve kültürel alışverişin yeniden keşfi aracılığıyla karşılıklı anlayışa ve ortak bir Avrupa'nın inşasına katkıda bulunması Sürdürülebilir kültür turizmi aracılığıyla dinler arası diyalogu güçlendirmeyi amaçlaması	Augsburg, Trento, Padua, Ravenna gibi şehirleri birbirine bağlayarak birçok tarihi mekân, köy ve manzara arasında dolaşan uluslararası bir kültür rotasıdır. Yolculuk yapmak isteyenler için, kültürel, tarihsel ve doğal açıdan benzersizliğini ve çeşitliliğini keşfetmek ve takdir etmek isteyen gezginler için bir fırsattır.	European Association of Via Romea Germanica	http://www.viaromeagermanica.info/

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
43	Cyril ve Methodius Rotası		2021	Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Yunanistan, Macaristan, Slovakya, Slovenya, İtalya, Hırvatistan,	Saints Cyril and Methodius, Avrupa'nın eş-patronları olarak, Doğu ve Batı Hristiyanlığı arasındaki kültürel diyalogun sembolleridir. Bu iki etkili misyoner, Hristiyanlığı tanıtmaya ve Slav ülkelerinde kültür geliştirme konusunda önemli bir rol oynamıştır. Avrupa'nın patronlarının kültü ve mesajı, ortaya çıkan Slav milletlerinin Avrupa kimliğinin temel taşlarından biri haline gelmiştir.	Çeşitli Avrupa ülkelerinden gelen ortak bir ağıdaki ortak Avrupa mirasının farkındalığını artırmayı amaçlaması Avrupa genelinde kültürel iş birliğinin gelişimine katkıda bulunması Turizm ve sanat aracılığıyla elde edilen karşılıklı saygı, sosyal uyum ve anlayış için bir platform sunması	Cyril ve Methodius Rotası, Aziz Cyril ve Methodius ile onların takipçileri olan Yedi Aziz Elçi'nin izlerinde seyahat etmeye odaklanan bir dizi güzergâh sunar. Orta, Doğu ve Güney Avrupa'nın birbirine bağlı ülkelerinde yer alan yerleri, miras alanlarını, kültür kurumlarını ve turistik cazibe noktalarını bir araya getirir.	Association of the European Cultural Route of Saints Cyril and Methodius	http://www.cyril-methodius.eu/
44	Pireneler Demir Rotası	Peyzaj ve El Sanatları	2003	Andorra, Fransa, İspanya	Pireneler bölgesi, demir cevheri bakımından zengin olup yüzyıllara dayanan bir demir üretim geleneğine sahiptir. Bu faaliyet ekonomik refah sağlamış ve geçmişteki görkemlerinden önemli kanıtlar günümüze kadar gelmiştir. Orman işçiliği, madencilik ve işleme fabrikaları, dağ silsilesinin kırsal ve kentsel dokusunda önemli izler bırakmıştır.	Demir kültürünün, yüzyıllar boyunca Avrupa sınırları boyunca yoğun ticaret ve değişimleri teşvik eden, ekonomilerin gelişimine katkıda bulunan ve ortak bir sınır ötesi kimlik oluşturan bir uyarıcı olarak hizmet etmesi	Pireneler'de demir işçiliği, madenler, odun kömürü ocakları, demirhaneler, madencilerin ve demir işçilerinin evleri, demirhane mimarisinin tipik özellikleri ve çağdaş heykeller dizisi de dahil olmak üzere önemli bir miras bırakmıştır.	Asociación "Ruta del hierro en los Pirineos"	http://ironrouteinthepyrénées.com/

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
45	Zeytin Ağacı Rotası		2005	Arnavutluk, Cezayir, Hırvatistan, Fransa, Yunanistan, İtalya, Lübnan, Karadağ, Fas, Portekiz, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, Slovenya, İspanya, Tunus, Türkiye	Zeytin ağacının varlığı, sadece manzarayı değil, aynı zamanda Akdeniz halklarının günlük yaşamlarını da belirlemiştir. Mitolojik ve kutsal bir ağaç olarak, ritüelleri ve gelenekleriyle ilişkilendirilmiş ve yaşam tarzlarını etkileyerek özel bir antik medeniyet yaratmıştı	Uzak bölgeler arasında yeni iş birliği kapıları açması çünkü zeytin ağacının ekonomik kullanımıyla ilgili tüm paydaşları (sanatçılar, küçük üreticiler ve çiftçiler, genç girişimciler vb.) bir araya getirmesi	Zeytin ağacı milyonlarca yıl öncesine dayanmaktadır. Bu ağaç ile insan medeniyeti arasındaki ilişki, Akdeniz halklarının günlük alışkanlıklarına gömülü olan son derece zengin, yaşayan bir kültürel miras ortaya çıkarmıştır. Gastronomiden sanata ve geleneklere kadar, bu bölgelerin sosyal gelişimi büyük ölçüde zeytin ağacı tarafından şekillendirilmiştir.	"The Routes of the Olive Tree" Cultural Foundation	https://www.olivetreero.org/
46	İter Vitis Rotası		2009	Ermenistan, Azerbaycan, Hırvatistan, Kıbrıs, Fransa, Gürcistan, Yunanistan, İsrail, İtalya, Lüksemburg, Karadağ, Portekiz, Moldova, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, Romanya, Slovenya, İspanya, Tunus, Birleşik Krallık, Bosna Hersek, Lübnan, Ukrayna	Üzüm kültürü, şarap üretimi ve bağcılık manzaraları, Avrupa ve Akdeniz gıda kültürünün önemli bir parçasıdır. Üzümün evcilleştirilmesinden bu yana, binlerce yıl önce, evrimi ve yayılışı büyük bir insan başarısı olarak kabul edilmiş ve bu hem toprak hem de insanları açısından Avrupa'nın manzaralarını şekillendirmiştir.	Şarap üretiminin her zaman Avrupa'nın kimlik simgesi olması Üretimin temelinde yatan teknik bilginin yüzyıllar boyunca Avrupa'nın çeşitli bölgeleri ve halkları arasında ortak bir vatandaşlık ve ulusal kimliklerin inşasına büyük ölçüde katkıda bulunmuş olması Rotanın ana amaçlarından biri, şarap biyoçeşitliliğinin korunması ve küreselleşmiş bir dünyada benzersizliğinin vurgulanması	Avrupa'nın kırsal manzarası, yüksek katma değeri olan önemli bir miras olarak kabul edilir. Şarap imalataneleri ve bu geleneğe bağlı olan insanlar ve teknoloji, kültürümüzün önemli bileşenleridir ve aynı zamanda farklı şekillerde sözlü gelenekler aracılığıyla ifade edilir.	"İter Vitis" International Federation	http://www.itervitis.eu/

Çizelge 2.20. (devam) Avrupa konseyi kültürel rotalarına ilişkin detaylı bilgiler (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023' ten düzenlenmiştir)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları									
S.N.	Rota	Kategori	Sertifika Tarihi	Yer Alan Ülkeler	İçerik	Avrupa Konseyi Değerleri	Tarihi/Kültürel Önemi	Organizasyon Sahibi	
47	Avrupa Seramik Rotası		2012	Avusturya, Azerbaycan, Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, İspanya, Türkiye	Seramik endüstrisinin patlaması, sadece ilgili bölgelerin ekonomik gelişimini işaret etmekle kalmamış, aynı zamanda bir miras ve sosyal tarih ortaya çıkarmış ve güçlü bir kimliğin oluşturulmasına katkıda bulunmuştur.	Seramik sanatının, erken dönem Avrupa alışverişleri ile ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olması Avrupa'nın ortak kimliğini hem de bölgelerinin yerel özgünlüklerini yansıtması	Bu rota, Avrupa Seramik mirasını Avrupa vatandaşlarına daha erişilebilir kılmayı amaçlamaktadır. Bu mirasın dinamik bir imgesini tanıtarak, hem fiziksel olarak (çeşitli sektörlerde kullanılan nesnelerle, mutfak aktiviteleri, sanat, tıp, mimari vb.), hem de soyut olarak, üretimi için gerekli bilgi ve el sanatları da dahil olmak üzere, bu mirasın bir parçası olan unsurları desteklemeyi hedefler.	International Association of the European Route of Ceramics	http://www.europeanrouteofceramics.eu/
48	Tarihi Kafeler Rotası		2022	Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Fransa, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Malta, Portekiz, Romanya, Slovakya, İspanya, İsviçre, Türkiye	Avrupa hala işlev gören tarihi kafelerin zengin bir mirasına sahiptir. Her biri, kendi döneminin mimarisini, sanatını ve tasarımını yansıtarak, duvarları içinde saklanan politik, edebi ve sanatsal dünyanın önde gelen destanlarını iletmektedir.	Tarihi kafelerin Avrupa'nın ortak mirasını, mimarileri, tasarımları ve kültürel-politik tarih içindeki rolleri aracılığıyla yansıtan önemli mekanlar olması Yiyecek ve içecek ile ilgili yerel uygulama ve geleneklerin çeşitliliğini ifade etmeleri Yerliler ve ziyaretçiler için sosyalleşme ve kültürlerarası diyalog için ideal mekanlar olması	Avrupa'nın korunan tarihi kafeleri, kent mirasımızın bir parçası olarak savaşları ve büyük toplumsal değişiklikleri atlattı. Bunlar, neo-baroktan art nouveau'ya, art deco'ya ve modernizmin doğuşuna kadar birçok mimari tarzın bolca bulunduğu zengin bir somut mirası sergiler. Aynı zamanda soyut mirasın da taşıyıcısıdır, çünkü Avrupa tarihine ait edebi, müzikal, sanatsal ve genellikle tartışmalı politik mirası kucaklayan kolektif hafızanın bir parçasıdır.	Historic Cafés Route	http://www.historiccafesroute.com/

2.3.2. Avrupa Konseyi kültürel rotalar programında Türkiye

4 Kasım 2019 tarihli ve 30938 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Programı, “Kültür ve Sanat” başlıklı 2.3.9. bölümün 630.6. maddesi kapsamında kültürel rotaların geliştirilmesi vurgulamaktadır. Programın ana noktaları şu şekildedir (Resmî Gazete, 2019):

Politika/Tedbir: Arkeoloji, edebiyat, tarih, doğa gibi temalarda özellikle UNESCO tarafından korunan alanları içeren tematik kültürel rotalar geliştirilecek ve tanıtılacaktır.

Sorumlu/İş Birliği Yapacak Kuruluşlar: Kültür ve Turizm Bakanlığı (sorumlu); Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı; yerel yönetimler.

Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler: Arkeoloji, edebiyat, tarih, tabiat konulu bir tematik kültür rotası belirlenecek ve tanıtımı sağlanacaktır.

Türkiye’de kültürel miras ve turizm konusunda en üst yönetim organı Kültür ve Turizm Bakanlığı olarak belirlenmiştir. Kültürel mirasın korunması ve yönetilmesi için gerekli adımların 2863 sayılı Kültürel ve Doğal Varlıkların Korunması Hakkında Kanun temel alınmaktadır.

Ulusal olarak kültürel mirasın korunması konusunda hazırlanan yasal mevzuat, politika ve eylem planlarının yanı sıra Türkiye, kültürel ve doğal mirasın korunmasıyla ilgili çoğu uluslararası anlaşma ve sözleşmeyi onaylamıştır. Türkiye’nin bu konuyla ilgili imzalamış olduğu en önemli sözleşmelere bakıldığında;

- UNESCO 1972 Dünya Mirası Sözleşmesi,
- UNESCO 2003 Maddi Olmayan Kültürel Mirasın Korunması için Sözleşmesi,
- UNESCO 2005 Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi
- Avrupa Konseyi Avrupa Peyzaj Sözleşmesi,
- Avrupa Konseyi Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi,
- Avrupa Konseyi Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi olduğu görülmektedir (Yılmaz, 2020).

Türkiye’deki kültürel rotalar ile ilgili yasal mevzuata ve politikalara bakıldığında 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Programı’nda, Türkiye’deki kültürel rotaların geliştirilmesinin vurgulandığı görülmektedir.

Türkiye’nin 2023 Turizm Stratejisi’ne bakıldığında Turizm Gelişim Koridorları başlığı altında Zeytin Koridoru, Kış Koridoru, İnanç Turizmi Koridoru, İpek Yolu Turizm Koridoru, Batı Karadeniz Koridoru, Yayla Koridoru, Trakya Kültür Koridoru gibi kültürel varlıkları ve maddi olmayan mirası zengin olan pek bilinmeyen bölgelerin tanıtımına vurgu yaparak turizm araçlarını çeşitlendirmenin yanı sıra sağlık, termal, gastronomi, şarap ve ekoturizmi geliştirmeye turizm rotalarının oluşturulacağı ve turizmde ihtisaslaşan yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde yarışan marka turizm bölgelerinin tespitinin yapılarak bu alanların Turizm Merkezi ve Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi olarak ilan edileceğine dair bir eylem planının yer aldığı görülmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

15 Ocak 2018 tarihinde Avrupa Konseyi Kültürel Yollar Genişletilmiş Kısmi Anlaşması'nın bir üye devleti olan Türkiye, 2023 yılı itibarıyla toplam dokuz adet rotanın bir parçası olarak Kültürel Rotalar Programı’nda yer almaktadır. Türkiye’nin yer aldığı rotalar aşağıda sıralanmaktadır (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023):

- Avrupa Yahudi Mirası Rotası
- Zeytin Ağacı Rotaları
- Avrupa Tarihi Termal Kasabalar Rotası
- Avrupa Seramik Rotası
- Avrupa Megalitik Kültür Rotası
- Avrupa Endüstri Mirası Rotası
- Demir Perde İzi – Eurovelo 13
- Aeneas Rotası
- Tarihi Kafeler Rotası

Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı’nda Türkiye’nin yer aldığı rotalara bakıldığında tarih ve uygarlık (3), dini inanç (1), sanat ve mimarlık (2), peyzaj ve el sanatları (3) tema kategorilerinin hepsinde temsil edildiği görülmektedir.

Avrupa Yahudi Mirası Rotası ve Türkiye

Avrupa Yahudi Mirası Rotası, Avrupa Yahudi Kültür ve Mirasını Koruma ve Teşvik Derneği tarafından geliştirilen bir rota olup 2004 yılından bu yana Kültürel Yollar programının bir üyesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Rotanın ana hedefi ise kültürel turizm aracılığıyla Yahudi mirasının korunması olarak belirtilmektedir. Yahudiler, Avrupa medeniyetinde önemli bir yer tutmakta olup bugüne kadar benzersiz ve kalıcı katkılarda bulunmuştur. Arkeolojik siteler, tarihi sinagoglar ve mezarlıklar, ritüel banyolar, Yahudi mahalleleri, anıtlar gibi önemli eserlerle birlikte Yahudi yaşamının incelenmesine adanmış birçok arşiv ve kütüphane, özel müzelerin de yer aldığı bu rota, Yahudiliğin geçirdiği serüveni anlamının yanı sıra Yahudi halkının Avrupa tarihinde oynadığı temel rolün tanınmasını teşvik etmektedir. Rotalar, mahalleden şehre, bölgeden ülkeye ve hatta trans ulusal bir boyuta kadar çeşitli ölçeklerde değişmekte olup Avrupa kıtasının neredeyse tamamını kapsayan bu rotalar aracılığıyla Yahudilerin yüzyıllık tarihi anlatılmaktadır. 2023 yılı itibariyle 24 ülkenin yer aldığı rotada, ulusal, bölgesel ve trans ulusal ölçekte tanımlanabilecek pek çok miras unsurunun olduğu görülmektedir (Borrione, 2019).

Harita 2.1. Avrupa Yahudi Mirası Rotası'nda temsil edilen ülkeler (<https://www.coe.int/adresinden> düzenlenmiştir)

Çizelge 2.21. Avrupa Yahudi Mirası Rotası'na ilişkin genel bilgiler

Rota adı	Avrupa Yahudi Mirası Rotası
Organizasyon	Avrupa Yahudi Kültür ve Mirasını Koruma ve Teşvik Derneği
Programa dahil edildiği tarih	2004
Rota hedefi	Kültürel turizm aracılığıyla Yahudi mirasının korunması
Rota tipi	Ulusal, bölgesel, trans ulusal
Yer alan ülkeler	Ermenistan, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Bosna Hersek, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Gürcistan, Almanya, Yunanistan, İsrail, İtalya, Litvanya, Lüksemburg, Polonya, Portekiz, Moldova, Romanya, Slovakya, İspanya, Türkiye, Birleşik Krallık, Ukrayna

Türkiye, İzmir'de yer alan Yahudi mirasına ait unsurlar ile bölgesel rota kategorisinde değerlendirilerek bu rotaya dahil edilmiştir. Türkiye'deki Yahudilerin tarihine bakıldığında Yahudi mirasının 2400 yıllık bir dönemi kapsadığı görülmekte ve Anadolu'nun pek çok noktasında Yahudilere dair izler olduğu ifade edilmektedir. Özellikle İspanya'dan sürülen birçok İspanyol ve Portekizli Yahudi'nin 15. yüzyılın sonlarında Osmanlı İmparatorluğu tarafından hoşgörüyle karşılandıkları bilinmektedir (Borrione, 2019).

Türkiye'nin rotada temsil edildiği bölge olan İzmir'deki Yahudi yaşamına dair kanıtlar, Helenistik ve Roma dönemlerine kadar gitmektedir. 16. yüzyıla özgü Sefarad mimari tarzında inşa edilmiş olağandışı bir sinagog kümesine sahip olan İzmir'de Sardes ve Efes Sinagogları gibi arkeolojik buluntular, o dönemde Smyrna olarak bilinen kıyı şehrinde yaşayan bir Yahudi topluluğuna işaret etmektedir. İzmir'de yer alan ve dünyada eşi benzeri olmayan dokuz adet sinagogdan oluşan bu tarihi sinagog kompleksinin İspanya ve Portekiz'den sürülen Yahudiler tarafından inşa edildiği belirtilmektedir (URL: <https://jewishheritage.org/the-izmir-route-of-jewish-heritage>, Erişim Tarihi: 2023).

Zeytin Ağacı Rotaları ve Türkiye

Zeytin, birçok Avrupa ülkesinde tarihsel, kültürel ve miras açısından büyük bir önem arz etmekte olup gençler için kültürel ve eğitimsel değişimler, yenilikçi faaliyetler ve kültürel turizm ürünlerinin geliştirilmesi için mükemmel bir temel sağlamaktadır. Literatürde zeytin ağacının Akdeniz Havzası'nı peyzaj açısından şekillendiren ve yapılandıran, aynı zamanda Avrupa değerlerinin bir miras işaretleyicisi ve Akdeniz halklarının birleştirici ve kimlik unsuru olarak kilit rol oynadığına dair çalışmaların yer aldığı görülmektedir (Gravari-Barbas, 2020). Mitolojik ve kutsal bir ağaç olarak ritüel ve gelenekleriyle ilişkilendirilmiş olup yaşam tarzlarını etkileyerek özel bir antik medeniyet yaratmıştır. Bu ağaç ile insan medeniyeti arasındaki ilişki, Akdeniz halklarının günlük alışkanlıklarına dair son derece

zengin ve canlı bir kültürel miras ortaya çıkarmıştır. Gastronomiden sanata bu bölgelerin sosyal gelişimi büyük ölçüde zeytin ağacı tarafından şekillendirilmiştir. Güney Avrupa ve Kuzey Afrika ülkelerinden, Balkanlar'dan Yunanistan'ın Peloponez bölgesine ve Fas'ın Meknes bölgesine kadar uzanmaktadır.

2005 yılında Zeytin Ağacı Rotaları Kültürel Vakfı organizatörlüğünde Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'na katılmaya hak kazanan Zeytin Ağacı Rotaları, tarihsel ve kültürel açıdan gençler için kültürel ve eğitimsel değişimlerin yaşanmasına, yenilikçi faaliyetlerin ve kültürel turizm ürünlerinin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır.

Harita 2.2. Zeytin Ağacı Rotası'nda temsil edilen ülkeler (<https://www.coe.int/> adresinden düzenlenmiştir)

Çizelge 2.22. Zeytin Ağaçları Rotası'na ilişkin genel bilgiler

Rota adı	Zeytin Ağaçları Rotası
Organizasyon	Zeytin Ağacı Rotaları Kültürel Vakfı
Programa dahil edildiği tarih	2005
Rota hedefi	Zeytin ağacının sembolizmini ve somut ve soyut kültürel mirasını tanıtmak
Rota tipi	Ulusal, bölgesel, trans ulusal
Yer alan ülkeler	Arnavutluk, Cezayir, Hırvatistan, Fransa, Yunanistan, İtalya, Lübnan, Karadağ, Fas, Portekiz, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, Slovenya, İspanya, Tunus, Türkiye

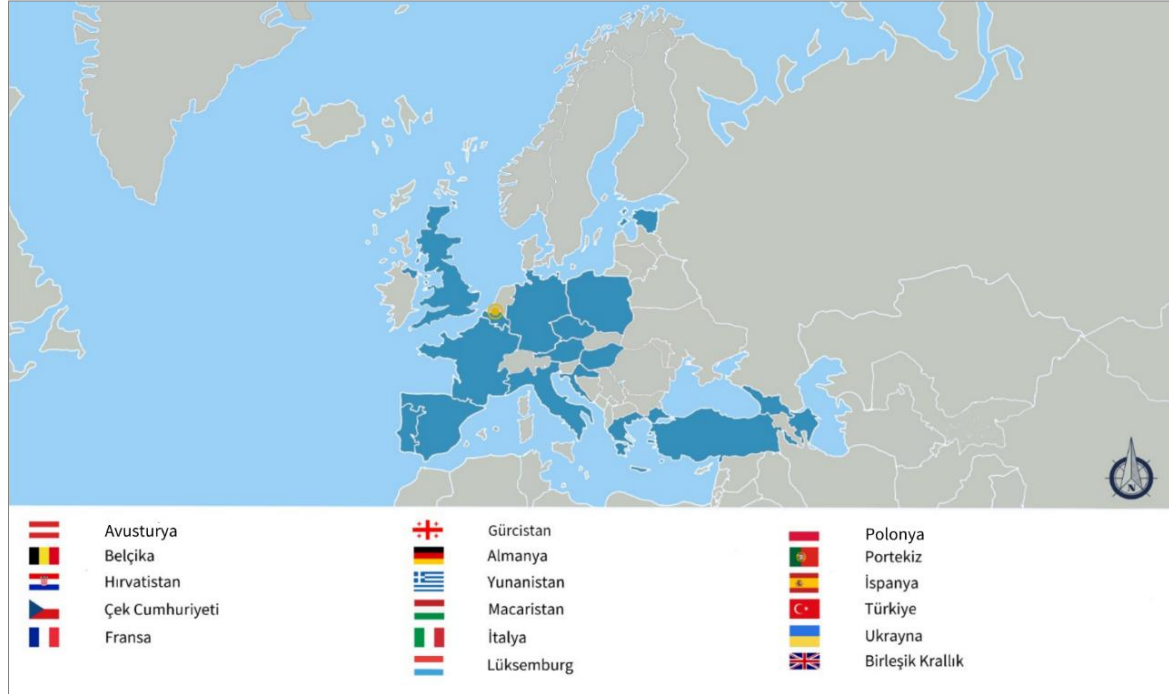
Dünyanın en büyük beş zeytin ve zeytinyağı üreticisi arasında yer alan Türkiye'de zeytin üretimi, Ege, Marmara, Akdeniz ve Güneydoğu bölgelerinde gerçekleşmektedir. Zeytin ağaçlarının yüzde yetmişi Türkiye'nin Ege kıyısında bulunmakta olup ana zeytin üretim alanlarının Karadeniz'den Ege bölgesine, Akdeniz'e ve doğuda Anadolu'nun içine kadar uzandığı görülmektedir. Ayvalık, Akhisar, Mudanya, Edremit Körfezi, Orhangazi, İznik, Gemlik ve Yalova'da önemli derece üretimin yapıldığı zeytinin dünya genelinde yaklaşık 700 çeşidinin olduğu sadece elli ile seksen farklı çeşidinin Türkiye'de yetiştirildiği bilinmektedir (URL: <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/the-routes-of-the-olive-tree>, Erişim Tarihi: 2023). Zeytin Ağacı Rotaları'nda Türkiye, Ege ve Akdeniz kıyılarında yer alan zeytinlikler ile temsil edilmektedir.

Avrupa Tarihi Termal Kasabalar Rotası ve Türkiye

Avrupa'daki termal kültür mirasını değerlendirmeyi ve korumayı amaçlayan ve AB Kültür 2000 Programı tarafından finanse edilen “Thermae Europae” adlı üç yıllık iş birliği projesinin bir sonucu olarak 2010 yılında Avrupa Konseyi tarafından onaylanan Avrupa Tarihi Termal Kasabalar Rotası, Avrupa'nın termal kültür mirasının değerini, benzersizliğini ve çeşitliliğini, aynı zamanda kıtanın tarihine ve kimliğine olan katkısını kabul ederek korunmasını ve tanıtılmasını amaçlamaktadır. Termal kaynakları ve sonucunda ortaya çıkan kültürel kimlikleri ile bağlantılı olan ve antik çağlardan beri iyileşme ve rekreasyon amacıyla kullanılan bir veya daha fazla mineral su kaynağı bulunan çeşitli Avrupa kasaba ve bölgelerini bir araya getirmektedir. 2023 yılı itibarıyla 18 Avrupa ülkesinde toplam 48 farklı paydaşı bir araya getiren bu rota, Belçika'da 2009 yılında kurulan ve merkezi Spa'da bulunan Avrupa Tarihi Termal Kasabalar Birliği (EHTTA) tarafından yönetilmektedir. Kurucu üyelerinin Acqui Terme (İtalya), Bath (Birleşik Krallık), Ourense (İspanya), Salsomaggiore Terme (İtalya), Spa (Belçika) ve Vichy (Fransa) olduğu bu rotada yer alan ülkelerin ise Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Fransa, Gürcistan, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Lüksemburg, Polonya, Portekiz, İspanya, Türkiye ve Birleşik Krallık olduğu görülmektedir (Farinha, 2022).

Avrupa'nın tarihini ve mirasını anlatan bir örnek olarak günümüz Avrupa'sının çeşitliliğinin yorumlanmasına anlamlı bir katkı sağlayan Avrupa Tarihi Termal Kasabalar Rotası, termal geleneğinin ve mirasının yer aldığı kasabaları bir araya getirerek bu bölgelerin

kalkınmalarını teşvik etmenin yanı sıra kültürel miraslarının korunmasını, tanıtılmasını ve geliştirilmelerini amaçlamaktadır.

Harita 2.3. Avrupa Tarihi Termal Kasabalar Rotası'nda temsil edilen ülkeler (<https://www.coe.int/> adresinden düzenlenmiştir)

Çizelge 2.23. Avrupa Tarihi Termal Kasabalar Rotası'na ilişkin genel bilgiler

Rota adı	Avrupa Tarihi Termal Kasabalar Rotası
Organizasyon	Avrupa Tarihi Termal Kasabalar Birliği (EHTTA)
Programa dahil edildiği tarih	2010
Rota hedefi	Termal geleneğinin ve mirasının yer aldığı kasabaları bir araya getirerek bu bölgelerin kalkınmalarını teşvik etmenin yanı sıra kültürel miraslarının korunmasını, tanıtılmasını ve geliştirilmelerini sağlamak
Rota tipi	Ulusal, bölgesel, trans ulusal
Yer alan ülkeler	Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Fransa, Gürcistan, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Lüksemburg, Polonya, Portekiz, İspanya, Türkiye ve Birleşik Krallık

Avrupa Tarihi Termal Kasabalar Rotası'nda Türkiye, termal turizmin başkenti olarak adlandırılan ve kültür, doğa ve gastronominin önemli bir merkezi olarak 5000 yılı aşan bir geçmişi ile Afyonkarahisar şehri ile temsil edilmektedir. Hititler, Frigyalılar, Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular ve Osmanlılar gibi birçok imparatorluğa ev sahipliği yapmış olan Afyonkarahisar'da termal alanların, Ömer-Gecek, Hüdai, Heybeli ve Gazlıgöl olmak üzere dört ana bölgede şekillendiği görülmektedir (URL: <https://historicthermaltowns.eu/portfolio/afyon-turkey/>, Erişim Tarihi: 2023).

Avrupa Seramik Rotası ve Türkiye

Uluslararası Avrupa Seramik Rotası Derneği organizatörlüğünde 2012 yılında Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı kapsamında sertifika almaya hak kazanan Avrupa Seramik Rotası, seramiğin somut ve soyut kültürel mirasını tanıtarak seramik üretimi ile ilişkili toplulukların geleneklerini, sosyal ve kültürel tutumlarını sunmayı ve seramik el sanatlarıyla ilişkili çeşitli eserleri sergilemeyi, yorumlamayı ve tanıtımı amaçlamaktadır. Seramiğe dair girişimleri gerçekleştirmek amacıyla seramikle bağlantılı kuruluşlar arasında koordinasyon sağlamak, seramik kültürü ve geleneğinin yanı sıra rotaya dahil olan bölgelerdeki çalışmaları teşvik etmek, üniversiteler ve araştırma merkezleri ile işbirliği sağlamak, genç Avrupa vatandaşları için kültürel ve eğitimsel değişimleri teşvik etmek, kültürel ve turistik nitelikleri artırma, seramik ticarileştirmesini teşvik etmek, yerel toplulukların ekonomik ve sosyal gelişimine katkıda bulunmak, sürdürülebilir ve etik turizmin geliştirilmesini sağlamak gibi hedeflere odaklanan rotanın 2023 yılı itibarıyla üye ülkeleri Avusturya, Azerbaycan, Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, İspanya, Türkiye olarak karşımıza çıkmaktadır (Konach, 2022).

Harita 2.4. Avrupa Seramik Rotası'nda temsil edilen ülkeler (<https://www.coe.int/> adresinden düzenlenmiştir)

Çizelge 2.24. Avrupa Seramik Rotası'na ilişkin genel bilgiler

Rota adı	Avrupa Seramik Rotası
Organizasyon	Uluslararası Avrupa Seramik Rotası Derneği
Programa dahil edildiği tarih	2012
Rota hedefi	Seramiğin somut ve soyut kültürel mirasını tanıtarak seramik üretimi ile ilişkili toplulukların geleneklerini, sosyal ve kültürel tutumlarını sunmayı ve seramik el sanatlarıyla ilişkili çeşitli eserleri sergilemeyi, yorumlamayı ve tanıtımını sağlamak
Rota tipi	Ulusal ve bölgesel
Yer alan ülkeler	Avusturya, Azerbaycan, Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, İspanya, Türkiye

Türkiye, Avrupa Seramik Rotası'nda Türkiye'deki ve dünyadaki birçok müzenin en iyi koleksiyonlarının bir parçası olarak ön plana çıkan İznik Vakfı ile binlerce yıl öncesine dayanan seramik ve çömlekçilik geleneği ile ünlü Avanos kasabası ile temsil edilmektedir.

15. ve 16. yüzyıllarda İznik'te üretilen seramik çiniler, Osmanlı İmparatorluğu'nun kültürel ve sanatsal zirvesini temsil etmenin yanı sıra günümüzde pek çok cami ve sarayın duvarlarını süslemektedir. Çini yapımının geleneksel sanatını canlandırmak amacıyla harekete geçen İznik Vakfı tarafından yapılan araştırmalar sonucunda yeniden keşfedilen seramik çiniler, geleneksel yöntemler kullanılarak günümüzde üretilmeye başlanmıştır. İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve TÜBİTAK gibi kurumlar tarafından konuyla ilgili başarılı araştırmalar ve incelemeler, Türkiye içinde ve dışında büyük yankı uyandırmıştır (URL: <https://www.europeanrouteofceramics.eu/about-us/#members>, Erişim Tarihi: 2023).

1985 yılından bu yana UNESCO Dünya Mirası olarak belirlenmiş olan Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Peri Bacalarının bir parçası olarak Kapadokya bölgesinde yer alan Avanos'taki çömlek ve seramik geleneği nesiller boyunca aktarılmış olup usta zanaatkarların günümüzde geleneksel teknikleri kullanarak güzel ve karmaşık çömlek ve seramik eserler üretmeye devam ettikleri görülmektedir. Etkileyici çevre ve kültürel çeşitlilik, bu sanatsal gelenekleri özellikle Avanos'ta besleyen ve koruyan bir rol oynamıştır (URL: <https://www.europeanrouteofceramics.eu/about-us/#members>, Erişim Tarihi: 2023).

Avrupa Megalitik Kültür Rotası ve Türkiye

Megalitik Rotalar Derneği organizatörlüğünde 2013 yılında Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı sertifikası alan Avrupa Megalitik Kültür Rotası, Avrupa'nın en eski

anıtlarını birbirine bağlayarak çevresindeki peyzajın çok yönlü özelliklerini vurgulamaktadır. “Büyük taşlar” anlamına gelen megalitler, prehistorik topluluklar tarafından anıtlar, gömü yerleri ve mabetler inşa etmek için yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Temanın açıklanması sadece taş anıtlarla sınırlı kalmamakla birlikte, aynı zamanda bu anıtların yorumlanması, çevreleri ve onların mirası, bir dizi efsane ve mitte ifadesini bulan bir şekilde kapsamaktadır. Megalitik anıtlar yerleşim sistemlerinin kökenini simgeleyerek çağdaş medeniyetin temelini oluşturan toplumsal, ekonomik ve teknolojik değişiklikleri içermektedir. Avrupa genelinde megalitik anıtların kökeni ile kültürel peyzajın erken tarihleri arasında sıkı bir bağlantı olduğu düşüncesinden hareketle ikisinin de aynı zamanda başladığı ve insan topluluklarının doğayı evcilleştirmek ve doğal çevreyi şekillendirmek için attığı ilk adımları sembolize ettiği düşünülmektedir. Ortak bir dünya görüşüne ve paylaşılan inançlara, aynı topluluğun tüm üyeleri arasında birlikte bir inanç ve ibadet birliğine dayanan yaygın bir uygulama olarak megalitik inşası, sadece tarih boyunca değil günümüzde de farklı Avrupa bölgelerinde bu prehistorik kültürel mirası devralan yerel topluluklar için kimlik oluşturan önemli unsurlar olarak kabul görmektedir (Trützscher, 2022).

Harita 2.5. Avrupa Megalitik Kültür Rotası’nda temsil edilen ülkeler (<https://www.coe.int/> adresinden düzenlenmiştir)

Çizelge 2.25. Avrupa Megalitik Kültür Rotası'na ilişkin genel bilgiler

Rota adı	Avrupa Megalitik Kültür Rotası
Organizasyon	Megalitik Rotalar Derneği
Programa dahil edildiği tarih	2013
Rota hedefi	Megalitik anıtların korunması ve tanıtılmasını sağlamak
Rota tipi	Ulusal ve bölgesel
Yer alan ülkeler	Danimarka, Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, İspanya, İsveç, Birleşik Krallık, Portekiz, Türkiye

Şanlıurfa Turizmi Geliştirme A.Ş. öncülüğünde, insanlık tarihinin en eski tapınağı olduğu keşfedilen ve şehircilik tarihi bakımından önem arz eden Göbeklitepe'nin 2022 yılında Avrupa Megalitik Kültür Rotası'na dahil edilmesiyle Türkiye, bu rotada temsil edilme hakkına sahip olmuştur.

Avrupa Endüstri Mirası Rotası ve Türkiye

2019 yılında Avrupa Endüstri Mirası (ERIH) Derneği öncülüğünde sertifika almaya hak kazanan Avrupa Endüstri Mirası Rotası, endüstri mirası açısından olağanüstü tarihsel öneme sahip olan “*çapa noktaları (anchor point)*” olarak adlandırılan bölgelerden oluşan ana bir rota içermektedir. Kültürel turizm alanında iyi uygulama örnekleri oluşturarak endüstri mirasının korunması ve tanıtılması amacıyla ortaya konulan bu rota, endüstri tarihini ve mirasını sergileyen bölgeleri, kasabaları ve siteleri tanıtmayı ve turistik cazibe merkezleri olarak pazarlamayı hedeflemektedir. Dünya Mirası Listesi'nde yer alan örneklerin de bulunduğu Avrupa Endüstri Mirası Rotası, bu örnekler arasındaki ortak bağlantıyı temsil etmekte olup eski üretim tesislerinden endüstri peyzajı parklarına ve etkileşimli teknoloji müzelerine kadar birçok farklı türdeki endüstri mirasını ifade etmektedir. Avrupa'daki endüstri mirası alanlarının turizm bilgi ağı olarak bu rotada, 47 ülkede tarihi, siyasi ve coğrafi öneme sahip olan ve tüm endüstri dallarından yaklaşık 2000'den fazla destinasyon temsil edilmektedir. Endüstri Mirası Rotası'ndaki veri tabanında yer alan her bir destinasyon, endüstriyel sektörlere göre yapılandırılmış bir veya birden fazla *Tematik Rotaya* dahil edilmiştir. 44 adet alt kategorisiyle toplamda 16 adet tematik rota (*enerji uygulamaları, kimya, iletişim, konut, endüstriyel mimari, endüstriyel alanlar, endüstri ve savaş, demir ve çelik, madencilik, kâğıt, üretim ve imalat, tuz, hizmet ve eğlence endüstrisi, tekstil, ulaşım ve su*), Avrupa endüstriyel tarihi ile ilgili belirli sorulara odaklanmakta ve tüm Avrupa'daki radikal olarak farklı endüstriyel anıtlar arasındaki potansiyel bağlantıları ortaya çıkarmaktadır. 2023 yılı itibarıyla Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda yer alan ülkelerin Avusturya, Belçika,

Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Letonya, Lihtenştayn, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Sırbistan, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Ukrayna, Birleşik Krallık olduğu görülmektedir (Cordeiro, 2018).

Harita 2.6. Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda temsil edilen ülkeler (<https://www.coe.int/> adresinden düzenlenmiştir)

Çizelge 2.26. Avrupa Endüstri Mirası Rotası'na ilişkin genel bilgiler

Rota adı	Avrupa Endüstri Mirası Rotası
Organizasyon	Avrupa Endüstri Mirası Derneği (ERIH)
Programa dahil edildiği tarih	2019
Rota hedefi	Endüstri tarihini ve mirasını sergileyen bölgeleri, kasabaları ve siteleri korumak, tanıtmak ve turistik cazibe merkezleri olarak pazarlamak
Rota tipi	Bölgesel ve noktasal
Yer alan ülkeler	Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Letonya, Lihtenştayn, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Sırbistan, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Ukrayna, Birleşik Krallık

Türkiye, Santralistanbul Enerji Müzesi, İstanbul Havacılık Müzesi, Demiryolu Müzesi, Rahmi Koç Endüstri Müzesi, Bursa Merinos Enerji Müzesi, Merinos Tekstil Fabrikası Müzesi, Tofaş Bursa Anadolu Arabaları Müzesi, İzmir Çamlık Demiryolu Müzesi, İzmit

Seka Kâğıt Fabrikası ve son olarak Zonguldak'ta yer alan Maden Müzesi ile Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda çapa noktaları olarak temsil edilmektedir.

Avrupa Endüstri Mirası Rotası ve Türkiye'nin bu rotadaki konumuna ilişkin detaylı bilgiler, *4. Türkiye'de Kültürel Rotaların Geliştirilmesine İlişkin Yöntem Önerisi* bölümünde ele alınacaktır.

Demir Perde İzi-EuroVelo 13 ve Türkiye

Avrupa Bisikletçiler Federasyonu'nun öncülüğünde 2019 yılında Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'na katılmaya hak kazanan ve Avrupa Parlamentosu Üyesi Michael Cramer tarafından 2005 yılında yumuşak mobilite turizm ürünü olarak geliştirilen Demir Perde İzi, Barents Denizi'nden Karadeniz kıyısına uzanan ve Avrupa Birliği'ne üye olan ve olmayan toplam 20 ülkede yaklaşık 10400 kilometreyi aşan bir bisiklet rotası olarak tanımlanmaktadır. Rotanın en büyük amacı, 1989'dan önceki Avrupa'nın Batı ve Doğu arasındaki siyasi bölünmeyi hatırlatmak ve kolektif hafızayı, bisiklet turizmini, kültürel ve miras turizmi ile sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmektir (Naumov, 2019).

Demir Perde İzi'nin tarihi boyutunun Avrupa'nın yeniden birleşmesini anlatması olarak ifade edilmektedir. Ayrıca bu rotanın geçtiği noktaların, 2003 yılında kurulan ve 24 ülkeyi birbirine bağlayan, insan faaliyetlerini doğal çevreyle uyumlu hale getirmeyi amaçlayan ekolojik bir ağ ve yaşayan anıtsal peyzaj olarak tanımlanan Avrupa Yeşil Kuşak (European Green Belt) girişiminde yer almasından dolayı doğal manzara ve biyoçeşitliliği de teşvik etmeyi amaçladığı görülmektedir. Demir Perde İzi resmi olarak, Avrupa'nın bölgelerini ve ulusal ağlarını bağlamak için modern ve etkili bir altyapı oluşturmayı amaçlayan Trans Avrupa Ağı'nın bir uzantısı olan Avrupa Bisiklet Yolu Ağı EuroVelo'nun bir parçası haline gelmiş ve 2011 yılında EuroVelo 13 olarak belirlenmiştir (Naumov, 2019).

Demir Perde İzi resmi olarak, sürdürülebilir bir Avrupa-Geniş Ağı sunmayı amaçlayan Avrupa Bisiklet Yolu Ağı EuroVelo'nun bir parçası haline gelerek 2011'de EuroVelo 13 olarak belirlenen rotada Avusturya, Belçika, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, Almanya, Yunanistan, Macaristan, Norveç, Polonya, Sırbistan, Slovakya, Slovenya ve Türkiye temsil edilmektedir.

Harita 2.7. Demir Perde İzi-EuroVelo 13’de temsil edilen ülkeler (<https://www.coe.int/> adresinden düzenlenmiştir)

Çizelge 2.27. Demir Perde İzi-EuroVelo 13’e ilişkin genel bilgiler

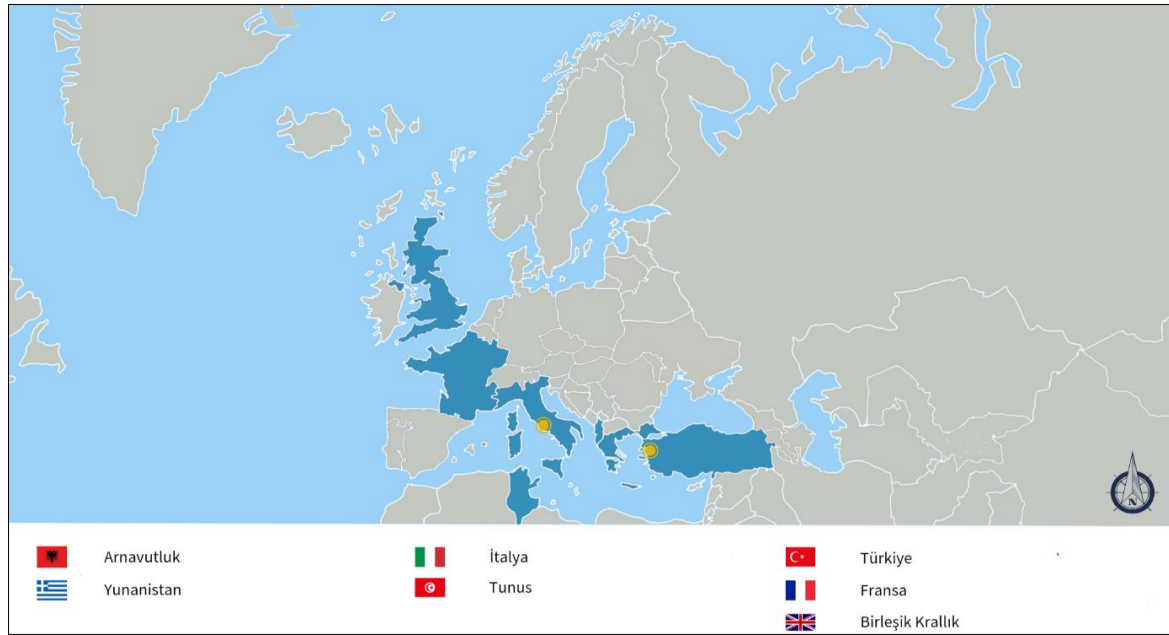
Rota adı	Demir Perde İzi-EuroVelo 13
Organizasyon	Avrupa Bisikletçiler Federasyonu
Programa dahil edildiği tarih	2019
Rota hedefi	1989'dan önceki Avrupa'nın Batı ve Doğu arasındaki siyasi bölünmeyi hatırlatmak ve kolektif hafızayı, bisiklet turizmini, kültürel ve miras turizmi ile sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek
Rota tipi	Doğrusal ve noktasal
Yer alan ülkeler	Avusturya, Belçika, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, Almanya, Yunanistan, Macaristan, Norveç, Polonya, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, Türkiye

Türkiye, Edirne’de yer alan Selimiye Camii, Bulgaristan Türkiye sınırı boyunca uzanan Mahya Dağı ve Rezovo sınırında yer alan saat kuleleri ile bu rotada temsil edilmektedir. Ayrıca rotada Türk gastronomisinde önemli bir yere sahip olan ve bu rotada seyahat eden bisikletçilerin tatması gerektiğini belirttikleri lokum ve baklava ile Türkiye’nin temsil edildiği belirtilmektedir (URL: <https://en.eurovelo.com/ev13/turkey>, Erişim Tarihi: 2023).

Aeneas Rotası ve Türkiye

2021 yılında Aeneas Rotası Derneği öncülüğünde Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programında sertifika almaya hak kazanan Aeneas Rotası, Türkiye’nin Kuzey ve Batı Ege

Denizi kıyılarından İtalya'daki Latium Vetus sahillerine uzanan deniz ve kara üzerinde bir yol boyunca uzanan arkeolojik bir rota olarak ifade edilmektedir. Latin şair Virgil tarafından anlatılan Aeneas efsanesinden esinlenen bu rota, babası ve oğluyla birlikte yanan Truva şehrinden kaçan Aeneas'ın medeniyetler, kültürler ve peyzajlar boyunca uzun bir yolculuğa çıkarak yeni bir Truva inşa etmesi sürecini ele almaktadır. Virgil'in destanındaki Aeneas'ın rotasının, kahramanlarla ve İlyada Destanı'nda anlatılan Truva Savaşı'nın Homeros hikayesiyle bir bağlantı oluşturduğu görülmektedir. Ortak değerlere dayanan bir Avrupa ve Akdeniz kimliği geliştirmeyi amaçlayan bu rota, Türkiye'de başlayan ve Aeneas efsanesi aracılığıyla beş Avrupa ve Akdeniz ülkesini birbirine bağlayan arkeolojik bir yol olarak Truva ve Antandros'un arkeolojik alanlarından başlayarak Roma'ya kadar uzanarak peyzaj alanlarını ve bazıları UNESCO Dünya Mirası listesine dahil edilmiş iyi bilinen arkeolojik alanları bir araya getirmektedir. Rotada yer alan ülkeler ise Arnavutluk, Yunanistan, İtalya, Tunus, Türkiye, Fransa ve Birleşik Krallık olarak karşımıza çıkmaktadır (URL: <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/aeneas-route-4>, Erişim Tarihi: 2023).

Harita 2.8. Aeneas Rotası'nda temsil edilen ülkeler (<https://www.coe.int/> adresinden düzenlenmiştir)

Çizelge 2.28. Aeneas Rotası'na ilişkin genel bilgiler

Rota adı	Aeneas Rotası
Organizasyon	Avrupa Bisikletçiler Federasyonu
Programa dahil edildiği tarih	2021
Rota hedefi	Aeneas'ın medeniyetler, kültürler ve peyzajlar boyunca uzun bir yolculuğa çıkarak yeni bir Truva inşa etmesi sürecinde uğradığı noktaları bir araya getirerek Ortak değerlere dayanan bir Avrupa ve Akdeniz kimliği geliştirmek
Rota tipi	Doğrusal, noktasal, bölgesel, ulusal
Yer alan ülkeler	Arnavutluk, Yunanistan, İtalya, Tunus, Türkiye, Fransa ve Birleşik Krallık

Türkiye, Aeneas Rotası'nda Çanakkale'de yer alan Truva Antik Şehri ve Edremit'te yer alan Antandros Antik Şehri ile temsil edilmektedir. Efsaneye göre tarih ve efsanenin bulunduğu yer olarak nitelendirilen Truva'nın Yunanlar tarafından yakılmasının ardından Prens Aeneas'ın buradan kaçmayı başararak İtalya'ya doğru yol aldığı ifade edilmektedir. Aeneas liderliğindeki Truva halkı, bölgeyi terk ettikten sonraki ilk durakları Kaz Dağları'nın eteklerinde yer alan Antandros'a geçerek burada İtalya'ya gitmek için gerekli olan gemilerini inşa etmeye başlamıştır (URL: <https://www.aeneasroute.org/en/aeneas-route/>, Erişim Tarihi: 2023).

Aeneas Rotası'nın Uluslararası İlişkiler Örgütü olarak Edremit Belediye Başkanlığı'nın görevlendirildiği ve Roma'daki Türk Büyükelçiliği Kültür ve Tanıtma Müşavirliği, Çanakkale Belediyesi ve Çanakkale 18 Mart Üniversitesi'nin Aeneas Rotası Derneği'nin koruma ve tanıtma ortakları arasında yer almaktadır (URL: <https://www.aeneasroute.org/en/patrocini/>, Erişim Tarihi: 2023).

Tarihi Kafeler Rotası ve Türkiye

2022 yılında 15 Avrupa ülkesindeki toplam 63 tarihi kafenin somut ve soyut mirası ile geniş kahve kültürüne dayalı tematik bir rota olarak Tarihi Kafeler Derneği öncülüğünde Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programında sertifika almaya hak kazanan Tarihi Kafeler Rotası, tarihsel ve kültürel olarak bulundukları dönemde iz bırakan kafelere yeni bir bakış açısı kazandırarak Avrupa kültürel ifadelerinin gelişiminde ve son 200 yıl içindeki sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi değişimin hikayelerini anlatmaya yardımcı olabilecek miras yerleri olarak görünür kılmayı amaçlamaktadır. Avrupa'nın kasaba ve şehirlerinde sağlam bir şekilde varlığını sürdüren geleneksel kafelerden oluşan teması ile kahve tüketiminin

tarihini yanı sıra 18. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar olan dönemdeki tasarım, mimari ve sanat trendlerini yansıtan miras binaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde pek çoğunun ticari olarak faaliyetlerine devam ettiği bilinen bu kafelerin, tasarım ve işlev açısından ortak noktalara sahip olmaları ve yerel topluluklar ve turistler için keyif, eğitim ve kültürlerarası diyalog için fırsatı sunmalarından dolayı önem arz etmektedir. Rotada yer alan kafelerin genel olarak 19. yüzyılın ortalarından 20. yüzyılın başlarına kadar olan dönemde inşa edildikleri bilgisinden hareketle Avrupa genelinde göze çarpan kahve tüketiminin altın çağını yansıttığı düşünülmektedir; bu nedenle rota, modern Avrupa'nın oluşumunda kritik bir tarihî dönemi kapsayarak büyük imparatorlukların yükselişi ve düşüşü, uzun süreli savaş ve çatışmalar, sanayileşme ve kentselleşmenin genişlemesi ile modernizmin gelişimini yansıtmaktadır Avrupa'ya kahvenin Türkiye üzerinden Osmanlı döneminde tanıtılması göz önüne alındığında kahvenin kökenleri Arap dünyasına dayandığı ve çeşitli Avrupa ülkelerinin sömürgecilik projeleri aracılığıyla Orta ve Güney Amerika ile Karayipler'de kahve üretiminin artışının sağlanması bilgisinden hareketle bu rotanın Avrupa ile diğer kıtalar arasında kültürel ve turistik iş birliğini keşfetmede büyük bir rol oynamaktadır (Robinson, 2022).

Tarihi Kafeler Rotası'na üye olan en eski kafenin 1763 yılında Torino (İtalya)'da açılan ve *bicerin* adı verilen kahve, çikolata ve yoğun krema ile yapılan ve Üç Silahşörler, Monte Kristo Kontu ve Siyah Lale gibi eserlerin sahibi Fransız yazar Alexander Dumas tarafından da çok sevilen benzersiz bir içeceği yaratarak daha sonraları şehrin sembollerinden biri haline gelen Caffè Al Bicerin olmuştur (URL: <https://historiccafesroute.com/caffe-al-bicerin/>, Erişim Tarihi: 2023).

Harita 2.9. Tarihi Kafeler Rotası’nda temsil edilen ülkeler (<https://www.coe.int/> adresinden düzenlenmiştir)

Çizelge 2.29. Tarihi Kafeler Rotası’na ilişkin genel bilgiler

Rota adı	Tarihi Kafeler Rotası
Organizasyon	Tarihi Kafeler Derneği
Programa dahil edildiği tarih	2022
Rota hedefi	Tarihsel ve kültürel olarak bulundukları dönemde iz bırakan kafelere yeni bir bakış açısı kazandırarak Avrupa kültürel ifadelerinin gelişiminde ve sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi değişimin hikayelerini anlatmaya yardımcı olabilecek miras yerleri olarak görünür kılmayı sağlamak
Rota tipi	Noktasal
Yer alan ülkeler	Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Fransa, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Malta, Portekiz, Romanya, Slovakya, İspanya, İsviçre, Türkiye

Türkiye’nin, 1892 yılında İstanbullu bir Levanten olan Alexandre Vallaury tarafından tasarlanarak İstanbul’da açılan ve şehrin karakterinin şekillenmesinde önemli rol oynadığı değerlendirilen Pera Palas ile Tarihi Kafeler Rotası’nda temsil edilmektedir. Agatha Christie’nin Orient Express’te Cinayet adlı kitabını ve Ernest Hemingway’in gazeteci olarak pek çok makalesini burada yazdığı, ayrıca Pierre Lotti, Greta Garbo ve Jackie Onassis gibi ünlü isimlerin ziyaret ettiği Pera Palas Oteli’nde yer alan bu kafede, zarif dekoratif süslemelerin ön plana çıktığı, kıvrımların ve bitkisel desenlerin sıklıkla kullanıldığı bir sanat

akımı olan art nouveau unsurlarının, lüks avizeler ve ahşap oyma detayların kullanıldığı görülmektedir (URL: <https://historiccafesroute.com/pera-palace/>, Erişim tarihi: 2023).

2.3.3. Ara değerlendirme

1987'de Santiago de Compostela Bildirgesi ile başlatılan Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı, kültürel mirasın toplumları bir arada tutma, çok kültürlü diyalogun gerekliliği ve herkesin kültüre erişim hakkını teşvik etme ve Avrupa'nın paylaşılan kültürel kimliklerini somut bir gerçeğe dönüştürme aracı olma amacı taşımaktadır.

Kültürel rotaların oluşturulması, Avrupa'daki komşu ülkeler arasında kültürel mirasın tanıtımı konusundaki uzun vadeli çok taraflı iş birliği projelerine olanaklar sağlamış olup doğal ve kültürel miras kaynaklarının korunması konusunda önemli girişimlerin başlamasını vesile olmakta ve Avrupa'nın sürdürülebilir kalkınmasını teşvik etmektedir (Terzić ve Bjeljic, 2016).

2023 yılı Kasım ayı itibariyle toplam kırk sekiz (48) adet rotanın yer aldığı Kültürel Rotalar Programı'nın:

- Deneyim ve eğitim yoluyla kültürel mirasın tanıtılması,
- Kültürel mirasa yönelik farkındalık oluşturma,
- Sorumlu turizm ve sürdürülebilir kalkınma konularında öncülük etmesi,
- Seyahat ve hareketlilik (mobilité) konularına büyük katkı sağlaması,
- Kültürel mirası turizm ve seyahat alanında tanıtması gibi pek çok faydaları olduğu değerlendirilmektedir.

Kültürel Rotalar Programı'nda yer alan rotalara bakıldığında mimariden manzaraya, dini unsurlardan gastronomiye ve maddi olmayan mirasa, Avrupa sanatından müziğinden ve edebiyatına kadar geniş bir yelpazedeki temalar etrafında oluşturuldukları görülmektedir.

Birbirinden farklı temaların yer aldığı Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'ndaki rotaların, coğrafi yapılarına bağlı olarak bölgesel, doğrusal ve ağ desenli rotalar olarak üç kategoriye ayrıldığı görülmektedir.

Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı kapsamında organize edilecek projelerin, aşağıda yer alan beş ana eylem alanına ilişkin hedeflerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir:

- Araştırma ve geliştirme alanında iş birliği,
- Bellek, tarih ve Avrupa mirasının artırılması,
- Genç Avrupalılar için kültürel ve eğitim değişimleri,
- Çağdaş kültürel ve sanatsal uygulama,
- Kültürel turizm ve sürdürülebilir kültürel kalkınma.

Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'nda yer alan her bir rotada paydaşların ve görev dağılımlarının net bir şekilde tanımlandığı ve ulusal, bölgesel ve yerel otoriteler ile sosyo-ekonomik paydaşlar arasında karşılıklı etkileşimlere imkân sunan başarılı bir örgütlenme modelinin olduğu görülmektedir.

Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'nın yönetim yapısında ise EPA Yönetim Kurulu, EPA Yasal Komitesi ve Yıllık Danışma Forumu'nun yer aldığı görülmektedir.

Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'nda sertifika almaya hak kazanmak için Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Genişletilmiş Kısmı Anlaşma (EPA)'ya üye olma zorunluluğu bulunmaktadır. Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Genişletilmiş Kısmı Anlaşma (EPA)'ya üye olan ülkeler aşağıda yer almaktadır.

- Almanya	- Letonya
- Andorra	- Litvanya
- Arnavutluk	- Lübnan
- Avusturya	- Lüksemburg
- Azerbaycan	- Macaristan
- Bosna-Hersek	- Monako
- Bulgaristan	- Norveç
- Ermenistan	- Polonya
- Finlandiya	- Portekiz
- Fransa	- Romanya
- Gürcistan	- San Marino

- Hırvatistan
- İspanya
- İsveç
- İsviçre
- İtalya
- Karadağ
- Kıbrıs
- Kuzey Makedonya Cumhuriyeti
- Sırbistan
- Slovak Cumhuriyeti
- Slovenya
- Türkiye
- Ukrayna
- Vatikan
- Yunanistan

Kültürel rotalar, Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Genişletilmiş Kısmi Anlaşma (EPA) tarafından değerlendirilmekte olup aşağıda yer alan kriterleri taşıma durumlarına göre onaylanmaktadır (URL: <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/about>, Erişim Tarihi: 11.2023):

Çizelge 2.30. Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Genişletilmiş Kısmi Anlaşma (EPA) kriterleri

Kriter	Açıklama	Üst Kriter
Tema	En az üç Avrupa ülkesinde ortak olmalı	Ağ oluşturma
İçerik	Bilimsel araştırmaların konusu olmalı	Popülerlik
	Avrupa'nın belleğini, tarihini ve mirasını güçlendirmeli	Etkin olma
Hedef kitle	Toplumun her kesimi	Çeşitlilik
Eylem alanları	Kültürel ve eğitimsel değişimler	Yenilik ve özgünlük
	Örnek ve yenilikçi projeler	

Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Genişletilmiş Kısmi Anlaşma (EPA) kriterleri detaylı olarak alındığında rotalardan Avrupa değerlerini temsil eden ve en az üç Avrupa ülkesinde ortak olan bir tema içermeleri gerekmektedir. Ayrıca rotaların, uluslararası ve çok disiplinli bilimsel araştırmaların konusu olarak Avrupa'nın belleğini, tarihini ve mirasını güçlendirmeli ve günümüzdeki çeşitliliğin yorumuna katkıda bulunması beklenmektedir. Hedef kitlede yer alan farklı gruplar için turistik ürünler ve hizmetler geliştirmesi gereken rotaların, özellikle gençler için kültürel ve eğitimsel değişimleri destekleyerek kültür turizmi ve sürdürülebilir kültürel gelişim alanında örnek ve yenilikçi projelere ev sahipliği yapması gerekmektedir.

Değerlendirme kriterlerini karşılayan rotaların, Avrupa Konseyi'ne başvurması sonucu kabul alarak sertifikasyon süreci başlamakta olup her yıl Avrupa Konseyi'nin sertifikasyon başvurularını analiz etmek ve sertifikalı rotaların düzenli olarak üç yıllık değerlendirmesini yapmak amacıyla bağımsız uzmanların seçilerek sunulan bilgiler ile beraber belirlenen standartlara uygunluğu değerlendirilmektedir (URL: <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/about>, Erişim Tarihi: 11.2023).

Çizelge 2.31. Kategorilerine göre Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programında yer alan rotalar (Council of Europe, 2023'tan düzenlenmiştir)

Rota üst kategorisi	Rota adı
Tarih ve uygarlıklara dair rotalar	Hansa Yolu (1991)
	Viking Rotaları (1993)
	El legado andalusí Rotaları (1997)
	Fenikeliler Rotası (2003)
	VIA REGIA (2005)
	Prehistorik Kaya Sanatı Yolları (2010)
	Avrupa Megalitik Kültür Rotası (2013)
	Via Habsburg (2014)
	Roma İmparatorları ve Tuna Şarap Rotası (2015)
	İmparator V. Charles'ın Avrupa Rotası (2015)
	Napoleon Destinasyonları (2015)
	Via Charlemagne (2018)
	Demir Perde Yolu (2019)
	Avrupa Kurtuluş Rotası (2019)
	Aeneas Rotası (2021)
	Demir Çağı Tuna Rotası (2021)
Sanat ve mimariye dair rotalar	Avrupa Mozart Yolları (2004)
	TRANSROMANICA - Avrupa Romanesk Mirası Rotaları (2007)
	Avrupa Mezarlıklar Rotası (2010)
	Avrupa Tarihi Termal Kasabalar Rotası (2010)
	ATRIUM - 20. Yüzyıl Avrupa Kent Belleğinde Totaliter Rejimlerin Mimarisi (2014)
	Réseau Art Nouveau Ağı (2014)
	Robert Louis Stevenson'ın İzinde (2015)
	Büyük Bölgenin Surlu Şehirleri (2016)
	Empresyonizm Rotaları (2018)
	Avrupa Endüstri Mirası Rotası (2019)
	Le Corbusier Destinasyonları: Mimari Gezintiler (2019)
	Avrupa Tarihi Bahçeler Rotası (2020)
	Alvar Aalto Rotası-20. Yüzyıl Mimarlık ve Tasarımı (2021)
	Avrupa d'Aragnan Rotası (2021)
	Avrupa Masal Rotası (2022)
	Kadın Yazarlar Rotası (2022)
Dini mirasa dair rotalar	Santiago de Compostela Hac Rotası (1987)
	Via Francigena (1994)
	Avrupa Yahudi Mirası Rotası (2004)
	Saint Martin of Tours Rotası (2005)
	Cluniac Siteleri Avrupa'da (2005)
	Avrupa Sistin Tarikat Manastırları Rotası (2010)
	Saint Olav Yolları Rotası (2010)
	Huguenot ve Waldensian İzi (2013)
	Reformasyon Rotaları (2019)
	Via Romea Germanica (2020)
	Cyril ve Methodius Rotası (2021)
Peyzaj ve el sanatlarına dair rotalar	Pyrenean Demir Rotası (2003)
	Zeytin Ağacı Rotası (2005)
	İter Vitis Rotası (2009)
	Avrupa Seramik Rotası (2012)
	Tarihi Kafeler Rotası (2022)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'nın sunduğu avantajlara bakıldığında ye ülkelere görsellik, yeni hedef grupları, market tanıtımı, turizm teklifleri, network iş birlikleri, fon oluşturma, yeni verilerin hazırlanması gibi pek çok konuda fayda sağladığı görülmektedir.

Türkiye'deki kültürel rotalar ile ilgili çalışmalara bakıldığında 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Programı'nda kültürel rotaların geliştirilmesi gerektiği üzerinde durulduğu; 2023 Turizm Stratejisi'nde ise Zeytin Koridoru, Kış Koridoru, İnanç Turizmi Koridoru, İpek Yolu Turizm Koridoru, Batı Karadeniz Koridoru, Yayla Koridoru, Trakya Kültür Koridoru olarak Turizm Gelişim Koridorlarının oluşturularak bu alanların Turizm Merkezi ve Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi olarak ilan edileceğinin belirtildiği görülmektedir.

15 Ocak 2018 tarihinde Avrupa Konseyi Kültürel Yollar Genişletilmiş Kısmi Anlaşması'nın bir ye devleti olan Türkiye, 2023 yılı itibariyle toplam dokuz adet rotanın bir parçası olarak Kültürel Rotalar Programı'nda yer almaktadır. Türkiye'nin yer aldığı rotalar aşağıdaki Tabloda sıralanmaktadır (URL: <https://www.coe.int/>, Erişim Tarihi: 2023):

Türkiye'nin temsil edildiği rotalara ilişkin genel bilgiler, aşağıdaki çizelgede derlenmiştir.

Rota logosu	Rota adı	Rota kategorisi	Türkiye'deki temsil noktaları	Tarihsel/kültürel değeri
	Avrupa Yahudi Mirası Rotası	Dini miras	İzmir'deki sinagoglar	Yahudi mirasına dair izlerin korunması ve tanıtılması
	Zeytin Ağacı Rotaları	Peyzaj ve el sanatları	Ege ve Akdeniz kıyılarında yer alan zeytinlikler	Medeniyetin oluşumunda büyük bir rol oynayan zeytinin tarihsel öneminin korunması ve tanıtılması
	Avrupa Tarihi Termal Kasabalar Rotası	Sanat ve mimari	Afyonkarahisar	Yüzyıllar boyunca sağlık açısından önemli rol oynayan termal geleneğinin korunması ve tanıtılması
	Avrupa Seramik Rotası	Peyzaj ve el sanatları	İznik Vakfı Avanos/Kapadokya	Seramiğin somut ve soyut kültürel mirasının korunması ve tanıtılması
	Avrupa Megalitik Kültür Rotası	Tarih ve uygarlık	Göbeklitepe/Şanlıurfa	Megalitik anıtların korunmasının ve tanıtılmasının sağlanması
	Avrupa Endüstri Mirası Rotası	Sanat ve mimari	Santral İstanbul Enerji Müzesi İstanbul Havacılık Müzesi Demiryolu Müzesi Rahmi Koç Endüstri Müzesi Bursa Merinos Enerji Müzesi Merinos Tekstil Fabrikası Müzesi Tofaş Bursa Anadolu Arabaları Müzesi İzmir Çamlık Demiryolu Müzesi İzmit SEKA Kâğıt Fabrikası Zonguldak Maden Müzesi	Endüstri mirasına sahip bölgeleri koruyarak turizm açısından yeni cazibe merkezleri haline getirmesi
	Demir Perde İzi-EuroVelo 13	Tarih ve uygarlık	Selimiye Camii/Edirne Saat Kuleleri/Mahya Dağı ve Rezovo sınırı <i>Lokum ve baklava</i>	1989'dan önceki Avrupa'nın Batı ve Doğu arasındaki siyasi bölünmeyi hatırlatarak bisiklet aracılığıyla kültürel ve miras turizminin canlandırılması
	Aeneas Rotası	Tarih ve uygarlık	Truva/Çanakkale Antandros/Edremit/Balıkesir	Truva Prensi Aeneas'ın Truva'dan ayrılıp İtalya'ya doğru yolculuğu boyunca uğradığı noktaların sergilenmesi
	Tarihi Kafeler Rotası	Peyzaj ve el sanatları	Pera Palas Otel/İstanbul	Açıldıkları dönemlere içerik ve mimari yönden damgasını vuran ve şehirlerin karakterlerinin şekillenmesinde rol oynayan kafelerin korunması ve tanıtılması

Kültürel ve doğal miras açısından olağanüstü zenginliği ve sahip olduğu potansiyeller ile Türkiye'nin Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programındaki varlığını her geçen yıl arttırdığı görülmektedir. Zengin tarihi ve doğal miras unsurlarının yer aldığı Türkiye'nin Kültürel Rotalar Programında yalnızca 9 rotada temsil edilmesi, ülke potansiyellerinin yeterince ön plana çıkarılmadığının göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Dahil olduğu pek çok rotada sınırlı alanlarla temsil edilen Türkiye'nin aynı temaya sahip miras unsurlarının tespit edilerek paydaş katılım modellerinin hazırlanarak programdaki varlığının güçlendirilmesi gerekmektedir.

3. METODOLOJİ

Nitel ve nicel araştırmalardan yararlanılan çalışmanın metodolojisi üç aşamadan oluşmaktadır. Bunlar:

- Veri toplama
- Veri analizi
- Verilerin yorumlanması olarak belirlenmiştir.

3.1. Veri Toplama

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen veri toplama aşamaları üç alt başlıkta ele alınmıştır: Derleme, eleme ve keşfetme.

Derleme aşamasında Türkiye'nin Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'nda dahil olduğu rotaların listelenmesi ve dahil olunan rotaların mevcut ve gelişim durumlarının belirlenmesi amacıyla literatür taramalarından yararlanılmıştır.

Literatür taramalarına bakıldığında kültürel rotaların:

- Kültürel mirasa yeni bir bakış açısı kazandıran,
- Kültürün yeniden görüntülenmesini sağlayan,
- Yeni ve dinamik bir sistem oluşturan,
- Herhangi bir ölçekten bağımsız olan,
- Kültürel çeşitliliği koruma ve saygı göstermeyi sağlayan
- Kültürlerarası etkileşim ve bağlantı ortaya koyan,
- Soyut ve somut kültürel değerleri kapsayan herhangi bir tema etrafında oluşturulabilen,
- Turizm ürünü olarak değerlendirebilen ve
- Çoklu paydaş katılım modeliyle yerel ekonomik kalkınma stratejilerinin gerçekleştirilmesini sağlayan yollar olarak özetlendiği görülmüştür.

Ayrıca kültürel rotalar ile ilgili literatürde sıklıkla ele alınan konuların:

- Kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilir turizm
- Yerel kalkınma ve ekonomik katkılar

- Ziyaretçi profili ve talepleri
- İş birliği ve ağ oluşturma
- Teknoloji ve dijital araçlar olduğu görülmüştür.

Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'na dair yapılan literatür taramalarına istinaden programın kültürel mirasın toplumları bir arada tutma, çok kültürlü diyalogun gerekliliği, herkesin kültüre erişim hakkını teşvik etme amacıyla uygulanan, doğrudan ve evrensel bir araç olarak turizm ve boş zaman faaliyetleri ile ilgili kültürel uygulamalardaki daha yeni gelişmeler ile “akıllı” ve “saygılı” turizm ve otantik deneyimlere olan artan talep doğrultusunda Avrupa'nın paylaşılan kültürel kimliklerini somut bir gerçeğe dönüştürme aracı (Council of Europe, 2015) olarak tanımlandığı görülmüştür.

Literatüre bakıldığında Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'nda temsil hakkı kazanmak isteyen kültürel rotalar, Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Genişletilmiş Kısmi Anlaşma (EPA) tarafından değerlendirilmekte olup aşağıda yer alan kriterleri taşıma durumlarına göre onaylandıkları görülmüştür (URL: <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/about>, Erişim Tarihi: 11.2023):

- Avrupa değerlerini temsil eden ve en az üç Avrupa ülkesinde ortak olan bir tema içermelidir.
- Uluslararası ve çok disiplinli bilimsel araştırmaların konusu olmalıdır.
- Avrupa'nın belleğini, tarihini ve mirasını güçlendirmeli ve günümüzdeki çeşitliliğin yorumuna katkıda bulunmalıdır.
- Gençler için kültürel ve eğitimsel değişimleri desteklemelidir.
- Kültür turizmi ve sürdürülebilir kültürel gelişim alanında örnek ve yenilikçi projeler geliştirmelidir.
- Farklı gruplara yönelik turistik ürünler ve hizmetler geliştirmelidir.

Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'nda Ocak 2024 tarihi itibarıyla tarih ve uygarlık, sanat ve mimari, dini miras ve peyzaj ve el sanatlarına dair olmak üzere toplam dört kategoride sınıflandırılan 48 adet temanın yer aldığı ve 2018 yılında Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Genişletilmiş Kısmi Anlaşma (EPA)'ya üye olan Türkiye'nin bu programda dokuz adet rotada temsil edildiği bilinmektedir.

Eleme aşamasında Türkiye'nin dahil olduğu rotalar arasından en uygun olan rotayı seçebilmek için kriterler belirlenmesi, mevcut potansiyeller doğrultusunda tema seçilmesi ve en uygun rotaya karar verilmesi amacıyla derleme aşamasından gelen veriler elenerek ihtiyaç duyulan veriler süzölmüştür.

Türkiye'nin dahil olduğu rotalar arasından en uygun olan rotayı seçebilmek için çok ölçütlü değerlendirme yöntemi kullanılarak coğrafi boyut, tarihsel ve kültürel boyut, network oluşturma potansiyeli, güzergah oluşturma potansiyeli, zenginleştirici diğer faktörler ve bir ulaşım ağının varlığı ile ortaya çıkması şeklinde altı adet kriter belirlenmiş ve Türkiye'nin programda temsil edildiği rotalar, mevcut ve potansiyel durumlarına göre bu kriterler doğrultusunda ele alınmış ve inceleme sonucunda Avrupa Endüstriyel Miras Rotası'nın diğer dokuz rota arasından ön plana çıktığı görölmüş olup çalışmaya bu rota üzerinden devam edilmesine karar verilmiştir.

Avrupa'daki endüstriyel mirasın bir turizm bilgi ağı olarak 30 ölkede 300'den fazla üyeye sahip ERIH Derneği tarafından oluşturulan Avrupa Konseyi Endüstri Mirası Rotası, endüstriyel açıdan olağanüstü bir önem arz eden unsurlardan meydana gelmektedir.

Rotanın oluşma şekline bakıldığında üç farklı nitelendirme şeklinin olduğu görölmekte ve tarihi öneme sahip endüstriyel miras unsurlarının bir şekilde rotaya dahil edildiği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda rotanın, çapa noktası (anchor point), bölgesel rotalar ve Avrupa tema rotası olmak üzere temsil edilen unsurları sınıflandırdığı ve bu rotaya üye olan ölkelerin, anchor point (demir noktası) olarak adlandırıldığı görölmektedir.

Türkiye'yi Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda temsil eden endüstri mirası unsurları Santralİstanbul Enerji Müzesi, İstanbul Havacılık Müzesi, Demiryolu Müzesi, Rahmi Koç Endüstri Müzesi, Bursa Merinos Enerji Müzesi, Merinos Tekstil Fabrikası Müzesi, Tofaş Bursa Anadolu Arabaları Müzesi, İzmir Çamlık Demiryolu Müzesi, İzmit Seka Kağıt Fabrikası, Zonguldak Maden Müzesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Keşfetme aşamasında ise eleme aşamasından gelen veriler incelenerek belirlenen tema etrafında birleşerek rota oluşturabilecek alanlar tespit edilmiş ve mevcut envanter doğrultusunda çalışma alanı belirlenmiştir.

Bu kapsamda Türkiye'nin endüstri mirasına ilişkin bir envanter çalışması yapabilmek amacıyla İller Arası Rekabet Endeksi 2022 verilerine bakılarak sanayinin hâkim olduğu en büyük sekiz şehir olan İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Antalya, Bursa, Eskişehir ve Konya'nın sanayi ile olan ilişkileri irdelenerek bu şehirlerde kültürel miras unsuru olarak dönüştürülebilecek sanayi unsurları tespit edilmiştir.

3.2. Veri Analizi

Çalışmanın bu aşamasında Türkiye'de kültürel bir rota belirlenmesi amacıyla seçilen Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nın Türkiye kesimini güçlendirmek/zenginleştirmek amacıyla bazı kriterler ortaya konmuştur. Bu kriterler: Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda temsil edilmesi, tarihi ve kültürel değere sahip olması, Türkiye'de ön plana çıktığı sektörün sanayi olması, sanayi mirası ile tanınması ve ulaşım modlarının çeşitli olmasıdır. İller Arası Rekabet Endeksi (2022)'nde yer alan en büyük sekiz şehir arasında bu kriterleri karşılayan şehir olarak Kocaeli karşımıza çıkmış olup çalışma alanı olarak Kocaeli seçilmiştir.

Türkiye'nin kuzeybatısında yer alan Kocaeli, Marmara Denizi'nin doğu kıyısında konumlanmıştır. Sanayi sektörünün ön plana çıktığı şehir, endüstri mirası ile şekillenmiştir.

Kocaeli, Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı Endüstri Mirası Rotası'nda SEKA Kâğıt Müzesi ile temsil edilmektedir. Dünyanın en büyük kâğıt müzesi unvanına sahip olan bu müzede kâğıt yapımı ve baskı için büyük makineler, elektrik santrali ve on altı galeri ile değirmenin tarihini ve işçilerin sosyal hayatlarını anlatan teşhirler yer almaktadır.

Çalışma ile TCG Gayret Gemi Müzesi, Hızır Reis Gemi Müzesi, Yarhisar Gemi Müzesi, Kocaeli Kongre Merkezi (Mannessman Fabrikası), İzmit Çuha Fabrikası, Hereke Halı ve İpekli Dokuma Fabrikası, İzmit Tarihi Tren İstasyonu gibi Kocaeli'nde endüstri mirası olarak tespit edilen bu unsurların rotada yer alması gerektiği değerlendirilmektedir. Önerilen bu unsurlar, MapInfo Pro 2023 adlı coğrafi bilgi sistemleri programı aracılığıyla harita üzerinde görselleştirilmiştir.

Çalışma kapsamında anket çalışması ile kültürel rota projelerinde örgütlenme modelinin temel paydaşlarından biri olarak değerlendirilen yerel halkın ve kamu kurumlarının konuyla ilgili bakış açılarının ve kültürel rota projelerinin kabul edilebilirliğinin ölçülmesi amacıyla

anket uygulaması yapılmış olup frekans analizi, çapraz tablo analizi, Ki-Kare ve Kramer V testi gibi genel analizler ile hipotezlerin test edilmesinin yanı sıra turizme ve kültürel faaliyetlere ve kültürel rotalarla ilgili projelere bakış açılarını tanımlayan faktörlerin belirlenmesi amacıyla faktör analizi yapılmıştır.

Yerel halka yönelik gerçekleştirilen anket çalışmasına dair bilgiler aşağıda yer almaktadır:

- Hipotezlerin test edilmesi: Frekans analizi, çapraz tablo analizi
- Değişkenler arasında ilişki: Ki-Kare ve Kramer V testi
- Anket tarihi: 2023 yılı Eylül ve Ekim ayları
- Çalışma alanı: Kocaeli merkez ilçesi İzmit
- Anket uygulama şekli: Yüz yüze ve online
- Örneklem türü: Rastlantısal örneklem türünde basit rastgele örneklem
- Evren büyüklüğü: 2 079 072 kişi (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre 31 Aralık 2022 tarihi itibarıyla Kocaeli nüfusu)
- Örneklem büyüklüğü: 384
- Güven aralığı: %95

Yerel halka yönelik olarak gerçekleştirilecek anket çalışması için gerekli örneklem büyüklüğü ve aynı zamanda yapılacak anket sayısı aşağıdaki formülü baz alınarak hesaplanmıştır (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004).

$$n = \frac{N \cdot t^2 \cdot p \cdot q}{d^2 \cdot (N-1) + t^2 \cdot p \cdot q} \quad (3.1)$$

n: Örnek büyüklüğü

N: Evren büyüklüğü

d: Örneklem hatası

p: İncelenen olayın oluş sıklığı

q: İncelenen olayın olmayış sıklığı

t: Belirli bir anlamlılık düzeyinde t tablosundan bulunan teorik değer)

Örneklem büyüklüğü ve doğal olarak yapılacak anket sayısı 384 olarak hesaplanmış; ancak anket çalışması sırasında 400 katılımcıya ulaşılmasından dolayı analiz çalışmaları 400 anket üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Anket yapılan ilk grup olarak belirlenen yerel halka, demografik yapılarına, yaşadıkları şehrin turizm sektöründeki konumuna ve kültürel faaliyetlere bakış açılarına, kültürel rotalar konusunda bilgi birikimlerine ve yerel ekonomik kalkınma temelinde kültürel rotalar konusunda hazırlanan projelerde yer alma isteklerinin ve bu isteklerinin gerçekleşmesini engelleyen etmenlerin ortaya konmasına yönelik sorular yöneltilmiştir.

Anket yapılan ikinci grup ise kültürel rotalar konusunda muhatap olunabilecek kamu kurumlarından Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü, Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nde çalışan kamu personeli olarak belirlenmiştir. Kamu personeline ise demografik yapılarına, turizme ve kültürel faaliyetler ile Kültürel rotalar ve kültürel rota projelerine karşı tutumlarına dair görüşlerinin ortaya konması amaçlanmıştır.

Kamu personeline yönelik olarak yapılan anket çalışması ise çalışma alanı olarak seçilen Kocaeli'nde Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi ve Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü'nde çalışan toplam 40 personel ile online olarak gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın bu aşamasında literatür taramalarından ve Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'nın rota seçim kriterleri baz alınarak kültürel rotaların oluşturulmasında kullanılmak üzere 50 sorudan oluşan bir planlama rehberi hazırlanmıştır.

Sosyal, ekonomik, çevresel, siyasi, stratejik planlama, ağ ve ulaşım, tanıtım, ürün geliştirme ve altyapı, kültürel koruma ve turizm göstergeleri olmak üzere toplam 9 kategoriden meydana gelen rehberde, her bir kategori bazında SMART metodu kullanılarak hazırlanan sorular yer almaktadır. SMART metodu, proje yönetiminde hedefleri tanımlama kriteri olarak kullanılmakta olup "*Specific (spesifik), Measurable (ölçülebilir), Achieved (Ulaşılabilir), Realistic (Gerçekçi), Time-bound (zamana bağlı)*" sözcüklerinin bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur.

Çalışma kapsamında bir kültürel rota oluşturulması sırasında değerlendirilmek üzere *Realistic (Gerçekçi)* kriterini, 9 kategoride yer alan alt göstergeler karşılamaktadır. *Specific (spesifik), Measurable (ölçülebilir), Achieved (Ulaşılabilir), Time-bound (zamana bağlı)* kriterleri ise 9 kategori altında toplanan toplam 50 adet alt göstergenin değerlendirilmesi

amacıyla oluşturulan soruların hazırlanmasında temel alınmıştır. Her bir sorunun çözümüne yönelik olarak öneriler de rehberde yer almıştır.

Kültürel rota planlama rehberi ile bir bütün olarak değerlendirilen örgütlenme ve finansman modeli ile yasal mevzuata dair bir çerçeve de çalışmanın bu aşamasında yer almıştır.

Kocaeli özelinde Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda yer alması önerilen endüstri mirası unsurları, çapa noktası seçim kriterleri baz alınarak gerekli çalışmaların ve çalışma ile hazırlanan Kültürel Rota Planlama Rehberi'nde yer alan göstergeler kapsamında ayrı ayrı ele alınmıştır.

3.3. Verilerin Yorumlanması

Değerlendirme aşaması olarak belirlenen bu aşamada ise elde edilen bulgular doğrultusunda araştırma sorularına verilen yanıtlar ortaya konulmuş olup konuya ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmanın metodolojisine ilişkin genel değerlendirmeyi içeren çizelge aşağıda yer almaktadır:

Çizelge 3.1. Çalışmanın metodolojisine ilişkin genel değerlendirme

Çalışmanın Metodolojisi					
Aşamalar	Veri Toplama			Veri Analizi	Veri Yorumlama
	Derleme	Eleme	Keşfetme	Analiz	Değerlendirme
	Türkiye’nin Avrupa konseyi kültürel rotalar programında dahil olduğu rotaların listelenmesi	Türkiye’nin dahil olduğu rotalar arasından en uygun olan rotayı seçebilmek için kriterler belirlenmesi	Belirlenen tema etrafında birleşerek rota oluşturabilecek alanların tespit edilmesi	Çalışma alanına dair mevcut ve potansiyel durum analizleri	Analiz sonuçlarının değerlendirilmesi
	Dahil olunan rotaların mevcut ve gelişim durumlarının belirlenmesi	Mevcut potansiyeller doğrultusunda tema seçilmesi	Mevcut envanter doğrultusunda çalışma alanının belirlenmesi		
		En uygun rotaya karar verilmesi		Anketler	Nihai ürün olan "kültürel rota belirlenmesine ilişkin bir metodolojinin" geliştirilmesi

4. TÜRKİYE'DE KÜLTÜREL ROTALARIN GELİŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN YÖNTEM ÖNERİSİ

4.1. Rota Seçimi

Çalışma kapsamında geliştirilecek rotaya karar verme

Türkiye'nin Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'nda dahil olduğu rotalar arasından mevcut potansiyeller göz önünde bulundurularak geliştirilmeye en uygun olan rotayı seçebilmek için bazı kriterler belirlenmiş; Türkiye'nin Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'nda temsil edildiği rotalar, belirlenen kriterler çerçevesinde irdelenmiş olup bahse konu kriterlerin içeriklerine dair detaylı bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

1. Coğrafi Boyutu: Bu kriter, Türkiye'nin rotalarda temsil edildiği noktaları (şehir, mekân, yapı, vb.) ve geliştirilmesi durumunda eklenecek noktaları ifade etmektedir.

Bu kapsamda mevcut durumda Avrupa Yahudi Mirası Rotası'nda Türkiye, İzmir şehri ile temsil edilmektedir. Literatür taramaları sonucu Yahudilerin kutsal kitabı Tevrat'ta Dicle ve Fırat nehirleri geçtiği görülmektedir. Ayrıca Yahudilik açısından önemli diğer bölge, Harran'dır. Tevrat'a göre Hz. İbrahim bir müddet Harran'da yaşamıştır. Harran'da Yahudi tarihine ait herhangi bir kalıntı bulunmamakla birlikte burası Yahudiler açısından kutsallık taşımaktadır. Yahudilik için kutsal sayılan bir diğer yer de Tevrat'ta geçmesi nedeniyle Nuh peygamberin üç oğlu ve gelini ile gemisinin karaya oturduğu iddia edilen Ağrı Dağı'dır. Bu değerlere ek olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı İnanç Turizmi Projesi kapsamında İstanbul'da sekiz, Bursa'da üç, İzmir, Manisa, Ankara, Gaziantep, Edirne'de birer adet olmak üzere toplam onaltı sinaog belirlemiştir (Okuyucu ve Somuncu, 2013). Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda Yahudi Mirası Rotası'nın Türkiye özelinde Dicle ve Fırat nehirleri, Harran, Ağrı Dağı, İstanbul, Bursa, Manisa, Ankara, Gaziantep ve Edirne gibi şehirlerde temsil edilebilme potansiyelinin olduğu görülmektedir.

Zeytin Ağacı Rotası'na bakıldığında Türkiye'nin Ege ve Akdeniz kıyılarındaki zeytinlikler ile temsil edildiği görülmektedir. Bu rotanın Türkiye özelinde Marmara Bölgesi: Ayvalık, Akhisar, Mudanya, Edremit Körfezi, Orhangazi, İznik, Gemlik ve Yalova gibi noktalar ile temsil edilebilme potansiyeline sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca Türkiye'nin 2023

Turizm Stratejisi'nde Bursa-Gemlik ve Mudanya, Balıkesir-Gönen, Bandırma ve Erdek, Çanakkale-Ezine zeytin koridorları olarak belirlenmiştir.

Avrupa Tarihi Termal Kasabalar Rotası'nda ise Türkiye'nin Afyon, Bursa ve Denizli şehirleri ile temsil edildiği görülmekte; ancak Türkiye'nin 2023 Turizm Stratejisi incelenerek turizm gelişim bölgeleri olarak termal turizm gelişim bölgelerinin ele alındığı görülmüş; Frigya Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi (Afyonkarahisar, Kütahya, Eskişehir, Ankara ve Uşak), Tro ya Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi (Balıkesir ve Çanakkale) ve Aphrodisia Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi (Aydın ve Denizli) olmak üzere üç önemli gelişim bölgesi belirlenmesinden hareketler bu rotanın Türkiye özelinde Kütahya, Eskişehir, Uşak, Ankara, Yalova, Balıkesir, Çanakkale ve Aydın gibi termal kaynakların yoğun olduğu noktalarla temsil edilme potansiyeli olduğu açıkça görülmektedir.

Dünyaca ünlü İznik seramik karolarının ön plana çıkmasına yönelik çalışmalar yapan İznik Vakfı ve Kapadokya bölgesinde seramik sanatıyla ünlü Avanos Kasabası ile Avrupa Seramik Rotası'na dahil edilen Türkiye'de seramiğin 8000 yıllık bir geçmişe sahip olduğu bilinmektedir.

Özellikle Kütahya ve Çanakkale önemli seramik üretim merkezleri hâline gelmiş ve çini yanında hayvan şekilli kaplar Çanakkale seramiklerinin simgesi olmuştur (Erman, 2012). Konya-Çatalhöyük'te, Diyarbakır Çayönü Höyük'te ve Burdur Hacılar'da gün ışığına çıkarılan ana tanrıça idolleri bulunmaktadır. Selçuklu Devleti döneminde en önemli çini üretim merkezi, o dönem devletin başkenti olan Konya olmuş ve Sivas Keykavus Şifahanesi ve Gök Medrese'de, Malatya Ulucami'de, Konya Alaaddin Cami'de Sırçalı Medrese, Karatay Medresesi ve İnce Minareli Medrese'de seramik unsurların kullanıldığı görülmektedir. Beyşehir yakınlarındaki Kubadabad Sarayı ve Kayseri yakınlarındaki Keykubadiye Sarayı kazılarında da çiniler ortaya çıkarılmıştır. Tüm bunlardan hareketle seramiğin Türkiye'de Kütahya, Çanakkale, Edirne, İstanbul, Konya-Çatalhöyük, Diyarbakır-Çayönü Höyüğü, Burdur-Hacılar, Yozgat-Alişar, Aksaray-Boğazköy, Kayseri, Sivas ve Malatya gibi destinasyonlarda önemli bir geçmişe sahip olduğu görülmektedir (Okumuş, 2013).

Megalitik Kültür Rotası'nda Şanlıurfa'da yer alan, insanlık tarihinin en eski tapınağı olduğu keşfedilen ve şehircilik tarihi bakımından önem arz eden Göbekli-tepe ile temsil edilen Türkiye'de Çatalhöyük, Hattuşaş, Gordion, Efes, Aspendos, Olimpos, vb. gibi pek çok antik kentin olduğu bilinmektedir.

Santralistanbul Enerji Müzesi, İstanbul Havacılık Müzesi, Demiryolu Müzesi, Rahmi Koç Endüstri Müzesi, Bursa Merinos Enerji Müzesi, Merinos Tekstil Fabrikası Müzesi, Tofaş Bursa Anadolu Arabaları Müzesi, İzmir  amlık Demiryolu Müzesi, İzmit Seka Kağıt Fabrikası ve son olarak Zonguldak'ta yer alan Maden Müzesi ile Türkiye'nin temsil edildiğı Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda, Türkiye İş Bankası, Sanayi ve Maadin Bankası, Alpullu ve 17 Aralık Uşak Şeker Fabrikaları, Bursa ve Bünyan Dokuma Fabrikaları, Ankara  imento Fabrikası, İstanbul Ford Otomobil Montaj Fabrikası, Merkez Bankası, Kırıkkale, Karabük, Zonguldak, İstanbul, İzmir, Hatay, Bursa, Samsun, Kocaeli, Sivas, Tekirdağ, Çanakkale'de demir  elik fabrikaları, İzmir Rıhtım Şirketi, Eskişehir Şeker Fabrikası, Keçiborlu Kükürt Fabrikası, Diyarbakır Rakı Fabrikası, Turhal Şeker Fabrikası, Bakırköy Bez Fabrikası, Paşabahçe Cam Fabrikası, Fevzipaşa - Ergani – Diyarbakır ve Afyon - Isparta demiryolları hatları, Zonguldak Türk Antrasit Fabrikası ve Ankara Mamak'ta Gaz Maskesi Fabrikası (Doğ n, 2013) gibi kalkınma programlarının bir parçası olarak Cumhuriyet döneminde ve sonrasında inşa edilen pek çok sanayi yapısına ev sahipliğı yapan Türkiye'nin Kocaeli, Çanakkale, Tekirdağ, Uşak, İzmir, Ankara, Eskişehir, Konya, Sivas, Zonguldak, İzmir, Mersin, Hatay, Elazığ, Diyarbakır, Malatya, Şanlıurfa gibi pek çok şehir ile temsil edilme potansiyeli olduğu görülmektedir.

Türkiye, “Demir Perdenin” düşüşünü izleyen barış ve uzlaşmanın bir hatırlatıcısı olarak soğuk savaş sırasında dikilen siyasi, askeri ve ideolojik bariyerle bağlantılı kültürel ve tarihi yerleri birleştiren Demir Perde İzi adlı rotada Karadeniz'e uzanan son nokta ile temsil edilmektedir. Yalnızca belirli bir coğrafi noktada gözlemlenmiş ve belirli bir dönemi anlatan bir rota olmasından dolayı Türkiye özelinde gelişim potansiyeli bulunmamaktadır.

Türkiye'nin Kaz Dağları Milli Parkı ile temsil edildiğı ve Romalı Şair Vergilius'un Roma İmparatorluğu'nun epik destanı Aeneis'in ana kahramanı olan Aeneas'ın yolculuklarının ge tiğı noktaları birleştiren Aenas Rotası'nın belirli bir olayı anlatmasından dolayı Türkiye özelinde gelişim potansiyeli bulunmamaktadır.

2. Tarihsel ve Kültürel Boyutu: Bu kriter, Türkiye'nin temsil edildiği rotaların tarihsel ve kültürel boyutunu ele almaktadır.

Avrupa Yahudi Mirası Rotası'nın tarihsel ve kültürel boyutu, Yahudilerin tarihsel süreçteki yaşam biçimlerini yansıtması ve Avrupa tarihinde Yahudilerin üstlendiği önemli rolün ortaya konması olarak tanımlanmıştır. Bu rota, yalnızca belirli bir etnik kimliği konu edinmektedir (Borrione, 2018).

Zeytin ağacı ile insan uygarlığı arasında kuvvetli bir bağın bulunması, zeytin ağacının efsanevi ve kutsal kabul edilmesi, geçmişten günümüze bolluğun, adaletin, sağlığın, gururun, zaferin, refahın, bilgeliğin, aklın, arınmanın ve yeniden doğuşu simgelemesi, Zeytin Ağacı Rotası'nın tarihi ve kültürel boyutu olarak tanımlanmıştır.

Avrupa Tarihi Termal Köyler Rotası'na bakıldığında suyun yaşam kaynağı olmasıyla birlikte mitlere, efsanelere ve inançlara ilham kaynağı olmasından hareketle antik çağdan günümüze kadar termal köylerin önemli destinasyonlar olması, doğa tarafından hediye edilen sınırlı ve değerli kaynaklar olması, kaplıca kültürünü şekillendirmeleri gibi tarihi ve kültürel bir boyutla karşılaşılmaktadır.

Megalitik Kültür Rotası ise Megalitik mezarlardan dolmenlere ve diğer anıtlara kadar çeşitli yapılar, Avrupa'nın en eski hayatta kalmış yerli mimarisini temsil etmektedir. Megalitik anıtlar, zaman ve mekân içinde insanın en yaygın kalıntılarından biri olması, tarihi ve kültürel boyutunu gözler önüne sermektedir.

Avrupa Seramik Rotası'nın tarihi ve kültürel boyutu, seramik üretiminde ön plana çıkan destinasyonlara bağlı olarak oluşturulmuş bir rota olması şeklinde tanımlanmıştır.

Avrupa Endüstriyel Miras Rotası, endüstrinin gelişim tarihini yansıtması, endüstri tarihinin insanlık tarihinde derin izler bırakması ve etkilerinin halen devam etmesinden dolayı önemli bir yere sahip olması ve endüstriyel miras unsurlarının teknolojik, sosyal ve göç tarihinin yakın şahitleri olması gibi tarihi ve kültürel boyuta sahip olarak karşımıza çıkmaktadır.

Demir Perde İzi ve Aenas Rotası'na bakıldığında bu iki rotanın da yalnızca belirli bir coğrafi noktada gözlemlenmiş ve belirli bir dönemi anlattıkları görülmektedir.

3. Network Oluşturma İmkânı: Bu kriter ile Türkiye'nin temsil edildiği rotaların geliştirilmesi durumunda mevcutta yer alan potansiyel destinasyonlar ile eklemlenerek bir network oluşturma durumları irdelenmiştir. Bu kapsamdaki inceleme sonuçları aşağıda yer almaktadır:

Türkiye'deki Yahudi mirasının izlerini taşıyan unsurların dağılımına bakıldığında Avrupa Yahudi Mirası Rotası'nın network oluşturma imkânı bulunmamaktadır.

Zeytin Ağacı Rotası'na bakıldığında zeytin ağacının yetiştirildiği noktalara ve 2023 turizm stratejisinde yer alan koridorlar baz alınarak bu rotanın network oluşturma imkânı bulunduğu görülmektedir.

Tarihi Termal Köyler Rotası'na bakıldığında tarihi termal kaynakların yer aldığı noktalara ve 2023 turizm stratejisinde yer alan gelişim bölgelerine baz alınarak bu rotanın network oluşturarak gelişme imkânı bulunduğu görülmektedir.

Endüstrinin tarihsel gelişimini yansıtan eserler, yalnızca İstanbul, Kocaeli ve Bursa ile sınırlı olmamakla beraber Batı Karadeniz Bölümü, Ege Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi'nde özellikle Ankara, Eskişehir ve Konya, Akdeniz Bölgesi, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Türkiye'de endüstrinin gelişimine dair izler bulunduğu bilinmektedir.

Endüstrinin toplumların yaşam biçimlerini, eğitim ve kültür düzeylerini şekillendirmedeki rolünden hareketle özellikle Osmanlı Devleti ve Cumhuriyetin ilanı ile kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında meydana gelen endüstriyel gelişimin mekâna yansımısıyla Anadolu'nun pek çok noktasında tarihi bir endüstri yapısı görmek mümkündür.

Tarihi ulaşım ağlarının endüstriyel gelişime paralel olarak geliştiği bilgisi baz alındığında Avrupa Endüstriyel Miras Rotası'nın Türkiye özelinde yeni ve büyük bir network oluşturma potansiyeli olduğu görülmektedir.

Megalitik Kültür Rotası'na bakıldığında Türkiye'de Göbeklitepe dışında inşa edildikleri döneme dair derin izler taşıyan ve Çatalhöyük, Hattuşaş, Gordion, Efes, Aspendos, Olimpos, vb. gibi taşıdıkları bu dönemin sosyal ve kültürel durumunu anlatan pek çok antik kentin yer aldığı görülmektedir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde Megalitik Kültür Rotası'nın Türkiye'de yeni ve büyük bir network oluşturma potansiyeli olduğu görülmektedir.

Seramiğin hayat verdiği ve ün kazandığı noktalara bakıldığında Türkiye'de yalnızca İznik ile sınırlı kalmadığı ve Anadolu'nun pek çok yerinde seramiğe dair izler olduğundan hareketle Avrupa Seramik Mirası, Türkiye genelinde yeni bir network oluşturarak gelişme potansiyeli bulunmaktadır.

4. Güzergâh Oluşturma Potansiyeli: Bu kriter ile Türkiye'nin temsil edildiği rotaların geliştirilmesi durumunda mevcutta yer alan potansiyel destinasyonların birbirlerine bağlanarak soyut bir güzergâh oluşturma durumları irdelenmiştir. Bu kapsamda Zeytin Ağacı Rotası için güzergâh oluşturma potansiyeli olduğu ifade edilebilirken Avrupa Tarihi Termal Köyler Rotası, Megalitik Kültür Rotası, Seramik Rotası ve Endüstriyel Miras Rotası için mevcutta bir güzergâh olmadığı; ancak güzergâh oluşturma potansiyelinin olduğu ifade edilebilmektedir.
5. Zenginleştirici Diğer Faktörler: Bu kriter, turizme sunacakları katkıları bakımından rotaları ele almaktadır. Bu kapsamda Zeytin Ağacı Rotası, Avrupa Tarihi Termal Köyler Rotası, Megalitik Kültür Rotası, Seramik Rotası ve Endüstriyel Miras Rotası'nın geliştirilmesi durumunda turizme katkı sunacağı değerlendirilmektedir.
6. Bir Ulaşım Ağına Varlığı ile Ortaya Çıkması: Bu kriter ile Türkiye'nin temsil edildiği rotaların bir ulaşım ağı ile entegre edilip edilemeyeceğini tespit etme amacı güdülmektedir. Bu kapsamda geçmişten günümüze karayolu ya da demiryolu bağlantısı olmadan bir sanayi unsurunun kurulmasının mümkün olmamasından hareketle Türkiye'deki sanayi tarihi de göz önünde bulundurularak Avrupa Endüstriyel Miras Rotası'nın Türkiye özelinde tarihi demiryolları ile entegre edilebilmesinin mümkün olduğu değerlendirilmektedir. Bu kriteri sağlayan tek rotanın, Avrupa Endüstriyel Miras Rotası olduğu görülmüştür.

Çizelge 4.1. Türkiye’ nin temsil edildiği rotaları kriterler kapsamında değerlendirme (Tez kapsamında üretilmiştir)

S.n.	Rota adı	Coğrafi boyutu		Tarihsel ve kültürel boyutu	Network oluşturma imkânı	Güzergâh oluşturma potansiyeli	Zenginleştirici diğer faktörler	Bir ulaşım ağının varlığı ile ortaya çıkması
		Mevcut durum	Gelişme durumu					
1	Avrupa yahudi mirası rotası (2004)	İzmir	Dicle ve fırat nehirleri, harran, ağırı dağı, istanbul, bursa, manisa, ankara, gaziantep, edirne	Yalnızca belirli bir etnik kimliği konu edinmesi	Yok	Yok	Yok	Yok
2	Zeytin ağacı rotası (2005)	Ege ve akdeniz kıyıları	Marmara bölgesi: ayvalık, akhisar, mudanya, edremit körfezi, orhangazi, iznik, gemlik ve yalova.	Zeytin ağacı ile insan uygarlığı arasında kuvvetli bir bağın bulunması	Var	Var	Yok	Yok
3	Avrupa tarihi termal köyler rotası (2010)	Afyon, bursa ve denizli	Kütahya, eskişehir, uşak, ankara, yalova, balıkesir, çanakkale, aydın.	Suyun yaşam kaynağı olmasıyla birlikte mitlere, efsanelere ve inançlara ilham kaynağı olması	Var	Mevcutta yok; ama potansiyeli var	Var	Yok
4	Avrupa seramik rotası (2012)	İznik	Kütahya, çanakkale, edirne, istanbul, konya-çatalhöyük, diyarbakır-çayönü höyüğü, Burdur-hacılar, yozgat-alışar, aksaray-boğazköy, kayseri, sivas, malatya.	Seramik üretiminde ön plana çıkan destinasyonlara bağlı olarak oluşturulmuş rota	Var	Mevcutta yok; ama potansiyeli var	Var	Yok
5	Megalitik kültür rotası (2013)	Göbeklitepe	Çatalhöyük, hattuşaş, gordion, efes, aspendos, olimpos, vb.	İnşa edildikleri dönemin sosyal yapısını anlatması	Var	Mevcutta yok; ama potansiyeli var	Var	Yok
5	Avrupa endüstriyel miras rotası (2019)	Santralistanbul enerji müzesi, istanbul havacılık müzesi, demiryolu müzesi, rahmi koç endüstri müzesi, bursa merinos enerji müzesi, merinos tekstil fabrikası müzesi, tofaş bursa anadolu arabaları müzesi, izmir çamlık demiryolu müzesi, izmit seka kağıt fabrikası, zonguldak maden müzesi.	Kocaeli, çanakkale, tekirdağ, uşak, izmir, ankara, eskişehir, konya, sivas, zonguldak, izmir, mersin, hatay, elazığ, diyarbakır, malatya, şanlıurfa...	Endüstrinin gelişim tarihini yansıtmaması endüstri tarihinin insanlık tarihinde derin izler bırakması ve etkilerinin halen devam etmesinden dolayı önemli bir yere sahip olması endüstriyel miras unsurlarının teknolojik, sosyal ve göç tarihinin yakın şahitleri olması	Var	Mevcutta yok; ama potansiyeli var	Var	Var
6	Demir perde izi (2019)	Rotanın güney kısmında, karadeniz’e uzanan son nokta	Rota, "demir perde"nin düşüşünü izleyen barış ve uzlaşmanın bir hatırlatıcısı olarak soğuk savaş sırasında dikilen siyasi, askeri ve ideolojik bariyerle bağlantılı kültürel ve tarihi yerleri birleştirdiği için türkiye özelinde geliştirilmesi mümkün değildir.	Yalnızca belirli bir coğrafi noktada gözlemlenmiş ve belirli bir dönemi anlatan bir rota	Yok	Yok	Yok	Yok
7	Aenas rotası (2021)	Kaz dağları milli parkı	Romalı şair vergilius'un roma imparatorluğu'nun epik destanı aeneas'ın ana kahramanı olan aeneas'ın yolculuklarının geçtiği noktaların yer aldığı rota olmasında dolayı türkiye özelinde geliştirilmesi mümkün değildir	Yalnızca belirli bir coğrafi noktada gözlemlenmiş ve belirli bir dönemi anlatan bir rota	Yok	Yok	Yok	Yok

Yukarıda sıralanan ve detaylı bir şekilde ele alınan kriterlere göre (bkz. Çizelge 4.1.) Türkiye özelinde geliştirilmek için en uygun rota, Avrupa Endüstri Mirası Rotası olarak ön plana çıkmıştır. *Türkiye’de Kültürel Rotaların Belirlenmesine İlişkin Yöntem Önerisi* adlı doktora tez çalışması ile Türkiye’de oluşturulacak yeni bir rota için dikkate alınacak göstergelerin yer aldığı ve daha sonra ortaya çıkacak yeni rotalara da yol gösterici bir kılavuz olacak bir metodolojinin hazırlanması sürecinde Avrupa Endüstri Mirası Miras Rotası baz alınmıştır.

4.1.1. Avrupa Endüstri Mirası Rotası’nın Türkiye özelinde geliştirilmesi

Avrupa Endüstri Mirası Rotası üzerine genel değerlendirme

Endüstriyel Mirasın Korunması Uluslararası Komitesi (TICCIH) endüstriyel miras kavramını “Endüstriyel miras, tarihi, teknolojik, sosyal, mimari veya bilimsel değeri olan endüstriyel kültür kalıntılarından oluşur. Bu kalıntılar, bina ve makineler, atölyeler, değirmenler ve fabrikalar, madenler ve işleme ve arıtma tesisleri, depolar ve mağazalar, enerjinin üretildiği, iletildiği ve kullanıldığı yerler, ulaşım ve bütün ulaşım altyapılarının yanı sıra; konut, dini ibadet veya eğitim gibi endüstri ile ilgili sosyal faaliyetler için kullanılan yerlerden oluşmaktadır.” şeklinde tanımlamıştır.

Bir miras alanının yerel faaliyetlerindeki herhangi bir ticari kolu ile sınırlı olmayan ve endüstri tarihini ve endüstriye hizmet eden karakterlerin öyküsünü anlatmasından dolayı endüstri miras turizminin gelişmesinde önemli rol oynayan ve Avrupa’daki endüstriyel mirasın bir turizm bilgi ağı olarak 30 ülkede 300’den fazla üyeye sahip ERIH Derneği tarafından 2019 yılında oluşturulan ve günümüzde 28 ülkenin yaklaşık 300 farklı lokasyon ile temsil edildiği Avrupa Konseyi Endüstri Mirası Rotası, endüstriyel açıdan olağanüstü bir önem arz eden unsurlardan meydana gelmektedir.

Avrupa’daki endüstriyel mirasın bir turizm bilgi ağı olarak 30 ülkede 300’den fazla üyeye sahip ERIH Derneği tarafından oluşturulan Avrupa Konseyi Endüstri Mirası Rotası, endüstriyel açıdan olağanüstü bir önem arz eden unsurlardan meydana gelmektedir.

Bir pazarlama ağından daha fazlasını ifade eden Avrupa Endüstri Mirası Rotası, endüstriyel bilgi birikiminin ve uluslararası pazarlama stratejilerinin geliştirilmesini teşvik etme ve yeni girişimler için mevcut tecrübelerin aktarılmasını sağlama konusunda büyük bir önem arz etmektedir (Preite, 2013).

Sanayi Devrimi ile modernleşmenin ve teknolojinin hızla yayıldığı Avrupa’da günümüze kadar gelen ve ziyaretçilere açık sanayileşme tesisleri ve modern teknoloji müzeleri, Avrupa’da sanayi mirasının izlerini yansıtacak şekilde ortaya çıkan rotanın oluşma şekline bakıldığında üç farklı nitelendirme şeklinin olduğu görülmekte ve tarihi öneme sahip endüstriyel miras unsurlarının bir şekilde rotaya dahil edildiği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda rotanın, çapa noktası (anchor point), bölgesel rotalar ve Avrupa tema rotası olmak üzere temsil edilen unsurları sınıflandırdığı görülmektedir (Cordeiro, 2018).

ERIH’in ana rotası, çapa noktası (anchor point) adı verilen bağlantı noktalarından oluşmaktadır. Avrupa sanayi tarihini geniş bir yelpazede sunan çapa noktaları, rota ziyaretçilerini Avrupa sanayi tarihine doğru derin ve zengin bir yolculuğa çıkarmayı amaçlamaktadır. Endüstriyel miras açısından büyük bir önem arz eden çapa noktaları, Avrupa Endüstri Mirası’nın kilometrelerini oluşturan unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Bir çapa noktası olma fırsatını yakalamak, temsilci için kalite mührü olarak görülmekte ve popüler bir turizm destinasyonu olacağının garantisini vermektedir. Ayrıca çapa noktaları, bölgesel rotaların başlangıç noktaları olarak da değerlendirilmektedir.

Rotanın oluşma şekline bakıldığında üç farklı nitelendirme şeklinin olduğu görülmekte ve tarihi öneme sahip endüstriyel miras unsurlarının bir şekilde rotaya dahil edildiği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda rotanın, çapa noktası (anchor point), bölgesel rotalar ve Avrupa tema rotası olmak üzere temsil edilen unsurları sınıflandırdığı görülmektedir.

ERIH’in ana rotası, çapa noktası (anchor point) adı verilen bağlantı noktalarından oluşmaktadır. Avrupa sanayi tarihini geniş bir yelpazede sunan çapa noktaları, rota ziyaretçilerini Avrupa sanayi tarihine doğru derin ve zengin bir yolculuğa çıkarmayı amaçlamaktadır. Endüstriyel miras açısından büyük bir önem arz eden çapa noktaları, Avrupa Endüstri Mirası’nın kilometrelerini oluşturan unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Bir çapa noktası olma fırsatını yakalamak, temsilci için kalite mührü olarak görülmekte ve popüler bir turizm destinasyonu olacağının garantisini vermektedir. Ayrıca çapa noktaları, bölgesel rotaların başlangıç noktaları olarak da değerlendirilmektedir. Çapa noktası seçim kriterleri Çizelge 4.2.’de yer almaktadır (Cordeiro, 2018):

Çizelge 4.2. Çapa noktası seçim kriterleri (Cordeiro, 2018’den düzenlenmiştir)

Çapa noktası seçim kriterleri	Birincil koşul	Destekleyici koşul
Avrupa sanayi tarihi için sembolik bir değere sahip otantik bir nokta olması (Eğer çapa noktası bir yapı şeklinde değil de bir müze ile simgeleniyorsa ilgili müzenin ziyaretçi deneyimi, çekiciliği, içerik kalitesi ve sunumu belirleyici bir faktör olmaktadır.)	✓	
Yorumlamalar ve sergilerle kendi tarihini anlatması		✓
Ziyaretçilerine, saha ziyaretleri, fabrika operasyonlarının gösterimi, multimedya kurulumları, rehberli (çok dilli) turlar, çocuklar için özel teklifler ve turlar gibi güncel olanaklar sunması	✓	
Bulunduğu çevreyi ilgi çekici etkinlikler, sergiler ve kültürel faaliyetler için kullanması		✓
Güncel turizm altyapısı ve hizmetleri açısından ziyaretçi beklentilerini karşılaması: - Ziyaretçi merkezi/resepsiyon/alışveriş noktası barındırması - Tesis veya yakın çevresinde restoran/kafe/bistro barındırması - Tuvalet imkânı sunması - Toplu taşıma ve bisiklet yollarına bağlantısının olması - Tesis bünyesinde otobüs, araba ve bisiklet park yerinin olması - İçte ve dışta tabelaların olması - Açık hava sergileri için dinlenme alanlarının olması		✓
Google sıralamasında 100 oy veren tarafından en az 4.5 ve üstü yıldıza sahip olması	✓	

ERIH’teki ikinci sınıflandırma bölgesel rotalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Her biri kendi içerisinde özel bir uzmanlığa sahip olan sanayi bölgelerinin birleştirilmesiyle Avrupa sanayi tarihinde iz bırakmış değerleri sergilemeyi amaçlayan bu rotalar, yerel aktörleri, bölgelerinin endüstriyel tarihini ve bölgelerini ağlar veya rotalar çerçevesinde sunmalarını ve turist teklifleri geliştirmelerini teşvik etmektedir. Bölgesel bir rotanın genel özellikleri aşağıda yer almaktadır (Cordeiro, 2018):

Çizelge 4.3. Bölgesel bir rotanın genel özellikleri (Cordeiro, 2018'dan düzenlenmiştir)

Özellik	Tanım
Boyut ve yapı	Bölgesel rota olarak adlandırılrsa da bir rotanın uyması gereken belirli bir boyut tarif edilmemiştir. Bir alanla ilgili olması yeterli görülmektedir. Ziyaretçiler tarafından tanınabilen ve kolayca tanımlanabilen bir şehir, ilçe veya bölge olabilmektedir. Bölgesel bir rota, genellikle rotaya ve bölgeye ağ geçitleri sağlayan bir veya iki çapa noktasına odaklanacaktır. Çapa noktaları, kendi hikâyelerini anlatmanın yanı sıra ziyaretçileri rotayı oluşturan diğer yerleri ve cazibe merkezlerini keşfetmeye teşvik edecektir.
Tema	Rotanın kapsadığı bölgenin anlatacak ilginç bir hikâyesi olması ve bölgenin kültürel gelenek ve tarihinin rotaya yansıtılması önemli olmaktadır. Bölgesel bir rotanın teması, rota üzerindeki yerleri 'birbirine bağlayacak' ve markalaşmasına ve tanıtımına yardımcı olacaktır. Tema ayrıca rotayı diğer alternatiflerden ayırmalı ve geniş bir ziyaretçi yelpazesine hitap edecek kadar büyük olmalıdır.
Alanlar ve ilgi çekici yerler	Bunlar, rotanın temasıyla yakından ilgili olmalı ve çekici bir ziyaretçi deneyimi sunmalıdır. Bölgesel rota çeşitli alanlar ve ilgi çekici yerler içermelidir. Rota, bir veya daha fazla Bağlantı Noktasının yanı sıra diğer ERIH üye alanlarını, üye olmayan alanları ve hatta küçük gözetimsiz siteleri de içerecektir. Rota ayrıca müzeler, galeriler ve ziyaretçi merkezleri gibi diğer ilgi çekici yerleri de içerebilmektedir. Önemli olan, büyük ya da küçük sitelerin her birinin, rotanın temasıyla tasvir edilen hikâyenin bir bölümünü anlatmasıdır. Rotanın çekiciliğini artırmak amacıyla rota boyunca özel programlar, rehberli turlar, etkileyici etkinlikler gibi aktivitelerin yapılması, ulaşım operatörleri, kafeler, konaklama tesisleri, turizm tanıtım kuruluşları gibi paydaşların da sürece dâhil edilerek rotanın uzun vadede sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir.
Erişilebilirlik	Ziyaretçilerin rota üzerindeki sitelere ve sitelere kolayca erişebilmesi önemlidir. Mümkünse toplu taşıma, yürüme, bisiklete binme, su kanalları gibi alternatif erişim sunan yerler seçilmelidir. Güzergâh üzerindeki alanlar arasındaki mesafeler, ziyaretçilerin gün içinde birden fazla alanı rahatlıkla ziyaret edebilecekleri şekilde olmalıdır.

Bölgesel bir rota oluşturmak için aşağıdaki adımların izlenmesinin sürece yardımcı olacağını göstermiştir (Cordeiro, 2018).

1. Yönlendirme grubu oluşturma: Bölgesel bir rota oluşturmanın en iyi yolu, bir koordinatör tarafından yönetilen ilgili tarafların ortaklığıdır. Tipik bir yönlendirme grubu, aşağıdakilerden temsilcileri içermektedir:
 - Alanlar ve ilgi çekici yerler
 - Turizmle ilgili işletmeler
 - Resmi miras kuruluşları
 - Turizm tanıtım organizasyonları
 - Yerel ve Bölgesel Yetkililer
 - Yerel tarih ve topluluk grupları
 - Akademi
2. Tema ve alan seçimi: Yönlendirme grubunu kurduktan sonra ilk görev, bölgesel güzergâhın temasına karar vermek ve bu temayı destekleyecek ve güzergâhı oluşturacak

alanları ve ziyaretçi çekim merkezlerini seçmektir. Bölgesel rotalara dahil olabilecek siteler/alanlar/yapılar aşağıda yer almaktadır.

Çizelge 4.4. Bölgesel rotalara dahil olabilecek siteler/alanlar/yapılar (Cordeiro, 2018'den düzenlenmiştir)

Site/Alan/Yapı Türü	Örnekler
Eski sanayi siteleri - Varlığını sürdürebilenler - Başka bir amaçla yeni bir işlev kazandırılanlar - Terk edilmiş yapılar	- Kömür madenleri - Demirhaneler - Tekstil fabrikaları - Müzeler - Sanat galerileri - Kültür merkezleri
Sanayi gelirleri ile finanse edilen binalar	- Belediye binaları - Sanayici konakları - İşçi lojmanları - Planlı endüstriyel konutlar
Endüstriyel peyzajlar	- Endüstri tesislerinin etrafındaki rekreasyon alanları
Tarihi ulaşım altyapısı	- Kanallar - Demiryolları - Limanlar
Endüstriyel sanat yapıları	- Anıtlar - Heykeller

Bölgesel rotalar üzerindeki alanların karşılaması gereken kriterler ise şunlardır (Cordeiro, 2018):

- Endüstriyel tarihin gelişimi veya önemli olaylarla ilgili olmalı.
 - Yüksek derecede tarihsel özgünlük sunmalı.
 - Bölgenin tarihini sergiler, rehberli turlar, özel program ve etkinliklerle tanıtmalı.
 - Ziyaretçiler için fiziksel ve zihinsel olarak erişilebilir olmalı.
 - Bölgesel rotanın pazarlama hedeflerini tanımlanmalı.
 - Çekici, akılda kalan ve temayı yansıtan bir rota başlığı olmalı.
3. Tanıtım materyali üretme: Üretilen materyalin türü ve çeşitliliği, mevcut fon ve personel kaynaklarına bağlı olacaktır. En önemli ve uygun maliyetli yöntem, bir web sitesinin hazırlanması ve sosyal medya varlığıdır. Sosyal medya, başka türlü elde edilemeyecek farkındalık ve ilişkiler yaratmaktadır. En iyi şekilde bir iletişim aracı olarak kullanılmakta ve diğer pazarlama araçlarıyla bütünleştirilmektedir. Diğer tanıtım faaliyetleri aşağıdakileri içerir:
- Broşür, afiş, tabela, basın bülteni örneklerinin üretimi,
 - Tüm katılımcı alanlar ve ilgi çekici yerler tarafından kullanılmak üzere rota için bir marka / stil oluşturulması,

- Tüm alanlar tarafından tanıtım materyallerinde kullanılacak anahtar ifadeler ve mesajların bir listesinin üretilmesi,
 - Pazarlama faaliyetlerinin yerel ve bölgesel turizm organizasyonları ile koordineli olarak yapılması önerilmektedir.
4. Eğitim: Bölgesel bir rota başlatılmadan önce, tüm katılımcı sitelerin projeye tam olarak ilgilenmesi ve personelin rotanın amaçlarını ve içeriğini ve sitelerinin daha geniş hikâyeye yaptığı katkıyı bilmesi önemlidir. Bu, özellikle ziyaretçilerle ana arayüz olacak ve ERIH, bölgesel rota ve sahaları hakkında temel bir anlayışa sahip olması gerekecek olan ön büro personeli için önemlidir. Bazı bölgesel rotalar, personeli rota üzerindeki yerler hakkında bilgilendirmenin bir yolu olarak tanıtım gezileri düzenlemiştir.
 5. Bölgesel rotanın lansmanı: Rotanın resmi lansmanı, rotayı tanıtmının iyi bir yoludur. Etkinlik, güzergâh üzerindeki yerlerden birinde, muhtemelen bir Bağlantı Noktasında yapılmalı ve basın ve medyayı, güzergâh üzerindeki tüm yerlerin temsilcilerini, politikacıları, turizm organizasyonlarını, yerel topluluk temsilcilerini vb. içermelidir. Program, etkinlikle ilgili farkındalığı artırmaya ve katılımcıları çekmeye yardımcı olacaktır.
 6. Maliyetler: Bölgesel bir rota oluşturmanın maliyeti yerel koşullara göre değişmektedir; ancak çoğu rotanın işin bir kısmı için fon gerektirmektedir. Hibeler yerel veya bölgesel turizm kuruluşlarından alınabilmekte ve ayrıca katılımcı alanlardan aynı yardım alınabilmektedir. Ticari sponsorluk, ulaşım operatörlerinden veya konaklama sağlayıcılarından da temin edilebilmektedir. Güzergâh üzerinde ERIH üyesi olan siteler için de yıllık ücret alınmaktadır.

Bölgesel bir rotanın başarılı olabilmesi için bazı faktörler tanımlanmış ve bu faktörler, rota oluşturma nedenleri, alan seçimindeki başarı faktörleri, tercih etmedeki başarı faktörleri, yönetimdeki başarı faktörleri, turizmdeki başarı faktörleri, tanıtımdaki başarı faktörleri ve uzun vadeli başarı faktörleri olarak sıralanmıştır (Cordeiro, 2018).

Bölgesel bir rota oluşturma nedenleri arasında rotanın ortaya çıkış amacının iyi bir şekilde ortaya konması gerekliliğinden hareketle bakıldığında görülmeyen ama arka planda kaliteli bir zemin oluşturarak tarihsel bağlantıları, kimliği, örgütlenme modelini ve pazarlama stratejilerine uygun konsept sunması gibi etkenlerin göz önünde bulundurulduğu görülmektedir.

Alan seçimindeki başarı faktörleri ortak bir amaç etrafında toplanabilen noktaların sayıca çokluğundan ziyade taşıdıkları tarihi ve kültürel değerin ön plana çıkması olarak değerlendirilmektedir.

- Tercih etmedeki başarı faktörlerinde ise turist profilinin belirlenerek Turizm paydaşları ve hizmet sağlayıcılarla iş birliği ile farklı hedef gruplarının diğer turizm teklifleriyle birleşiminin sağlanması olarak tanımlanmaktadır.

Yönetimdeki başarı faktörlerine bakıldığında rota yönetiminin yöntemi, görev dağılımları, gerekli yasal mevzuat ve stratejilerinin ortaya konması ve eğitim faaliyetleriyle yönetim grubunun kendini geliştirmesi gibi etkenler olduğu görülmektedir.

Turizmdeki başarı faktörleri ise turizm paydaşlarının tanımlanması ve bunlar arasında iş birliği süreçlerinin başlatılması gibi etkenler olarak tanımlanmaktadır.

Tanıtımdaki başarı faktörlerine bakıldığında rota hedef grubunun belirlenerek hedefe yönelik tanıtım ve pazarlama stratejilerinin geliştirilmesi, logo, marka, vb. gibi görsel işaretlerin hazırlanması, basın yayın organlarının ve çevrimiçi platformların aktif olarak kullanılması gibi etkenlerin yer aldığı görülmektedir.

Uzun vadeli başarı faktörlerinde ise sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğe yönelik adımların atılması, rota hedeflerinin açık ve uygulanabilir şekilde belirlenmesi, yönetim grubunun sorumluluklarının net bir şekilde tanımlanması, işbirliği ve iletişim kanallarının detaylı bir şekilde ele alınması ve pazarlama stratejilerinde kullanılacak araç ve gereçlerin ortaya çıkan trendlerin takip edilerek güncelliğinin korunması ve böylelikle rotanın aktifliğinin sağlanması gibi etkenlerin ön plana çıktığı görülmektedir.

Çalışma kapsamında bu faktörler, önem derecelerine göre sınıflandırılmasına ilişkin sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

Çizelge 4.5. Bölgesel bir rotanın başarılı olma faktörleri ve önem dereceleri

Kriter	Kriter detayları	Birincil derecede önem	İkincil derecede önem
Rota oluşturma nedenleri	Pazarlamaya uygun konsept sunması		✓
	Tematik ve tarihsel bağlantılar göstermesi	✓	
	Kimlik oluşturma ve geliştirme	✓	
	Bir rotanın tek tek alanlardan daha görünür olması	✓	
	Çapraz pazarlama farkındalığının artması		✓
	Pazarlamada sinerjik etkiler yaratması		✓
	Paydaşların iş birliğini ve deneyim alışverişini yoğunlaştırması	✓	
	Daha güçlü lobicilik etkisi oluşturma	✓	
Alan seçimindeki başarı faktörleri	İçeriğinin özgün olması	✓	
	Bir dönemi anlatması	✓	
	Eşit düzeyde etkileşim sunması		✓
	Ortak amaçlar	✓	
	Benzer açılış saatleri, teklifler, hedef gruplar		✓
	Aktif iş birliği sunması	✓	
	Güzergâh ve sahalar hakkında personel bilgisi		✓
Tercih etmedeki başarı faktörleri	Endüstriyel mirasın ana seyahat nedeni olmaması	✓	
	Diğer turizm teklifleriyle kombinasyon (bisiklet, yürüyüş, kültür vb.)	✓	
	Farklı hedef gruplar için teklifler		✓
	Etkinlikler (yeni formatlar, mevcut etkinliklerin toplanması ve sunumu)		✓
	Turizm paydaşları ve hizmet sağlayıcılarla iş birliği	✓	
Yönetimdeki başarı faktörleri	Merkezi yönetim / koordinatör	✓	
	Yapılması ve yapılmaması gerekenler hakkında net anlaşma (sözleşme)		✓
	Ortak pazarlama (logo, web sitesi, baskı), çapraz pazarlama		✓
	Düzenli toplantılar		✓
	Eğitim (genel olarak rota hakkında)	✓	
	Mali yükümlülükleri paylaşmak	✓	
	Coşku		✓
Turizmdeki başarı faktörleri	Turizm paydaşlarını sürecin başında entegre edilmesi	✓	
	Yalnızca anıt korumayı değil; turizm yönlerini de göz önünde bulundurma	✓	
	Ortak kalite kriterleri		✓
	Rota ile tanımlama	✓	
	Turizm paydaşlarıyla (konaklama, restoran vb.) iş birliği		✓
	Mevcutsa turizm organizasyonunun rotanın yönetimini üstlenmesi		✓
Tanıtımdaki başarı faktörleri	Hedef grupları tanıma ve odaklanma	✓	
	Bir marka oluşturma	✓	
	Logo-tabela		✓
	Güncel web sitesi (sitelerin web sitelerinin kalitesine bağlı olarak portal veya daha fazla bilgi)		✓
	Sosyal medya faaliyetleri		✓
	Çapraz pazarlama	✓	
	Yazılı görseller (broşür, harita, vb.)		✓
Uzun vadeli başarı faktörleri	Güvenli finansal sürdürülebilirlik	✓	
	Yönetim, sorumluluklar	✓	
	İş birliği ve iletişim	✓	
	Açık hedefler		✓
	Ortak pazarlama (logo, web sitesi, baskı)		✓

Endüstri Mirası Rotası, Avrupa genelinde tarihi, siyasi ve coğrafi öneme sahip olan ve tüm endüstri dallarından yaklaşık 2000'den fazla destinasyon temsil edilmektedir. Endüstri Mirası Rotası'ndaki veri tabanında yer alan her bir destinasyon, endüstriyel sektörler göre yapılandırılmış bir veya birden fazla *Tematik Rotaya* dahil edilmiştir. 44 adet alt kategorisiyle toplamda 16 adet tematik rota (enerji uygulamaları, kimya, iletişim, konut, endüstriyel mimari, endüstriyel alanlar, endüstri ve savaş, demir ve çelik, madencilik, kâğıt, üretim ve imalat, tuz, hizmet ve eğlence endüstrisi, tekstil, ulaşım ve su), Avrupa endüstriyel tarihi ile ilgili belirli sorulara odaklanmakta ve tüm Avrupa'daki radikal olarak farklı endüstriyel anıtlar arasındaki potansiyel bağlantıları ortaya çıkarmaktadır. Böylelikle Avrupa endüstriyel mirasının ana temaları arasındaki bağlantıları gösteren bir devre şeması meydana gelmektedir.

Avrupa Endüstri Mirası Rotası içerisinde Türkiye

Avrupa Endüstri Mirası Rotası, endüstrinin gelişim tarihini yansıtmaları, endüstri tarihinin insanlık tarihinde derin izler bırakması ve etkilerinin halen devam etmesinden dolayı önemli bir yere sahip olması ve endüstriyel miras unsurlarının teknolojik, sosyal ve göç tarihinin yakın şahitleri olması gibi tarihi ve kültürel boyuta sahip olarak karşımıza çıkmaktadır.

Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda Türkiye'nin temsil edildiği bağlantı noktaları ve alanlar aşağıda yer almaktadır.

Çizelge 4.6. Türkiye'nin Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda temsil edildiği bağlantı noktaları ve alanlar (URL: <https://www.erih.net/>, Erişim Tarihi: 2023'ten düzenlenmiştir)

Temsil unsuru	Bulunduğu il	Tarihsel/Kültürel değeri
Santralistanbul Enerji Müzesi	İstanbul	Silahtaroglu Elektrik Santrali'nin restorasyonu sonucu oluşması
Gazhane Müzesi / Hasanpaşa Gazhane Kompleksi	İstanbul	Doğalgazın İstanbul'a nakledildiği 1993 yılına kadar kömürden gaz üretmesi
İstanbul Havacılık Müzesi	İstanbul	Osmanlı döneminden itibaren Türk havacılığının hikâyesini anlatması
İstanbul Demiryolu Müzesi	İstanbul	Calais ve Paris'ten Doğu Ekspresi'nin terminali olan ve şu anda sadece yerel trenleri işleten Sirkeci Tren İstasyonu'nun bir bölümünde kurulmuş olması
Rahmi Koç Endüstri Müzesi	İstanbul	Tarihi sanayi yapılarının yeni bir kullanımı nasıl besleyebileceğinin en güzel örneği olması
Merinos Enerji Müzesi	Bursa	Bursa Merinos Yün Fabrikası'nın elektrik üretim istasyonunda kurulması
Merinos Tekstil Sanayi Müzesi	Bursa	Bursa Merinos Yün Fabrikası'nın yerinde kurulması
Tofaş Bursa Anadolu Arabaları Müzesi	Bursa	Eski bir ipek fabrikasında açılması
Çamlık Açık Hava Lokomotif Müzesi	İzmir	Türkiye'nin en eski ana demiryolu hattı üzerinde inşa edilmesi
SEKA Kâğıt Fabrikası	Kocaeli	Türkiye'nin sanayileşmesinin bir simgesi olması
Zonguldak Madencilik Müzesi	Zonguldak	Türkiye'nin ilk maden müzesi olması

Santralistanbul Enerji Müzesi

Osmanlı Devleti zamanında Haliç'te inşa edilen Silahtaroglu Elektrik Santrali'nin restorasyon çalışmaları ile geri kazandırılarak bu müzeye ev sahipliği yaptığı görülmektedir. İstanbul Bilgi Üniversitesi tarafından 2007 yılında bu noktada açılan kampüsün adı santralistanbul'dur. Müzenin bodrum katında elektrik ve enerji üretimine odaklanan ve bilimle eğlencenin buluştuğu deneyler sunan etkileşimli sergiler yer almaktadır. Hemen yan tarafta çağdaş sanat sergileri için yeni inşa edilmiş *Ana Galeri* yer almaktadır. Eski enerji santralinin geri kalanına üniversitenin eğitim ve idari binaları, bir otopark, birkaç restoran ve Haliç kıyısında göl kenarı sahnesi olan bir amfiteyatronun yer aldığı görülmektedir. Santralistanbul Müzesi, anchor point olarak bu rotada yerimi almaktadır (URL: <https://www.erih.net/>, Erişim Tarihi: 2023).

Gazhane Müzesi/Hasanpaşa Gazhane Kompleksi

ERIH rotasında yer alan bölgelerden biri olan Hasanpaşa Gazhane Kompleksi, İstanbul'un Anadolu yakasında yer alan bir sanayi sitesidir. Kompleks, 1892 yılında (Osmanlı Dönemi)

Gazhane olarak inşa edilmiş ve doğalgazın İstanbul'a nakledildiği 1993 yılına kadar kömürden gaz üretmiştir. 1993 yılında işlevini yitirdiği için yapı kompleksinin yıkılması planlanmış; ancak yerel STK'ların direnişi üzerine site sit alanı ilan edilmiştir. Alanın kültür merkezine dönüştürülmesi uzun süredir tartışılmış ve 2014 yılında inşaat süreci başlamıştır. 2021 yılında Hasanpaşa Gazhane Parkı ve Müze Kompleksi, İstanbul'un kalbinde kültür merkezi olarak hizmet vermeye başlamıştır. Kompleks, kütüphanesi, tiyatrosu, sosyal alanları vb. ile yerel halka ve turistlere hizmet vermektedir. Diğer emsallerinden farkı olarak kentsel alan kavramı içinde bir sanayi bölgesi deneyimi sunmaktadır (URL: <https://www.erih.net/>, Erişim Tarihi: 2023).

İstanbul Havacılık Müzesi

İstanbul Atatürk Havalimanı'na 6 km uzaklıktaki İstanbul Havacılık Müzesi, esas olarak Türk hava kuvvetleri tarafından kullanılan uçakları sergilemekle birlikte, havacılık tarihinde önemli bir yere sahip olan önemli sayıda sivil uçağı da barındırmaktadır. Sergiler, Osmanlı döneminden itibaren Türk havacılığının hikayesini anlatmaktadır. Bir hava müzesi önerisi ilk olarak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Alman kuvvetlerinin Türkiye'de kalan uçaklarının sergilenmesinin önerilmesi üzerine yapılmıştır. Yapımına 1977'de başlanmış ve 1983'te tamamlanmıştır (URL: <https://www.erih.net/>, Erişim Tarihi: 2023).

Merinos Enerji Müzesi

Müze 2012 yılında Bursa Merinos yün fabrikasının elektrik üretim istasyonunda açılmıştır. Fabrika 1938'de inşa edilmiş ve özel elektrik santrali 1973'e kadar kömürle ateşlenerek kullanılmaya devam etmiştir. Binanın bir ucundaki sıralı dört çelik bacadan hala tanınabilmektedir. Müze, fotoğraf, belge, maket, grafik ve filmler, yüzlerce orijinal eser ve elektriği kullanan radyo, çamaşır makinesi, lamba gibi birçok ekipman örneği aracılığıyla elektriğin günlük yaşamda ve endüstriyel üretimdeki önemi vurgulanmaktadır. Santralin orijinal yapıları ve makineleri korunurken çevresinde yürüyüş yolları, renkli aydınlatmalar ve gerçek boyutlu figürler ile görüntüler ilgi çekici görüntüler oluşturulmuştur. Jeneratör holü ve halen 14 buhar kazanının bulunduğu kazan dairesini gezebilen ziyaretçilere buhar izlenimi veren sesli ve ışıklı bir ekran gösterilmektedir (URL: <https://www.erih.net/>, Erişim Tarihi: 2023).

Merinos Tekstil Sanayi Müzesi

Bursa'daki Merinos adlı yün fabrikası, Türkiye'de sanayiye ilerletmek için devlet tarafından finanse edilen bir projeydi. 1938 yılında bizzat Cumhurbaşkanı Atatürk tarafından açılmıştır. Plan, Avustralya'dan ithal edilen kaliteli merinos koyunu yapağlarının kullanılması olarak hazırlanmıştır. Müze, restore edilen fabrikada 2011 yılında açılmıştır. Sergiler, ham yünden taraklama, iplik eğirme, boyama, dokuma, terbiye ve son giysilere kadar tüm süreçleri takip etmektedir. Tekstil makineleri, büro malzemeleri, yün örnekleri, fotoğraflar, belgeler, posterler ve sözlü tarih olmak üzere dört sergi salonunda yüzlerce orijinal eser bir araya getirilmiştir. Modern, bilimsel olarak yönetilen bir fabrika olarak korunmuş bölümlerden biri elyaf, iplik ve kumaşların test edildiği laboratuvarıdır. Müzede ayrıca Bursa'da çok uzun bir geçmişi olan ipekçilik üzerine bir bölüm de bulunmaktadır (URL: <https://www.erih.net/>, Erişim Tarihi: 2023).

Tofaş Bursa Anadolu Arabaları Müzesi

Müze 2002 yılında eski bir ipek fabrikasında açılmıştır. 1971 yılından bu yana Bursa'da otomobil üreten Tofaş firmasının Fiat ve diğer markalarla iş birliği yapan koleksiyonudur. Şehir bugün otomobil ve otomotiv parçaları üretimi için önemli bir merkezdir. Müzenin ilham kaynağı, sahibiyle birlikte gömüldüğü tümölüsle birlikte yeniden inşa edilen MÖ altıncı yüzyıla ait bir savaş arabasıdır. Antik taş oymalar, savaş arabalarının hareket halindeki görüntülerini göstermektedir. Atlar veya öküzler tarafından çekilen 34 araçtan oluşan önemli bir koleksiyon, çiftlik vagonlarını, faytonları ve Tatar arabalarını içermektedir. Geleneksel atölyeler, bir nalbantın, bir eyer yapımcısının ve bir araba yapımcısının çalışmalarını temsil edecek şekilde yeniden yapılandırılmıştır. Sergilenen tüm otomobiller Tofaş tarafından yapıldı. İlk modelleri Fiat lisanslı Murat 124 ve Şahin idi. Daha yakın zamanda uluslararası ralli şampiyonalarında yarışan Fiat Palio ve Dakar rallisi için Tofaş tarafından geliştirilen 4x4 modeli bulunmaktadır (URL: <https://www.erih.net/>, Erişim Tarihi: 2023).

Çamlık Açık Hava Lokomotif Müzesi

Çamlık Açık Demiryolu Müzesi, Selçuk'a 12 km uzaklıkta, Efes yakınlarında, Türkiye'nin en eski ana hattı üzerinde 1866 yılında inşa edilmiştir. Bölgedeki raylar 1991 yılından

itibaren yeniden düzenlenerek bahçe içinde bir müze oluşturulmasına olanak sağlanmıştır. İngiltere'de Robert Stephenson & Co, Beyer Peacock ve North British tarafından, Almanya'da Henschel, Maffei ve Borsig tarafından ve İsveç'te NOHAB tarafından yapılan örnekler de dahil olmak üzere 30'dan fazla buharlı lokomotif sergilenmektedir. Dokuz yolcu vagonu, mermer banyolu Mustafa Kemal Atatürk'ün (1881-1938) salonunu içermektedir. Ayrıca yedi adet çeşitli yük vagonu vardır (URL: <https://www.erih.net/>, Erişim Tarihi: 2023).

İstanbul Demiryolu Müzesi

İstanbul Demiryolu Müzesi küçük ölçeklidir; ancak Avrupa tarihinin önemli bir yönüne tanıklık etmektedir. 2005 yılında, bir zamanlar Calais ve Paris'ten Doğu Ekspresi'nin terminali olan ve şu anda sadece yerel trenleri işleten Sirkeci tren istasyonunun bir bölümünde kurulmuştur. Sergiler esas olarak Orient Express ve on dokuzuncu yüzyılın son yıllarının ve yirminci yüzyılın ilk üççeyreğinin diğer lüks trenlerine ayrılmıştır. Görülen öğeler arasında trenlerde kullanılan çanak çömlek, gümüş eşyalar ve yumuşak mobilyalar yer almaktadır (URL: <https://www.erih.net/>, Erişim Tarihi: 2023).

Rahmi Koç Endüstri Müzesi

Sanayicinin bağışladığı Rahmi Koç Müzesi'nin büyük bir kısmı tarihi sanayi yapılarının yeni bir kullanımı nasıl besleyebileceğinin mükemmel bir örneğidir. Koç Vakfı, Haliç'teki Arsenal Evi'nin (tersaneler) eski çapa dökümhanesinde, demiryolu, havacılık ve denizcilik ile iletişim teknolojisi ve astronomi alanındaki gelişmeleri bir araya getiren bir sanayi müzesi kurmuştur. Yürünebilir kaptan köprüleri, iskelede gerçek bir denizaltı ve güzel minyatür demiryolu, müzeyi çocuklar için ilginç kılmaktadır (URL: <https://www.erih.net/>, Erişim Tarihi: 2023).

Seka Kâğıt Fabrikası

Kuzeybatı Anadolu'da Seka'nın (kelime selüloz ve kâğıt kelimelerinin bir birleşimidir) inşaatına 1934'te başlanmış ve Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938) döneminde Türkiye'nin sanayileşmesinin bir simgesi olarak görülmüştür. Şirket 1997 yılında özelleştirilmiş ve 2005 yılında üretim durdurulmuştur. Değirmenin dört katını kaplayan müze hem kâğıt yapımı hem de baskı için büyük makineler, elektrik santrali ve on altı galeri ile değirmenin tarihini ve

işçilerin sosyal hayatlarını anlatan teşhirleri içermektedir. Geleneksel kâğıt yapımı, hat sanatı ve kâğıt ebru öğreten düzenli atölye çalışmaları da bulunmaktadır (URL: <https://www.erih.net/>, Erişim Tarihi: 2023).

Zonguldak Madencilik Müzesi

Türkiye'nin en önemli kömür yatakları Karadeniz'in batı kıyısındaki Ereğli Havzası'nda bulunmaktadır. 1822 gibi erken bir tarihte ilk kömür keşiflerinden sonra, kömür madenciliği 1840'ta başlayarak günümüze kadar devam etmektedir. Kömür havzasının merkezi, bölgede çıkarılan kömürü taşımak için yükleme tesislerine sahip bir limanın inşa edildiği 135.000 nüfuslu Zonguldak şehridir. Türkiye'nin ilk maden müzesi 2016 yılında Zonguldak'ta açılmıştır. 3 katlı müze binasında ve açık alanda siyah kömür madenciliğinin başlangıcından günümüze kadar olan tarihini, kömürün topografyasının temellerini sunmaktadır. Müzenin sergileri arasında aletler, maden modelleri, belgeler ve duvar resimleri, madencilerin malzemeleri ve kıyafetleri yer almaktadır. Müze alanına entegre edilmiş ve ziyaretçilerin erişimine açık olan bölgede aktif maden ocaklarını işleten maden şirketinin eğitim madeni de bulunmaktadır. Erişimi bile özel bir deneyim olan alanda bir simülatör ile 600 metre derinlikte bir kuyu açılarak gerçek bir madene girme hissi ziyaretçilere sunulmaktadır. Geçmişte kullanılan raylı ulaşım araçları dış mekânlarda sergilenmektedir. Ayrıca maden kazalarında hayatını kaybedenler anısına Maden Şehitleri Anıtı da müze içerisinde yer almaktadır (URL: <https://www.erih.net/>, Erişim Tarihi: 2023).

Kültürel rotaların düzenleme biçimlerini anlamak, etkili uygulama ve yönetimleri için temel önem taşımaktadır. Kültürel rotaların düzenlenmesindeki ilk adım, rotaya dahil edilecek temel kültürel varlıkların belirlenmesi ve seçilmesi olmalıdır. Bu adım, kültürel alanların ve cazibe merkezlerinin önemini ve benzersizliğini değerlendirmeyi, tarihsel, sanatsal veya sembolik değerlerini göz önünde bulundurmayı içermektedir. Ayrıca, seçilen kültürel alanların ve cazibe merkezlerinin ziyaretçilere uygun altyapıya ve tesislere sahip, bakımlı ve erişilebilir olması da bu adımdaki en önemli unsurlardan biri olarak kabul görmektedir.

4.2. Çalışma Alanının Belirlenmesi

4.2.1. Kültürel miras olarak dönüştürülebilecek sanayi unsurlarının tespiti

Türkiye'nin Avrupa Endüstriyel Miras Rotası'ndaki temsil sayısının artırılarak Türkiye kapsamında kültürel bir rota planlamasında kullanılabilecek endüstri miras unsurlarının tespiti amacıyla bahse konu rota, coğrafi boyut, tarihsel ve kültürel boyut, network oluşturma imkânı, güzergâh oluşturma imkânı, bir ulaşım ağının varlığı ile ortaya çıkması ve zenginleştirici diğer faktörler şeklinde ortaya konulan kriterler kapsamında ele alınmıştır. Belirlenen kriterler ile ilgili detaylı bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Coğrafi boyutu

Bu kriter, Türkiye'nin rotalarda temsil edildiği noktaları (şehir, mekân, yapı, vb.) ve geliştirilmesi durumunda eklenecek noktaları ifade etmektedir. Santralistanbul Enerji Müzesi, İstanbul Havacılık Müzesi, Demiryolu Müzesi, Rahmi Koç Endüstri Müzesi, Bursa Merinos Enerji Müzesi, Merinos Tekstil Fabrikası Müzesi, Tofaş Bursa Anadolu Arabaları Müzesi, İzmir Çamlık Demiryolu Müzesi, İzmit SEKA Kâğıt Fabrikası ve son olarak Zonguldak'ta yer alan Maden Müzesi ile Türkiye'nin temsil edildiği Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda, Türkiye İş Bankası, Sanayi ve Maadin Bankası, Alpullu ve 17 Aralık Uşak Şeker Fabrikaları, Bursa ve Bünyan Dokuma Fabrikaları, Ankara Çimento Fabrikası, İstanbul Ford Otomobil Montaj Fabrikası, Merkez Bankası, Kırıkkale, Karabük, Zonguldak, İstanbul, İzmir, Hatay, Bursa, Samsun, Kocaeli, Sivas, Tekirdağ, Çanakkale'de demir çelik fabrikaları, İzmir Rıhtım Şirketi, Eskişehir Şeker Fabrikası, Keçiözümlü Kükürt Fabrikası, Diyarbakır Rakı Fabrikası, Turhal Şeker Fabrikası, Bakırköy Bez Fabrikası, Paşabahçe Cam Fabrikası, Fevzipaşa - Ergani - Diyarbakır ve Afyon - Isparta demiryolları hatları, Zonguldak Türk Antrasit Fabrikası ve Ankara Mamak'ta Gaz Maskesi Fabrikası (Doğan, 2013) gibi kalkınma programlarının bir parçası olarak Cumhuriyet döneminde ve sonrasında inşa edilen pek çok sanayi yapısına ev sahipliği yapan Türkiye'nin Kocaeli, Çanakkale, Tekirdağ, Uşak, İzmir, Ankara, Eskişehir, Konya, Sivas, Zonguldak, İzmir, Mersin, Hatay, Elazığ, Diyarbakır, Malatya, Şanlıurfa gibi pek çok şehir ile temsil edilme potansiyeli olduğu görülmektedir.

Tarihsel ve kültürel boyutu

Bu kriter, Türkiye'nin temsil edildiği rotaların tarihsel ve kültürel boyutunu ele almaktadır. Avrupa Endüstriyel Miras Rotası, endüstrinin gelişim tarihini yansıtmaması, endüstri tarihinin insanlık tarihinde derin izler bırakması ve etkilerinin halen devam etmesinden dolayı önemli bir yere sahip olması ve endüstriyel miras unsurlarının teknolojik, sosyal ve göç tarihinin yakın şahitleri olması gibi tarihi ve kültürel boyuta sahip olarak karşımıza çıkmaktadır.

Network oluşturma imkânı

Bu kriter ile Türkiye'nin temsil edildiği rotaların geliştirilmesi durumunda mevcutta yer alan potansiyel destinasyonlar ile eklemlenerek bir network oluşturma durumları irdelenmiştir. Bu kapsamdaki inceleme sonuçları şu şekildedir: Endüstrinin tarihsel gelişimini yansıtan eserler, yalnızca İstanbul, Kocaeli ve Bursa ile sınırlı olmamakla beraber Batı Karadeniz Bölümü, Ege Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi'nde özellikle Ankara, Eskişehir ve Konya, Akdeniz Bölgesi, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Türkiye'de endüstrinin gelişimine dair izler bulunduğu bilinmektedir.

Endüstrinin toplumların yaşam biçimlerini, eğitim ve kültür düzeylerini şekillendirmedeki rolünden hareketle özellikle Osmanlı Devleti ve Cumhuriyetin ilanı ile kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında meydana gelen endüstriyel gelişimin mekâna yansımalarıyla Anadolu'nun pek çok noktasında tarihi bir endüstri yapısı görmek mümkündür.

Tarihi ulaşım ağlarının endüstriyel gelişime paralel olarak geliştiği bilgisi baz alındığında Avrupa Endüstriyel Miras Rotası'nın Türkiye özelinde yeni ve büyük bir network oluşturma potansiyeli olduğu görülmektedir.

Türk endüstri mirasının en önemli özelliği, Osmanlı Devleti dönemindeki endüstri yapılarının ve özellikle fabrikaların Sanayi Devrimi sonrası makineye dayalı yeni üretim teknolojilerinin denendiği ve uygulandığı; Cumhuriyet döneminde modernleşme yolunda atılan adımlar sonucu değişen mekânlar olarak geçirdikleri mimarî dönüşüm ile beraber (Enginsoy Ekinci, 2006), üretimi köklü bir değişim geçiren demirin, yeni bir yapı malzemesi olarak öncül ve yaygın kullanımına tanıklık etmelerinin mekâna ve zamana nasıl yansıdığını gözler önüne sermesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda küçük atölyelerde icra edilen ve loncalar halinde faaliyet gösteren ve ülke ihtiyaçlarını karşılamakla beraber pamuk ipliği, bez, ipekli gibi malların ihracına da imkân veren ve sanayi devrimi ile Avrupa'daki rakipleriyle mücadele etmekte zorlandığı için faaliyeti durdurulan sanayi tesisleri ile Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra seçilen sanayi yoluyla kalkınma modeli (Evsile, 2018) ile beraber inşa edilen sanayi tesisleri ve demiryolları gibi unsurların meydana getirdiği endüstri mirasına bakıldığında son derece zengin bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir.

Santralistanbul Enerji Müzesi, İstanbul Havacılık Müzesi, Demiryolu Müzesi, Rahmi Koç Endüstri Müzesi, Bursa Merinos Enerji Müzesi, Merinos Tekstil Fabrikası Müzesi, Tofaş Bursa Anadolu Arabaları Müzesi, İzmir Çamlık Demiryolu Müzesi, İzmit Seka Kağıt Fabrikası ve son olarak Zonguldak'ta yer alan Maden Müzesi ile Türkiye'nin temsil edildiği Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda Türkiye İş Bankası, Sanayi ve Maadin Bankası, Alpulu ve 17 Aralık Uşak Şeker Fabrikaları, Bursa ve Bünyan Dokuma Fabrikaları, Ankara Çimento Fabrikası, İstanbul Ford Otomobil Montaj Fabrikası, Merkez Bankası, Kırıkkale, Karabük, Zonguldak, İstanbul, İzmir, Hatay, Bursa, Samsun, Kocaeli, Sivas, Tekirdağ, Çanakkale'de demir çelik fabrikaları, İzmir Rıhtım Şirketi, Eskişehir Şeker Fabrikası, Keçiörlü Kükürt Fabrikası, Diyarbakır Rakı Fabrikası, Turhal Şeker Fabrikası, Bakırköy Bez Fabrikası, Paşabahçe Cam Fabrikası, Fevzipaşa - Ergani – Diyarbakır ve Afyon - Isparta demiryolları hatları, Zonguldak Türk Antrasit Fabrikası ve Ankara Mamak'ta Gaz Maskesi Fabrikası (Doğan, 2013) gibi kalkınma programlarının bir parçası olarak Cumhuriyet döneminde ve sonrasında inşa edilen pek çok sanayi yapısına ev sahipliği yapan Türkiye'nin Kocaeli, Çanakkale, Tekirdağ, Uşak, İzmir, Ankara, Eskişehir, Konya, Sivas, Zonguldak, İzmir, Mersin, Hatay, Elazığ, Diyarbakır, Malatya, Şanlıurfa gibi pek çok şehir ile temsil edilme potansiyeli olduğu görülmektedir.

Çalışmada Türkiye'de sanayi mirasına ilişkin araştırmalar yapılarak Endüstri Mirası Rotası kapsamında geliştirilecek yeni bir rota için en uygun alanın seçilmesi amacından hareketle çalışma alanını belirlemek için literatür taramalarından gelen sonuçlara bakılmış; seçilen şehirlerin sanayi tarihi için mevcut ve potansiyel durumu ortaya konularak rota için alan tespitine yönelik çalışmalar yapılmış olup özellikle İstanbul Üniversitesi Şehir Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından hazırlanan İller Arası Rekabet Endeksi 2021-2022 Raporu (2023)'nda yer alan İller Arası Rekabet Endeksi sıralaması (bkz. Çizelge 4.7.)

baz alınmış olup eleme yapılacak listeye uygun aday şehirler bu sıralamaya bakılarak eklenmiş olup en uygun çalışma alanı için değerlendirmeler yapılmıştır.

Çizelge 4.7. İller Arası Rekabet Endeksi 2021-2022 (İller Arası Rekabet Endeksi 2021-2022 Raporu, 2023'ten düzenlenmiştir)

Sıra No	İl	Endeks Değeri
1	İstanbul	74,04736
2	Ankara	46,14017
3	İzmir	42,82613
4	Antalya	36,93125
5	Bursa	36,5081
6	Kocaeli	36,27758
7	Eskişehir	31,89397
8	Konya	31,16058

İller Arası Rekabet Endeksi 2021-2022 Raporu (2023) sonuçlarına göre ana endeks değeri baz alınarak oluşturulan ve yukarıda sıralanan sekiz şehrin sanayi mirası göz önüne alınarak potansiyel durumları tartışılmış olup ilgili sonuçlar, bu şehirlerin ön plana çıktığı sektörler ile aşağıdaki çizelgede sunulmuştur.

Çizelge 4.8. Türkiye'nin en büyük sekiz şehrinin sanayi mirasına ilişkin potansiyelleri (Tez kapsamında düzenlenmiştir)

Şehir	Potansiyel	Açıklama
İstanbul	Osmanlı Devleti ve Cumhuriyetin kuruluş yıllarından günümüze kadar pek çok sanayi yapısına ev sahipliği yapması Demiryolu, deniz ve karayolu bağlantıları nedeniyle sanayi ve ticaretin kalbi olması	Sanayi ve ticaretin yanı sıra turizm, finans, kültür, teknoloji, bilişim, inovasyon ve arge çalışmalarıyla ön plana çıkması
Ankara	Osmanlı Devleti ve Cumhuriyetin kuruluş yıllarından günümüze kadar pek çok sanayi yapısına ev sahipliği yapması Demiryolu ve karayolu bağlantıları nedeniyle sanayi ve ticaret açısından önemli bir merkez olması	Başkent olması nedeniyle siyasi kimliğinin ön planda olması Savunma ve havacılık sanayisinde önemli bir konuma sahip olması
İzmir	Limanın sağladığı avantajlar nedeniyle geçmişten günümüze kadar pek çok sanayi yapısına sahip olması Havagazı Fabrikası Elektrik Fabrikası Şark Sanayi Sümerbank Basma Fabrikası Halkapınar Un Fabrikası	Turizmin ön planda yer alan sektör olması
Kocaeli	İzmit Çuha Fabrikası Hereke Halı Fabrikası Çayirova Şişecam İPRAŞ İzmit-Ankara ve İstanbul-Gebze-İzmit bağlantısını sağlayan D-100 ve otoyol boyunca gelişen sanayiler İzmit Limanı ve tersaneler Kandıra bölgesi keten bezi üretimi	Büyük ölçüde sanayi sektörü ile ön plana çıkması
Antalya	Antalya Eski Elektrik Fabrikası Antalya Sıcak İklim Nebatları Teksir ve Islah İstasyonu Tekirova Maden İşleme Tesisleri	Turizmin ön planda yer alan sektör olması
Bursa	Muradiye İpek Fabrikası İpek Fabrikası İpeker İpek Fabrikası	Doğan Yılmazipek Fabrika-i Humayun Çarklı Değirmen
Eskişehir	Arslan Kiremit Fabrikası Kurt Kiremit Fabrikası Çift Kurt Kiremit Fabrikası Fil Kiremit Fabrikası Kartal Kiremit Fabrikası Güneş Kiremit Fabrikası Mühendisler Un Fabrikası Dimnit (Aral) Şarap Fabrikaları	Savunma ve havacılık sektöründe ön planda olması
Konya	Güherçile Fabrikası Konya Osmanlı Elektrik Anonim Şirketi Dereköy Hidro Elektrik Santrali İsmail Paşa Un Fabrikası Zaferiye Un Fabrikası Fethiye Un Fabrikası	Turizm ve tarım ile ön plana çıkması

Yukarıdaki çizelgede yer alan şehirler dikkate alınarak Türkiye'deki endüstri mirası unsurlarına ilişkin bir envanter çalışması yapılmış olup Türkiye'nin Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda temsil edilme potansiyeli taşıyan ve bu rotada yer alması önerilen endüstri mirası unsurlarının bir kısmı aşağıda listelenmiştir.

Çizelge 4.9. Türkiye'nin Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda temsil edilme potansiyeli taşıyan ve bu rotada yer alması önerilen tarihi sanayi unsurları (Tez kapsamında düzenlenmiştir)

Sn.	Önerilen potansiyelin adı	Kuruluş yılı	Konum	Tarihsel önemi
1	Tarihi Bomonti Bira Fabrikası	1892	İstanbul	Modern bira tekniği ile imalata başlayan ilk tesis olması
2	Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası	1884	İstanbul	Osmanlı İmparatorluğu'nun en büyük fabrikası olma unvanına sahip olması
3	Feshane Dokuma Fabrikası	1835	İstanbul	Osmanlı Devleti'nin en eski fabrikalarından biri olması
4	Bakırköy Baruthane-i Amire (Yunus Emre Kültür Merkezi)	1701	İstanbul	Türk silah sanayisinin en önemli yapılarından biri olması
5	Sütlüce Mezbahası	1923	İstanbul	İstanbul'un modernleşme atılımlarından biri olması
6	Tersane-i Amire (Haliç Tersanesi)	1455	İstanbul	Tarihi zaferlere imza atan gemilerin burada inşa edilmesi
7	Haydarpaşa Tren Garı	1872	İstanbul	Demiryolu ulaşımında kullanılan ilk istasyon yapısı olması
8	Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası	1894	İstanbul	Fabrikada üretilen sanat eserleri, pek çok devlet sarayında yer
9	CerModern	2010	Ankara	Eski vagon tamirhanelerinin ve cer atölyelerinin restorasyonu ile yenilenen bir yerleşke içerisinde konumlanmış olması
10	Eskişehir Fabrikalar Bölgesi	1923	Eskişehir	Hem devlet hem de özel sektör girişimleriyle sanayileşmenin göstergesi
11	Bursa Fabrika-i Hümayun	1852	Bursa	Devlet eli ile kurulan ilk ipekçilik fabrikası olması
12	TCG Gayret Gemi Müzesi	1946	Kocaeli	Türk donanma tarihini yansıtmaması
13	TCG Hızır Reis Gemi Müzesi	1950	Kocaeli	Türk donanma tarihini yansıtmaması
14	TCG Yarahisar Gemi Müzesi	1964	Kocaeli	Türkiye'nin ilk ve tek karaya yerleştirilmiş su üstü savaş gemisi müzesi olması
15	Mannessmann Fabrikası (Kocaeli Kongre Merkezi)	1955	Kocaeli	Endüstriyel Dönüşüm Projesi kapsamında yenilenmiş olması
16	İzmit Çuha Fabrikası	1845	Kocaeli	Ordunun giysi ihtiyacını karşılamak amacıyla inşa edilmesi
17	Hereke Halı ve İpekli Dokuma Fabrikası	1843	Kocaeli	Türk tekstil sanayisinde önemli bir yere sahip olması
18	İzmit Tarihi Tren İstasyonu	1873	Kocaeli	Pek çok devlet adamı karşılama törenine ev sahipliği yapması
19	Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası	1935	Kayseri	Devlet tarafından yapılmış ilk tesis olması
20	Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası	1937	Aydın	Sanayileşme politikaları içinde ilk basma fabrikası

- Tarihi Bomonti Bira Fabrikası İsviçre tebaasından ve Almanya mahmûllerinden olan Bomonti kardeşler tarafından 1891 yılında ruhsat alarak 1892 yılında kurulan ve modern bira tekniği ile imalata başlayan ilk tesis olan Bomonti Bira Fabrikası, Şişli'nin arkasında Feriköy sınırında, Fırın Sokağı'nda Çifteceviz civarında Bakla Tarlası denilen yerde konumlanmıştır (Sağlam, 2017). Kuruluşundan yaklaşık yüz yıl sonra faaliyeti durdurulan fabrika, günümüzde kültür ve eğlence merkezi olarak kullanılmaktadır. Endüstri mirası kapsamında değerlendirilen fabrika, Kültür ve Tabiat Varlıklarını

Koruma Kurulu'nun 25 Şubat 1998 tarihli kararıyla fabrikanın bazı taşınmazları korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

- Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası: 1884 yılında Reji idaresi adına II. Abdülhamit tarafından Haliç kıyısında inşa edilmiştir. Tasarımı mimar Alexandre Vallauray'e yaptırılan, inşası sırasında mimar Hovsep Aznavur katkı sunduğu ve mimar Eugene Bottazi tarafından eklemeler yapılan fabrika, Osmanlı İmparatorluğu'nun en büyük fabrikası olma unvanına sahip olmuştur. 1995 yılında tamamen kapatılan fabrika, 1997 yılında Kadir Has Vakfı tarafından kiralanarak restorasyon çalışmaları sonrası Kadir Has Üniversitesi tarafından eğitim kurumu olarak hizmet vermeye başlamıştır (Tunçer ve Ateş Can, 2022).
- Feshane (Fes Dokuma Fabrikası): 1835 yılında kurulan ve Osmanlı Devleti'nin en eski fabrikalarından biri olmayı özelliğini taşıyan Feshane, o dönemden günümüze kalan nadir eserlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Fes üretimiyle başlayan imalat süreci daha sonraları aba, çuha ve halı üretimini de bünyesine katan ve 1986 yılında Haliç'te yer alan fabrikaların üretimlerinin durdurulması kararından sonra Feshane, günümüzde kültür merkezi olarak kullanıma sunulmuştur (Çağlayan, 2016).
- Bakırköy Baruthane-i Amire (Yunus Emre Kültür Merkezi): Türk silah sanayisinin en önemli yapılarından biri olarak 1701 yılında Bakırköy ile Kazlıçeşme arasında, İskender Çelebi Bahçesi olarak bilinen alanda konumlanmıştır. İçerisinde yer alan ve ülkenin ilk ispirto fabrikası olan İspirtothane ile beraber 1993 yılından günümüze kadar Ataköy Yunus Emre Kültür Merkezi olarak hizmet vermektedir (Seçer Kariptaş ve Güney, 2018).
- Sötlüce Mezbahası (Haliç Kongre Merkezi): 1919 yılında Haliç bölgesinin kuzey sahilinde inşaatına başlanan yapı, 1923 yılında açılmış olup 1998'de Kültürel ve Doğal Varlıkların Korunması konusundaki 1 numaralı kararla kültürel miras olarak koruma altına alınmış; ancak daha sonra yıkılarak Haliç Kongre Merkezi olarak faaliyet göstermeye başlamıştır (Çerkezoğlu ve Sirel, 2016).
- Tersane-i Amire (Haliç Tersanesi): Osmanlı İmparatoru Fatih Sultan Mehmed döneminde kurulduğu bilinen tersanenin gelişmesinin Yavuz Sultan Selim döneminde olmuş ve özellikle İnebahtı Deniz Savaşı'nda yakılan Osmanlı donanmasının, beş ay içerisinde, 150'den fazla kadirga inşa ederek yeniden kurulmasını sağlayarak tarihi bir zafere imza atan tersane (URL: <https://www.sehirhatlari.istanbul/tr>, Erişim Tarihi: 2022), günümüze kadar geçen sürede çeşitli kuruluşlar aracılığıyla işletilmiş olan tersane, 2000 yılında Özelleştirme Yüksek Kurulu kararıyla kapatılarak Haliç

Tersanesi'nin İÜ Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü'ne, Camialtı Tersanesi'nin ise İstanbul Valiliği İl Özel İdaresi'ne devredilmesine karar verilmiştir (Çerkezoğlu ve Sirel, 2016).

- Haydarpaşa Tren Garı: 1872 yılında hizmete açılan ve demiryolu ulaşımında kullanılan ilk istasyon yapısı olarak günümüze kadar varlığını sürdürmeyi başaran gar (Seçer Kariptaş ve Güney, 2018), 20. yüzyılın başından beri kentsel, mimari, estetik ve sosyal açıdan somut ve somut olmayan unsurlarıyla kentsel imgenin önemli bir parçası (Kösebay Erkan, 2013) olarak geleceğine dair belirsizlikleriyle ayakta kalmaya devam etmektedir.
- Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası: II. Abdülhamit döneminde 1894 yılında faaliyete başlayan ve padişah için porselen üretmek amacıyla kurulan fabrikada üretilen sanat eserleri, pek çok devlet sarayında yer bulmuştur (Serin, 2020). 1994 yılına kadar hizmet veren fabrika, Sümer Holding'in özelleştirilmesi sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreterliği Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na bağlanmıştır.
- CerModern: 2010 yılında kurulan ve başkent Ankara'da sergilerden konserlere, film gösterimlerinden atölyelere ve söyleşilere kadar pek çok sanatsal faaliyetin ev sahipliğini yapmış olan CernModern'i özel kılan, eski vagon tamirhanelerinin ve cer atölyelerinin restorasyonu ile yenilenen bir yerleşke içerisinde konumlanmış olmasıdır (<http://bilkentpost.bilkent.edu.tr/>, Erişim Tarihi: 2023).
- Eskişehir Fabrikalar Bölgesi: Cumhuriyet Döneminde hem devlet hem de özel sektör girişimleriyle hızlı bir sanayileşme sürecine giren Eskişehir'de 1923-1950 yılları arasında kente gelen göçmenler tarafından açılan işletmelerden Arslan Kiremit Fabrikası, Kurt Kiremit Fabrikası, Çift Kurt Kiremit Fabrikası, Fil Kiremit Fabrikası, Kartal Kiremit Fabrikası, Güneş Kiremit Fabrikası, Mühendisler Un Fabrikası, Dimnit (Aral) Şarap Fabrikaları ile oluşturulan Fabrikalar Bölgesi gerek tescil altına alınması gerek yeniden işlevlendirilmesi yoluyla günümüze kadar varlığını korumayı başarmıştır (Sadioğlu ve Yürük, 2020).
- Bursa Fabrika-i Hümayun: 1852 yılında devlet eli ile kurulan ilk ipekçilik fabrikası olma özelliği taşıyan Fabrika-i Hümayun, ipek halı ve ipek ipliği üretmek amacıyla hizmet vermeye başlamıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Tekel Genel Müdürlüğü'nün mülkiyetine geçen fabrika Tekel Yaprak Tütün İşletmeleri Bakım Atölyesi olarak kullanılmış ve 1980 yılında faaliyetine son verilmiştir. Fabrikanın mülkiyeti 1997 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmiş olup 2010 yılında Faruk Saraç'a

kiralanmıştır (Karadeniz, 2020). Bu tarihten beri fabrika, Faruk Saraç Tasarım ve Meslek Yüksekokulu olarak faaliyet göstermektedir.

- TCG Gayret Müzesi: 1997 yılında Güzel Sanatlar Galerisi ve Yüzer Gemi Müze olarak hizmete vermeye başlayan TCG Gayret Gemisi, 1946 yılında ABD’de inşa edilmiş olup 1973 yılında Türk Donanmasına devredilmiştir. 1996 yılında müze haline dönüştürülen gemide, bir savaş gemisinin mekânları canlandırılmaya çalışılmıştır (Aksoy, 2006).
- TCG Hızır Reis Müzesi: 2. Dünya Savaşı sonrası USS GUDGEON ismiyle 30 yıl boyunca ABD Deniz Kuvvetleri’nde görev yaptıktan sonra 1983 yılında Türk Deniz Kuvvetleri’ne teslim edilen geminin 2004 yılında aktif görevinin sona ermesiyle birlikte İzmit sahilinde Donanma Komutanlığı tarafından müze gemi olarak hizmet vermeye başlamıştır (<https://www.kulturportali.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 2023).
- Yarhisar Müze Gemisi: 1965 yılında Türk sancağı çekilerek Türk Deniz Kuvvetleri’nde kırk yıl keşif-karakol gemisi olarak görev yapan Yarhisar Gemisi, Türkiye’nin ilk ve tek karaya yerleştirilmiş su üstü savaş gemisi müzesi olarak ziyaretçilerin istifadesine sunulmuştur. Müzede Türk bahriyesinin geçmişten günümüze gelişimini anlatan eserler sergilenmektedir (<https://www.kulturportali.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 2023).
- Mannesmann Fabrikası (Kocaeli Kongre Merkezi): 1955 yılında kurulmuş olan Mannesmann Fabrikası, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından Endüstriyel Dönüşüm Projesi kapsamında yenilenen ve kültür ve kongre merkezine dönüştürülmüştür (<https://www.kocaeli.bel.tr/>, Erişim Tarihi: 2023).
- İzmit Çuha Fabrikası: Sultan Abdülmecit döneminde ordunun giysi ihtiyacını karşılamak üzere 1845 yılında kurulan fabrika, 1920 yılına kadar bu görevini yerine getirmiştir. İngilizlerin fabrikayı bombalamasıyla üretim duran fabrika, torpido fabrikası olarak kullanılmıştır. Fabrika içerisinde yer alan ambar, dekovil hattı, elektrik santrali, ahır (av köşkü) gibi yapılar günümüze kadar ulaşmıştır (Kahraman ve Boduroğlu, 2023).
- Hereke Halı ve İpekli Dokuma Fabrikası: 1843 yılında Anadolu’nun en önemli sanayi bölgelerinden biri olan Hereke’de ve Türk tekstil sanayisinde önemli bir yere sahip olan Halı Fabrikası, pamuklu ve ipekli dokumalar üretmek amacıyla kurulmuştur. 1891 yılında halı üretimine başlanan fabrikada 1902 yılında yünlü dokuma üretimine geçilmiş ve böylelikle fabrikanın kapladığı alan genişlemiştir. Fiili bina, idari ofisler, yönetici odaları, boya odası, yerli ve yabancı çalışanlara ait lojmanlar, bekâr çalışanlara ait yurtlar, kafeterya, hastane, hamam, cami, değirmen, fırın, kahvehane, tütüncü,

berberden ve bakkaldan oluşan fabrika kompleksi (Kutluay, 2021), günümüze kadar ayakta kalmayı başarabilen ender sanayi yapılarından birisi olmuştur.

- İzmit Tarihi Tren İstasyonu: Alman Otto Ritter tarafından planı çizilen istasyon, 1873-1910 tarihleri arasında inşa sürecini tamamlamıştır. Atatürk ve birçok önemli devlet adamının karşılama törenlerine tanıklık eden istasyonun gar ve ambar binaları Kocaeli Valiliği tarafından 2006 yılında restore edilerek bir bölümü Kocaeli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, bir bölümü ise müze olarak kullanılmaktadır (<https://www.kulturportali.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 2023).
- Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası: 1934 yılında hazırlanan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı kapsamında 1935 yılında kurulan ve betonarme ve yığma karma inşaat tekniği ile Sovyetler Birliği'nde tasarlanan fabrika, Türkiye'de sanayileşme hareketini başlatan ve devlet tarafından yapılmış ilk tesis olarak ülke sanayi tarihinde yerini almıştır (Semiz ve Toplu, 2018). Yurt içinde üretilen pamukları işlemek amacıyla kurulan fabrika, yapıldığı dönem itibarıyla büyük bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası: 1937 yılında Nazilli'de açılan ve Türkiye'nin sanayileşme politikaları içinde ilk basma fabrikası olan bu yapı, tekstil ve basma sanayiinin gelişmesinin yanı sıra özellikle dokuma temelli üretim modelinin oluşmasına büyük katkı sunarak faaliyetleri ve çıktıları bakımından kültürel yaratıcı endüstri modeli için örnek teşkil etmesi bakımından büyük önem taşımaktadır (Yıldız Altın, 2022).

Türkiye'nin endüstri mirası göz önünde bulundurularak restorasyon ve yeniden işlevlendirme çabalarıyla günümüze kadar uzanan ve Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda Türkiye'yi temsil edebilecek sanayi unsurlarının bir kısmı detaylı ele alınmıştır. Türkiye'nin hem Osmanlı hem de Cumhuriyet döneminde geçirdiği sanayi dönüşüm modelleriyle beraber zengin bir endüstri mirasına sahip olduğu bilinciyle öneri sanayi unsurlarının bunlarla sınırlı kalmadığı/kalamayacağı ve bu listeye daha pek çok unsurun girebileceği değerlendirilmektedir.

4.2.2. Çalışma alanının seçilmesi

Çalışma alanının belirlenmesinde beş kriter ön plana çıkmıştır. Bu kriterler:

- Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda temsil edilmesi
- Tarihi ve kültürel değere sahip olması

- Türkiye’de ön plana çıktığı sektörün sanayi olması
- Sanayi mirası ile tanınması
- Ulaşım modlarının çeşitli olmasıdır.

Belirlenen kriterlere en uygun şehrin Kocaeli olduğu değerlendirilmiş olup Türkiye’de kültürel rotaların belirlenmesine ilişkin bir yöntem önerisi oluşturma kapsamında yapılacak analizler ve öneri rota, Kocaeli’nde yer alan tarihi endüstri mirası unsurları üzerinden gerçekleştirilecektir.

Kocaeli’ne genel bakış

Kocaeli, Türkiye'nin kuzeybatısında, Marmara Denizi'nin doğu kıyısında bir ildir. İstanbul, Türkiye'nin en büyük şehri, ile Sakarya ilinin arasında konumlanmıştır. Kocaeli, güneyde dağlık alanlar, kuzeyde düzlükler ve Marmara Denizi kıyısında sahil şeridi gibi çeşitli coğrafi özelliklere sahiptir (Gökgöz ve Tabancalı, 2021).

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre 31 Aralık 2022 tarihi itibarıyla Kocaeli nüfusunun 2 079 072 kişi olduğu görülmektedir (TÜİK, 2022). Nüfus, Türkiye'nin sosyo-kültürel çeşitliliğini yansıtan çeşitli etnik gruplardan oluşmaktadır.

Sanayi sektörü, Kocaeli ekonomisinde önemli bir rol oynamaktadır. Kocaeli, doğal potansiyelleri ve stratejik konumu nedeniyle birçok yatırımcıyı çeken gelişmiş bir sanayi şehri olarak bilinmekte ve en yüksek göç oranına sahip iller arasında dördüncü sırada yer almaktadır (Erdoğan ve diğerleri, 2019). Kocaeli’ndeki endüstriyel sektör, komşu Sakarya ilinin endüstriyel sektörü ile benzerlik göstermekte ve her iki bölge de önemli endüstriyel büyüme yaşamıştır (Alp ve diğerleri, 2022).

Kocaeli’ndeki endüstriyel büyüme, il üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkilere neden olmuştur. Olumlu yönüyle ekonomik kalkınmaya, iş yaratmaya ve birçok sakinin yaşam standartlarının artmasına yol açmış; ancak beraberinde kirlilik ve atık bertarafı gibi çevresel zorluklara sebebiyet vermiştir.

Kocaeli'nin dağlık alanları, düzlükleri ve Marmara Denizi kıyısındaki sahil şeridi gibi coğrafi çeşitliliği, zengin kültürel mirasına katkıda bulunmaktadır. Bölgenin doğal çevre özellikleri, yatırımcıları çekmiş ve çeşitli kültürel peyzajın gelişimine katkıda bulunmuştur.

Kocaeli'nin kültürel peyzajı, endüstrileşme nedeniyle ortaya çıkan geleneksel Türk adetleri ile modern etkilerin bir karışımıyla belirginleşmektedir. Ekonomik olarak geri kalmış illerden gelen göçmenlerin yanı sıra ekonomik olarak gelişmiş şehirlerden emeklilerin akını, Kocaeli'nin kozmopolit özelliklerine katkıda bulunmuştur (Erdoğan vd., 2019). Kocaeli'nin kültürel çeşitliliği, mutfağı, müziği, sanatı ve festivalleri gibi alanlarda belirgin hale gelmektedir.

Şehrin endüstriyel mirası ve ekonomik gelişimi, demografik ve sosyal yapısını şekillendirmede önemli bir rol oynamıştır. Kocaeli'ndeki endüstriyel sektör, sadece ekonomisini şekillendirmekle kalmamış, aynı zamanda coğrafi, demografik, sosyal ve kültürel yapısını da etkilemiştir. Kocaeli, gelişmiş bir endüstri kenti olarak bilinmekte ve Türkiye ekonomisinde önemli bir rol oynamaktadır. Şehir, otomotiv üretimi, petrokimya, tekstil ve makine üretimi de dahil olmak üzere geniş bir endüstri yelpazesine ev sahipliği yapmaktadır. Endüstri faaliyetleri, ilin en yüksek göç oranına sahip iller arasında dördüncü sıraya yerleşmesine neden olmuştur (Erdoğan vd., 2019).

Kocaeli, Türkiye'de benzersiz bir coğrafi, demografik, sosyal ve kültürel yapıya sahip bir şehir olarak Marmara Denizi'nin doğu kıyısında konumu, büyük şehirlere olan yakınlığı ve doğal limanı ile dinamik ve canlı bir topluluğa sahip kozmopolit bir şehir olarak şekillenmiştir. Kocaeli'nin endüstriyel mirası, demografik ve sosyal yapısını şekillendirmede önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca Kocaeli'nin endüstriyel sektörü, ekonomik olarak geri kalmış illerden gelen göçmenleri çekerek, bu gelişen endüstri ekonomisinde iş fırsatları ve daha iyi bir yaşam standardı arayan büyük bir nüfusu cezbetmiştir.

Sanayi evrimi

Kocaeli'nin endüstriyel mirası, sadece ekonomik başarılarıyla değil aynı zamanda kültürel ve tarihi önemiyle de karakterize edilmektedir. Kocaeli'nin endüstriyel mirası, şehrin geçmişine tanıklık etmekte ve böylelikle geleneksel tarihi bir bölgeden ekonomik olarak gelişmiş ve endüstrileşmiş bir bölgeye dönüştüğünü temsil etmektedir. Bu endüstriyel miras, “yerel bir duygu” oluşturulmasına katkıda bulunmuş ve topluluk aidiyetini ve sosyal uyumu tanımlamada özel bir konuma yerleştirilmiştir. Kocaeli'nin endüstriyel mirası, tekrar inşa edilemeyen değerli bir kaynak olarak şehrin endüstriyel başarılarını, kültürel, sosyal, tarihsel

ve estetik değerlerini yansıtmaktadır. Şehrin endüstriyel peyzajı, ekonomik ilerlemenin ve gelişmenin bir simgesi olarak karşımıza çıkmakta ve endüstriyel mirasının, demografik ve sosyal yapısını da etkilediğı görölmektedir.

Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda Kocaeli

Marmara bölgesinde bulunan ve yoğun nüfusuyla bilinen Kocaeli, yıllar içinde yoğun sanayi gelişimi yaşamış bir şehir örneğidir. Şehirdeki sanayi faaliyetleri, ekonomik gelişimine katkı sağlamış ve birçok yatırımcıyı çekmiştir. Endüstriyel ve sanatsal mirasın benzersiz karışımıyla tanınan bir şehir haline gelen Kocaeli'nin endüstriyel mirası sadece toplumunu ve kültürünü etkilemekle kalmamış; aynı zamanda bir şehir olarak kimliğini şekillendirmiştir. Şehrin endüstriyel mirası, ekonomik büyüme ve kalkınma tarihine dair bir anı olarak değerlendirilmektedir. Bu anı, Kocaeli'ni bir ekonomik merkeze dönüştüren endüstrileri kuran ve sürdüren insanların çabalarının ve yeniliklerinin bir hatırlatıcısı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kocaeli'nin endüstriyel mirası, şehirdeki fiziksel yapılar ve simgelerde görülebilmektedir. Bu yapılar arasında yer alan eski fabrikalar ve depoların, kültürel ve sanatsal mekanlara dönüştürülerek günümüzde yeniden işlevlendirildikleri görölmektedir. Bu alanlar, şehrin endüstriyel geçmişinin bir hatırlatıcısı olmanın yanı sıra yaratıcı ifade ve kültürel alışveriş için platformlar sağlamaktadır.

Kocaeli, Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda Seka Kâğıt Müzesi ile temsil edilmektedir. Selüloz ve kâğıt kelimelerinin birleşiminde oluşan Seka Kâğıt Fabrikası, 1934 yılında inşa edilmeye başlanmış ve Türkiye'nin sanayileşmesinin bir simgesi olarak görölmüştür. Şirket 1997 yılında özelleştirilmiş ve 2005 yılında üretim durdurulmuştur. Değirmenin dört katını kaplayan müze hem kâğıt yapımı hem de baskı için büyük makineler, elektrik santrali ve on altı galeri ile değirmenin tarihini ve işçilerin sosyal hayatlarını anlatan teşhirleri içermektedir.

Kocaeli'nin Avrupa Sanayi Mirası Rotası üzerindeki konumu, rotadaki diğer endüstri şehirleri ve bölgeleriyle karşılaştırılabilir. Örneğin, Douglas ve arkadaşları tarafından tartışıldığı gibi İngiltere'deki Manchester, geçmişte Kocaeli'nin Türkiye'deki rolü gibi bir rol oynamıştır. Her iki şehir de hızlı sanayileşme yaşamış ve endüstrinin önemli merkezleri

haline gelmiş; ancak, Manchester'ın sanayileşmesi 100 yıl öncesine dayanırken, Kocaeli'nin endüstriyel gelişimi daha yakın tarihli, 1960'lı yıllarda başlamıştır. Kocaeli'nin Avrupa Sanayi Mirası Rotası üzerindeki konumu, endüstriyel gelişimin modern bir örneği olarak rotadaki diğer yerlerden farklı kılmaktadır. Kocaeli'nin İzmit Körfezi'ndeki konumu, doğal limanı ile endüstri turizmi için çekicilik katmaktadır. Ayrıca, Kocaeli'nin İstanbul'a olan yakınlığı, onu endüstri turizmi için bir destinasyon olarak daha cazip kılmaktadır.

Kocaeli'nin, İller Arası Rekabet Endeksi'nde altıncı sırada olması, geçmişten günümüze kadar sanayi dinamikleri ile ön plana çıkması ve şehirleşmesini hızlı sanayileşmeye borçlu olmasından hareketle tarihi sanayi unsurlarını barındırması, doğal limanı ve sahil bölgeleri, deniz endüstrileri ile ilgili endüstri turizmi için fırsatlar sunması, Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda mevcutta bir temsil noktası barındırması ve bünyesinde bu rotaya dahil edilebilecek pek çok sanayi mirası unsurunu taşıması sebebiyle tez kapsamında üzerinde çalışılmaya değer bir alan olarak görülmüştür.

Öneri rotada yer alacak endüstri mirası unsurları

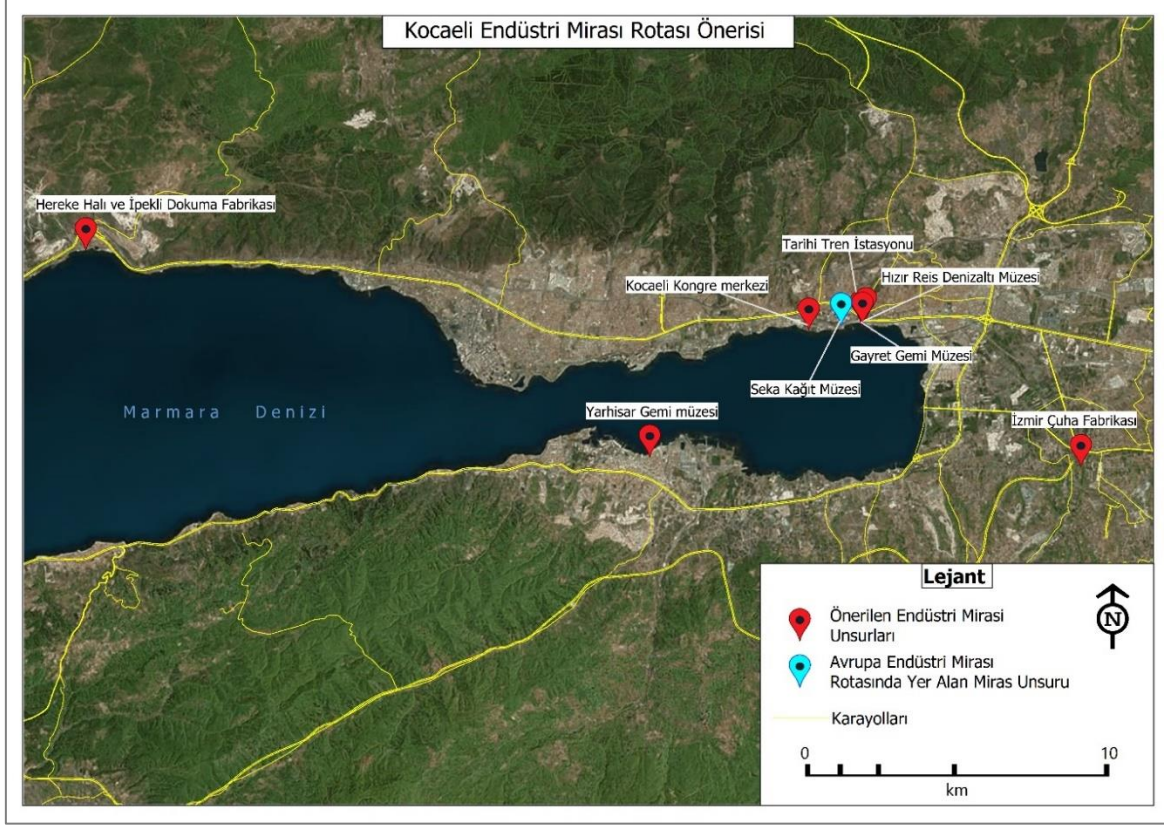
Türkiye'de kültürel rotaların belirlenmesine ilişkin bir yöntem önerisi ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma kapsamında Kocaeli'nde yapılan envanter araştırması sonucu öneri rotada yer alacak endüstri mirası unsurları aşağıda yer almaktadır.

Çizelge 4.10. Öneri rotada yer alacak endüstri mirası unsurları

Endüstri mirası	Yapım tarihi	Tarihsel değeri
TCG Gayret Gemi Müzesi	1946	Türk donanma tarihini yansıtması
TCG Hızır Reis Gemi Müzesi	1950	Türk donanma tarihini yansıtması
TCG Yarhisar Gemi Müzesi	1964	Türkiye'nin ilk ve tek karaya yerleştirilmiş su üstü savaş gemisi müzesi olması
Mannessmann Fabrikası (Kocaeli Kongre Merkezi)	1955	Endüstriyel Dönüşüm Projesi kapsamında yenilenmiş olması
İzmit Çuha Fabrikası	1845	Ordunun giysi ihtiyacını karşılamak amacıyla inşa edilmesi
Hereke Halı ve İpekli Dokuma Fabrikası	1843	Türk tekstil sanayisinde önemli bir yere sahip olması
İzmit Tarihi Tren İstasyonu	1873	Pek çok devlet adamı karşılama törenine ev sahipliği yapması

Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda çapa noktası olarak tanımlanan Seka Kâğıt Müzesi ile temsil edilen Kocaeli'nde endüstri mirası olarak tespit edilen unsurların rotada yer alması

gerektiği değerlendirilmektedir. Kocaeli özelinde Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda temsil edilmesi önerilen endüstri mirası unsurları, aşağıdaki haritada gösterilmiştir.

Harita 4.1. Öneri rotada yer alacak endüstri mirası unsurları (MapInfo Pro 2023 versiyonu ile hazırlanmıştır)

Çalışma ile Kocaeli'nde tespit edilen ve Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda yer alması önerilen bu endüstri mirası unsurlarının varlığı, kültürel rotalara ilişkin halkın ve kamu personelinin farkındalığının ölçülmesi amacıyla anket çalışmaları yapılmasının gerekli olduğu değerlendirilmiştir.

4.3. İstatistiksel Analizler

Çalışmanın bu aşamasında anket çalışması ile kültürel rota projelerinde örgütlenme modelinin temel paydaşlarından biri olarak değerlendirilen yerel halkın ve kamu kurumlarının konuyla ilgili bakış açılarını ve kültürel rota projelerinin kabul edilebilirliğinin ölçülmesi hedeflenmiştir. Kocaeli'nde kültürel rotaları ile ilgili paydaşlar (ya da aktörler) Kocaeli'nde yaşayan yerel halk, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli Kültür ve Turizm

İl Müdürlüğü ve Kocaeli Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü gibi kamu kurumlarında çalışan personellerdir.

Yerel halkın kültürel rotalar ve turizm konularına bakış düzeyinin önemini ortaya koymak amacıyla faktör analizi kullanılarak yerel halkın kültürel etkinlikler, turizm faaliyetleri ve kültürel rotalar projelerine katılım düzeyinin ölçülerek anlamlı değişkenler üzerinden ifade edilmesi hedeflenmektedir.

Yerel halka ve kamu personeline yönelik yapılan anket sonuçları üzerinde gerçekleştirilen genel analizler kapsamında yerel halkın ve kamu personelinin kültürel rotalar, endüstri mirası ve Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı konularındaki bilgi seviyelerinin ölçülmesi ve yaşadıkları şehirde gerçekleştirilecek kültürel projelere katılım durumlarının ölçülmesine yönelik ortaya konan hipotezlerin test edilmesi sırasında anket yanıtları üzerinden frekans analizi, çapraz tablo analizi, Ki-Kare ve Kramer V testi kullanılmıştır.

4.3.1. Saha araştırmaları kapsamında yerel halka yönelik gerçekleştirilen anket çalışması ve analizler

Saha araştırması kapsamında Kocaeli’nde yaşayan yerel halka yönelik gerçekleştirilen anket çalışması ile yerel halkın kültürel rotalar, endüstri mirası ve Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı konularındaki bilgi seviyelerinin ölçülmesi ve yaşadıkları şehirde gerçekleştirilecek kültürel projelere katılım durumlarının analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Yerel halka yönelik olarak gerçekleştirilen anket, dört bölümden oluşmaktadır. Ankette yer alan bölümler aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge 4.11. Yerel halka yönelik sunulan anketin bölümleri ve içerik özeti

Bölüm adı	Soru sayısı	İçerik özeti
Kişisel bilgiler	11	Katılımcıların demografik bilgilerinin ortaya konması
Turizme ve kültürel faaliyetlere bakış	6	Katılımcıların yaşadıkları şehrin turizm sektöründeki konumuna ve kültürel faaliyetlere bakış açılarının değerlendirilmesi
Kültürel rotalar ile ilgili farkındalık	7	Katılımcıların kültürel rotalar konusunda bilgi birikimlerinin ölçülmesi
Kültürel rotalar ile ilgili projelere bakış	7	Katılımcıların yerel ekonomik kalkınma temelinde kültürel rotalar konusunda hazırlanan projelerde yer alma isteklerinin ve bu isteklerinin gerçekleşmesini engelleyen etmenlerin ortaya konması

EK-1’de detaylı olarak yer alan ve toplam 31 adet kapalı uçlu sorudan oluşan anket formu, Kişisel Bilgiler, Turizme ve Kültürel Faaliyetlere Bakış, Kültürel Rotalar ile İlgili Farkındalık ve Kültürel Rotalar ile İlgili Projelere Bakış adlı dört bölüm halinde hazırlanmıştır. Anket soruları oluşturulurken yerel halkın konuya ilişkin bilgi seviyesinin ve rota projelerinin kabul edilebilirliğine yönelik ortaya konan ve aşağıda sıralanan hipotezlerin ölçülmesine yönelik sorular hazırlanmasına dikkat edilmiştir.

Öncelikle katılımcıların demografik yapısı ortaya konmakta ardından hipotezlerle ilişkili anket soruları (EK 1) belirtilerek hipotezlerin test edilmesi sağlanmaktadır.

Çizelge 4.12. Yerel halka dair hipotezler

Hipotez numarası	Hipotez içeriği
1	Yerel halk, yerel ekonomik kalkınma kapsamında gerçekleştirilecek kültürel projelere, ekonomik açıdan yeni fırsatlar sağlayacağı takdirde katkı sağlama eğilimindedir.

2023 yılı Eylül ve Ekim ayları boyunca çalışma alanı olarak belirlenen Kocaeli merkez ilçesi İzmit’te yüz yüze ve online olarak gerçekleştirilen anket çalışmasında rastlantısal örnekleme türünde basit rastgele örnekleme kullanılmıştır. Bir popülasyondan rastgele örneklem alma yöntemi olarak tanımlanan basit rastgele örneklemede her bir bireyin seçilme olasılığı eşit olmaktadır. Her örneklemin aynı büyüklükte olması gerekliliği, bu örnekleme türünde her bir bireyin popülasyonda eşit bir şansı olduğu anlamına gelmektedir (Kılıç, 2013).

Çalışma alanı olarak belirlenen ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre 31 Aralık 2022 tarihi itibarıyla Kocaeli nüfusunun yani evrenin 2 079 072 kişi olduğu görülmektedir (TÜİK, 2022). Bu kapsamda %95 güven aralığında (0.05 örnekleme hatası) örneklem büyüklüğü 384 olarak hesaplanmıştır.

Örneklem büyüklüğü ve aynı zamanda yapılacak anket sayısı aşağıdaki formülü baz alınarak hesaplanmıştır (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004).

$$n = \frac{N \cdot t^2 \cdot p \cdot q}{d^2 \cdot (N-1) + t^2 \cdot p \cdot q} \quad (4.1)$$

n: Örnek büyüklüğü	N: Evren büyüklüğü
d: Örneklem hatası	p: İncelenen olayın oluş sıklığı
q: İncelenen olayın olmayış sıklığı	t: Belirli bir anlamlılık düzeyinde t tablosundan bulunan teorik değer)

Örneklem büyüklüğünün ve doğal olarak yapılacak anket sayısının 384 olarak hesaplanmış; ancak anket çalışması sırasında 400 katılımcıya ulaşılmış olduğundan dolayı analiz çalışmaları 400 anket üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Anket çalışması ile belirlenen hipotezler kapsamında yerel halkın kültürel rotalar ile ilgili projelere yönelik kabul edilebilirliğinin ölçülmesi amacıyla yapılan anket çalışmalarının analizine, katılımcıların sosyo-ekonomik yapılarının ortaya konmasıyla başlamakta ve sonraki aşamalarda hipotezlerle ilişkili anket soruları (EK-1) belirtilerek hipotezlerin test edilmesi sağlanmaktadır.

Anket sonuçlarına bağlı olarak katılımcıların sosyo-ekonomik özelliklerini ilişkin sonuçlar analiz edilerek aşağıdaki çizelgede özetlenmiştir.

Çizelge 4.13. Katılımcıların sosyo-ekonomik özelliklerine ilişkin sonuçlar (SPSS 20'den derlenmiştir)

Parametreler	Seçenek	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	171	42,8
	Erkek	229	57,3
Medeni durum	Evli	91	22,8
	Bekâr	307	76,8
	Boşanmış	2	0,5
	Eşi vefat etmiş	0	0
Yaş	18-24	71	17,8
	25-34	64	16,0
	35-44	51	12,8
	45-54	212	53,0
	55-64	2	0,5
	65 ve üzeri	0	0
Okuma-yazma durumu	Bilen	397	99,3
	Bilmeyen	3	0,8
Öğrenim durumu	Okul bitirmedim	2	0,5
	İlköğretim	10	2,5
	Ortaöğretim	17	4,3
	Lisans	135	33,8
	Yüksekokul	14	3,5
	Yüksek lisans	112	28,0
	Doktora	110	27,5
Çalışma durumu	Çalışan	114	28,5
	Çalışmayan	286	71,5
Gelir düzeyi	Asgari ücretin altında	1	0,3
	Asgari ücret	8	2,0
	11.000-15.000 TL	2	0,5
	15.000-20.000 TL	33	8,3
	20.000-30.000 TL	33	8,3
	30.000 TL yukarısı	35	8,8
	Herhangi bir geliri olmayan	288	72,0
Sosyal güvence	SSK	118	29,5
	BAĞ-KUR	20	5,0
	Emekli Sandığı	260	65,0
	Kayıtlı değilim	2	0,5

Katılımcıların sosyo-ekonomik yapılarına ilişkin sorulara verdikleri yanıtların frekans dağılımlarına bakıldığında; %57,3'ünün erkek, %42,8'inin kadın, %76,8'inin bekar, 53,0'ünün 45-54 yaş aralığında olduğu; %99,3'ünün okuma yazma bildiği, %33,8'inin lisans mezunu; %71,5'inin çalışmayan, %65,0'inin emekli sandığına bağlı olduğu izlenmektedir.

Katılımcıların nüfusa kayıtlı oldukları şehir ile Kocaeli’nde yaşama sürelerine ilişkin sorulara verdikleri yanıtlara bakıldığında; %36,5’in nüfusa kayıtlı oldukları şehrin Kocaeli olmadığı ve %73’ünün Kocaeli’nde yirmi yıldan fazla süredir ikamet ettiği izlenmektedir.

Yerel halkın kültürel rotalar, kültürel ve turizm etkinlikleri gibi konulardaki farkındalıklarına ilişkin ortaya çıkan sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

Çizelge 4.14. Kültürel rotalar konusundaki bilgi durumu (SPSS 20’den derlenmiştir)

Soru		Frekans	Yüzde
Kültürel rotalar ile ilgili bilgi sahibi misiniz?	Evet	146	36,5
	Emin değilim	254	63,5
	Hayır	0	0
	Toplam	400	100,0

“Kültürel rotalar ile ilgili bilgi sahibi misiniz?” sorusuna katılımcıların %63,5’inin emin olmadığı; %36,5 oranında “evet” cevabı verildiği görülmüştür.

Anket formunda (EK-1) yer alan “Yaşadığınız şehirde yer alan tarihi sanayi yapıları hakkında bilgi sahibi misiniz?” sorusuna verdikleri yanıtlara ilişkin sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

Çizelge 4.15. Kocaeli’ndeki endüstri miras unsurlarıyla ilgili bilgi durumu-frekans analizi (SPSS 20’den derlenmiştir)

Soru	Yanıt	Frekans	Yüzde
Yaşadığınız şehirde yer alan tarihi sanayi yapıları hakkında bilgi sahibi misiniz?	Evet	141	35,3
	Emin değilim	259	64,8
	Hayır	0	0
	Toplam	400	100

Yerel halka sorulan “Yaşadığınız şehirde yer alan tarihi sanayi yapıları hakkında bilgi sahibi misiniz?” sorusuna katılımcıların %64,8’inin “emin değilim” cevabı verdikleri göz önünde bulundurulduğunda yaşadıkları şehirde yer alan endüstri miras unsurları ile ilgili çok fazla bilgi sahibi olmadıkları görülmüştür.

“Nüfusa kayıtlı olunan şehir” sorusuna verilen yanıtlar ile “Yaşadığınız şehirde yer alan tarihi sanayi yapıları hakkında bilgi sahibi misiniz?” sorusuna verilen cevaplar çapraz tablolar analizine tabi tutulmuş olup gelen sonuçlara aşağıdaki çizelgede yer verilmiştir.

Çizelge 4.16. Kocaeli’ndeki endüstri miras unsurlarıyla ilgili bilgi durumu-Çapraz tablolar analizi (SPSS 20’den derlenmiştir)

Nüfusa kayıtlı olunan şehir	Tarihi sanayi yapıları hakkında bilgi sahipliği durumu							
	Evet		Emin değilim		Hayır		Toplam	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kocaeli	119	29,8	27	6,8	0	0	141	35,2
Diğer	22	5,5	232	58	0	0	259	64,8

Çapraz tablolar analiz sonucuna bakıldığında nüfusa kayıtlı olduğu şehrin Kocaeli olduğunu belirten katılımcıların %29,5’inin yaşadıkları şehirde yer alan tarihi sanayi yapıları hakkında bilgi sahibi oldukları; nüfusa kayıtlı oldukları şehrin Kocaeli olmadığını belirten katılımcıların ise %58’inin tarihi sanayi yapıları ile ilgili çok fazla bir bilgiye sahip olmadıkları gözlenmektedir.

Çizelge 4.17. Kültürel rotalar konusundaki farkındalık (SPSS 20’den derlenmiştir)

Soru	Yanıt	Frekans	Yüzde
Kültürel rotalar ile ilgili bilgi sahibi misiniz?	Evet	146	36,5
	Emin değilim	254	63,5
	Hayır	0	0
	Toplam	400	100
Yaşadığınız şehirde kültürel bir rota oluşturabilecek miras unsurlarının olduğunu düşünüyor musunuz?	Evet	123	30,8
	Emin değilim	276	69,0
	Hayır	1	0,3
	Toplam	400	100
Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı ile ilgili bilgi sahibi misiniz?	Evet	57	14,3
	Emin değilim	343	85,8
	Hayır	0	0
	Toplam	400	100
Yaşadığınız şehirdeki bazı tarihi sanayi yapılarının Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı kapsamında Avrupa Endüstri Mirası Rotası’nda yer aldığını biliyor musunuz?	Evet	65	16,3
	Emin değilim	70	17,5
	Hayır	265	66,3
	Toplam	400	100

Kültürel rotalar ile ilgili katılımcıların farkındalığını ölçmeye yönelik olarak sorulan “Kültürel rotalar ile ilgili bilgi sahibi misiniz?” sorusuna katılımcıların %63,5’inin; “Yaşadığınız şehirde kültürel bir rota oluşturabilecek miras unsurlarının olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna %69’unun; “Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı ile ilgili bilgi sahibi misiniz?” sorusuna %85,8’inin net bir yanıt veremedikleri ve “Yaşadığınız şehirdeki bazı tarihi sanayi yapılarının Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı kapsamında Avrupa Endüstri Mirası Rotası’nda yer aldığını biliyor musunuz?” sorusuna ise

katılımcıların %66,3'ünün bilgi sahibi olmadıkları şeklinde yanıtlar verdikleri gözlemlenmiştir.

Çizelge 4.18. Kültürel projeleri takip etme durumu (SPSS 20'den derlenmiştir)

Soru	Yanıt	Frekans	Yüzde
Yaşadığınız şehirdeki kültürel projeleri yakından takip ediyor musunuz?	Evet	140	35,0
	Emin değilim	257	64,3
	Hayır	3	0,8
	Toplam	400	100

Katılımcılara yöneltilen “Yaşadığınız şehirdeki kültürel projeleri yakından takip ediyor musunuz?” sorusuna %64,3'ünün net bir cevap vermedikleri görülmüş olup bu durum kültürel projelerin çok fazla takip edilmediği şeklinde yorumlanmıştır.

Yerel halka yönelik olarak ortaya konulan “Yerel halk, yerel ekonomik kalkınma kapsamında gerçekleştirilecek kültürel projelere, ekonomik açıdan yeni fırsatlar sağlayacağı takdirde katkı sağlama eğilimindedir.” şeklindeki hipotezi test etmek amacıyla anket formunda (EK-1) Kültürel Rotalar ile İlgili Projelere Bakış bölümünde yer alan “Kültürel bir rota ile ilgili şehrinizde gerçekleştirilecek bir projede gönüllü olarak aktif bir şekilde yer almak ister misiniz?” ve “Kültürel bir rota ile ilgili şehrinizde gerçekleştirilecek bir projede profesyonel olarak (bir gelir karşılığında) aktif bir şekilde yer almak ister misiniz?” soruları ile kültürel projelerin bir parçası olma isteği kapsamında ele alınmış olup yapılan analizler ve sonuçları aşağıda anlatılmıştır.

Çizelge 4.19. Kültürel projelerde gönüllü ve profesyonel olarak aktif bir şekilde yer alma isteği (SPSS 20'den derlenmiştir)

Yaşadığınız şehirde gerçekleştirilen kültürel projelerin bir parçası olmak ister miydiniz?	Kültürel bir rota ile ilgili şehrinizde gerçekleştirilecek bir projede gönüllü olarak aktif bir şekilde yer almak ister misiniz?							
	Evet		Emin değilim		Hayır		Toplam	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	93	73,2	55	20,4	1	33,3	149	37,2
Emin değilim	30	23,6	42	15,6	1	33,3	73	18,2
Hayır	4	3,1	173	64,1	1	33,3	178	44,5
Toplam	127	100	270	100	3	100	400	100
Yaşadığınız şehirde gerçekleştirilen kültürel projelerin bir parçası olmak ister miydiniz?	Kültürel bir rota ile ilgili şehrinizde gerçekleştirilecek bir projede profesyonel olarak (bir gelir karşılığında) aktif bir şekilde yer almak ister misiniz?							
	Evet		Emin değilim		Hayır		Toplam	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	59	65,6	90	29,3	0	0	149	37,2
Emin değilim	26	28,9	45	14,7	2	66,7	73	18,2
Hayır	5	5,6	172	56,0	1	33,3	178	44,5
Toplam	90	100	307	100	3	100	400	100

Kültürel projelerin bir parçası olma isteğinin, bir kültürel projede *gönüllü* ve *profesyonel* olarak aktif bir şekilde yer alma isteği arasında bir ilişkinin var olup olmadığını anlamak amacıyla Ki-Kare testi yapılarak ki-kare değerlerinin istatistiksel anlamlılığına bakılmıştır.

Çizelge 4.20. Ki-Kare testinin sonuçları (SPSS 20'den derlenmiştir)

Soru	Ki-Kare Değeri (Pearson Chi-Square)	İstatistiksel Önem (Asymptotic Significance)	İlişkinin Varlığı
Kültürel bir rota ile ilgili şehrinizde gerçekleştirilecek bir projede gönüllü olarak aktif bir şekilde yer almak ister misiniz?	140,383	,000	✓
Kültürel bir rota ile ilgili şehrinizde gerçekleştirilecek bir projede profesyonel olarak (bir gelir karşılığında) aktif bir şekilde yer almak ister misiniz?	77,193	,000	✓

Bir projede gönüllü olarak yer alma isteğinin Ki-kare değerinin (140,383) istatistiksel anlamlılığının .000 olduğu ve bu değer geleneksel sosyal bilim anlamlılık düzeyinin (.050) altında kaldığı görülmektedir. Bu bilgiden hareketle kültürel projelerin bir parçası olma isteği ile bir kültürel projede **gönüllü olarak** aktif bir şekilde yer alma isteği arasında bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Bir projede profesyonel olarak yer alma isteğinin Ki-kare değerinin (77,193) istatistiksel anlamlılığının .000 olduğu ve bu değer geleneksel sosyal bilim anlamlılık düzeyinin (.050) altında kaldığı görülmektedir. Bu bilgiden hareketle

kültürel projelerin bir parçası olma isteği ile bir kültürel projede **profesyonel olarak** aktif bir şekilde yer alma isteği arasında bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

Bir kültürel projede gönüllü ve profesyonel olarak aktif bir şekilde yer alma isteğinin kültürel projelerin bir parçası olma isteği üzerindeki etkilerinin büyüklüğünü ortaya koymak amacıyla Kramer V testi yapılmış olup sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Çizelge 4.21. Kramer V testinin sonuçları (SPSS 20'den derlenmiştir)

Soru	Kramer V (Cramer's V)	İstatistiksel Önem (Asymptotic Significance)	İlişki Büyüklüğü
Kültürel bir rota ile ilgili şehrinizde gerçekleştirilecek bir projede gönüllü olarak aktif bir şekilde yer almak ister misiniz?	,419	,000	Orta
Kültürel bir rota ile ilgili şehrinizde gerçekleştirilecek bir projede profesyonel olarak (bir gelir karşılığında) aktif bir şekilde yer almak ister misiniz?	,311	,000	Orta

Kramer V değerleri 0-1 arasında değişmekte; 0-30 (veya 0-40) arası değerler zayıf, 31-60 (veya 41-70) arası değerler orta, 61-100 (veya 71-100) arası değerler ise güçlü bir ilişkinin varlığını göstermektedir (Özbay, 2008). Analiz sonuçlarına bakıldığında bir projede gönüllü olarak yer alma isteğinin Kramer V değerinin %41,9 olduğu görülmektedir. Böylelikle bir kültürel projede gönüllü olarak aktif bir şekilde yer alma isteğinin kültürel projelerin bir parçası olma isteği üzerinde orta derece bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir.

Bir projede profesyonel olarak yer alma isteğinin ise Kramer V değerinin %31,1 olduğu görülmektedir. Böylelikle bir kültürel projede profesyonel olarak aktif bir şekilde yer alma isteğinin kültürel projelerin bir parçası olma isteği üzerinde orta derece bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir.

Çizelge 4.22. Kültürel rota projelerinde teşvik edeceği düşünülen fırsatlar (SPSS 20’den derlenmiştir)

Yaşadığınız şehirde gerçekleştirilen kültürel projelerin bir parçası olmak ister miydiniz?	Kültürel rota projesinin şehrinize sunacağı hangi fırsatın/fırsatların, projeye katılmanızda sizi teşvik edeceğini düşünüyorsunuz?																			
	s		k		d		h(-)		h(+)		s+k		s+e		e+k		s+d		k+d	
	f	y	f	y	f	y	f	y	f	y	f	y	f	y	f	y	f	y	f	y
Evet	3	33,3	3	33,3	6	50	1	100	8	6,8	120	50,6	4	57,1	0	0	2	50	1	14,3
Emin değilim	0	0	1	20,0	5	41,7	0	0	4	3,4	60	25,3	2	28,6	0	0	0	0	1	14,3
Hayır	6	66,7	0	0	1	8,3	0	0	105	89,7	57	24,1	1	14,3	1	100	2	50	5	71,4
Toplam	9	100	5	100	12	100	1	100	117	100	237	100	7	100	1	100	4	100	7	100

s: sosyal fırsatlar k: kültürel fırsatlar d: diğer h(-): hiçbir h(+): hepsi

s+k: sosyal ve kültürel fırsatlar s+e: sosyal ve ekonomik fırsatlar e+k: ekonomik ve kültürel fırsatlar

s+d: sosyal ve diğer fırsatlar k+d: kültürel ve diğer fırsatlar

f: frekans y: yüzde

“Yaşadığınız şehirde gerçekleştirilen kültürel projelerin bir parçası olmak ister miydiniz?” sorusuna verilen yanıtlar, “Kültürel rota projesinin şehrinize sunacağı hangi fırsatın/fırsatların, projeye katılmanızda sizi teşvik edeceğini düşünüyorsunuz?” sorularına verilen yanıtlar, çapraz tablolar yöntemiyle ele alınarak kültürel projelerde yer alma isteğinin, kültürel rota projesinin sunacağı fırsatlar üzerinden değerlendirmesi yapılması amacıyla Ki-kare testi ve Kramer V testi yapılmış olup ortaya çıkan sonuçlara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Çizelge 4.23. Ki-kare testi ve Kramer V testi sonuçları (SPSS 20’den derlenmiştir)

Test adı	Değer	İstatistiksel önem (Asymptotic significance)	İlişkinin varlığı/büyüklüğü
Ki-Kare Testi (Pearson Chi-Square)	160,784	,000	✓
Kramer V testi (Cramer’s V)	,448	,000	orta

“Kültürel rota projesinin şehrinize sunacağı hangi fırsatın/fırsatların, projeye katılmanızda sizi teşvik edeceğini düşünüyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtların Ki-kare değerinin (160,784) istatistiksel anlamlılığının .000 olduğu ve bu değer geleneksel sosyal bilim anlamlılık düzeyinin (.050) altında kaldığı görülmektedir. Bu bilgiden hareketle kültürel projelerin bir parçası olma isteğinde kültürel rota projesinin sunacağı fırsatlar ile arasında bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

Analiz sonuçlarına bakıldığında “Kültürel rota projesinin şehrinize sunacağı hangi fırsatın/fırsatların, projeye katılmanızda sizi teşvik edeceğini düşünüyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtların Kramer V değerinin %44,8 olduğu görülmektedir. Böylelikle bir kültürel projede gönüllü olarak aktif bir şekilde yer alma konusunda kültürel projelerin sunacağı fırsatların etkili olduğu ve aralarında orta dereceli bir ilişkinin bulunduğu gözlenmiştir.

Ayrıca yapılan frekans analizi ile kültürel rotalar projelerinin sunacağı fırsatlar arasından katılımcıları projelerde yer almaya teşvik edebileceği düşünülen fırsatlara ilişkin verilen yanıtlara bakıldığında katılımcıların %59,3’ünün sosyal ve kültürel fırsatların; %29,3’ünün ise sosyal, kültürel ve ekonomik fırsatların tamamının katılımında teşvik edeceğini belirttikleri görülmüştür.

Çizelge 4.24. Teşvik edecek fırsatlara ilişkin soruya verilen yanıtların frekans dağılımı

Teşvik edecek fırsatlar	Frekans	Yüzde
Sosyal	9	2,3
Kültürel	5	1,3
Ekonomik	0	0
Sosyal ve kültürel	237	59,3
Sosyal ve ekonomik	7	1,8
Ekonomik ve kültürel	1	0,3
Sosyal ve diğer	4	1,0
Kültürel ve diğer	7	1,8
Diğer	12	3,0
Hepsi	117	29,3
Herhangi bir fırsat sunmaz	1	0,3
Toplam	400	100

Yapılan çapraz tablo analizi, Ki-kare testi ve Kramer V testinin analizinden gelen bilgiler göz önünde bulundurulduğunda yerel halkın projelerde gönüllü ve profesyonel olarak yer almak istedikleri ve ilgili projelerin sunacağı sosyal, ekonomik ve kültürel fırsatların projeye katılımında katılımcıları teşvik edeceği sonucuna ulaşılmıştır.

4.3.2. Faktör analizi

Faktör analizi, ölçülen birçok değişkenin üzerinde yer alan yanıtları nasıl etkilediğini incelemek (Tryfos, 1997) ve ilgi duyulan $Y_1, Y_2, \dots, Y_l$ gibi bir dizi değişkenin, gözlemlenemeyen $F_1, F_2, \dots, F_k$ gibi daha az sayıda faktöre doğrusal olarak bağlı olup olmadığını araştırmak için kullanılan bir yöntem olarak tanımlanmaktadır (DeCoster, 1998). Çok sayıda değişkenin yer aldığı bir araştırmada küme oluşturan değişkenlerin tespit

edilerek bu değişkenlerin birbirleriyle korelasyon olup olmadığını göstermek için kullanılmaktadır (Alkan Gökler ve diğerleri, 2020).

Faktör analizi, açımlayıcı (AFA) ve doğrulamayı (DFA) olmak üzere iki temel yöntemle ayrılmakta olup açımlayıcı faktör analizinde değişkenler arasındaki ilişkilerden hareketle faktör bulunarak teoriler üretmeye çalışılırken doğrulamayı faktör analizinde ise değişkenler arasındaki ilişkiye yönelik olarak önceden belirlenen bir hipotezin test edilmesi amaçlanmaktadır Faktör analizinde yer alan bazı kavramlar aşağıda açıklanmaktadır (Büyüköztürk, 2002):

- Korelasyon matrisi: Değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkilerini ortaya koymak için kullanılan bir değer olarak gözlenen değişkenlerden üretilen korelasyon matrisi gözlenen korelasyon matrisi, faktörlerden üretilen korelasyon matrisi ise üretilmiş korelasyon matrisi olarak tanımlanmaktadır.
- Özdeğer: Her bir faktörün faktör yüklerinin karelerinin toplamı olarak tanımlanan özdeğer, faktör sayısına karar vermede kullanılmaktadır.
- Faktör yük değeri: Maddelerin faktörlerle olan ilişkisini açıklayan bir katsayı olarak faktörlerde yer alan yük değerinin yüksek olması beklenmektedir.

Çalışma kapsamında yerel halkın kültürel rotalar ve turizm konularına bakış düzeyinin önemini ortaya koymak amacıyla faktör analizi kullanılarak Yerel halkın kültürel etkinlikler, turizm faaliyetleri ve kültürel rotalar projelerine katılım düzeyinin ölçülerek anlamlı değişkenler üzerinden ifade edilmesi hedeflenmektedir.

Faktör analizinin yapılabilmesi için aşağıda yer alan şartların sağlanması gerekmektedir (Özer, 2001):

- Örneklem ölçümü yeterli olmalıdır.
- Veri seti normal dağılım ve doğrusal olmalıdır.
- Veri setinde aykırı değer olmamalıdır.
- Veriler ölçülebilir olmalıdır.
- Değişen varyans olmamalıdır.
- Bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı olmamalıdır.

Çalışma kapsamında anket formunda (EK-1) yer alan *Turizme ve Kültürel Faaliyetlere Bakış* bölümüne verilen cevaplar ve *Kültürel Rotalar ile İlgili Farkındalık* ve *Kültürel Rotalar ile İlgili Projelere Bakış* bölümlerine verilen cevaplar üzerinden olmak üzere toplamda iki adet faktör analizi yapılmıştır.

Turizme ve Kültürel Faaliyetlere Bakış bölümündeki değişkenler kullanılarak “Kocaeli’nde yaşayan yerel halkın şehrin turizmine ve şehirde gerçekleştirilen kültürel faaliyetlere bakış açılarını tanımlayan faktörler” in ortaya konması amaçlanmıştır.

Kültürel Rotalar ile İlgili Farkındalık ve *Kültürel Rotalar ile İlgili Projelere Bakış* bölümündeki değişkenler kullanılarak “Kocaeli’nde yaşayan yerel halkın kültürel rotalara ilişkin gerçekleştirilecek projelerin turizmi canlandırma konusundaki farkındalıklarını tanımlayan faktörler” in ortaya konması amaçlanmıştır.

Turizme ve kültürel faaliyetlere bakış açılarını tanımlayan faktörlerin belirlenmesi

Turizme ve Kültürel Faaliyetlere Bakış bölümündeki sorulara verilen yanıtlar baz alınarak yapılan faktör analizine başlamadan önce değişkenlerin bağımlı mı bağımsız mı olduklarını tespit etmek gerekmektedir. Bu kapsamda korelasyon matrisi hesaplanmış olup birim matrise eşit olmadığı görülmüş (EK-3); böylelikle değişkenlerin birbirleri ile ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bilgidен hareketle faktör analizinin birinci aşaması başarılı bir şekilde tamamlanmıştır.

Korelasyon matrisinin birim matrise eşit olmadığı sonucundan sonra faktör analizi için örneklem büyüklüğünü kontrol etmek gerekmektedir. Bu kapsamda örneklem büyüklüğünün yeterli olup olmadığını tespit etmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi yapılmış olup sonuçlar aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge 4.25. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testinin sonucu (SPSS 20’den derlenmiştir)

Kaiser-Meyer-Olkin örnekleme yeterliliği ölçümü		,837
Bartlett küresellik testi	Yaklaşık ki-kare değeri	1960,806
	Serbestlik derecesi (df)	66
	Anlamlılık (Sig.)	,000

KMO değerinin (0,837), 0,5'ten büyük olmasından dolayı örneklem büyüklüğünün faktör analizi yapılabilmesi için yeterli olduğu ve Barlett küresellik testinin anlamlılık değerinin (,000) 0,10'un altında olmasından dolayı değişkenler arasında bir korelasyonun olduğu ortaya çıkmış; böylelikle bu verilerle faktör analizi yapmanın mümkün olabileceği kanıtlanmıştır.

Korelasyon matrisinin ve örneklem büyüklüğünün yeterliliğinin hesaplanmasının ardından faktör analizi adımına geçilmiştir. Yapılan faktör analizinde 3 tane bileşenin toplam değerinin 1'in üzerinde olduğu görülmektedir. Öz değeri 1'den büyük 3 tane faktör türemesi, 3 adet sorunun analiz için uygun olduğunu ifade etmektedir. Gelen sonuçlar aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge 4.26. Toplam varyansın açıklaması (SPSS 20'den derlenmiştir)

Toplam Varyansın Açıklaması									
Bileşen	İlk özdeğerler			Kare yük değerlerinin toplamı (Çıkarma)			Kare yük değerlerinin toplamı (Döndürme)		
	Toplam	Varyans %	Kümülatif %	Toplam	Varyans %	Kümülatif %	Toplam	Varyans %	Kümülatif %
1	4,413	36,772	36,772	4,413	36,772	36,772	3,741	31,175	31,175
2	1,504	12,537	49,309	1,504	12,537	49,309	1,790	14,913	46,088
3	1,178	9,817	59,126	1,178	9,817	59,126	1,565	13,038	59,126
4	,891	7,422	66,548						
5	,817	6,808	73,356						
6	,796	6,630	79,986						
7	,744	6,203	86,189						
8	,568	4,735	90,923						
9	,391	3,256	94,179						
10	,372	3,102	97,281						
11	,205	1,712	98,993						
12	,121	1,007	100,000						

Yukarıdaki tabloya bakıldığında; 3 adet bileşenin öz değerinin 1'den büyük olmasından dolayı analizin 3 faktör üzerinden değerlendirilmesi gerekmektedir. 1. faktör bu ölçekle ölçülmeye çalışılan özelliğin %36,772'sini açıklarken sırasıyla 2. faktör %12,537'sini ve 3. faktör %9,817'sini açıklamaktadır. Toplamda bu ölçek, ölçülmeye çalışılan özelliğin %59,126'sını açıklayabilmektedir.

Analiz ile faktörlerin, kendileriyle yüksek ilişki veren değişkenlerinin bulunarak daha kolay isimlendirilebilir ve yorumlanabilir faktörler elde etmek amacıyla faktör döndürme yöntemi uygulanmaktadır.

Çizelge 4.27. Faktör döndürme yöntemi sonrası faktör yükleri ve bileşenler (SPSS 20'den derlenmiştir)

Döndürülmüş Bileşen Matrisi			
Değişkenler	Bileşenler		
	1	2	3
Turizmin popüler olduğunu düşünme	-,050	-,169	,702
Turizm alt dalı-kültürel/arkeoloji	,043	,706	-,234
Turizm alt dalı-bilim turizmi	,231	,737	,060
Turizm alt dalı-ekoturizm	,143	,663	-,083
Turizm alt dalı-günübirlik gezi turizmi	,299	-,064	-,594
Turizm alt dalı-inanç turizmi	,058	-,118	,725
Turizm alt dalı-kongre turizmi	,846	,332	-,099
Turizm alt dalı-sanayi turizmi	,846	,129	-,191
Kültürel faaliyetleri takip etme	,425	-,018	,205
Tarihi yerleri/müzeleri ziyaret etme	,791	,081	-,111
Ziyaret edilen tarihi yer/müze sayısı	,791	,092	-,157
Tarihi sanayi yapıları ile ilgi bilgi durumu	,841	,345	-,058

Döndürülmüş bileşen matrisi sonucu, her bir faktör için anlamlı bir grup oluşturulması amacıyla matriste yer alan en yüksek faktör yükleri seçilmiş olup faktörlere yüklenen değişkenler ve faktör yükleri aşağıdaki Tabloda yer almaktadır.

Çizelge 4.28. Faktörlere yüklenen değişkenler (SPSS 20'den derlenmiştir)

Faktör	Değişken	Faktör yükü
Faktör 1	Turizm alt dalı-kongre turizmi	,846
	Turizm alt dalı-sanayi turizmi	,846
	Kültürel faaliyetleri takip etme	,425
	Tarihi yerleri/müzeleri ziyaret etme	,791
	Ziyaret edilen tarihi yer/müze sayısı	,791
	Tarihi sanayi yapıları ile ilgi bilgi durumu	,841
Faktör 2	Turizm alt dalı-kültürel/arkeoloji	,706
	Turizm alt dalı-bilim turizmi	,737
	Turizm alt dalı-ekoturizm	,663
	Turizm alt dalı-kongre turizmi	,332
Faktör 3	Turizmin popüler olduğunu düşünme	,702
	Turizm alt dalı-inanç turizmi	,725

Her bir faktöre yüklenen değişkenler değerlendirilerek faktörler isimlendirilmiş olup aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge 4.29. Faktörlerin isimlendirilmesi

Faktör	Faktör tanımı
Faktör 1	Tarihi/kültürel yerleri ziyaret etme ve faaliyetlere katılma
Faktör 2	Çok bileşenli turizm modelinin olması
Faktör 3	Turizm popülerliğini inanç turizmi ile bağlantılı olması

Faktörlerin isimlendirilmesi ile Kocaeli’nde yaşayan yerel halkın şehrin turizmine ve şehirde gerçekleştirilen kültürel faaliyetlere bakış açılarını tanımlayan faktörler belirlenmiştir.

Faktör 1: Tarihi/kültürel yerleri ziyaret etme ve faaliyetlere katılma: Faktör 1’de toplanan değişkenlere bakıldığında turizm alt dalı olarak kongre ve sanayi turizmin ön plana çıktığı; ancak yerel halkın tarihi sanayi yapıları hakkında bilgi sahibi oldukları ve şehirde yer alan tarihi ve kültürel yerleri ve müzeleri ziyaret etme durumlarına dair değişkenlerin ağırlıklarının yüksek olduğu görülmektedir.

Faktör 2: Çok bileşenli turizm modelinin olması: Faktör 2’de turizm alt dalları olarak kültürel/arkeoloji turizmi, bilim turizmi, ekoturizm ve kongre turizmi gibi değişkenlerin ağırlıklarının yüksek olduğu karşımıza çıkmaktadır.

Faktör 3: Turizm popülerliğini inanç turizmi ile bağlantılı olması: Faktör 3’te Kocaeli turizminin popülerliğine ve inanç turizmin ön plana çıkan turizm alt dalı olarak değerlendirildiği değişkenlerin ağırlıklarının yüksek olduğu görülmektedir.

Kültürel Rotalar ile İlgili Farkındalık ve Kültürel Rotalar ile İlgili Projelere Bakış bölümündeki sorulara verilen yanıtlar baz alınarak yapılan faktör analizine başlamadan önce değişkenlerin bağımlı mı bağımsız mı olduklarını tespit etmek gerekmektedir. Bu kapsamda korelasyon matrisi hesaplanmış olup birim matrise eşit olmadığı görülmüş (EK-4); böylelikle değişkenlerin birbirleri ile ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bilgiden hareketle faktör analizinin birinci aşaması başarılı bir şekilde tamamlanmıştır.

Korelasyon matrisinin birim matrise eşit olmadığı sonucundan sonra faktör analizi için örneklem büyüklüğünü kontrol etmek gerekmektedir. Ancak önceki bölümde yapılan analizler sonucu örneklem büyüklüğü, faktör analizi için yeterli olduğu tespit edildiğinden bu bölümde testler tekrar edilmemiştir.

Yapılan faktör analizinde üç adet bileşenin toplam değerinin 1'in üzerinde olduğu görülmektedir. Öz değeri 1'den büyük 3 tane faktör türemesi, 3 adet sorunun analiz için uygun olduğunu ifade etmektedir. Gelen sonuçlar aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge 4.30. Toplam varyansın açıklaması (SPSS 20'den derlenmiştir)

Toplam varyansın açıklaması									
Bileşen	İlk özdeğerler			Kare yük değerlerinin toplamı (Çıkarma)			Kare yük değerlerinin toplamı (Döndürme)		
	Toplam	Varyans %	Kümülatif %	Toplam	Varyans %	Kümülatif %	Toplam	Varyans %	Kümülatif %
1	7,151	51,077	51,077	7,151	51,077	51,077	5,245	37,465	37,465
2	1,633	11,661	62,738	1,633	11,661	62,738	3,475	24,818	62,283
3	1,002	7,155	69,893	1,002	7,155	69,893	1,065	7,609	69,893
4	,694	4,957	74,850						
5	,631	4,506	79,356						
6	,551	3,937	83,294						
7	,465	3,322	86,616						
8	,391	2,795	89,410						
9	,379	2,705	92,115						
10	,323	2,305	94,420						
11	,256	1,826	96,246						
12	,235	1,681	97,927						
13	,165	1,182	99,109						
14	,125	,891	100,000						

Yukarıdaki tabloya bakıldığında; 3 adet bileşenin öz değerinin 1'den büyük olmasından dolayı analizin 3 faktör üzerinden değerlendirilmesi gerekmektedir. 1. faktör bu ölçekle ölçülmeye çalışılan özelliğin %51,077'sini açıklarken sırasıyla 2. faktör %11,661'ini ve 3. faktör %7,155'ini açıklamaktadır. Toplamda bu ölçek, ölçülmeye çalışılan özelliğin %69,893'ünü açıklayabilmektedir.

Analiz ile faktörlerin, kendileriyle yüksek ilişki veren değişkenlerinin bulunarak daha kolay isimlendirilebilir ve yorumlanabilir faktörler elde etmek amacıyla faktör döndürme yöntemi uygulanmaktadır.

Çizelge 4.31. Faktör döndürme yöntemi sonrası faktör yükleri ve bileşenler (SPSS 20'den derlenmiştir)

Döndürülmüş Bileşen Matrisi			
Değişkenler	Bileşenler		
	1	2	3
Kültürel rotalar ile ilgili bilgi durumu	,815	-,228	,145
Kültürel rota oluşturabilecek miras unsurları bilgisi	,710	-,344	,000
Avrupa Kültürel Rotalar Programı bilgisi	,590	,552	,048
Kocaeli'nin ERIH'te yer aldığı bilgisi	,833	,189	,004
Tarihi sanayi unsurlarıyla rota oluşturulabileceği bilgisi	,849	-,250	-,049
Oluşturulacak rotanın turizmi canlandıracağı bilgisi	,739	-,267	,177
Oluşturulacak rotanın şehre bakış açısını değiştireceği bilgisi	,640	,478	-,183
Kültürel projeleri takip etme durumu	,816	-,236	,184
Kültürel projelerin yerel ekonomik kalkınmaya katkı sağlama durumu	,579	,419	-,243
Kültürel bir projenin parçası olma isteği	,798	-,285	-,039
Kültürel bir projede gönüllü olarak yer alma isteği	,765	-,222	,086
Kültürel bir projede profesyonel olarak yer alma isteği	,674	,495	-,093
Projede aktif olarak yer almayı kısıtlayabilecek unsurlar	,767	,088	-,126
Projeye katılımda teşvik edecek fırsatlar	-,007	,382	,886

Döndürülmüş bileşen matrisi sonucu, her bir faktör için anlamlı bir grup oluşturulması amacıyla matriste yer alan ve 0,1'den büyük faktör yüküne sahip değişkenler seçilmiş olup faktörlere yüklenen değişkenler ve faktör yükleri aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge 4.32. Faktörlere yüklenen değişkenler (SPSS 20'den derlenmiştir)

Faktör	Değişken	Faktör yükü
Faktör 1	Kültürel rotalar ile ilgili bilgi durumu	,815
	Kültürel rota oluşturabilecek miras unsurları bilgisi	,710
	Avrupa Kültürel Rotalar Programı bilgisi	,590
	Kocaeli'nin ERIH'te yer aldığı bilgisi	,833
	Tarihi sanayi unsurlarıyla rota oluşturulabileceği bilgisi	,849
	Oluşturulacak rotanın turizmi canlandıracağı bilgisi	,739
	Oluşturulacak rotanın şehre bakış açısını değiştireceği bilgisi	,640
	Kültürel projeleri takip etme durumu	,816
	Kültürel projelerin yerel ekonomik kalkınmaya katkı sağlama durumu	,579
	Kültürel bir projenin parçası olma isteği	,798
	Kültürel bir projede gönüllü olarak yer alma isteği	,765
	Kültürel bir projede profesyonel olarak yer alma isteği	,674
	Projede aktif olarak yer almayı kısıtlayabilecek unsurlar	,767
Faktör 2	Avrupa Kültürel Rotalar Programı bilgisi	,552
	Kocaeli'nin ERIH'te yer aldığı bilgisi	,189
	Oluşturulacak rotanın şehre bakış açısını değiştireceği bilgisi	,478
	Kültürel projelerin yerel ekonomik kalkınmaya katkı sağlama durumu	,419
	Kültürel bir projede profesyonel olarak yer alma isteği	,495
	Projeye katılımda teşvik edecek fırsatlar	,382
Faktör 3	Kültürel rotalar ile ilgili bilgi durumu	,145
	Oluşturulacak rotanın turizmi canlandıracağı bilgisi	,177
	Kültürel projeleri takip etme durumu	,184
	Projeye katılımda teşvik edecek fırsatlar	,886

Her bir faktöre yüklenen değişkenler değerlendirilerek faktörler isimlendirilmiş olup aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge 4.33. Faktörlerin isimlendirilmesi

Faktör	Faktör tanımı
Faktör 1	Kamu yararı ve girişimcilik
Faktör 2	Kamu yararı
Faktör 3	Girişimcilik

Faktörlerin isimlendirilmesi ile Kocaeli'nde yaşayan yerel halkın kültürel rotalara ilişkin gerçekleştirilecek projelerin turizmi canlandırma konusundaki farkındalıklarını tanımlayan faktörler belirlenmiştir.

Faktör 1: Kamu yararı ve girişimcilik: Faktör 1'e yüklenen değişkenlere bakıldığında kültürel rota projelerinin yerel kalkınmaya katkı sunmasının ve projelerde profesyonel

olarak yer alma isteğinin yorumlanması ile kültürel rota projelerinin turizmi hem kamu yararı hem de girişimcilik özelinde canlandırabileceği düşüncesi, daha dengeli bir faktör olarak gruplanmasına neden olmuştur.

Faktör 2: Kamu yararı: Bu faktöre yüklenen değişkenlere bakıldığında kültürel rota projelerinin turizmi canlandırması, yerel kalkınmanın ön plana çıkmasına bağlı olarak “kamu yararı” özelinde gruplandırılmıştır.

Faktör 3: Bu faktöre yüklenen değişkenler arasında yer alan kültürel rota projelerine katılım konusunda teşvik edecek fırsatların olması değişkenine bakılarak kültürel rota projelerinin turizmi canlandırması “girişimcilik” özelinde gruplandırılmıştır.

4.3.3. Saha araştırmaları kapsamında kamu personeline yönelik gerçekleştirilen anket çalışması ve analizler

Saha araştırması kapsamında Kocaeli’nde kültürel rotalar konusunda muhatap olunabilecek kurumlarda çalışan personellere yönelik gerçekleştirilen anket çalışması ile ilgili kurum ve kuruluşların kültürel rotalar, endüstri mirası ve Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı konularındaki bilgi seviyelerinin ölçülmesi ve yaşadıkları şehirde gerçekleştirilecek kültürel projelere katılım durumlarının analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Kamu personeline yönelik olarak gerçekleştirilen anket, dört bölümden oluşmaktadır. Ankette yer alan bölümler aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge 4.34. Kamu personeline yönelik sunulan anketin bölümleri ve içerik özeti

Bölüm adı	Soru sayısı	İçerik özeti
Kişisel bilgiler	6	Kamu personelinin demografik bilgilerinin ortaya konması
Turizme ve kültürel faaliyetlere karşı tutumu belirlemeye yönelik sorular	6	Katılımcıların yaşadıkları şehrin turizm sektöründeki konumuna ve kültürel faaliyetlere bakış açılarının değerlendirilmesi
Kültürel rotalar ve kültürel rota projelerine karşı tutumu belirlemeye yönelik sorular	15	Katılımcıların kültürel rotalar konusunda bilgi birikimlerinin ölçülmesi

EK-2’de detaylı olarak yer alan ve toplam 26 adet kapalı uçlu ve 1 adet açık uçlu sorudan oluşan anket formu, Kişisel Bilgiler, Turizme ve Kültürel Faaliyetlere Karşı Tutumu Belirlemeye Yönelik Sorular ve Kültürel Rotalar ve Kültürel Rota Projelerine Karşı Tutumu

Belirlemeye Yönelik Sorular adlı üç bölüm halinde hazırlanmıştır. Anket soruları oluşturulurken kamu personelinin konuya ilişkin bilgi seviyesinin ve rota projelerinin kabul edilebilirliğine yönelik ortaya konan ve aşağıda sıralanan hipotezlerin ölçülmesine yönelik sorular hazırlanmasına dikkat edilmiştir.

Öncelikle katılımcıların demografik yapısı ortaya konmakta ardından hipotezlerle ilişkili anket soruları (EK-2) belirtilerek hipotezlerin test edilmesi sağlanmaktadır.

Çizelge 4.35. Kamu personeline dair hipotezler

Hipotez numarası	Hipotez içeriği
1	Kamu personeli, kültürel rotalar projelerinde ilgili kamu kurumlarının aktif olarak rol almaları konusunda görüş birliğine sahiptir.
2	Kamu personeli, Kocaeli'ndeki tarihi sanayi unsurlarına yönelik gerçekleştirilecek bir projede, çalıştıkları kurumların örgütlenme ve finansman modelinde aktif olarak yer alması gerektiği konusunda görüş birliğine sahiptir.
3	Kamu personeli, kültürel rota projelerinin yerel ekonomik kalkınmaya ve turizme olumlu katkılar sunacağı konusunda görüş birliğine sahiptir.

2023 yılı Ekim ayında online olarak gerçekleştirilen anket çalışmasına toplam 40 adet kamu personelinin katılım sağlamıştır.

Ankete katılım sağlayan kamu personelinin kurumlara göre dağılımı aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge 4.36. Anket katılımcılarının kurumlara göre dağılımı (SPSS 20'den derlenmiştir)

Kurum adı	Ankete katılan personel sayısı	
	Frekans	Yüzde
Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü	5	12,5
Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü	29	72,5
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	6	15,0

Kamu personeline yönelik anket çalışmasına yanıt veren katılımcıların %12,5'inin Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü'nde; %15'inin Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nde ve %72,5'inin Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü'nde çalıştıkları gözlemlenmiştir.

Anket sonuçlarına bağlı olarak katılımcıların sosyo-ekonomik özelliklerini ilişkin sonuçlar analiz edilerek aşağıdaki çizelgede özetlenmiştir.

Çizelge 4.37. Katılımcıların sosyo-ekonomik özelliklerine ilişkin sonuçlar (SPSS 20'den derlenmiştir)

Parametreler	Seçenek	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	22	55,0
	Erkek	18	45,0
Yaş	18-24	0	0
	25-34	9	22,5
	35-44	18	45,0
	45-54	11	27,5
	55-64	2	5,0
	65 ve üzeri	0	0
Öğrenim durumu	Lisans	37	92,5
	Yüksek lisans	3	7,5
	Doktora	0	0
Meslek	Şehir plancısı	2	5,0
	Mimar	0	0
	İnşaat mühendisi	0	0
	Harita mühendisi	0	0
	Diğer	38	95,0
Hizmet süresi	Bir yıldan az	2	5,0
	Bir ile beş yıl arası	5	12,5
	Beş yıl ile on yıl arası	14	35,0
	On yıl ile yirmi yıl arası	9	22,5
	Yirmi yıldan fazla	10	25,0

Katılımcıların sosyo-ekonomik yapılarına ilişkin sorulara verdikleri yanıtların frekans dağılımlarına bakıldığında; %55'inin kadın, %45'inin erkek; %45'inin 35-44 yaş aralığında olduğu; %92,5'inin lisans mezunu olduğu ve %35'inin beş ile on yıl arası hizmet süresi olduğu izlenmektedir.

Anketler ile kültürel rota projelerinde örgütlenme modelinin temel paydaşlarından biri olarak değerlendirilen kamu kurumlarının konuyla ilgili bakış açılarını ve kültürel rota projelerinin kabul edilebilirliğinin ölçülmesi amaçlanmaktadır.

Bu kapsamda ilk olarak anket formunda (EK-2) yer alan 10. soru, bu hipotezi test etmek amacıyla ankete katılım sağlayan kurumlar üzerinden çapraz tablolar analizine tabi tutulmuştur.

Çizelge 4.38. Kamu personelinin bulundukları kurumun kültürel rota projelerine katkı sağlayabilme durumuna yönelik tutumları (SPSS 20’den derlenmiştir)

Sorular	Cevaplar	Kurum bilgisi					
		ÇŞB		KTM		KBB	
		f	y	f	y	f	y
Türkiye’de yeni bir kültürel rota oluşturulması ve var olan rotaların geliştirilmesi konusunda kurumunuzun katkı sağlayabileceğini düşünüyor musunuz?	Evet	4	80,0	21	72,4	6	100
	Emin değilim	1	20,0	5	17,2	0	0
	Hayır	0	0	3	10,3	0	0

Anket sonuçları analiz edildiğinde; “Türkiye’de yeni bir kültürel rota oluşturulması ve var olan rotaların geliştirilmesi konusunda kurumunuzun katkı sağlayabileceğini düşünüyor musunuz?” sorusuna Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü’nden anket çalışmasına katılan personellerin %80’inin; Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü’nden katılan personellerin %72,4’ünün ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi’nden katılan personellerin ise tamamının “evet” cevabı verdiği görülmektedir.

Kültürel rotalar projelerinde ilgili kamu kurumlarının aktif olarak rol almaları konusunda görüş birliğine sahip oldukları gözlenmiştir.

Çalışma kapsamında kamu personeline yönelik oluşturulan hipotezler, anket soruları üzerinden test edilmiştir.

Hipotez-2.1: Kamu personeli, kültürel rota projelerinin yerel ekonomik kalkınmaya ve turizme olumlu katkılar sunacağı konusunda görüş birliğine sahiptir.

Anket formunda (EK-2) Kültürel Rotalar ve Kültürel Rota Projelerine Karşı Tutumu Belirlemeye Yönelik Sorular bölümünde yer alan 13. ve 14. sorular, bu hipotezi test etmek amacıyla ankete katılım sağlayan kurumlar üzerinden çapraz tablolar analizine tabi tutulmuştur.

Çizelge 4.39. Kültürel rota projelerinin sağlayacağı katkılara yönelik kamu personelinin tutumu (SPSS 20’den derlenmiştir)

Sorular	Cevaplar	Kurum bilgisi					
		ÇSB		KTM		KBB	
		f	y	f	y	f	y
Kocaeli’nde kurumunuzun da yer alacağı bir kültürel rota projesinin yerel ekonomik kalkınmaya katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?	Evet	5	100	24	82,8	5	83,3
	Emin değilim	0	0	4	13,8	34	85,0
	Hayır	0	0	1	3,4	0	0
Kocaeli’nde kurumunuzun da yer alacağı bir kültürel rota projesinin şehrin turizmine katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?	Evet	5	100	23	79,3	6	100
	Emin değilim	0	0	5	17,2	0	0
	Hayır	0	0	1	3,4	0	0

Anket sonuçları analiz edildiğinde; “Kocaeli’nde kurumunuzun da yer alacağı bir kültürel rota projesinin yerel ekonomik kalkınmaya katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?” Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü’nden anket çalışmasına katılan personellerin tamamının; Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü’nden katılan personellerin %82,8’inin ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi’nden katılan personellerin ise %83,3’ünün “evet” cevabı verdiği görülmektedir. “Kocaeli’nde kurumunuzun da yer alacağı bir kültürel rota projesinin şehrin turizmine katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?” sorusuna ise Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü’nden ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi’nden anket çalışmasına katılan personellerin tamamının; Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü’nden katılan personellerin %79,3’ünün “evet” cevabı verdiği görülmektedir.

Kocaeli’ndeki kamu kurumları tarafından gerçekleştirilen kültürel rota projelerinin yerel ekonomik kalkınmaya ve turizme katkı sunacağı konusunda kamu personelinin görüş birliğine sahip oldukları gözlenmiştir.

Hipotez-2.2: Kamu personeli, Kocaeli’ndeki tarihi sanayi unsurlarına yönelik gerçekleştirilecek bir projede, çalıştıkları kurumların örgütlenme ve finansman modelinde aktif olarak yer alması gerektiği konusunda görüş birliğine sahiptir.

Anket formunda (EK-2) Kültürel Rotalar ve Kültürel Rota Projelerine Karşı Tutumu Belirlemeye Yönelik Sorular bölümünde yer alan 15. soru, bu hipotezi test etmek amacıyla ankete katılım sağlayan kurumlar üzerinden çapraz tablolar analizine tabi tutulmuştur.

Çizelge 4.40. Kamu personelinin bulundukları kurumun kültürel rota projelerine katkı sağlayabilme durumuna yönelik tutumları (SPSS 20'den derlenmiştir)

Sorular	Cevaplar	Kurum bilgisi					
		ÇSB		KTM		KBB	
		f	y	f	y	f	y
Kocaeli'nin sahip olduğu sanayi mirası unsurları göz önünde bulundurulduğunda Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda Kocaeli'yi temsil eden noktaların geliştirileceği ve Türkiye'de sanayi tarihi konusunda önde gelen başka şehirlerdeki unsurlarla eklemlenerek Türkiye özelinde oluşturulacak yeni bir sanayi rotasına ilişkin gerçekleştirilecek bir projenin örgütlenme ve finansman modeli çerçevesinde kurumunuzun yer alması gerektiği pozisyonun ne olduğunu düşünüyorsunuz?	Yürütücü	2	40,0	12	41,4	4	66,7
	Geliştirici	3	60,0	16	55,2	2	33,3
	Finansman	0	0	1	3,4	0	0

Anket sonuçları analiz edildiğinde Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda Kocaeli'yi temsil eden noktaların geliştirileceği ve Türkiye'de sanayi tarihi konusunda önde gelen başka şehirlerdeki unsurlarla eklemlenerek Türkiye özelinde oluşturulacak yeni bir sanayi rotasına ilişkin gerçekleştirilecek bir projenin örgütlenme ve finansman modelinde; Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü'nde çalışan personelin %60'ının geliştirici; Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü'nde çalışan personelin %55,2'sinin geliştirici ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nde çalışan personelin ise %66,7'sinin yürütücü pozisyonunda aktif olarak görev alması gerektiğini savundukları gözlenmektedir.

4.4. Kültürel Rota Planlama Rehberi

Kültürel bir rota değerlendirilirken, mirasın çeşitli yönleri, kültürler arası etkileşim, sürdürülebilirlik ve ekonomik gelişim gibi göstergeleri dikkate almak esastır. Bu göstergeler, rotanın durumu ve sosyal, ekonomik ve çevresel alanlar da dâhil olmak üzere çeşitli alanlardaki etkisi hakkında kapsamlı bir bilgi sağlamalıdır.

Kapsamlı bir kültürel rota planlama rehberi geliştirmek için dikkate alınması gereken uygulamalar aşağıda yer almaktadır:

- Başarılı turizm rotaları için önkoşulları göz önünde bulundurmak: Başarılı turizm rotaları için belirlenen önkoşullar olarak tanımlanan toplum katılımı, iş birliği ağları,

yoksullara odaklanma, bilgi sağlama ve tanıtım, ürün geliştirme ve altyapı gibi faktörler dikkate alınmalıdır (Kovačić & BeriĆ, 2013).

- Anahtar göstergeleri dahil etmek: Bilgi sağlama ve tanıtım, ürün geliştirme ve altyapı, çevresel sürdürülebilirlik, kültürel koruma ve ekonomik etki gibi kültürel rotanın anahtar yönlerini ele alan göstergeleri içermelidir.
- Doğru hava tahminlerinin önemini anlamak: Ziyaretçi güvenliği ve konforunu sağlamak için doğru hava tahminlerinin önemi anlaşılmalıdır.
- Ziyaretçi deneyimi kalitesini değerlendirmek: Ziyaretçi deneyimi kalitesini, olanaklarını ve tesislerin bulunabilirliğini ve erişim seçeneklerini değerlendiren göstergeler belirlenmelidir.
- Marka ve iletişim stratejilerine önem vermek: Kültürel rotayı tanıtmak için marka ve iletişim stratejilerinin önemini göz önünde bulundurulmalıdır (Lemetyinen ve diğeri, 2021).
- Yerel toplumlarla entegrasyonu değerlendirmek: Rotanın anlaşılması ve desteklenmesi, geliştirilmesi ve yönetimine katılım ve rotadan elde edilen faydalar gibi kültürel rotanın yerel toplumlarla entegrasyonunu değerlendiren göstergeler içermelidir.
- Sürdürülebilir turizm uygulamalarını teşvik etmek: Kaynak yönetimi, çevresel etkiler ve sosyo-kültürel etkileri gibi kültürel rotanın sürdürülebilir turizm uygulamalarına katkısını değerlendiren göstergeler içermelidir.

Kapsamlı bir kültürel rota değerlendirme rehberi, bilgi sağlama, altyapı geliştirme, çevresel sürdürülebilirlik, kültürel koruma, ekonomik etki, ziyaretçi deneyimi, marka ve iletişim stratejileri, toplum entegrasyonu ve sürdürülebilir turizm uygulamaları gibi çeşitli yönleri ele alan göstergeleri içermelidir. Ayrıca, rehber, rotanın benzersiz özelliklerini ve kültürel temellerini, somut ve soyut kaynakları içermeli ve ziyaretçilerin çeşitli ihtiyaçlarına ve beklentilerine hitap etmelidir (Kovačić & BeriĆ, 2013).

Çalışma ile kültürel rotaların oluşturulmasında kullanılmak üzere 50 sorudan oluşan bir planlama rehberi hazırlanmıştır. Rehberde yer alan kriterlerin belirlenmesinde kültürel rotalar konusunda yapılan literatür taramalarından gelen veriler ile Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programının değerlendirme kriterleri ve uzman raporları baz alınmıştır.

Sosyal, ekonomik, çevresel, yönetsel, stratejik planlama, ağ ve ulaşım, tanıtım, ürün geliştirme ve altyapı, kültürel koruma ve turizm göstergeleri olmak üzere toplam 9 kategoriden meydana gelen rehberde, her bir kategori bazında SMART metodu kullanılarak hazırlanan sorular yer almaktadır.

SMART metodu, proje yönetiminde hedefleri tanımlama kriteri olarak kullanılmakta olup “*Specific (spesifik), Measurable (ölçülebilir), Achieved (Ulaşılabilir), Realistic (Gerçekçi), Time-bound (zamana bağlı)*” sözcüklerinin bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur. Çalışma kapsamında bir kültürel rota oluşturulması sırasında değerlendirilmek üzere *Realistic (Gerçekçi)* kriterini, 9 kategoride yer alan alt göstergeler karşılamaktadır. *Specific (spesifik), Measurable (ölçülebilir), Achieved (Ulaşılabilir), Time-bound (zamana bağlı)* kriterleri ise 9 kategori altında toplanan toplam 50 adet alt göstergenin değerlendirilmesi amacıyla oluşturulan soruların hazırlanmasında temel alınmıştır.

Sosyal göstergeler, rotanın etkisinin ve etkinliğinin değerlendirilmesinde önemlidir. Bu göstergeler, topluluk katılımı ve katılımı, ziyaretçi memnuniyeti, kültürel geleneklerin ve uygulamaların korunması, kapsayıcılık ve sosyal uyum gibi faktörlere odaklanmaktadır. Sosyal göstergeler kapsamında kültürel rota oluşturmaya yönelik karşılanması beklenen sorular şunlardır:

- Yerel halkın etkin katılımını sağlamak için topluluk forumları ve anketler aracılığıyla hedefler belirlendi mi?
- Topluluk katılımını ölçmek için her ay düzenlenen toplantılar ve ankete katılım oranları artıyor mu?
- Topluluk üyelerine ulaşmak ve onların geri bildirimlerini almak için çeşitli iletişim kanalları kullanılıyor mu?
- Topluluk toplantıları ve geri bildirim süreçleri belirli periyotlarla düzenleniyor mu?
- Ziyaretçi memnuniyetini ölçmek için anketler aracılığıyla kriterler belirlendi mi?
- Ziyaretçi memnuniyetini yükseltmek için her yıl gerçekleştirilen anketlerde yüzde kaçlık bir artış gözlemleniyor?
- Hizmet kalitesini iyileştirmek için eğitim programları ve müşteri geri bildirim sistemleri gibi uygulanabilir önlemler alınıyor mu?
- Ziyaretçi memnuniyetini artırmaya yönelik önlemler belirli bir zaman çerçevesinde uygulanıyor mu?

- Yerel kültürel geleneklerin ve uygulamaların korunması sağlanıyor mu?
- Yerel kültürel etkinliklerin sayısını artırmak ve geleneksel etkinliklere katılımı ölçmek için düzenlenen festivallerdeki katılımcı sayısı nedir?
- Yerel halkın katılımını artırmak ve kültürel etkinliklere destek sağlamak için düzenli olarak yerel toplantılar düzenlenerek etkili stratejiler belirleniyor mu?
- Belirli kültürel etkinliklerin düzenlenmesi ve geleneklerin korunması için yıllık hedefler belirleniyor mu?
- Kapsayıcı turizm politikaları oluşturmak ve uygulamak için belirli önlemler ve politikalar belirlendi mi?
- Turizm rotasında farklı kültürlerden gelen ziyaretçi sayısının artışı ölçülüyor mu?
- Kapsayıcı turizm için eğitim programları ve yerel toplulukların bilinçlendirilmesi sağlanıyor mu?
- Kapsayıcı turizm politikalarının uygulanması ve sonuçlarının ölçülmesi için belirli bir zaman çerçevesi belirlendi mi?
- Yerel topluluklar ve ziyaretçiler arasında etkileşimi artırmak için belirli etkinlikler ve programlar düzenleniyor mu?
- Yerel halkın turistlere olan olumlu bakış açısını ölçmek için anketler düzenleniyor mu?
- Sosyal uyumu artırmak için düzenlenen etkinliklere yerel halkın daha fazla katılımını sağlamak amacıyla bilinçlendirme programları uygulanıyor mu?
- Belirli bir zaman çerçevesinde sosyal uyumu artırmak için planlanan etkinlikler ve programlar düzenleniyor mu?

Ekonomik göstergeler, rotanın ekonomik faydalarını ve sürdürülebilirliğini değerlendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Bu göstergeler, turizm faaliyetlerinden elde edilen gelir, iş yaratma ve istihdam fırsatları, yerel işletmelere ve endüstrilere katkı, çevre topluluklardaki genel ekonomik büyüme ve gelişme gibi faktörleri içermektedir. Ekonomik göstergeler kapsamında kültürel rota oluşturmaya yönelik karşılanması beklenen sorular şunlardır:

- Turizm faaliyetlerinden elde edilen geliri artırmak için belirli turistik ürün ve hizmetlerin geliştirilmesine yönelik stratejiler belirlendi mi?
- Belirli turistik aktivitelerle ilişkilendirilerek planlanan turizm gelirlerinde artış sağlanıyor mu?

- Yeni turistik ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi ve pazarlanması için yerel işletmelerin ve turizm endüstrisinin kapasitesini artırmak amacıyla eğitim programları düzenleniyor mu?
- Turizm gelirlerinin artışını hedefleyen stratejilerinin uygulanması için zaman periyodu var mı?
- Turizm faaliyetleri ile ilişkilendirilecek belirli sektörlerde iş yaratma ve istihdam fırsatlarını artırmak için stratejiler belirlendi mi?
- Turizm ile ilgili sektörlerdeki istihdamında artış sağlanıyor mu?
- İstihdam fırsatlarını artırmak için yerel eğitim programları ve mesleki beceri geliştirme projeleri uygulanıyor mu?
- İş yaratma ve istihdam fırsatlarını artırmak amacıyla belirlenen stratejilerinin uygulanması için zaman periyodu var mı?
- Yerel işletmelerin ve endüstrilerin turizm faaliyetleri ile daha etkin bir şekilde entegre olmasını sağlamak için stratejiler belirlendi mi?
- Yerel işletmelerin turizm faaliyetlerine olan katılım sayısında artış gözlemleniyor mu?
- Yerel işletmelerin kapasitesini artırmak ve turizm faaliyetlerine daha fazla katılımını sağlamak amacıyla eğitim ve destek programları uygulanıyor mu?
- Yerel işletmelere ve endüstrilere katkı sağlama amacıyla belirlenen stratejilerinin uygulanması için zaman periyodu var mı?
- Turizm faaliyetleri ile topluluklar arasında ekonomik büyümeyi artırmak için belirli sektörler ve projeler belirlendi mi?
- Ekonomik büyümenin ölçülerek turizme bağlı sektörlerdeki katkısında artış gözlemleniyor mu?
- Ekonomik büyümeyi desteklemek için yerel girişimcilerin ve işletmelerin kapasitesini artırmak amacıyla eğitim programları düzenleniyor mu?
- Ekonomik büyümeyi desteklemek amacıyla belirlenen stratejilerinin uygulanması için zaman periyodu var mı?

Çevresel göstergeler, rotanın çevresel etkisini ve sürdürülebilirliğini değerlendirmede önemlidir. Bu göstergeler, doğal kaynakların korunması ve korunması, çevresel kirlilik ve bozulmanın hafifletilmesi, çevre dostu uygulamaların teşvik edilmesi ve kültür rotası boyunca biyoçeşitliliğin korunması gibi faktörleri içermektedir. Çevresel göstergeler kapsamında kültürel rota oluşturmaya yönelik karşılanması beklenen sorular şunlardır:

- Turizm faaliyetleri sırasında doğal kaynakların korunması için belirli önlemler ve politikalar belirlendi mi?
- Doğal kaynak kullanımının azaltılması ve koruma projelerinin başarısı ölçülüyor mu?
- Doğal kaynakları korumak için çeşitli projelerin uygulanması ve turist eğitim programlarının hayata geçirilmesi amacıyla kaynaklar tahsis ediliyor mu?
- Doğal kaynakları korumak amacıyla belirlenen stratejilerinin uygulanması için zaman periyodu var mı?
- Turizm faaliyetleri sırasında kullanılan enerji, su ve diğer kaynakların belirli bir azaltma hedefi var mı?
- Kaynak tüketimini azaltmaya yönelik alınan önlemlerin etkinliği izleniyor mu?
- Enerji verimliliği ve sürdürülebilir kaynak kullanımını teşvik eden politikalar ve projeler uygulanıyor mu?
- Kaynak tüketimini azaltma stratejilerinin belirlenen stratejilerinin uygulanması için zaman periyodu var mı?
- Turizm faaliyetleri sırasında ortaya çıkan karbon emisyonlarının belirli bir dönem içinde hesaplanması ve azaltma hedeflerine ilişkin çalışmalar yapılıyor mu?
- Karbon ayak izindeki azalma oranı ölçülüyor mu?
- Sürdürülebilir ulaşım modlarının teşvik edilmesi, enerji verimliliği önlemleri ve karbon salımını azaltan projeler uygulanıyor mu?
- Karbon ayak izi azaltma stratejilerinin uygulanması için zaman periyodu var mı?
- Turizm faaliyetleri sonucu oluşan atıkların sınıflandırılması, geri dönüşüm ve atık azaltma hedefleri belirleniyor mu?
- Atık azalma oranı ölçülüyor mu?
- Geri dönüşüm altyapısının geliştirilmesi ve atık azaltmaya yönelik eğitim programları uygulanıyor mu?
- Atık yönetimi stratejilerinin uygulanması için zaman periyodu var mı?
- Turizm faaliyetleri sırasında oluşan çevresel kirlilik ve bozulmaya yönelik azaltma hedefi belirlendi mi?
- Çevresel kirlilik seviyesinin azaltma miktarı ölçülüyor mu?
- Çevre dostu uygulamaların teşvik edilmesi, atık yönetimi ve koruma projeleri uygulanıyor mu?
- Çevresel kirlilik azaltma stratejilerinin uygulanması için zaman periyodu var mı?
- Çevre dostu uygulamaların teşvik edilmesi için belirli programlar ve ödüller belirleniyor mu?

- Çevre dostu uygulamalara katılım oranı ölçülüyor mu?
- Çevre dostu sertifikasyon programlarının desteklenmesi ve işletmelerin bu programlara katılımını artırmak amacıyla eğitimler düzenleniyor mu?
- Çevre dostu uygulama teşvik programlarının uygulanması için zaman periyodu var mı?
- Biyoçeşitliliğin korunması için önlemler alınıyor mu?
- Biyoçeşitlilik düzeyleri izlenerek koruma projelerinin etkinliği ölçülüyor mu?
- Koruma alanlarının genişletilmesi, eğitim programlarının uygulanması ve doğal yaşamı koruma projeleri destekleniyor mu?
- Biyoçeşitlilik koruma stratejilerinin uygulanması için zaman periyodu var mı?

Yönetimsel göstergeler, rotaya yönelik hükümet otoriteleri ve politika yapıcılarının desteği ve taahhüdünü değerlendirmektedir. Bu göstergeler, kültür rotasının hükümet politika ve stratejilerine dâhil edilmesi, geliştirme ve bakım için fon ve kaynak tahsisi, yerel toplulukların ve paydaşların karar alma süreçlerine katılımı, kültür rotası için etkili yönetim yapılarının kurulması gibi faktörleri içermektedir. Siyasi göstergeler kapsamında kültürel rota oluşturmaya yönelik karşılanması beklenen sorular şunlardır:

- Turizm rotasının, yerel, bölgesel veya ulusal hükümet politika ve stratejilerine entegre edilmesi için belirli adımlar ve hedefler belirleniyor mu?
- Turizm rotasının hükümet politika ve stratejilerine entegrasyonunun başarısını ölçmek amacıyla düzenli değerlendirmeler yapılarak bu entegrasyonun yıllık olarak değerlendiriliyor mu?
- Turizm rotasının planları ve stratejileri, hükümetin turizm politikalarına uygun olacak şekilde güncelleniyor mu?
- Turizm rotasının hükümet politika ve stratejilerine entegrasyonunun tamamlanması için zaman periyodu var mı?
- Turizm rotasının geliştirilmesi ve sürdürülebilir bir şekilde bakımı için belirli bir bütçe ve kaynak tahsisi yapılıyor mu?
- Geliştirme ve bakım projelerine tahsis edilen fonların etkinliği düzenli olarak izleniyor mu?
- Turizm rotasının geliştirilmesi ve bakımı için yerel ve ulusal kaynaklar, hibe programları ve diğer finansal araçlar kullanılarak fonlar sağlanıyor mu?
- Geliştirme ve bakım projeleri için belirlenen fon ve kaynak tahsisinin gerçekleşmesi için zaman periyodu var mı?

- Turizm rotasının geliştirilmesi, yönetimi ve sürdürülebilirliği ile ilgili karar alma süreçlerine yerel toplulukların ve paydaşların etkin katılımını sağlamak için belirli mekanizmalar ve iletişim stratejileri belirleniyor mu?
- Yerel topluluk ve paydaşların karar alma süreçlerine katılımı ölçülüyor mu?
- Yerel topluluklara ve paydaşlara düzenli toplantılar, eğitimler ve anketler aracılığıyla katılım fırsatları sunulurken etkin bir katılım sağlanıyor mu?
- Yerel toplulukların ve paydaşların karar alma süreçlerine düzenli olarak katılımını sağlamak amacıyla düzenlenen etkinlikler ve toplantılar için zaman periyodu var mı?
- Turizm rotasının etkili bir şekilde yönetilmesi için belirli yönetim yapıları, roller ve sorumluluklar belirleniyor mu?
- Yönetim yapısının etkinliği ölçülüyor mu?
- Yerel yönetim birimleri, turizm endüstrisi temsilcileri ve diğer paydaşlar arasında iş birliğini teşvik edecek stratejiler ve iletişim mekanizmaları oluşturuluyor mu?
- Etkili yönetim yapılarının kurulması ve sürekli olarak güçlendirilmesi için planlanan eğitim ve geliştirme faaliyetleri için zaman periyodu var mı?

Stratejik planlama göstergeleri, rotanın geliştirilmesi ve yönetimine dahil olan çeşitli paydaşlar arasındaki koordinasyon ve iş birliğinin seviyesini değerlendirmektedir. Bu göstergeler, rota için kapsamlı bir planın varlığı, planlama süreçlerine birden fazla paydaşın katılımı, kültürel ve turistik gelişim stratejilerinin entegrasyonu, planlama kararlarında çevresel ve sosyal etkilerin göz önünde bulundurulması, uygulama ve değerlendirme için izleme mekanizmalarının kurulması gibi faktörleri içermektedir. Stratejik planlama göstergeleri kapsamında kültürel rota oluşturmaya yönelik karşılanması beklenen sorular şunlardır:

- Turizm rotasının, yerel, bölgesel veya ulusal hükümet politika ve stratejilerine entegre edilmesi için belirli adımlar ve hedefler belirleniyor mu?
- Turizm rotasının hükümet politika ve stratejilerine entegrasyonunun başarısını ölçmek amacıyla düzenli değerlendirmeler yapılarak bu entegrasyonun yıllık olarak değerlendiriliyor mu?
- Turizm rotasının planları ve stratejileri, hükümetin turizm politikalarına uygun olacak şekilde güncelleniyor mu?
- Turizm rotasının hükümet politika ve stratejilerine entegrasyonunun tamamlanması için zaman periyodu var mı?

- Turizm rotasının geliştirilmesi ve sürdürülebilir bir şekilde bakımı için belirli bir bütçe ve kaynak tahsisi yapılıyor mu?
- Geliştirme ve bakım projelerine tahsis edilen fonların etkinliği düzenli olarak izleniyor mu?
- Turizm rotasının geliştirilmesi ve bakımı için yerel ve ulusal kaynaklar, hibe programları ve diğer finansal araçlar kullanılarak fonlar sağlanıyor mu?
- Geliştirme ve bakım projeleri için belirlenen fon ve kaynak tahsisinin gerçekleşmesi için zaman periyodu var mı?
- Turizm rotasının geliştirilmesi, yönetimi ve sürdürülebilirliği ile ilgili karar alma süreçlerine yerel toplulukların ve paydaşların etkin katılımını sağlamak için belirli mekanizmalar ve iletişim stratejileri belirleniyor mu?
- Yerel topluluk ve paydaşların karar alma süreçlerine katılımı ölçülüyor mu?
- Yerel topluluklara ve paydaşlara düzenli toplantılar, eğitimler ve anketler aracılığıyla katılım fırsatları sunularak etkin bir katılım sağlanıyor mu?
- Yerel toplulukların ve paydaşların karar alma süreçlerine düzenli olarak katılımını sağlamak amacıyla düzenlenen etkinlikler ve toplantılar için zaman periyodu var mı?
- Turizm rotasının etkili bir şekilde yönetilmesi için belirli yönetim yapıları, roller ve sorumluluklar belirleniyor mu?
- Yönetim yapısının etkinliği ölçülüyor mu?
- Yerel yönetim birimleri, turizm endüstrisi temsilcileri ve diğer paydaşlar arasında iş birliğini teşvik edecek stratejiler ve iletişim mekanizmaları oluşturuluyor mu?
- Etkili yönetim yapılarının kurulması ve sürekli olarak güçlendirilmesi için planlanan eğitim ve geliştirme faaliyetleri için zaman periyodu var mı?
- Turizm rotası için kapsamlı bir planın hazırlanması, rotanın tarihi, kültürel ve doğal zenginliklerini içeren bir belge mevcut mu?
- Planın bütünlüğü ve kapsamı, belirli ölçütlerle değerlendiriliyor mu?
- Planın hazırlanması için uzman görüşleri, yerel topluluklar ve paydaşlarla iş birliği sağlanıyor mu?
- Planın belirli bir süre içinde tamamlanması ve düzenli olarak güncellenmesi sağlanıyor mu?
- Turizm rotası planlama süreçlerine yerel topluluklar, işletmeler, sivil toplum örgütleri ve diğer paydaşların katılımını teşvik eden bir strateji belirleniyor mu?
- Planlama süreçlerine katılan paydaşların sayısı ve katılım düzeyi belirli aralıklarla ölçülüyor mu?

- Çeşitli paydaş gruplarına yönelik katılımı artırmak için çeşitli iletişim ve toplantı stratejileri geliştirilip uygulanıyor mu?
- Paydaş katılımını artırmaya yönelik stratejiler için zaman periyodu var mı?
- Kültürel ve turistik gelişim stratejilerinin, turizm rotası planlamasına aktif bir şekilde entegre edilmesi için adımlar belirleniyor mu?
- Kültürel ve turistik gelişim stratejilerinin plana ne kadar etkin bir şekilde entegre edildiği belirli ölçütlerle değerlendiriliyor mu?
- Kültürel ve turistik gelişim stratejileri, yerel kültürel değerleri korumayı ve turizm rotasını geliştirmeyi amaçlıyor mu?
- Kültürel ve turistik gelişim stratejilerinin entegrasyonu belirli bir zaman çerçevesi içinde tamamlanması ve düzenli olarak güncellenmesi sağlanıyor mu?
- Planlama kararları alınırken çevresel ve sosyal etkilerin belirli kriterlere göre değerlendirilmesi ve göz önünde bulundurulması stratejisi belirlendi mi?
- Çevresel ve sosyal etkilerin değerlendirilmesinin sonuçları belirli ölçütlerle ölçülerek, bu etkilerin izlenmesi ve düzeltilmesi sağlanıyor mu?
- Çevresel ve sosyal etkilerin değerlendirilmesi için uzman görüşleri, yerel topluluklar ve diğer paydaşların katılımı sağlanıyor mu?
- Çevresel ve sosyal etkilerin değerlendirilmesi ve bu değerlendirmenin planlama sürecine entegrasyonunun tamamlanması için zaman periyodu var mı?
- Uygulama sürecinin izlenmesi ve planın etkinliğinin değerlendirilmesi için belirli bir izleme mekanizması oluşturuldu mu?
- İzleme mekanizması sayesinde uygulama sürecinin ilerlemesi belirli ölçütlerle değerlendirilerek raporlanıyor mu?
- İzleme mekanizması, yerel yönetim birimleri, turizm endüstrisi temsilcileri ve diğer paydaşlar arasında iş birliğini teşvik etmeye yönelik mi tasarlandı?
- İzleme mekanizmasının uygulanması ve düzenli olarak güncellenmesi için zaman periyodu var mı?

Ulaşım göstergeleri, kültürel rotanın erişilebilirliğini ve bağlantısını değerlendirmede önemlidir. Bu göstergeler, rota içinde ve içine ulaşım kolaylığı, toplu taşıma seçeneklerinin bulunabilirliği, ana ulaşım noktalarına ve turistik destinasyonlara bağlantı, yaya ve bisikletçi erişimi için altyapı, sürdürülebilir ulaşım modlarının teşviki, yürüyüş ve bisiklet yollarının varlığı, bisiklet paylaşım programları veya kiralama hizmetlerinin sağlanması, yaya dostu altyapının, kaldırım ve yaya geçitlerinin bulunabilirliği, motorsuz modların toplu taşıma

sistemleriyle entegrasyonu, trafik sıkışıklığı seviyeleri, ortalama yolculuk süreleri, otopark olanaklarının bulunabilirliği, yerleşimcilerin ve ziyaretçilerin toplu taşımayı kullanımı, trafik yönetimi için akıllı teknolojilerin entegrasyonu gibi faktörleri içermektedir. Ulaşım göstergeleri kapsamında kültürel rota oluşturmaya yönelik karşılanması beklenen sorular şunlardır:

- Turizm rotası boyunca etkili bir ulaşım ağı oluşturmak, turistlerin kolayca dolaşımını sağlamak için belirli bir plan ve harita oluşturuldu mu?
- Ulaşım ağının etkinliği belirli ölçütlerle değerlendirilerek iyileştirme alanları belirlenerek düzenli olarak izleniyor mu?
- Ulaşım ağı oluşturulmasında, yerel yönetim, turizm endüstrisi temsilcileri ve diğer paydaşların iş birliği sağlanıyor mu?
- Ulaşım ağının oluşturulması ve düzenli olarak güncellenmesi için zaman periyodu var mı?
- Turizm rotası, tarihi öneme sahip ulaşım bağlantılarına sahip mi?
- Tarihi ulaşım bağlantılarının korunma ve tanıtım düzeyi belirli ölçütlerle değerlendirilerek yılda bir kez kontrol ediliyor mu?
- Tarihi ulaşım bağlantılarının korunması ve tanıtılmasında, yerel tarih ve kültür uzmanları ile iş birliği yapılıyor mu?
- Tarihi ulaşım bağlantılarının korunması, tanıtılması ve düzenli olarak güncellenmesi için zaman periyodu var mı?
- Turizm rotası üzerinde ve rotaya ulaşım sağlamak adına belirli ulaşım kolaylıkları ve bağlantılar oluşturuluyor mu?
- Ulaşım kolaylıklarının etkinliği belirli ölçütlerle değerlendirilerek düzenli olarak kontrol ediliyor mu?
- Rota üzerinde ve içinde ulaşım kolaylığı sağlamak amacıyla yerel yönetim ve turizm endüstrisi temsilcileri ile iş birliği yapılıyor mu?
- Ulaşım kolaylıklarının oluşturulması ve düzenli olarak güncellenmesi için zaman periyodu var mı?
- Turizm rotası üzerinde çeşitli toplu taşıma seçenekleri mevcut mu?
- Toplu taşıma seçeneklerinin kullanım oranı belirli ölçütlerle değerlendirilerek ve iyileştirme alanları belirlenerek izleniyor mu?
- Toplu taşıma seçeneklerinin çeşitliliğinde, yerel ulaşım hizmet sağlayıcıları ile iş birliği yapılıyor mu?

- Toplu taşıma seçeneklerinin çeşitliliğin sağlanması ve düzenli olarak güncellenmesi için zaman periyodu var mı?
- Turistik destinasyonlar ve ana ulaşım noktaları arasında etkili bağlantılar oluşturuldu mu?
- Bağlantıların etkinliği belirli ölçütlerle değerlendiriliyor mu?
- Ana ulaşım noktalarına ve turistik destinasyonlara bağlantıların sağlanmasında yerel yönetim birimleri ve turizm endüstrisi temsilcileri ile iş birliği yapılıyor mu?
- Bağlantıların iyileştirilmesi ve düzenli olarak güncellenmesi için zaman periyodu var mı?
- Yaya ve bisikletçiler için güvenli ve etkili ulaşım altyapısı oluşturuldu mu?
- Yaya ve bisikletçi altyapısının kullanım oranı belirli ölçütlerle değerlendiriliyor mu?
- Yaya ve bisikletçi altyapısının oluşturulmasında, yerel yönetim birimleri ve sivil toplum örgütleri ile iş birliği yapılıyor mu?
- Yaya ve bisikletçi altyapısının iyileştirilmesi ve düzenli olarak güncellenmesi için zaman periyodu var mı?
- Sürdürülebilir ulaşım modlarını teşvik etmek amacıyla yerel kampanya ve bilinçlendirme programları oluşturuldu mu?
- Sürdürülebilir ulaşım modlarının kullanım oranı belirli ölçütlerle değerlendiriliyor mu?
- Sürdürülebilir ulaşım modlarını teşvik etme çabalarında, yerel hükümet ve sivil toplum örgütleri ile iş birliği yapılıyor mu?
- Sürdürülebilir ulaşım modlarını teşvik etme çabalarının uygulanması için zaman periyodu var mı?
- Rota üzerinde turistlerin yürüyüş ve bisiklet yapabileceği uygun yollar oluşturuldu mu?
- Yürüyüş ve bisiklet yollarının kullanım oranı belirli ölçütlerle değerlendiriliyor mu?
- Yürüyüş ve bisiklet yollarının oluşturulmasında yerel yönetim birimleri ve sivil toplum örgütleri ile iş birliği sağlanıyor mu?
- Yürüyüş ve bisiklet yollarının iyileştirilmesi ve düzenli olarak güncellenmesi için zaman periyodu var mı?
- Rota üzerinde bisiklet paylaşım programları veya kiralama hizmetleri oluşturulmuş mu?
- Bisiklet paylaşım programlarının veya kiralama hizmetlerinin kullanım oranı belirli ölçütlerle değerlendiriliyor mu?
- Bisiklet paylaşım programlarının veya kiralama hizmetlerinin oluşturulmasında yerel işletmeler ve sivil toplum örgütleri ile iş birliği yapılıyor mu?

- Bisiklet paylaşım programlarının veya kiralama hizmetlerinin iyileştirilmesi ve düzenli olarak güncellenmesi için zaman periyodu var mı?
- Turizm rotası boyunca yaya dostu altyapı, geniş kaldırımlar ve güvenli yaya geçitleri gibi öğeler mevcut mu?
- Yaya dostu altyapının etkinliği belirli göstergelerle ölçülerek yılda bir kez değerlendirmesi yapılıyor mu?
- Kaldırımların genişletilmesi, güvenli yaya geçitlerinin oluşturulması gibi altyapı iyileştirmeleri plana dahil edildi mi?
- Altyapı iyileştirmelerinin belirli bir zaman çerçevesinde tamamlanması ve düzenli olarak bakımının yapılması için zaman periyodu var mı?
- Turizm rotası üzerinde bisiklet, elektrikli scooter ve benzeri motorsuz ulaşım modları, toplu taşıma sistemleriyle bütünleşmiş bir şekilde kullanılabilir hale getirildi mi?
- Motorsuz modların entegrasyonunun etkinliği belirli ölçütlerle değerlendirilerek bu entegrasyon yılda bir kez gözden geçiriliyor mu?
- Bisiklet park yerleri, şarj istasyonları gibi altyapı iyileştirmeleri ve entegrasyon stratejileri plana dahil edildi mi?
- Entegrasyon stratejilerinin belirli bir zaman çerçevesi içinde uygulanması ve düzenli olarak gözden geçirilmesi sağlanıyor mu?
- Turizm rotası boyunca trafik sıkışıklığı seviyeleri belirlenen standartlara uygun bir şekilde izleniyor mu?
- Trafik sıkışıklığı seviyelerinin belirli aralıklarla ölçülüyor mu?
- Trafik yönetimi stratejileri ve alternatif ulaşım modlarının teşviki, sıkışıklık seviyelerini azaltmayı sağlıyor mu?
- Trafik sıkışıklığına yönelik stratejilerin belirli bir zaman çerçevesinde uygulanması ve düzenli olarak değerlendirilmesi yapılıyor mu?
- Turizm rotası üzerindeki ortalama yolculuk süreleri belirlenen standartlara uygun bir şekilde izleniyor mu?
- Yolculuk sürelerinin belirli aralıklarla ölçülüyor mu?
- Ulaşım altyapısının geliştirilmesi ve trafik yönetimi stratejileri, ortalama yolculuk sürelerinin kısaltılmasını sağlıyor mu?
- Yolculuk sürelerine yönelik stratejilerin belirli bir zaman çerçevesinde uygulanması ve düzenli olarak değerlendirilmesi yapılıyor mu?
- Turizm rotası boyunca yeterli sayıda ve uygun konumda otopark alanları bulunuyor mu?
- Otopark alanlarının doluluk oranları belirli aralıklarla ileniyor mu?

- Yeterli otopark alanları oluşturmak ve yönetmek için altyapı iyileştirmeleri ve planlama stratejileri plana dahil edildi mi?
- Otopark olanaklarının oluşturulması ve bakımının belirli bir zaman çerçevesinde tamamlanması planlanıyor mu?
- Toplu taşıma kullanımını teşvik eden kampanyalar ve bilinçlendirme programları düzenleniyor mu?
- Toplu taşıma kullanımının artış oranları belirli aralıklarla ölçülerek, bu kullanımın düzenli olarak değerlendirilmesi sağlanıyor mu?
- Toplu taşıma erişimini artırmaya yönelik stratejiler, ulaşım altyapısı iyileştirmeleri ve bilinçlendirme kampanyaları plana dahil edildi mi?
- Toplu taşıma kullanımını teşvik eden stratejilerin belirli bir zaman çerçevesinde uygulanması ve düzenli olarak değerlendirilmesi sağlandı mı?
- Turizm rotası üzerinde trafik yönetimini iyileştirmek amacıyla akıllı teknolojiler entegre edildi mi?
- Akıllı teknolojilerin trafik yönetimine etkisinin belirli ölçütlerle ölçülmesi ve yılda bir kez değerlendirilmesi sağlanıyor mu?
- Akıllı sinyalizasyon sistemleri, trafik yönetim uygulamaları gibi teknolojik çözümler plana dahil edildi mi?
- Akıllı teknolojilerin entegrasyonunun belirli bir zaman çerçevesinde tamamlanması ve düzenli olarak değerlendirilmesi sağlanıyor mu?

Tanıtım göstergeleri, kültürel rotayla ilgili bilgilerin ve tanıtım faaliyetlerinin etkinliğini inceleyerek ziyaretçilere rotadaki tarih, kültürel önem ve cazibe noktaları hakkında bilgi veren haritalar, broşürler, işaretler, afişler gibi yazılı ve görsel yayınların varlığı ile çevrimiçi kaynakların ve sosyal medya platformlarının bulunabilirliğini değerlendirmektedir. Tanıtım göstergeleri kapsamında kültürel rota oluşturmaya yönelik karşılanması beklenen sorular şunlardır:

- Turizm rotası için özgün bir logo oluşturuldu mu?
- Logonun tanıtıma etkisini ölçmek için kullanılmak üzere ölçütler belirlendi mi?
- Logo, turizm rotasının benzersiz özelliklerini yansıtıyor mu?
- Logoya yönelik olarak ne kadarlık periyotlarda değerlendirmeler yapılıyor?
- Turizm rotası için haritalar, broşürler, işaretler, afişler gibi çeşitli yazılı ve görsel materyaller hazırlanarak dağıtımı sağlandı mı?

- Materyallerin dağıtımı ve etkisi belirli aralıklarla izlenmesi yoluyla turistlerin ve yerel halkın farkındalığı ölçülüyor mu?
- Profesyonel tasarımcılar ve yazılım uzmanları ile iş birliği yapılarak kaliteli materyaller oluşturuldu mu?
- Materyaller belirli bir tanıtım dönemi içinde mi oluşturuldu?
- Turizm rotası için resmi bir web sitesi çevrimiçi kaynaklar mevcut mu?
- Web sitesi trafiği, çevrimiçi rezervasyonlar gibi ölçütlerle çevrimiçi etkileşim izlenerek, çevrimiçi varlığın etkisi değerlendiriliyor mu?
- Web sitesi, profesyonel web tasarımcıları tarafından düzenli olarak güncelleniyor mu?
- Web sitesi belirli periyotlarda güncelleniyor mu?
- Turizm rotası, sosyal medya platformlarında aktif olarak yer alıyor mu?
- Sosyal medya etkileşimi, takipçi sayısı gibi ölçütlerle sosyal medya etkileşimi izlenerek, sosyal medyanın etkisi değerlendiriliyor mu?
- Sosyal medya yöneticileri tarafından yönetilen hesaplar, turizm rotasının özelliklerini tanıtmak ve etkileşimi artırmak amacıyla mı kullanılıyor?
- Sosyal medya hesapları düzenli olarak güncelleniyor mu?

Ürün geliştirme ve altyapı göstergeleri, ziyaretçi deneyiminin kalitesine odaklanmakta ve kültürel rotadaki tesislerin, olanakların ve altyapının bulunabilirliğini ve durumunu incelemektedir. Bu göstergeler ayrıca kültürel rota gelişimini destekleyen politika ve yasaların varlığını, altyapı ve tanıtım faaliyetleri için fon ve kaynak tahsisini ve rotaya erişim için ulaşım seçeneklerinin bulunabilirliğini içermektedir. Ürün geliştirme ve altyapı göstergeleri kapsamında kültürel rota oluşturmaya yönelik karşılanması beklenen sorular şunlardır:

- Turizm rotası üzerindeki kültürel tesisler, konaklama olanakları, restoranlar ve diğer altyapılar belirlenen standartlara uygun mu?
- Tesislerin doluluk oranları, kullanım sıklığı gibi ölçütlerle belirli aralıklarla izlenerek, turizm rotasının popülerliği değerlendiriliyor mu?
- Tesislerin ve olanakların geliştirilmesi, turizm rotasının cazibesini artırmayı sağlıyor mu?
- Tesisler ve olanaklar işletilmesi için tanımlı bir zaman periyodu var mı?
- Turizm rotasının gelişimini desteklemek amacıyla yerel ve ulusal düzeyde politika ve yasal düzenlemeler mevcut mu?

- Politika ve yasal düzenlemelerin etkinliği belirli ölçütlerle izlenerek, turizm rotasının sürdürülebilir gelişimi değerlendiriliyor mu?
- Politika ve yasal düzenlemeler, turizm rotasının çevresel ve kültürel değerlerini korumayı ve geliştirmeyi sağlıyor mu?
- Politika ve yasal düzenlemeler belirli periyotlarla güncelleniyor mu?
- Turizm rotasının altyapı geliştirmeleri ve tanıtım faaliyetleri için belli bir bütçe ayrıldı mı?
- Harcanan bütçe ve elde edilen sonuçlar belirli aralıklarla izlenerek, finansal etkinlik değerlendiriliyor mu?
- Tahsis edilen fonlar, turizm rotasının gelişimini desteklemek ve tanıtımını artırmak amacıyla mı kullanılıyor?
- Finansal kaynaklar belirli periyotlarla güncelleniyor mu?
- Turizm rotası, farklı ulaşım modlarına erişimi kolaylaştırmak amacıyla çeşitli ulaşım seçeneklerini içeriyor mu?
- Ulaşım seçeneklerinin kullanım sıklığı ve turistlerin memnuniyeti belirli aralıklarla izlenerek ulaşımın etkinliği değerlendiriliyor mu?
- Ulaşım seçeneklerinin çeşitliliği ve erişim kolaylığı, turizm rotasının çekiciliğini artırmayı sağlıyor mu?
- Ulaşım seçeneklerinin işletilmesi için tanımlı bir zaman periyodu var mı?

Kültürel koruma ve turizm göstergeleri, rotadaki tarihi siteleri, artefaktları, gelenekleri ve maddi olmayan kültürel unsurları koruma ve korumaya, sürdürülebilir turizmin olması ve alternatif turizm türlerini (ekoturizm, yaratıcı turizm, yoksul yanlısı turizm, vb.) barındırması konularına odaklanmaktadır. Kültürel koruma ve turizm göstergeleri kapsamında kültürel rota oluşturmaya yönelik karşılanması beklenen sorular şunlardır:

- Turizm rotası üzerindeki tarihi alanlar, kalıntılar, gelenekler ve kültürel unsurlar, belirli standartlara uygun olarak korunuyor mu?
- Koruma çalışmalarının etkinliği belirli ölçütlerle izlenerek, kültürel varlıkların durumu değerlendiriliyor mu?
- Koruma projelerinde uzmanlar ve yerel topluluklarla iş birliği yapılması sağlanıyor mu?
- Koruma projeleri belirli aralıklarla düzenli olarak gözden geçiriliyor mu?
- Turizm rotası, çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik ilkelerine uygun olarak yönetiliyor mu?

- Sürdürülebilirlik performansı belirli ölçütlerle izlenerek, turizm rotasının sürdürülebilirliği değerlendiriliyor mu?
- Sürdürülebilirlik stratejilerinin uygulanmasında yerel topluluklar, işletmeler ve ziyaretçilerle iş birliği yapılması sağlanıyor mu?
- Sürdürülebilirlik stratejilerinin uygulanma durumu, belirli aralıklarla değerlendiriliyor mu?
- Turizm rotası, ekoturizm, yaratıcı turizm, yoksul yanlısı turizm gibi alternatif turizm türlerine odaklanıyor mu?
- Her bir alternatif turizm türü için belirlenen kriterlere göre turist sayısı ve ilgi düzeyi belirli aralıklarla ölçülerek değerlendiriliyor mu?
- Alternatif turizm türlerine yönelik tanıtım ve etkinliklerin planlamasında yerel topluluklar, işletmeler ve sivil toplum örgütleri ile iş birliği sağlanıyor mu?
- Alternatif turizm türlerine yönelik stratejileri belirli aralıklarla düzenli olarak gözden geçiriliyor mu?

Türkiye’de kültürel rotaların belirlenmesine ilişkin bir yöntem önerisi ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma kapsamında Kocaeli’nde yapılan envanter araştırması sonucu öneri rotada yer alacak endüstri mirası unsurları olarak tespit edilen TCG Yarhisar Gemi Müzesi (1), İzmit Çuha Fabrikası (2), TCG Hızır Reis Gemi Müzesi (3), TCG Gayret Gemi Müzesi (4), İzmit Tarihi Tren İstasyonu (5), Kocaeli Kongre Merkezi (6) ve Hereke Halı ve İpekli Dokuma Fabrikası (7) *Kültürel Rotalar Planlama Rehberi*’nde yer alan göstergeler bazında ele alınmıştır. Her bir öneri endüstri mirası unsuru, kültürel rota planlamasında atılacak adımlara ilişkin bir model olması bakımından çizelgede yer alan sorulara tabi tutulmuş olup ilgili sonuçlara aşağıda yer verilmiştir.

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
Sosyal göstergeler (A)	A(1)	Topluluk katılımı* (R: Topluluk katılımı, turizm rotasının gelişimi ve sürdürülebilirliği açısından önemli bir unsurdur ve genel strateji ile uyumludur.)	S	Yerel halkın etkin katılımını sağlamak için topluluk forumları ve anketler aracılığıyla hedefler belirlendi mi?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Forumlar ve anketler aracılığıyla yerel halka konuya ilişkin bilgiler verilmesinin sağlanması							
				Yerel halkın katılımını artırmak amacıyla yılda en az üç topluluk forumu düzenlenerek, turizmle ilgili konularda açık iletişim ve bilgi paylaşımı sağlanacak.							
				Her forumda farklı konular ele alınarak, topluluk üyelerinin turizmle ilgili görüş ve önerilerini dile getirmeleri için özel oturumlar düzenlenecek.							
				Yerel halkın turizm faaliyetleri ve planlama süreci hakkındaki görüşlerini belirlemek amacı yla yılda en az iki anket düzenlenecek.							
				Ankette, turizmle ilgili önceliklerin ve endişelerin belirlenmesi için spesifik sorular sorularak, katılımcılardan geri bildirim alınacak.							
			M	Topluluk katılımını ölçmek için her ay düzenlenen toplantılar ve ankete katılım oranları artıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Her ay düzenlenen toplantılar ve ankete katılım oranlarının ölçülmesi							
				Katılım oranlarındaki değişimler düzenli olarak değerlendirilmesi							
			A	Topluluk üyelerine ulaşmak ve onların geri bildirimlerini almak için çeşitli iletişim kanalları kullanılıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yılda birkaç kez düzenlenen topluluk toplantıları ve forumları, yerel halkla yüz yüze iletişim kurmanın etkili bir yoludur. Bu etkinliklerde, turizm planlama süreci, projeler ve gelişmeler hakkında bilgi paylaşımı yapılır, katılımcılar sorularını sorabilir ve görüşlerini dile getirebilir.							
				Toplantılar ve forumlar, topluluk üyeleriyle doğrudan etkileşimde bulunarak güven oluşturma ve karşılıklı anlayışın artmasını sağlar.							
				Bir web sitesi, sosyal medya hesapları veya özel bir online forum, topluluk üyeleriyle etkileşimde bulunmak ve düzenli güncellemeler sağlamak için kullanışlıdır.							
				Anketler, tartışma grupları ve çevrimiçi geribildirim formları gibi araçlar kullanılarak topluluk üyelerinden görüş ve öneri alınabilir.							
				Bilgilendirici broşürler, afişler ve ilan panoları kullanılarak, turizm faaliyetleri, planlamaları ve gelecekteki etkinlikler hakkında bilgi sağlanabilir.							
			T	Topluluk toplantıları ve geri bildirim süreçleri belirli periyotlarla düzenleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yerel bazlı toplantılar yapılarak halkın katılımının sağlanması ve geri bildirimin değerlendirilmesi							
	A(2)	Ziyaretçi memnuniyeti (R: Ziyaretçi memnuniyeti, turizm destinasyonunun başarısı ve turizm geliri için kritik bir faktördür.)	S	Ziyaretçi memnuniyetini ölçmek için anketler aracılığıyla kriterler belirlendi mi?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Anketlerde ziyaretçilere hizmet kalitesiyle ilgili sorular sorularak, konaklama, yeme içme, rehberlik gibi turizm hizmetlerinin memnuniyet düzeyi ölçülebilir. Personel davranışları, yardımseverlik, profesyonellik gibi unsurlar da değerlendirilerek ziyaretçi memnuniyetiyle ilgili önemli kriterler belirlenebilir.							
				Ziyaretçi memnuniyetini anlamak için anketlerde yerel deneyimlere odaklanılabilir. Yerel kültür, gelenekler, doğal güzellikler ve çevresel faktörler ziyaretçilerin beklentilerini ve memnuniyetini etkileyen unsurlardır. Anketlerde, ziyaretçilerin yerel aktiviteler, festivaller, doğal alanlar gibi faktörlere verdikleri değer ölçülebilir ve bu verilerle memnuniyet kriterleri belirlenebilir.							
			M	Ziyaretçi memnuniyetini yükseltmek için her yıl gerçekleştirilen anketlerde yüzde kaçlık bir artış gözlemleniyor?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yılda en az %20'lik bir artışın sağlanması							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
			A	Hizmet kalitesini iyileştirmek için eğitim programları ve müşteri geri bildirim sistemleri gibi uygulanabilir önlemler alınıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Çalışanlara yönelik düzenlenen eğitim programları, hizmet kalitesini artırmak için etkili bir yöntemdir. Bu programlar, müşteri ilişkileri, iletişim becerileri, misafir memnuniyeti konularında eğitim içerikleri içerebilir. İyi eğitilmiş personel, ziyaretçilere daha iyi hizmet sunabilir ve olumlu bir deneyim yaşatma potansiyeline sahip olabilir.							
				Müşteri geri bildirim sistemleri, ziyaretçilerin deneyimlerini değerlendirmelerine ve düşüncelerini paylaşmalarına olanak tanır. Online anketler, değerlendirme formları veya sosyal medya üzerinden geri bildirim toplamak, hizmetin güçlü yönlerini ve iyileştirilmesi gereken alanları belirlemek adına önemlidir. Bu geri bildirimler, hızlı tepkiler verilmesini, eksikliklerin giderilmesini ve hizmetin sürekli olarak iyileştirilmesini sağlayabilir.							
			T	Ziyaretçi memnuniyetini artırmaya yönelik önlemler belirli bir zaman çerçevesinde uygulanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Aylık ve yıllık olarak ziyaretçi memnuniyetini artırmaya yönelik çalışmaların değerlendirilmesi							
	A(3)	Kültürel geleneklerin ve uygulamaların korunması* (R: Kültürel koruma, turizm rotasının benzersizliğini vurgulamak ve yerel kimliği güçlendirmek için önemlidir.)	S	Yerel kültürel geleneklerin ve uygulamaların korunması sağlanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yılda birkaç kez düzenlenen kültürel etkinlikler ve festivaller, yerel gelenekleri yaşatmanın ve topluluğun kültürel zenginliğini vurgulamanın etkili bir yoludur. Geleneksel danslar, el sanatları sergileri, yerel yemek tadımları gibi etkinlikler aracılığıyla topluluk üyeleri, ziyaretçiler ve turistlerle kültürlerini paylaşabilirler. Bu tür etkinlikler, genç nesillere kültürel mirasın aktarılmasına ve yerel halk arasında birlik ve dayanışmanın güçlenmesine katkı sağlar.							
				Yerel halka yönelik kültürel eğitim programları ve atölye çalışmaları düzenlenerek, geleneksel el sanatları, müzik, dans veya dil gibi unsurların öğretilmesi ve korunması desteklenebilir. Bu tür programlar, topluluk üyelerine kendi kültürlerini daha derinlemesine anlama ve yaşatma fırsatı sunar. Geleneksel becerilerin öğretildiği atölye çalışmaları, genç kuşakların yerel kültüre olan ilgisini artırabilir.							
				Yerel kültürel miras yerleri ve müzeler, tarihi ve geleneksel değerleri koruma açısından kritik öneme sahiptir. Bu alanlar, yerel halka ve ziyaretçilere geçmişin önemini anlatarak, kültürel mirasın önemini vurgular. Restorasyon projeleri, bu alanların sürdürülebilir bir şekilde korunmasını sağlamak adına önemli bir adımdır.							
			M	Yerel kültürel etkinliklerin sayısını artırmak ve geleneksel etkinliklere katılımı ölçmek için düzenlenen festivallerdeki katılımcı sayısı nedir?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Her düzenlenen festivalde kaç kişinin katıldığını belirlemek için kayıt sistemleri, bilet satışları veya katılım formları gibi veri toplama yöntemlerinin kullanılması							
				Farklı türdeki etkinliklerin katılımını ölçmek için festival içindeki farklı etkinlik kategorilerini ve katılım sayılarının ayırt edilmesi. Örneğin, geleneksel dans gösterileri, konserler, el sanatları sergileri gibi							
				Yerel geleneksel etkinliklerle ilgili geçmiş yıllarda gerçekleştirilen festivallerin katılımcı sayılarını yeni etkinliklere göre karşılaştırarak hangi tür etkinliklerin daha fazla ilgi çektiğinin değerlendirilmesi							
				Belirli bir süre içinde festival katılımcı sayılarındaki değişiklikleri inceleyerek, yerel kültürel etkinliklere olan ilginin artıp artmadığının değerlendirilmesi							
			A	Yerel halkın katılımını artırmak ve kültürel etkinliklere destek sağlamak için düzenli olarak yerel toplantılar düzenlenerek etkili stratejiler belirleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Belirli aralıklarla yerel toplantılar düzenleyin. Toplantıların tarihini, saatinde ve yerini önceden duyurun. Sosyal medya, yerel gazeteler veya afişler gibi çeşitli iletişim kanallarını kullanarak toplantıları tanıtın.							
				Toplantılarınızda sadece kültürel etkinlikler değil, aynı zamanda topluluk gelişimi, yerel sorunlar, projeler ve fikir alışverişi gibi çeşitli konuları da ele alın.							
				Toplantılara katılımı artırmak için etkili iletişim stratejileri kullanın. Elektronik postalar, sosyal medya, yerel basın ve duyuru panoları gibi çeşitli iletişim kanallarını kullanarak topluluk üyelerine ulaşın. Ayrıca, katılımcılardan gelen geri bildirimlere açık olun ve bu geri bildirimleri değerlendirin.							

Çizelge 4.41. (devam) Kültürel rota planlama rehberi (Tez kapsamında üretilmiştir)

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesifik (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
				Yerel kuruluşlar, dernekler, okullar ve diğer topluluk grupları ile iş birliği yaparak daha geniş bir kitleye ulaşın. Ortak projeler ve etkinlikler düzenleyin.							
				Farklı yaş gruplarına ve ilgi alanlarına hitap eden çeşitli etkinlikler ve katılım yöntemleri kullanın. Örneğin, atölyeler, sergiler, seminerler gibi etkinlikler düzenleyerek farklı beklentilere yanıt verin.							
				Toplantılarda somut adımlar ve eylem planları belirleyin. Topluluk üyeleriyle birlikte projeler geliştirin ve bu projeleri hayata geçirme süreçlerine dahil edin.							
			T	Belirli kültürel etkinliklerin düzenlenmesi ve geleneklerin korunması için yıllık hedefler belirleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Belirli kültürel etkinlikleri tanımlayın ve hangi tür etkinliklerin düzenleneceğine dair bir plan oluşturun. Örneğin, geleneksel festivaller, konserler, el sanatları atölyeleri gibi etkinlikleri içerebilirsiniz.							
				Hangi kitleye yönelik olduğunuza karar verin. Belirli bir yaş aralığı, belirli bir etnik grup veya yerel topluluk gibi hedef kitlenizi belirleyin.							
				Etkinliklerin finansmanı için bir bütçe oluşturun. Sponsorluk, bağışlar veya bilet satışları gibi finansal hedefler belirleyerek etkinlikleri sürdürülebilir kılın.							
				Etkinliklere katılım hedefleri belirleyin. Bu hedefleri gerçekleştirmek için tanıtım stratejileri geliştirin. Sosyal medya, yerel basın, afişler gibi çeşitli kanalları kullanarak etkinlikleri tanıttın.							
				Geleneksel aktiviteler ve ritüeller üzerine odaklanarak, bu gelenekleri gelecek nesillere aktarmak için özel projeler geliştirin. Örneğin, yaşlı üyelerden geleneksel hikayeleri kaydedip paylaşmak veya el sanatları atölyeleri düzenlemek gibi.							
				Her etkinlik sonrasında başarıları ve iyileştirilebilecek alanları değerlendirin. Katılım oranları, geri bildirimler ve finansal başarılar gibi faktörleri içeren bir raporlama sistemi oluşturun.							
				Hedeflerinizi düzenli olarak izleyin ve ihtiyaçlar doğrultusunda ayarlamalar yapın. Değişen koşullara ve topluluk beklentilerine uyum sağlayarak stratejilerinizi güncel tutun.							
			S	Kapsayıcı turizm politikaları oluşturmak ve uygulamak için belirli önlemler ve politikalar belirlendi mi?	x	x	x	x	x	x	x
	A(4)	Kapsayıcılık* (R: Kapsayıcı turizm, topluluklar arası anlayışı artırarak sürdürülebilir turizmi desteklemektedir.)	Öneriler	Yerel toplulukları sürece dahil etmek ve turizm politikalarını birlikte oluşturmak için düzenli topluluk toplantıları ve danışma süreçleri düzenlemek.							
				Turizm sektöründeki çalışanlar, yerel halk ve turistler için kültürler arası eğitim programları düzenlemek. Bu programlar, kültürel çeşitliliğe saygıyı artırabilir ve olumsuz etkileri en aza indirebilir.							
				Turizm ürünlerini ve deneyimleri çeşitlendirmek. Farklı ilgi alanlarına, yaş gruplarına ve kültürlere hitap eden çeşitli turistik aktiviteleri teşvik etmek.							
				Turistik mekanlarda ve hizmetlerde inklüzyonu artırmak için erişilebilirlik standartlarına uymak. Engelli turistlere yönelik düzenlemeler ve erişilebilir turizm stratejileri geliştirmek.							
				Yerel girişimcilere destek sağlamak için finansal kaynaklar, eğitim programları ve iş geliştirme projeleri oluşturmak. Bu, yerel ekonominin güçlenmesine ve turizmin topluluk üzerinde olumlu etkilere sahip olmasına yardımcı olabilir.							
				Turistik alanlardaki kültürel mirası ve çevreyi korumak için sürdürülebilir turizm politikaları benimsemek. Bu, gelecek nesillere bırakılacak sağlam ve çeşitli bir turizm çevresi oluşturabilir.							
				Turist profillerini çeşitlendirmek ve her kesimden insanları hedefleyerek yerel ekonomiye daha fazla katkı sağlamak. Çeşitli pazarlama stratejileri ve tanıtım kampanyaları kullanmak.							
				Politikaların etkilerini düzenli olarak izlemek ve değerlendirmek. Turizmin sosyal ve ekonomik etkilerini ölçmek ve gerektiğinde politikaları yenilemek.							
				Turistik destinasyonları pazarlarken, kültürel çeşitlilik, sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik ilkelerini vurgulayan duyarlı turizm pazarlama stratejileri geliştirmek.							
			M	Turizm rotasında farklı kültürlerden gelen ziyaretçi sayısının artışı ölçülüyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Artış oranının yılda en az %15 ve üzerinde olması							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
			A	Kapsayıcı turizm için eğitim programları ve yerel toplulukların bilinçlendirilmesi sağlanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Turizm sektöründe çalışanlara, kültürel çeşitlilik, hoşgörü ve kültürler arası iletişim konularında eğitim vermek. Turizm çalışanlarının çeşitli kültürleri anlamaları ve saygı göstermeleri, kapsayıcı bir ortam yaratmada önemlidir.							
				Yerel turizm işletmelerine ve girişimcilere, kapsayıcı turizm ilkelerini benimsemeleri için destek sağlamak. Bu destek, eğitim programları, danışmanlık hizmetleri ve finansal kaynaklar içerebilir.							
				Yerel topluluklara yönelik geniş kapsamlı eğitim programları düzenlemek. Bu programlar, turizmin potansiyel etkilerini anlamak, yerel kültürleri korumak ve sürdürülebilir turizme nasıl katkıda bulunacaklarını öğrenmek amacıyla olabilir.							
				Yerel topluluklara, turistlerle etkileşimde kültürler arası iletişim becerileri kazandırmaya yönelik eğitimler vermek. Turistlerle sağlıklı ve olumlu iletişim kurmak, kapsayıcı bir turizm deneyimi için önemlidir.							
				Turistlere yönelik bilinçlendirme kampanyaları düzenlemek. Turistlere, ziyaret ettikleri yerlerdeki kültürel normlara saygı gösterme, çevre koruma ve yerel ekonomiye katkıda bulunma konularında bilgi vermek.							
				Sosyal medya ve internet üzerinden kapsayıcı turizm değerlerini ve yerel kültürleri tanıtmak. Bu, potansiyel ziyaretçilere ve turistlere yerel toplulukların kültürel zenginliklerini daha iyi anlamaları için bir fırsat sunabilir.							
				Yerel yönetimler ve turizm otoriteleri tarafından kapsayıcı turizmi destekleyen politikaların oluşturulması ve uygulanması.							
			T	Kapsayıcı turizm politikalarının uygulanması ve sonuçlarının ölçülmesi için belirli bir zaman çerçevesi belirlendi mi?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Kapsayıcı turizm politikalarının başarıyla uygulanması için kısa, orta ve uzun vadeli hedefler belirleyin. Bu hedefler, belirli bir süre içinde ulaşılmak istenen konuları kapsamalıdır.							
				Politikaların etkilerini izlemek ve değerlendirmek için ölçülebilir göstergeler belirleyin. Bu göstergeler, turist sayısı, yerel ekonomiye katkı, kültürel etkileşim, istihdam yaratma gibi faktörleri içerebilir.							
				Politikaların uygulanması ve etkileri hakkında belirli zaman dilimlerine dayalı raporlama mekanizmaları oluşturun. Örneğin, yıllık raporlar, belirli etkinlik dönemleri veya projelerin tamamlanmasını takiben ara raporlar gibi.							
				Politikaların uygulanmasına ve etkilerine yönelik geri bildirimleri toplamak için yerel toplulukları sürece dahil edin. Topluluk geri bildirimleri, politikaların yerel düzeyde nasıl algılandığını ve yaşandığını anlamaya yardımcı olabilir.							
				Turist memnuniyetini ve yerel toplulukların görüşlerini anlamak için düzenli olarak anketler ve araştırmalar yapın. Bu, politikaların turist deneyimleri ve yerel topluluklar üzerindeki etkileri hakkında önemli veriler sağlar.							
				Politikaların uygulanmasını değerlendirdikten sonra, başarıları kutlamak ve gerekirse politikaları güncellemek için bir mekanizma oluşturun. Bu sürekli iyileştirme, politikaların topluluk ve turizm sektörü için en etkili şekilde çalışmasını sağlar.							
				Politika uygulamaları ve sonuçları hakkında topluluğu ve paydaşları düzenli olarak bilgilendirin. Şeffaflık, politikaların başarılarını kutlamak ve zorlukları açıkça ele almak için önemlidir							
	A(5)	Sosyal uyum	S	Yerel topluluklar ve ziyaretçiler arasında etkileşimi artırmak için belirli etkinlikler ve programlar düzenleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
		Öneriler	Yerel festivaller, kültürel etkinlikler ve geleneksel kutlamalar, ziyaretçilere yerel kültürü tanıtmak ve toplulukla etkileşimde bulunma fırsatı sunar.								
			Yerel el sanatları atölyeleri ve gösteriler düzenlemek, ziyaretçilere yerel el sanatları öğrenme ve deneyimleme şansı verirken, yerel sanatçıların da desteklenmesine katkı sağlar.								
			Rehber eşliğinde düzenlenen kültür turları ve geziler, ziyaretçilere yerel tarih, mimari ve gelenekleri anlama şansı tanır.								
			Yerel yemeklerin tanıtıldığı gastronomik etkinlikler düzenlemek, ziyaretçilere yerel mutfağı keşfetme fırsatı sunar ve aynı zamanda yerel restoranları destekler.								
			Ziyaretçilere, yerel topluluk projelerine katılma fırsatı sunan çeşitli sosyal sorumluluk projeleri ve gönüllü çalışmalar düzenlemek.								

Çizelge 4.41. (devam) Kültürel rota planlama rehberi (Tez kapsamında üretilmiştir)

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesifik (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
				Yerel sanat galerileri ve müzelerde düzenlenen kültür ve sanat sergileri, ziyaretçilere yerel sanatçıların eserlerini görmeleri ve anlamaları için bir platform sunar.							
				Yerel pazarlar düzenlemek veya ziyaretçilere yerel el yapımı ürünleri satan dükkanları tanıtmak, yerel ekonomiyi destekler ve ziyaretçilere otantik alışveriş deneyimi sunar.							
				Ziyaretçilere yönelik kültürler arası eğitim programları düzenlemek, yerel normları ve değerleri anlamalarına yardımcı olabilir.							
				Yerel halkın rehberlik yaptığı ve ziyaretçilere kendi bakış açılarından şehirlerini veya köylerini anlatan tur programları düzenlemek.							
			M	Yerel halkın turistlere olan olumlu bakış açısını ölçmek için anketler düzenleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yıllık en az %20 artış sağlanmalı.							
			A	Sosyal uyumu artırmak için düzenlenen etkinliklere yerel halkın daha fazla katılımını sağlamak amacıyla bilinçlendirme programları uygulanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Düzenlenen etkinliklere katılımı artırmak için yerel toplulukla düzenli olarak toplantılar düzenlemek ve onların görüşlerini almak. Bu, topluluk üyelerinin etkinliklere olan ilgilerini anlamasına yardımcı olabilir.							
				Yerel halka yönelik bilgilendirme kampanyaları düzenlemek. Etkinliklerin ne zaman, nerede ve nasıl gerçekleşeceği konusunda şeffaf bir iletişim sağlamak.							
				Yerel halka etkinliklere katılmanın önemi ve etkinliklerin nasıl daha etkili bir şekilde düzenlenebileceği konusunda eğitim ve atölye çalışmaları düzenlemek.							
				Yerel medya ve iletişim kanalları aracılığıyla bilgilendirme yapmak. Yerel gazeteler, radyo istasyonları, yerel televizyon kanalları ve sosyal medya gibi platformları kullanarak etkinlikleri tanıtmak.							
				Yerel halka, etkinliklerin planlanması ve düzenlenmesi konusunda gönüllü olma fırsatları sunmak. Bu, topluluğun etkinliklere daha fazla sahiplenmesini sağlayabilir.							
				Etkinliklere katılımı teşvik etmek için yerel halka özel indirimler, avantajlar veya özel teşvikler sunmak. Bu, katılımı artırmak için etkili bir yöntem olabilir.							
				Yerel halkın etkinliklere katılımını anlamak için anketler düzenlemek ve düzenli geri bildirim toplamak. Bu, etkinliklerin iyileştirilmesi için önemli veri sağlar.							
				Yerel kültür ve sosyal yaşamla uyumlu etkinlikler düzenlemek. Bu tür etkinlikler, yerel halkın ilgisini çekerek katılımı artırabilir.							
			T	Belirli bir zaman çerçevesinde sosyal uyumu artırmak için planlanan etkinlikler ve programlar düzenleniyor mu?							
			Öneriler	Sosyal uyumu artırmak için belirli ve ölçülebilir hedefler belirleme. Örneğin, belirli bir toplulukta daha fazla sosyal etkileşim, dayanışma veya çeşitlilik oluşturma hedefleri belirlenebilir.							
				Topluluk ihtiyaçları ve güçlü yönleri üzerine bir analiz yapma. Topluluk içindeki potansiyel etkileşim noktalarını ve güçlü sosyal bağları belirleme.							
				Belirlenen hedeflere ulaşmak için özel olarak tasarlanmış etkinlikler ve programlar geliştirme. Bu programlar, topluluğun ihtiyaçlarına ve kültürel özelliklerine uygun olmalıdır.							
				Topluluk üyelerini sürece dahil etme ve onların görüşlerini alarak programları şekillendirme. Topluluk katılımı, etkinliklerin daha etkili ve kapsayıcı olmasını sağlar.							
				Programlar hakkında yerel medya, sosyal medya ve diğer iletişim kanalları aracılığıyla topluluk üyelerine duyuru yapma. Bu, etkinliklere katılımı artırabilir.							
				Topluluk üyelerine sosyal uyumun önemi, çeşitlilik, hoşgörü ve dayanışma konularında eğitim ve bilinçlendirme programları düzenleme.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesifik (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
Ekonomik göstergeler (B)	B(1)	Turizm faaliyetlerinden elde edilen gelir* (R: Turizm gelirlerinin artırılması, yerel ekonomiyi canlandırarak sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamaktadır.)		Sosyal uyumu desteklemek amacıyla farklı yaş grupları, kültürler, ilgi alanları gibi çeşitli kesimleri hedefleyen etkinlikler düzenleme.							
				Belirlenen hedeflere ne kadar yaklaşıldığını değerlendirmek için ölçülebilir göstergeler kullanma. Bu, programların başarılarını ve geliştirilmesi gereken alanları belirleme açısından önemlidir.							
				Programlar sona erdikten sonra topluluktan geri bildirim almak ve gelecekteki etkinlikleri geliştirmek için öneriler toplamak.							
			S	Turizm faaliyetlerinden elde edilen geliri artırmak için belirli turistik ürün ve hizmetlerin geliştirilmesine yönelik stratejiler belirlendi mi?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yerel kültür, doğa, gastronomi gibi destinasyonun özgün özelliklerini vurgulayan yeni turistik deneyimlerin geliştirilmesi. Örneğin, yerel festivaller, gastronomi turları, doğa aktiviteleri gibi.							
				Doğal ve kültürel mirası koruyarak aynı zamanda turizme açık hale getiren projelerin geliştirilmesi. Sürdürülebilir turizm anlayışını benimseyen bu projeler, uzun vadeli gelir sağlama potansiyeline sahiptir.							
				Yerel üreticilerin ürünlerini sergileyebileceği ve satış yapabileceği pazarların kurulması. Bu, yerel ekonomiyi desteklerken turistlere de antak alışveriş deneyimi sunabilir.							
				Dijital platformlar aracılığıyla destinasyonun tanıtımını yapmak ve turistlere özel teklifler sunmak. Dijital pazarlama stratejileri ile destinasyonun görünürlüğünü artırmak.							
				Yeni konaklama birimleri, oteller, pansiyonlar, konuk evleri gibi turistlere çeşitli seçenekler sunan tesislerin geliştirilmesi. Aynı zamanda ulaşım olanaklarının iyileştirilmesi.							
				Turistlere yerel kültür, tarih ve doğa hakkında bilgi verecek nitelikli turist rehberlerinin eğitimi ve desteklenmesi.							
				Turist çekmek ve yerel ekonomiye katkıda bulunmak amacıyla çeşitli festivaller, konserler ve etkinliklerin düzenlenmesi.							
			M	Belirli turistik aktivitelerle ilişkilendirilerek planlanan turizm gelirlerinde artış sağlanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yıllık artışı %25 veya üzerinde olmalı.							
			A	Yeni turistik ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi ve pazarlanması için yerel işletmelerin ve turizm endüstrisinin kapasitesini artırmak amacıyla eğitim programları düzenleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yerel işletmelerin hedef kitlelerine nasıl etkili bir şekilde ulaşabilecekleri, dijital pazarlama stratejileri, rezervasyon sistemleri kullanımı gibi konulara odaklanabilir.							
				Turistlerle etkileşimde nasıl daha iyi hizmet sunulabileceği, misafir memnuniyetini artırmak için gereken beceriler, müşteri ilişkileri yönetimi.							
				Turistlerin farklı kültürlerden gelmesi durumunda nasıl etkili iletişim kurulacağı, kültürler arası duyarlılık, kapsayıcı turizm ilkeleri.							
				Doğal ve kültürel kaynakların sürdürülebilir bir şekilde nasıl kullanılacağı, çevre dostu uygulamalar, yerel ekonomiye olan katkı.							
				Yerel işletmelerin etkili bir şekilde yönetilmesi, finans yönetimi, iş planlaması ve stratejik yönetim.							
				Yenilikçi teknolojilerin turizm sektöründe nasıl kullanılabileceği, rezervasyon sistemleri, mobil uygulamalar, sanal turlar gibi konular.							
				Yerel kültür, el sanatları, gastronomi gibi özgün ürün ve deneyimlerin nasıl geliştirileceği, turistik ürün çeşitlendirmesi.							
				Turizm sektöründe güvenlik önlemleri, kriz durumlarına hazırlıklı olma, müşteri güvenliği.							
			T	Turizm gelirlerinin artışı hedefleyen stratejilerinin uygulanması için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	İlk olarak, kısa vadeli (genellikle 1-2 yıl) hedefler belirlenir. Bu hedefler, genellikle daha hızlı ve ölçülebilir sonuçlar elde etmeyi amaçlar.							
				Kısa vadeli hedeflerin ötesinde, orta ve uzun vadeli hedefler belirlenir. Bu hedefler, genellikle 3-5 yıl veya daha uzun bir süreyi kapsar ve daha stratejik değişiklikleri içerebilir.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabılır) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
	B(2)	İş yaratma ve istihdam fırsatları (R: İş yaratma ve istihdam fırsatları, yerel halkın ekonomik refahını artırarak toplulukların sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır.)		Belirlenen hedeflere ulaşmak için stratejilerin planlanması. Bu stratejiler, turizm çeşitlendirmesi, pazarlama kampanyaları, altyapı geliştirme gibi konuları içerebilir.							
				Planlanan stratejilerin uygulanmaya başlandığı aşama. Bu aşamada, destinasyon yöneticileri, yerel işletmeler ve diğer paydaşlar bir araya gelerek stratejileri hayata geçirir.							
				Uygulama sürecinde, belirlenen hedeflere ne kadar yaklaşıldığını izlemek ve değerlendirmek için ölçülebilir göstergeler kullanma. Bu süreç, stratejilerin etkinliğini değerlendirmek için önemlidir.							
				İzleme ve değerlendirme sonuçlarına dayanarak stratejileri gerektiğinde yenilemek veya ayarlamak. Bu, değişen koşullara ve hedeflere uyum sağlamak için önemlidir.							
				Destinasyon yöneticileri, işletmeler ve diğer paydaşlar arasında sürekli iletişim ve iş birliği sağlamak. Bu, stratejilerin tüm paydaşlar tarafından benimsenmesini ve etkili bir şekilde uygulanmasını destekler.							
			S	Turizm faaliyetleri ile ilişkilendirilecek belirli sektörlerde iş yaratma ve istihdam fırsatlarını artırmak için stratejiler belirlendi mi?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yerel halka, turizm sektöründe kullanılabilir beceri ve yetenekleri kazandırmak için eğitim ve mesleki gelişim programları düzenlemek. Bu, turizmle ilişkili sektörlerde nitelikli iş gücü oluşturabilir.							
				El sanatları ve yerel kültür ürünlerinin üretimini desteklemek. Bu, yerel sanatçılara ve el emeği üreticilerine istihdam sağlar ve aynı zamanda turistlere özgün ürünler sunar.							
				Restoranlar, kafeler, rehberlik hizmetleri gibi turizmle doğrudan ilişkili hizmet sektörlerinin geliştirilmesi ve desteklenmesi. Bu, turistlere daha fazla seçenek sunarken istihdam fırsatları yaratır.							
				Turizmi destekleyen altyapı projelerine yatırım yapmak. Yeni oteller, konferans merkezleri, turistik alanlarda altyapı iyileştirmeleri istihdam fırsatlarını artırabilir.							
				Kırsal alanlarda turizmi teşvik eden projelere odaklanmak. Örneğin, tarım turizmi, doğa yürüyüşleri, kırsal konaklama tesisleri gibi projeler yerel halka yeni iş imkanları sunar.							
				Yerel girişimcilere turizmle ilgili iş fırsatları sunan programlar oluşturmak. Bu programlar, yerel işletme sahiplerini destekleyerek yeni girişimlere olanak tanır.							
				Doğal alanların korunması ve sürdürülebilir bir şekilde turizme açılması için projeler geliştirmek. Bu, doğa rehberliği, çevre eğitimi ve doğa turizmi faaliyetleri aracılığıyla istihdam yaratılmasına katkıda bulunabilir.							
				Destinasyonun turizm sezonunu çeşitlendirmek ve yıl boyu turizm faaliyetlerini desteklemek. Bu, sürekli bir istihdam sağlayabilir.							
			M	Turizm ile ilgili sektörlerdeki istihdamında artış sağlanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yıllık artış oranı %15 veya üzerinde olması							
			A	İstihdam fırsatlarını artırmak için yerel eğitim programları ve mesleki beceri geliştirme projeleri uygulanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yerel halka turizm ve otelcilik sektörlerinde çalışma becerileri kazandırmak için eğitim programları düzenleme. Bu programlar, resepsiyon görevlisi, aşçı, servis personeli gibi çeşitli pozisyonlarda istihdam edilecek kişileri yetiştirmeyi amaçlar.							
				Turizmle ilgili mesleki becerileri geliştirmek amacıyla özel kurslar düzenleme. Örneğin, tur rehberliği, dil becerileri, müşteri ilişkileri yönetimi gibi konularda eğitimler verilebilir.							
				Turistik destinasyonlarda çalışacak personelin yabancı dil becerilerini geliştirmek için dil kursları düzenleme. Bu, turistlerle etkileşimi artırabilir ve daha geniş bir pazar için nitelikli personel yetiştirebilir.							
				Yerel girişimcilere turizmle ilgili iş fırsatları yaratmak ve kendi işlerini kurmak için eğitim verme. Özellikle el sanatları, yöresel lezzetler veya turistik hizmetler konusunda girişimciliği teşvik etmek önemlidir.							
				Turizm sektöründe teknolojinin etkili bir şekilde kullanılması için eğitim programları düzenleme. Rezervasyon sistemleri, dijital pazarlama stratejileri, online rezervasyon yönetimi gibi konularda eğitimler sağlanabilir.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabılır) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
				Turizm sektöründe sürdürülebilirlik prensipleri konusunda eğitimler düzenleme, çevreye duyarlı turizmi destekleyen personel yetiştirmeye yardımcı olabilir.							
				Kariyer yolculuğunu planlamak isteyen yerel halka yönelik kariyer gelişim atölyeleri düzenleme. CV hazırlama, mülakat teknikleri, kariyer planlama gibi konularda eğitimler sunabilir.							
				Yerel gençlere turizm sektöründe deneyim kazanma fırsatı sunan staj programları oluşturmak, genç neslin sektöre dahil olmasını ve yeteneklerini geliştirmesini sağlar.							
			T	İş yaratma ve istihdam fırsatlarını artırmak amacıyla belirlenen stratejilerinin uygulanması için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	İlk olarak, iş yaratma ve istihdam fırsatlarını artırmaya yönelik kısa vadeli hedefler belirlenir. Bu hedefler genellikle 1 ila 2 yıl içinde gerçekleştirilebilecek ölçülebilir ve spesifik başarılar olabilir.							
				Hedeflere ulaşmak için gerekli stratejilerin belirlenmesi ve bu stratejilerin nasıl uygulanacağını içeren bir proje planının oluşturulması.							
				Projelerin maliyetlerinin ve kaynak ihtiyaçlarının belirlenmesi. Bu, bütçe tahsisini, finansmanı ve projelerin sürdürülebilirliğini değerlendirmeyi içerir.							
				Proje planına dayalı olarak stratejilerin uygulanmaya başlandığı aşama. İş yaratma faaliyetleri, eğitim programları, altyapı projeleri gibi planlanan adımlar bu aşamada hayata geçirilir.							
				Uygulama sürecinde, belirlenen hedeflere ulaşıp ulaşılmadığını izleme ve değerlendirme. Bu süreç, projelerin etkinliğini değerlendirmek ve gerektiğinde stratejileri yenilemek için önemlidir.							
				İzleme ve değerlendirme sonuçlarına dayanarak stratejileri gerektiğinde yenilemek veya ayarlamak. Bu, değişen koşullara ve hedeflere uyum sağlamak için önemlidir.							
				Proje paydaşları arasında sürekli iletişim ve iş birliği sağlamak. Bu, stratejilerin tüm paydaşlar tarafından benimsenmesini ve etkili bir şekilde uygulanmasını destekler.							
				Stratejilerin sadece kısa vadeli değil, aynı zamanda orta ve uzun vadeli etkilerini düşünme. Uygulamaların sürdürülebilirliğini sağlamak ve uzun vadeli istihdam fırsatları oluşturmak önemlidir.							
	B(3)	Yerel işletmelere ve endüstrilere katkı* (R: Yerel işletmelere ve endüstrilere katkı, yerel ekonominin çeşitlenmesini sağlayarak sürdürülebilir kalkınmaya destek sağlamaktadır.)	S	Yerel işletmelerin ve endüstrilerin turizm faaliyetleri ile daha etkin bir şekilde entegre olmasını sağlamak için stratejiler belirlendi mi?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yerel işletmelerin, turistlere yönelik özgün ürünler ve hizmetler geliştirmeleri teşvik edilmesi, yerel kültürü yansıtan el sanatları, geleneksel yemekler, turistik turlar gibi özellikli ürün ve hizmetlerin yaratılmasına olanak tanır.							
				Yerel işletmelere yönelik turizm eğitim programları düzenlenir ve turizm sektörü temsilcileri ile yerel işletmeler arasında iş birliği teşvik edilmesi, işletmelerin turizm taleplerine daha iyi yanıt verebilmelerini sağlar.							
				Konaklama, yeme-içme, rehberlik gibi turizmle direkt ilişkili sektörlerle iş birlikleri güçlendirilir. Örneğin, yerel restoranlarla anlaşmalar yaparak konuklara özel indirimler veya özel paketler sunulabilir.							
				Yerel üreticilere yönelik turizm pazarları ve etkinlikler düzenlenir. Bu, yerel ürünlerin tanıtımını artırır ve turistlerle doğrudan etkileşim sağlar.							
				Yerel işletmelere turizm sektörü için uygun standartlara ulaşmaları için destek sağlanır. Kalite standartlarına uygun olan işletmeler, daha fazla turist çekebilir ve müşteri memnuniyetini artırabilir.							
				Yerel işletmelerin dijital pazarlama stratejileri oluşturması ve online rezervasyon sistemleri kullanması teşvik edilir. Bu, işletmelerin internet üzerinden daha fazla görünürlük kazanmalarını ve rezervasyon alabilmelerini sağlar.							
				Yerel ekonominin turizmle olan bağımlılığını azaltmak için turizm çeşitlendirmesi stratejileri uygulanır. Farklı turizm segmentlerine yönelik çeşitli ürünler ve hizmetler geliştirilir.							
				Yerel işletmelerin turistlere yönelik ihtiyaçları daha iyi anlamalarını sağlamak amacıyla turizm taleplerini anlatan seminerler ve etkinlikler düzenlenir.							
			M	Yerel işletmelerin turizm faaliyetlerine olan katılım sayısında artış gözlemleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt							
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7	
		Öneriler	Öneriler	Yıllık artışı %20 veya üzerinde olmalı.								
			A	Yerel işletmelerin kapasitesini artırmak ve turizm faaliyetlerine daha fazla katılımını sağlamak amacıyla eğitim ve destek programları uygulanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x	
			Öneriler	Yerel işletmelere turizm sektöründe etkin bir şekilde yönetim yapabilmeleri için eğitimler sunulur. Bu, işletme sahiplerinin turistik taleplere uygun bir şekilde hizmet vermelerine yardımcı olur.								
				İşletmelere pazarlama ve satış stratejileri konusunda eğitimler verilir. Dijital pazarlama, online rezervasyon sistemleri kullanımı gibi konularda bilgi sağlanır.								
				Personelin turistlerle etkileşimi, misafir memnuniyeti ve kaliteli hizmet sunma konusunda eğitimler düzenlenir.								
				İşletmelerin sürdürülebilir turizm ilkelerini benimsemeleri için eğitimler verilir. Doğa ve çevre dostu uygulamalar konusunda farkındalık oluşturulur.								
				Yerel işletmelerin iş planlaması, bütçeleme ve finans yönetimi konularında bilgi sahibi olmalarını sağlayacak eğitim programları düzenlenir.								
				İşletmelere turizmde teknolojinin etkili kullanımı konusunda eğitimler verilir. Online rezervasyon sistemleri, sosyal medya yönetimi gibi konulara odaklanılır.								
				İşletmelere turizm sertifikaları ve kalite standartlarına ulaşmaları için destek sağlanır. Bu, işletmelerin güvenilirliklerini ve kalitelerini artırabilir.								
				Yenilikçi iş modelleri geliştirmeye yönelik eğitim ve destek programları uygulanır. Yeni ürünler, deneyimler ve hizmetlerin geliştirilmesi teşvik edilir.								
			T	Yerel işletmelere ve endüstrilere katkı sağlama amacıyla belirlenen stratejilerinin uygulanması için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x	
		Öneriler	Öneriler	İlk olarak, stratejilerin belirli bir süre içinde ulaşması gereken kısa vadeli hedefler belirlenir. Bu hedefler genellikle 1 ila 2 yıl içinde gerçekleştirilebilecek ölçülebilir ve spesifik başarıları içerir.								
				Belirlenen hedeflere ulaşmak için stratejilerin planlanması ve uygulama sürecine geçilir. Bu aşamada, projelerin başlangıç ve bitiş tarihleri, sorumluluk alanları ve kaynak tahsisleri belirlenir.								
				Uygulama sürecinde, stratejilerin izlenmesi ve değerlendirilmesi başlar. Bu, belirlenen hedeflere ne kadar yaklaşıldığını değerlendirmek ve stratejilerin etkinliğini ölçmek için kullanılır.								
				Belirli aralıklarla, genellikle kısa vadeli hedeflerin tamamlanma durumlarına göre, stratejilerin ara değerlendirmeleri yapılır. Bu, gerektiğinde stratejilerde değişiklik yapma veya ayarlama ihtiyacını belirlemeye yardımcı olur.								
				Kısa vadeli hedeflere ulaşıldığında veya belirli bir zaman çerçevesi geçildiğinde, stratejilerin orta vadeli ve uzun vadeli hedeflere nasıl katkı sağlayabileceği değerlendirilir. Bu aşamada, stratejilerin daha uzun vadeli sürdürülebilirlik için nasıl şekilleneceği belirlenir.								
				İzleme ve değerlendirme sonuçlarına dayanarak stratejileri gerektiğinde yenilemek veya ayarlamak. Bu, değişen koşullara ve hedeflere uyum sağlamak için önemlidir.								
				Stratejilerin uygulanmasında yer alan paydaşlar arasında sürekli iletişim ve iş birliği sağlamak. Bu, stratejilerin tüm paydaşlar tarafından benimsenmesini ve etkili bir şekilde uygulanmasını destekler.								

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesifik (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabılır) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
	B(4)	Çevre topluluklarda genel ekonomik büyüme ve gelişme (R: Ekonomik büyüme, toplumların genel refahını artırarak sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamaktadır.)	S	Turizm faaliyetleri ile toplumlar arasında ekonomik büyümeyi artırmak için belirli sektörler ve projeler belirlendi mi?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yerel tarım ürünleri ve el sanatları gibi yerel ürünlerin turistlere pazarlanması. Bu, turistlerin yöresel ürünleri satın alması ve böylece tarım sektörüne ekonomik katkı sağlaması anlamına gelir.							
				Turistik rekreasyon ve doğa sporları için altyapı projelerinin geliştirilmesi. Yürüyüş parkurları, bisiklet yolları, kamp alanları gibi turistlere doğa ile etkileşim imkânı sunan projeler, turizm gelirini artırabilir.							
				Tarihi ve kültürel mirasın turizme açılması ve bu alanlarda turistlere yönelik rehberlik hizmetleri sunulması. Bu proje, kültürel mirasın korunmasına katkı sağlayarak aynı zamanda turizm gelirlerini artırabilir.							
				Turizmle ilgili eğitim ve yenilikçilik merkezlerinin oluşturulması. Bu merkezler, yerel halka turizm sektöründeki becerileri artırmak için eğitim fırsatları sunabilir ve turizmle ilgili yenilikçi projelerin geliştirilmesine öncülük edebilir.							
				Sağlık ve spa turizmini desteklemek amacıyla sağlık tesislerinin ve spa merkezlerinin geliştirilmesi. Termal sular, spa tesisleri gibi doğal kaynakların turistlere sunulması, sağlık turizminin büyümesine katkı sağlayabilir.							
			M	Ekonomik büyümenin ölçülerek turizme bağlı sektörlerdeki katkısında artış gözlemleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yıllık artışı %15 veya üzerinde olmalı.							
			A	Ekonomik büyümeyi desteklemek için yerel girişimcilerin ve işletmelerin kapasitesini artırmak amacıyla eğitim programları düzenleniyor mu?							
			Öneriler	Yerel girişimcilere iş kurma süreçleri, iş planı oluşturma, pazarlama stratejileri ve finans yönetimi gibi konularda temel girişimcilik eğitimleri sağlanabilir. Bu, yeni işletme sahiplerinin işlerini daha etkin bir şekilde yönetmelerine yardımcı olabilir.							
				İşletmelere dijital pazarlama stratejileri, sosyal medya yönetimi, online satış ve e-ticaret konularında eğitimler düzenlenerek dijital dünyada daha etkili bir varlık oluşturmalarına yardımcı olunabilir.							
				İşletme sahiplerine yenilikçi düşünce ve iş geliştirme konularında eğitimler sunulabilir. Bu eğitimler, yerel işletmelerin rekabet avantajlarını artırmalarına ve yeni fırsatları değerlendirmelerine yardımcı olabilir.							
				İşletmelerin sürdürülebilirlik ilkelerini benimsemeleri için eğitimler düzenlenebilir. Bu, çevre dostu uygulamaların yaygınlaştırılması ve toplumlar arasında sosyal sorumluluk bilincinin artırılmasına katkı sağlayabilir.							
				Yerel işletmelere yönelik pazar araştırması, müşteri ihtiyaçlarını anlama ve müşteri ilişkilerini yönetme konularında eğitimler düzenlenerek işletmelerin hedef kitleleriyle daha etkili iletişim kurmalarına yardımcı olunabilir.							
			T	Ekonomik büyümeyi desteklemek amacıyla belirlenen stratejilerinin uygulanması için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	İlk aşamada, ekonomik büyümeyi desteklemek amacıyla belirlenen kısa vadeli hedeflere yönelik stratejiler belirlenir. Bu hedefler genellikle 1 ila 2 yıl içinde gerçekleştirilebilecek somut ve ölçülebilir başarıları içerir.							
				Belirlenen stratejilerin uygulanması için proje tabanlı bir plan oluşturulur. Her strateji, başlangıç ve bitiş tarihleri, sorumluluk alanları ve bütçe tahsisleri gibi detayları içeren bir uygulama planına sahip olmalıdır.							
				Stratejilerin uygulanması sırasında düzenli olarak izleme ve değerlendirme süreçleri uygulanır. Bu süreçler, stratejilerin hedeflere ulaşıp ulaşmadığını değerlendirir ve gerekirse ayarlamalar yapılmasını sağlar.							
				Belirli aralıklarla, genellikle kısa vadeli hedeflerin tamamlanma durumlarına göre, stratejilerin ara değerlendirmeleri yapılır. Bu, gerektiğinde stratejilerde değişiklik yapma veya ayarlama ihtiyacını belirlemeye yardımcı olur.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesifik (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
				Kısa vadeli hedeflere odaklanmanın yanı sıra, stratejilerin uzun vadeli sürdürülebilirlik için nasıl şekillendirileceği de düşünülür. Ekonomik büyümeyi destekleyen stratejilerin uzun vadeli etkilerini değerlendirmek ve sürdürülebilir bir kalkınma sağlamak önemlidir.							
	C(1)	Doğal kaynakların korunması* (R: Doğal kaynakların korunması, turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliği açısından kritiktir.)	S	Turizm faaliyetleri sırasında doğal kaynakların korunması için belirli önlemler ve politikalar belirlendi mi?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Turistlere ve yerel halka çevresel eğitim ve bilinçlendirme programları düzenlemek. Bu programlar, doğal kaynakların önemi, korunması gerekliliği ve turistlerin çevresel sorumlulukları konusunda farkındalık yaratmayı amaçlar.							
				Turizm faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelerde koruma alanları oluşturmak ve sürdürülebilir turizm politikaları geliştirmek. Bu politikalar, turizmin çevresel etkilerini izlemek, sınırlamak ve yönetmek için gerekli önlemleri içerir.							
				Turizm projeleri için çevresel değerlendirme süreçleri ve izin prosedürleri oluşturmak. Bu süreçler, yeni turizm tesislerinin kurulması veya mevcut tesislerin genişletilmesi öncesinde çevresel etkilerin değerlendirilmesini içerir.							
				Turizm faaliyetlerinin doğal habitatlara ve biyoçeşitliliğe olan etkilerini sınırlamak için koruma önlemleri almak. Örneğin, özel koruma alanları, yaban hayatı koruma projeleri ve habitat restorasyon çalışmaları.							
				Turizm tesislerinde sıfır atık politikaları ve geri dönüşüm programları uygulamak. Bu, atık üretimini azaltmak, geri dönüşümü teşvik etmek ve çevre dostu uygulamaları desteklemek amacıyla yapılır.							
			M	Doğal kaynak kullanımının azaltılması ve koruma projelerinin başarısı ölçülüyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Proje öncesinde ve proje sonrasında doğal kaynak kullanımını gösteren istatistiklerin karşılaştırılması. Bu, su tüketimi, enerji kullanımı, orman alanlarının durumu gibi göstergeleri içerebilir.							
				Çevresel etkileri izlemek ve değerlendirmek için düzenli raporlar oluşturmak. Bu raporlar, projenin çevresel performansını belirlemek ve varsa olumsuz etkileri ele almak için kullanılır.							
				Koruma projelerinin biyoçeşitliliğe olan etkilerini izlemek ve belirli bir bölgedeki flora ve fauna üzerindeki değişiklikleri değerlendirmek. Bu, ekosistem sağlığının ve biyoçeşitliliğin korunup korunmadığını anlamak için önemlidir.							
				Sıfır atık politikaları ve geri dönüşüm programları uygulayan projelerde, atık miktarı ve geri dönüşüm oranlarını izlemek. Bu, atık yönetimi konusundaki başarıyı değerlendirmek için kullanılır.							
				Yerel toplulukların projelere katılımı ve memnuniyeti. Bu, projelerin topluluklar üzerindeki etkilerini ve kabul görme düzeyini anlamak için önemlidir.							
				Ulusal veya uluslararası sürdürülebilirlik standartlarına uygunluk. Projelerin bu standartlara ne kadar uyduğunu değerlendirmek amacıyla sürdürülebilirlik sertifikaları alınabilir.							
				Projelerin ekonomik katkıları ve getirileri üzerindeki etkileri izlemek. Ekonomik sürdürülebilirlik göstergeleri, projelerin yerel ekonomilere olan katkılarını ölçmek için kullanılır.							
			A	Doğal kaynakları korumak için çeşitli projelerin uygulanması ve turist eğitim programlarının hayata geçirilmesi amacıyla kaynaklar tahsis ediliyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Turizm destinasyonlarındaki doğal alanların korunması ve sürdürülebilir turizm uygulamalarının hayata geçirilmesi amacıyla özel projelere kaynak tahsis edilir. Bu projeler, doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasını teşvik eder ve turizm faaliyetlerinin çevresel etkilerini azaltmayı hedefler.							
				Turistlere yönelik çevresel eğitim programlarının oluşturulması ve yürütülmesi için bütçe ayrılması. Bu programlar, turistlerin doğal çevreye duyarlı davranışlar geliştirmelerini ve çevre koruma konusunda bilinçlenmelerini sağlar.							
				Yerel rehberlerin eğitilmesi ve yerel toplulukların doğal kaynak koruma konusunda bilinçlendirilmesi için kaynak tahsisi. Bu, turistlerle etkileşimde bulunan rehberlerin doğa koruma ilkelerini benimsemelerini ve turistlere bu konuda rehberlik etmelerini sağlar.							
				Turizm destinasyonlarındaki altyapının sürdürülebilirliğini sağlamak için yatırımlar yapmak. Bu, çevre dostu enerji sistemleri, su tasarrufu sağlayan tesisler, atık yönetimi sistemleri gibi sürdürülebilir altyapı projelerini içerir.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabılır) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
				Turizm projeleri için çevre etki değerlendirmesi (ÇED) süreçlerini ve izin süreçlerini finanse etmek. Bu, doğal kaynakların korunmasına odaklanan ve çevresel etkileri en aza indirmeyi amaçlayan projelerin daha etkin bir şekilde uygulanmasına katkı sağlar.							
			T	Doğal kaynakları korumak amacıyla belirlenen stratejilerinin uygulanması için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	İlk aşamada, doğal kaynakları korumak için belirlenen stratejilerin kısa vadeli hedefleri ve eylem planları belirlenir. Bu hedefler genellikle bir yıl veya daha kısa bir süre içinde başarılabilecek ölçülebilir ve somut adımları içerir.							
				Belirlenen stratejilerin orta vadeli projeler ve uygulama planları ile desteklenmesi. Bu, genellikle 2 ila 5 yıl arasında değişen bir süre zarfında projelerin uygulanmasını ve ilerlemenin izlenmesini içerir.							
				Stratejilerin uygulanması sırasında belirli ara değerlendirme dönemlerinin belirlenmesi. Bu dönemler, projelerin başarısını değerlendirmek, uygulama sürecinde karşılaşılan zorlukları ele almak ve stratejilerde gerekirse revizyonlar yapmak için kullanılır.							
				Doğal kaynak koruma stratejilerinin uzun vadeli sürdürülebilirlik hedefleri ile uyumlu olması. Bu, genellikle 5 yıl veya daha uzun bir süre içinde belirlenen daha geniş ve stratejik hedeflere odaklanmayı içerir.							
				Stratejilerin uygulanmasının sosyal ve ekonomik etkilerini değerlendirmek için belirli zaman aralıklarında sosyal ve ekonomik göstergelerin izlenmesi. Bu, projelerin yerel topluluklara olan etkilerini değerlendirmek ve stratejilerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ne kadar katkı sağladığını belirlemek amacıyla yapılır.							
			S	Turizm faaliyetleri sırasında kullanılan enerji, su ve diğer kaynakların belirli bir azaltma hedefi var mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Turizm tesislerinde enerji verimliliğini artırmak amacıyla belirli bir yıl içinde enerji tüketimini belirli bir yüzde oranında azaltma hedefleri. Bu, enerji tasarruflu aydınlatma, enerji sınıflandırılmış ekipmanların kullanımı ve yenilenebilir enerji kaynaklarının entegrasyonu gibi önlemleri içerebilir.							
				Turizm tesislerinde su tasarrufunu teşvik etmek için belirli bir dönem içinde su tüketimini belirli bir yüzde oranında azaltma hedefleri. Bu hedefler, suyun daha etkili kullanımını sağlamak için su tasarruflu teknolojilerin uygulanmasını içerebilir.							
				Atık üretimini azaltmak ve geri dönüşüm oranlarını artırmak amacıyla belirli bir zaman diliminde atık miktarını belirli bir yüzde oranında azaltma hedefleri. Bu, atık yönetimi stratejilerinin gözden geçirilmesi ve geri dönüşüme yönelik farkındalığı artırmayı içerebilir.							
				Turizm faaliyetlerinin karbon ayak izini azaltmak amacıyla belirli bir zaman diliminde karbon salınımını belirli bir yüzde oranında azaltma hedefleri. Bu hedefler, enerji kullanımının yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş ve enerji yoğun işlemlerin optimize edilmesi gibi önlemleri içerebilir.							
				Turizm tesislerinin belirli çevresel sertifikalara (örneğin, LEED, Green Key) uygunluğunu sağlama hedefleri. Bu sertifikalar, enerji, su ve kaynak kullanımı konularında belirli standartlara ve sürdürülebilirlik kriterlerine uyan tesisleri onurlandırır ve teşvik eder.							
			M	Kaynak tüketimini azaltmaya yönelik alınan önlemlerin etkinliği izleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yıllık artış oranı %15 veya altında olmalı.							
			A	Enerji verimliliği ve sürdürülebilir kaynak kullanımını teşvik eden politikalar ve projeler uygulanıyor mu?							
			Öneriler	Birçok ülke, enerji verimliliğini artırmak amacıyla hükümet destekli teşvik programları uygulamaktadır. Bu programlar, enerji verimli teknolojilere geçiş yapmayı teşvik eden mali destek, vergi avantajları veya düşük faizli krediler gibi çeşitli teşvikleri içerebilir.							
				Birçok ülkede yeşil bina standartları ve sertifikasyon programları, enerji verimliliği ve sürdürülebilir yapı malzemelerinin kullanımını teşvik etmektedir. LEED (Leadership in Energy and Environmental Design) gibi sertifikasyonlar, binaların çevresel performansını değerlendirir ve teşvik eder.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
				Yenilenebilir enerji projeleri, sürdürülebilir enerji kaynaklarının kullanımı artırmak ve karbon ayak izini azaltmak amacıyla uygulanmaktadır. Bu projeler rüzgâr enerjisi, güneş enerjisi, hidroelektrik gibi yenilenebilir enerji kaynaklarını içerebilir.							
				Ulaşım sektöründe enerji tasarrufu sağlamak amacıyla çeşitli politikalar ve projeler uygulanmaktadır. Toplu taşıma teşvikleri, elektrikli araçlara yönelik teşvikler, bisiklet yolları gibi önlemler, enerji verimliliğini artırmayı hedefler.							
				Sanayi sektöründe enerji verimliliğini artırmak için özel endüstriyel enerji verimliliği programları uygulanmaktadır. Bu programlar, enerji verimliliği konusunda danışmanlık, eğitim, mali teşvikler ve teknik destek gibi kaynakları içerebilir.							
				T Kaynak tüketimini azaltma stratejilerinin belirlenen stratejilerinin uygulanması için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	İlk aşamada, kaynak tüketimini azaltma stratejilerinin kısa vadeli hedefleri ve eylem planları belirlenir. Bu, genellikle bir yıl veya daha kısa bir süre içinde ölçülebilir ve somut adımları içeren hedeflerin belirlenmesini içerir.							
				Belirlenen stratejilerin orta vadeli projeler ve uygulama planları ile desteklenmesi. Bu, genellikle 2 ila 5 yıl arasında değişen bir süre zarfında projelerin uygulanmasını ve ilerlemenin izlenmesini içerir.							
				Stratejilerin uygulanması sırasında belirli ara değerlendirme dönemlerinin belirlenmesi. Bu dönemler, projelerin başarısını değerlendirmek, uygulama sürecinde karşılaşılan zorlukları ele almak ve stratejilerde gerekirse revizyonlar yapmak için kullanılır.							
				Kaynak tüketimini azaltma stratejilerinin uzun vadeli sürdürülebilirlik hedefleri ile uyumlu olması. Bu, genellikle 5 yıl veya daha uzun bir süre içinde belirlenen daha geniş ve stratejik hedeflere odaklanmayı içerir.							
				Stratejilerin uygulanması sırasında düzenli izleme ve raporlama döngülerinin belirlenmesi. Bu, stratejilerin etkinliğini ölçmek, ilerlemeyi izlemek ve paydaşlara düzenli olarak bilgi sağlamak için belirli zaman aralıklarıyla gerçekleşir.							
			S	Turizm faaliyetleri sırasında ortaya çıkan karbon emisyonlarının belirli bir dönem içinde hesaplanması ve azaltma hedeflerine ilişkin çalışmalar yapılıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
	C(3)	Karbon ayak izinin hesaplanması (R: Karbon ayak izinin azaltılması, iklim değişikliğiyle mücadelede bir katkı sağlamaktadır.)	Öneriler	Turizm destinasyonları ve işletmeler, ulaşım, konaklama ve diğer faaliyetler sırasında ortaya çıkan karbon emisyonlarını azaltmaya yönelik projeler geliştirmektedir. Örneğin, elektrikli araçlar kullanımını teşvik etme, yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş ve enerji verimliliği önlemleri gibi karbonsuzlaştırma projeleri uygulanmaktadır.							
				Turizm destinasyonları, karbon ayak izini azaltma hedefleri belirleyen ve bunlara ulaşmak için stratejiler oluşturan karbonsuz turizm planları geliştirmektedir. Bu stratejiler genellikle ulaşım, enerji kullanımı, atık yönetimi ve su tüketimi gibi alanlarda sürdürülebilirlik hedeflerini içerir.							
				Turizm işletmeleri, turizm faaliyetleri sırasında ortaya çıkan karbon emisyonlarını doğru bir şekilde hesaplamak ve izlemek için karbon hesaplama araçları ve standartları kullanmaktadır. Bu araçlar, işletmelerin karbon performansını değerlendirmelerine ve iyileştirmeler yapmalarına yardımcı olur.							
				Turistik destinasyonlar, sürdürülebilir ulaşım politikaları geliştirir ve uygular. Toplu taşıma teşvikleri, bisiklet yolları, yaya dostu bölgeler ve düşük karbonlu ulaşım seçeneklerinin teşvik edilmesi gibi önlemler, turistlerin ve yerel halkın karbon emisyonlarını azaltmalarını hedefler.							
				Turizm tesisleri, yeşil enerji kaynaklarına geçiş yaparak ve enerji verimliliğini artırarak karbon emisyonlarını azaltmaya odaklanır. Güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi ve hidroelektrik gibi yenilenebilir enerji projeleri, turistik tesislerin enerji kaynaklarını sürdürülebilir hale getirmeyi amaçlar.							
			M	Karbon ayak izindeki azalma oranı ölçülüyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yıllık %20'nin altında olmalı.							
			A	Sürdürülebilir ulaşım modlarının teşvik edilmesi, enerji verimliliği önlemleri ve karbon salımını azaltan projeler uygulanıyor mu?							
			Öneriler	Toplu taşıma araçlarını teşvik etmek amacıyla yapılan çalışmalar. İndirimli biletler, genişletilmiş hat ağları, hızlı ve etkili toplu taşıma sistemleri gibi önlemler, bireyleri özel araç kullanımından vazgeçmeye teşvik eder ve karbon salımını azaltır.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt										
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabılır) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7				
				Şehirlerde bisiklet kullanımını teşvik etmek için altyapı iyileştirmeleri. Bisiklet yolları, bisiklet park istasyonları ve bisiklet paylaşım sistemleri, sürdürülebilir ulaşım modlarına geçişi kolaylaştırır ve karbon emisyonlarını düşürür.											
				Yaya dostu bölgelerin oluşturulması. Araç trafiğinin sınırlı olduğu, yayaların rahatça dolaşabileceği ve alışveriş yapabileceği bölgeler, karbon salımlını azaltarak şehir içi sürdürülebilir ulaşımı teşvik eder.											
				Elektrikli araç kullanımını teşvik etmek için mali destekler, vergi avantajları ve şarj istasyonlarının yaygınlaştırılması gibi önlemler. Elektrikli araçlar, karbon salımlını azaltmanın yanı sıra enerji verimliliğini artırarak sürdürülebilir ulaşımı destekler.											
				Akıllı ulaşım sistemleri ile trafik yönetimi ve ulaşım planlamasının iyileştirilmesi. Bu sistemler, trafik akışını optimize ederek enerji verimliliğini artırır ve karbon salımlını azaltır. Ayrıca, gerçek zamanlı bilgi paylaşımı ile sürdürülebilir ulaşım modlarının tercih edilmesini teşvik eder.											
			T	Karbon ayak izi azaltma stratejilerinin uygulanması için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x	x			
			Öneriler	İlk aşamada, karbon ayak izi azaltma stratejilerinin kısa vadeli hedefleri ve eylem planları belirlenir. Bu, genellikle bir yıl veya daha kısa bir süre içinde ölçülebilir ve somut adımları içeren hedeflerin belirlenmesini içerir.											
				Belirlenen stratejilerin orta vadeli projeler ve uygulama planları ile desteklenmesi. Bu, genellikle 2 ila 5 yıl arasında değişen bir süre zarfında projelerin uygulanmasını ve ilerlemenin izlenmesini içerir.											
				Stratejilerin uygulanması sırasında yıllık izleme ve değerlendirme döngülerinin belirlenmesi. Bu döngüler, belirlenen hedeflere ulaşıp ulaşılmadığını değerlendirmek, stratejilerde revizyonlar yapmak ve başarıları kutlamak için kullanılır.											
				Karbon ayak izini azaltma stratejilerinin uzun vadeli sürdürülebilirlik hedefleri ile uyumlu olması. Bu, genellikle 5 yıl veya daha uzun bir süre içinde belirlenen daha geniş ve stratejik hedeflere odaklanmayı içerir.											
				Stratejilerin uygulanması sırasında düzenli izleme ve raporlama döngülerinin belirlenmesi. Bu, stratejilerin etkinliğini ölçmek, ilerlemeyi izlemek ve paydaşlara düzenli olarak bilgi sağlamak için belirli zaman aralıklarıyla gerçekleşir.											
			S	Turizm faaliyetleri sonucu oluşan atıkların sınıflandırılması, geri dönüşüm ve atık azaltma hedefleri belirleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x	x			
		Atık yönetimi (R: Atık yönetimi, çevresel kirliliğin azaltılmasına ve doğal kaynakların korunmasına katkı sağlamaktadır.)	Öneriler	Turistik bölgeler ve tesisler, atık sınıflandırma istasyonları kurarak, ziyaretçilere atıkları doğru bir şekilde sınıflandırmaları için bilgi ve altyapı sağlar. Bu, geri dönüşüme uygun malzemelerin ayrılmasını ve genel atık miktarının azaltılmasını amaçlar.											
				Turizm işletmeleri, geri dönüşüme uygun atıkları toplamak ve işlemek üzere özel geri dönüşüm programları oluşturabilir. Bu programlar, kağıt, plastik, cam ve metal gibi malzemelerin geri dönüşümünü teşvik eder.											
				Turistik tesisler, geri dönüşümlü malzemeleri kullanarak atık miktarını azaltabilir. Örneğin, geri dönüştürülmüş kağıt ürünleri, geri dönüştürülmüş mobilya veya geri dönüştürülmüş inşaat malzemeleri kullanımı.											
				Turistik destinasyonlar, ziyaretçilere ve yerel topluluğa yönelik atık azaltma eğitimleri düzenleyebilir. Bu eğitimler, atıkların nasıl azaltılacağı, geri dönüştürülebilecek malzemelerin tanıtımı ve sürdürülebilir atık yönetimi konularını içerebilir.											
				Turizm işletmeleri ve destinasyonlar, belirli bir zaman çerçevesinde atık azaltma hedefleri belirler ve bu hedeflere ulaşmak için ilerlemeyi düzenli olarak izler. Bu süreç, atık yönetimi stratejilerinin etkinliğini değerlendirmek ve iyileştirmek için kullanılır.											
			M	Atık azalma oranı ölçülüyor mu?	x	x	x	x	x	x	x	x	x		
			Öneriler	Yıllık azalma oranı %20'nin altında olmalı.											
			A	Geri dönüşüm altyapısının geliştirilmesi ve atık azaltmaya yönelik eğitim programları uygulanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x	x	x		
			Öneriler	Turistik bölgelerde ve tesislerde, geri dönüşüm konteynerleri ve istasyonları kurularak ziyaretçilere atıkları doğru bir şekilde sınıflandırmaları için kolaylık sağlanır. Bu, geri dönüşüme uygun malzemelerin ayrılmasını kolaylaştırır.											
				Turistik destinasyonlar, yerel geri dönüşüm tesisleri ve şirketleri ile iş birlikleri kurabilir. Bu iş birlikleri, geri dönüşüm altyapısını güçlendirmeye yönelik projelerin geliştirilmesini ve geri dönüştürülebilir malzemelerin etkili bir şekilde işlenmesini sağlar.											

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabılır) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
				Turistik işletmeler ve destinasyonlar, ziyaretçilere ve yerel topluluğa yönelik geri dönüşüm eğitim programları düzenleyebilir. Bu programlar, atıkların nasıl sınıflandırılacağı, geri dönüşüme uygun malzemelerin tanıtımı ve atık azaltma stratejilerini içerebilir.							
				Plastik ve metal gibi malzemelerin kullanımı, atık miktarını azaltmanın yanı sıra geri dönüşüm endüstrisini destekler.							
				Turistik bölgelerde bilgilendirme panoları ve afişler aracılığıyla atık azaltma ve geri dönüşüm konularında bilgi verilebilir. Ziyaretçilere hangi malzemelerin geri dönüştürülebileceği ve nasıl sınıflandırılacağı hakkında bilgiler sunularak farkındalık artırılır.							
			T	Atık yönetimi stratejilerinin uygulanması için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	İlk aşamada, atık yönetimi stratejilerinin kısa vadeli hedefleri belirlenir. Bu hedefler genellikle bir yıl veya daha kısa bir süre içinde ölçülebilir ve somut adımları içeren atık azaltma hedeflerini içerir.							
				Belirlenen atık yönetimi stratejilerinin orta vadeli projeler ve uygulama planları ile desteklenmesi. Bu projeler genellikle 2 ila 5 yıl arasında değişen bir süre zarfında hayata geçirilir ve atık yönetiminde iyileştirmeler sağlar.							
				Stratejilerin uygulanması sırasında yıllık izleme ve değerlendirme döngülerinin belirlenmesi. Bu döngüler, belirlenen atık azaltma hedeflerine ulaşıp ulaşılmadığını değerlendirmek, stratejilerde revizyonlar yapmak ve başarıları kutlamak için kullanılır.							
	C(5)	Çevresel kirlilik ve bozulmanın hafifletilmesi (R: Çevresel kirliliğin azaltılması, doğal ekosistemlerin korunmasına ve toplum sağlığının iyileştirilmesine katkı sağlamaktadır.)		Atık yönetimi stratejilerinin uzun vadeli sürdürülebilirlik hedefleri ile uyumlu olması. Bu, genellikle 5 yıl veya daha uzun bir süre içinde belirlenen daha geniş ve stratejik atık azaltma hedeflerine odaklanmayı içerir.							
				Stratejilerin uygulanması sırasında düzenli izleme ve raporlama döngülerinin belirlenmesi. Bu döngüler, atık yönetimi stratejilerinin etkinliğini ölçmek, ilerlemeyi izlemek ve paydaşlara düzenli olarak bilgi sağlamak için belirli zaman aralıklarıyla gerçekleşir.							
			S	Turizm faaliyetleri sırasında oluşan çevresel kirlilik ve bozulmaya yönelik azaltma hedefi belirlendi mi?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Plastik atıkların turistik bölgelerde ve deniz kenarlarındaki alanlarda azaltılmasına yönelik hedefler belirlenir. Bu, plastik şişe kullanımının azaltılması, plastik poşetlerin sınırlandırılması ve plastik atıkların etkili bir şekilde toplanması ve geri dönüştürülmesi için çaba harcanması anlamına gelebilir.							
				Turizm tesislerinden kaynaklanan atık suların arıtılması ve denizlere veya su kaynaklarına zarar veren atıkların kontrol altına alınması için belirli hedefler belirlenir. Su kirliliğinin azaltılması amacıyla sürdürülebilir atık su yönetimi uygulamaları benimsenir.							
				Turistik destinasyonlardaki doğal alanların korunması ve bozulmuş alanların restorasyonuna yönelik hedefler belirlenir. Bu, özellikle hassas ekosistemlerde, koruma altındaki alanlarda ve deniz ekosistemlerinde çevresel bozulmanın önlenmesini ve doğal yaşamın korunmasını içerir.							
				Turistik tesislerde enerji verimliliği önlemleri ve sürdürülebilir enerji kaynaklarının kullanımına yönelik hedefler belirlenir. Bu, enerji tüketimini azaltmayı, yenilenebilir enerji kaynaklarına geçişi teşvik etmeyi ve çevresel etkileri minimize etmeyi amaçlar.							
				Turistik alanlarda yerel biyoçeşitliliği koruma ve destekleme hedefleri belirlenir. Bu, endemik bitki ve hayvan türlerinin korunması, biyoçeşitlilik kayıplarının önlenmesi ve ekosistemlerin sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesini içerir.							
			M	Çevresel kirlilik seviyesinin azaltma miktarı ölçülüyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yıllık azalma oranı %15 veya üzerinde olmalı.							
			A	Çevre dostu uygulamaların teşvik edilmesi, atık yönetimi ve koruma projeleri uygulanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Turistik tesisler, çevre dostu uygulamaları teşvik etmek için çeşitli çevresel sertifikalara başvurabilir veya çevre dostu etiketleme programlarına katılabilir. Bu programlar, tesislerin çevre dostu standartlara uygunluğunu belgeleyerek turistlere güvenilir ve sürdürülebilir bir konaklama deneyimi sunmalarını sağlar.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabılır) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
				Turistik destinasyonlar ve tesisler, atık yönetimi ve geri dönüşüm projelerini hayata geçirerek atık miktarını azaltmaya ve geri dönüştürülebilir malzemeleri değerlendirmeye yönelik çabalarını artırabilir. Bu projeler, atık sınıflandırma, geri dönüşüm konteynerleri ve geri dönüşüm tesislerinin kurulması gibi faaliyetleri içerebilir.							
				Turistik destinasyonlar, çevresel koruma ve doğal alanların restorasyonunu amaçlayan projeleri destekleyebilir. Bu, hassas ekosistemlerin korunması, ormanların yeniden ağaçlandırılması ve ekosistem hizmetlerinin sürdürülebilir kullanımını içerir.							
				Turizm işletmeleri, su tasarrufunu teşvik eden uygulamalar ve su kaynaklarının korunmasına yönelik projeleri hayata geçirebilir. Bu, yağmur suyu hasadı, suyun geri dönüştürülmesi ve yerel su kaynaklarının temizlenmesi gibi önlemleri içerebilir.							
				Turistik tesisler, enerji verimliliği önlemlerini benimsemek ve yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş yapmak amacıyla projeleri destekleyebilir. Bu projeler, enerji tüketimini izleme, enerji tasarruflu aydınlatma ve yenilenebilir enerji sistemlerinin kurulumu gibi uygulamaları içerebilir.							
			T	Çevresel kirlilik azaltma stratejilerinin uygulanması için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	İlk aşamada, çevresel kirlilik azaltma stratejilerinin kısa vadeli hedefleri belirlenir. Bu hedefler genellikle bir yıl veya daha kısa bir süre içinde uygulanabilir ve ölçülebilir sonuçları içerir. Örneğin, belirli bir turistik bölgede kullanılan tek kullanımlık plastik ürünlerin azaltılması gibi.							
				Stratejilerin uygulanması sırasında yıllık izleme ve değerlendirme döngüleri belirlenir. Bu döngüler, belirlenen çevresel kirlilik azaltma hedeflerine ulaşıp ulaşılmadığını değerlendirmek ve stratejilerde gerekirse revizyonlar yapmak için kullanılır.							
				Belirlenen çevresel kirlilik azaltma stratejileri genellikle orta vadeli projelerle desteklenir. Bu projeler, belirli bir destinasyonda su kirliliği, hava kirliliği veya diğer çevresel sorunlara yönelik kontrol önlemlerini içerebilir. Bu projeler genellikle 2 ila 5 yıl arasında değişen bir süre içinde hayata geçirilir.							
				Çevresel kirlilik azaltma stratejileri, uzun vadeli sürdürülebilirlik hedefleri ile uyumlu olacak şekilde planlanır. Bu hedefler genellikle 5 yıl veya daha uzun bir süre içinde belirlenir ve çevresel kirliliği önleme, kontrol etme ve sürdürülebilir çözümlerle yönetme odaklıdır.							
		Çevre dostu uygulamaların teşvik edilmesi (R: Çevre dostu uygulamaların teşviki, sürdürülebilir turizmi desteklemektedir.)	Öneriler	Çevresel kirlilik azaltma stratejileri uygulanırken düzenli izleme ve raporlama döngüleri belirlenir. Bu döngüler, çevresel etkilerin izlenmesi, topluluk ve paydaşlarla bilgi paylaşımı ve stratejilerin etkinliğini değerlendirme amacıyla kullanılır.							
				S	Çevre dostu uygulamaların teşvik edilmesi için belirli programlar ve ödüller belirleniyor mu?	x	x	x	x	x	x
				Turistik tesisler, çevresel performanslarını belgeleyen çevre dostu sertifikalara başvurabilir veya çeşitli çevre dostu etiketleme programlarına katılabilir. Bu programlar, tesislerin sürdürülebilir uygulamalara uyumunu ve çevre dostu hedeflere ulaşmasını ölçen bir standart sağlar.							
				Yerel yönetimler veya turizm endüstrisi organizasyonları tarafından düzenlenen yeşil seyahat ödülleri, çevre dostu turizm uygulamalarını benimseyen oteller, restoranlar, tur operatörleri ve diğer turizm işletmelerini ödüllendirir. Bu ödüller, çevresel etkileri azaltan, enerji verimliliği sağlayan ve yerel toplulukları destekleyen uygulamaları teşvik eder.							
				Çeşitli çevre dostu turizm yarışmaları, turistik destinasyonları, işletmeleri ve projeleri ödüllendirir. Bu yarışmalar, inovasyon, liderlik ve sürdürülebilirlik alanlarında üstün başarı gösteren katılımcılara tanıtım ve ödüller sunarak diğerlerine ilham kaynağı olmayı amaçlar.							
				Turistik işletmeler, çevre dostu uygulamalarını belgeleyen ve ödüllendiren çeşitli iş sertifikalarına başvurabilir. Bu sertifikalar, işletmelerin çevre dostu politikalarını ve uygulamalarını kanıtlar ve müşterilere güvenilir ve çevre dostu bir deneyim sunmada yardımcı olur.							
				Bazı yerel yönetimler veya çevre odaklı kuruluşlar, yeşil inovasyonu desteklemek amacıyla turizm işletmelerine finansal destek sağlayan fonlar oluşturabilir. Bu fonlar, çevre dostu projelerin gerçekleştirilmesine ve sürdürülebilir turizm uygulamalarının geliştirilmesine katkıda bulunmayı amaçlar.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt							
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabılır) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7	
			M	Çevre dostu uygulamalara katılım oranı ölçülüyor mu?	x	x	x	x	x	x	x	
			Öneriler	Yıllık %20'lik bir artış sağlanmalı.								
			A	Çevre dostu sertifikasyon programlarının desteklenmesi ve işletmelerin bu programlara katılımını artırmak amacıyla eğitimler düzenleniyor mu?								
			Öneriler	İşletmelere, sürdürülebilir turizm kavramları, çevresel etki değerlendirmesi ve sertifikasyon programları hakkında geniş kapsamlı eğitimler sunulabilir. Bu eğitimler, işletmelerin çevre dostu uygulamalara geçiş yapmalarına ve sertifikasyon süreçlerini anlamalarına yardımcı olur.								
				İşletmelerin çevre dostu sertifikasyon programlarına katılımını teşvik etmek için seminerler ve çalıştaylar düzenlenebilir. Bu etkinlikler, işletmelerin sertifikasyon gereksinimlerini anlamalarını, sorularını sormalarını ve deneyim paylaşımı yapmalarını sağlar.								
				Sertifikasyon süreçlerini karmaşık bulan işletmelere yönelik danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sunulabilir. Bu hizmetler, işletmelerin sertifikasyon gereksinimlerini karşılamalarına ve uygulamalarını iyileştirmelerine yardımcı olur.								
				Çeşitli konuları kapsayan sürdürülebilir işletme eğitim modülleri geliştirilebilir. Bu modüller, enerji verimliliği, atık yönetimi, doğal kaynak koruma ve yerel topluluklara katılım gibi konuları içerebilir.								
				Başarılı çevre dostu işletmelerin deneyimlerinin paylaşıldığı etkinlikler düzenlenebilir. Bu, diğer işletmelerin bu başarı hikayelerinden ilham almasını sağlar ve çevre dostu sertifikasyon programlarına olan katılımlarını artırabilir.								
			T	Çevre dostu uygulama teşvik programlarının uygulanması için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x	
			Öneriler	Teşvik programlarının bazıları, kısa vadeli kampanya veya hedeflere dayanabilir. Örneğin, belirli bir dönemde (örneğin, bir turizm sezonu) içinde işletmelerin belirli çevre dostu uygulamalara geçiş yapmalarını veya belirli bir sertifikasyon programına katılmalarını teşvik edebilir. Bu kısa vadeli hedefler genellikle birkaç hafta veya aylık bir süre içinde değerlendirilir.								
				Bazı programlar, işletmelerin çevresel performanslarını yıllık olarak değerlendirmeyi amaçlar. Bu değerlendirmeler, işletmelerin belirli çevre dostu uygulamalara uyumunu ve başarılarını ölçer. Yıllık bir döngü içinde düzenlenen bu değerlendirmeler, teşvik programlarının uzun vadeli etkilerini gözlemlemeyi sağlar.								
				Teşvik programları, uzun vadeli sürdürülebilirlik hedefleri belirleyebilir. Bu hedefler genellikle birkaç yıl içinde belirlenir ve çevre dostu uygulamaların daha kalıcı ve yaygın bir şekilde benimsenmesini hedefler. Örneğin, belirli bir bölgedeki tüm turistik işletmelerin belirli bir sertifikaya sahip olma hedefi gibi.								
				Programlar, belirli bir zaman çizelgesinde işletmelerden periyodik olarak çevresel performanslarını izlemelerini ve raporlamalarını isteyebilir. Bu periyodik döngüler, işletmelerin çevresel uygulamalarını sürekli olarak değerlendirmelerine ve geliştirmelerine olanak tanır.								
				Programlar, düzenli olarak çevre dostu uygulamaları teşvik eden kampanya ve etkinlikleri planlayabilir. Örneğin, her yıl belirli bir dönemde "Çevre Haftası" gibi etkinlikler düzenleyerek işletmeleri ve toplulukları çevre dostu davranışlara teşvik edebilirler.								
				S	Biyçeşitliliğin korunması için önlemler alınıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
	C(7)	Biyçeşitliliğin korunması* (R: Biyçeşitliliğin korunması, ekosistem denge ve sağlığını sürdürmek için kritiktir.)	Öneriler	Korunan alanlar, biyçeşitliliği desteklemenin önemli bir yolu olarak kabul edilir. Milli parklar, doğa rezervleri ve diğer korunan alanlar, endemik türleri ve ekosistemleri koruyarak biyçeşitliliğin sürdürülmesine katkıda bulunur. Bu alanların etkili bir şekilde yönetilmesi, ekosistemlerin ve türlerin doğal davranışlarını devam ettirmelerine olanak tanır.								
				Bozulmuş veya zarar görmüş ekosistemleri restore etmek için projeler geliştirilmektedir. Bu projeler, orman ağaçlandırma, sulak alanların restore edilmesi ve ekosistemlerin eski haline getirilmesi gibi çeşitli faaliyetleri içerebilir. Ekosistem restorasyonu, biyçeşitliliği artırmak ve habitatları iyileştirmek için etkili bir stratejidir.								
				Belirli alanlarda biyçeşitliliği koruma odaklı stratejiler geliştirilmektedir. Bu stratejiler, endemik türleri, tehdit altındaki türleri ve özel ekosistemleri korumaya yönelik öncelikli alanları belirler. Bu alanlarda özel koruma tedbirleri uygulanır ve sürdürülebilir kullanım politikaları oluşturulabilir.								

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
				Yaban hayatını koruma ve izleme programları, tehdit altındaki türleri belirleme, habitat değişikliklerini izleme ve avlanma baskısını değerlendirme amacıyla kullanılır. Bu programlar, biyoçeşitliliği korumak ve türler arası etkileşimleri anlamak için önemli veriler sağlar.							
				Tarım ve ormancılık faaliyetleri biyoçeşitliliği önemli ölçüde etkileyebilir. Bu nedenle, sürdürülebilir tarım ve ormancılık uygulamaları benimsenmelidir. Bu uygulamalar, doğal yaşam alanlarının korunması, kimyasal gübre ve pestisit kullanımının azaltılması, ağaçlandırmanın düzenli olarak yapılması ve yerel bitki örtüsünün korunması gibi yöntemleri içerir.							
			M	Biyoçeşitlilik düzeyleri izlenerek koruma projelerinin etkinliği ölçülüyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Koruma projelerinin etkinliğini değerlendirmek için biyoçeşitlilik izleme ve envanterleme çalışmaları yapılmaktadır. Bu çalışmalar, belirli bir bölgedeki tür çeşitliliği, tür sayıları ve popülasyonları gibi biyoçeşitlilik göstergelerini belirlemeyi amaçlar. Zaman içinde yapılan bu izleme, projelerin biyoçeşitlilik üzerindeki etkilerini ölçmeye yardımcı olur.							
				Biyoçeşitliliği koruma projelerinin etkinliğini değerlendirmek için habitat değişikliklerini izlemek önemlidir. Habitatların restorasyonu veya iyileştirilmesi çabaları, belirli türlerin habitatlarını nasıl etkilediğini değerlendirmek amacıyla izlenir. Bu, belirli türlerin popülasyonlarının nasıl değiştiğini ve projelerin habitat kalitesine olan etkilerini anlamak için kullanılır.							
				Biyoçeşitliliğin genetik çeşitliliği, türlerin adaptasyon yetenekleri ve uzun vadeli sağlığı için kritik öneme sahiptir. Koruma projelerinin etkinliğini ölçmek için genetik çeşitlilik incelemeleri yapılabilir. Bu, belirli popülasyonlardaki genetik çeşitliliğin zaman içinde nasıl değiştiğini anlamak ve genetik kaynaklar üzerindeki baskıları değerlendirmek için kullanılır.							
			A	Koruma alanlarının genişletilmesi, eğitim programlarının uygulanması ve doğal yaşamı koruma projeleri destekleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Koruma alanlarının genişletilmesi, biyoçeşitliliği korumak için etkili bir stratejidir. Bu kapsamda, mevcut koruma alanlarının sınırlarının artırılması, yeni koruma alanlarının oluşturulması ve ekosistemlerin bütünlüğünün korunması amaçlanır. Ayrıca, bu alanların etkili bir şekilde yönetilmesi ve korunması için çeşitli stratejiler ve politikalar geliştirilir.							
				Biyoçeşitlilik ve doğal yaşam koruma konularında eğitim ve farkındalık programları düzenlenir. Bu programlar, yerel toplulukları, turistleri ve diğer paydaşları biyoçeşitlilikle ilgili konularda bilinçlendirir ve doğal yaşam alanlarının önemini vurgular. Eğitim programları, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını teşvik eder ve koruma projelerine destek sağlar.							
				Doğal yaşamı koruma projeleri, belirli türleri veya ekosistemleri koruma altına almayı amaçlar. Bu projeler, tehdit altındaki türlerin rehabilite edilmesi, koruma altındaki alanların yönetimi, habitat iyileştirme çalışmaları ve yasadışı avcılıkla mücadele gibi çeşitli faaliyetleri içerir. Bu projeler, genellikle yerel toplulukları ve diğer paydaşları da içererek daha geniş bir destek ağı oluşturur.							
				Sürdürülebilir turizm projeleri, doğal yaşam alanlarının korunması ve turizm faaliyetlerinin bu alanlarda sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi için önemli bir stratejidir. Bu projeler, turizmin ekosistemlere olan etkilerini azaltmayı amaçlar ve yerel ekonomilere katkı sağlayarak koruma çabalarını finanse eder.							
				Biyoçeşitliliğin ve doğal yaşamın ekonomik değeri vurgulanır. Bu strateji, doğal yaşam alanlarının ekonomik olarak değerlendirilmesini ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesini amaçlar. Yerel ekonomilere katkı sağlama potansiyeli olan ekosistem hizmetleri ve turistik faaliyetlerin bu bağlamda değerlendirilmesi, doğal yaşam koruma projelerini finanse etmeye yardımcı olabilir.							
			T	Biyoçeşitlilik koruma stratejilerinin uygulanması için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Kısa vadeli biyoçeşitlilik koruma stratejileri genellikle birkaç yıl içinde uygulanabilir. Bu hedefler, belirli bir dönemde yapılması gereken acil eylemleri içerir. Örneğin, birkaç yıllık bir süre zarfında belirli bir bölgedeki tehdit altındaki türlerin popülasyonlarını artırmak veya koruma alanlarının sınırlarını genişletmek gibi.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabılır) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
Yönetimsel göstergeler (D)	D(1)	Rotanın hükümet politika ve stratejilerine dahil edilmesi (R: Turizm rotasının hükümet politika ve stratejilerine dahil edilmesi, yerel kalkınma ve sürdürülebilir turizmin teşvik edilmesine katkı sağlamaktadır.)	S	Orta vadeli eylem planları, biyoçeşitlilik koruma stratejilerinin birkaç yıl ıla on yıl arasında uygulanmasını içerir. Bu planlar, ekosistem iyileştirme projeleri, habitat restorasyon çalışmaları veya yerel toplulukların eğitilmesi gibi daha kapsamlı projeleri içerebilir.							
				Biyoçeşitlilik koruma stratejileri genellikle uzun vadeli hedeflere yönelik planlar içerir. Bu, on yıl veya daha uzun bir süre içinde belirli bir bölgedeki biyoçeşitliliği koruma amacını taşıyan geniş kapsamlı stratejileri içerir. Örneğin, bir ülkenin biyoçeşitlilik kayıplarını belirli bir yüzde oranında azaltma hedefi gibi.							
				Biyoçeşitlilik koruma stratejileri, düzenli döngüsel izleme ve değerlendirme süreçleri içerir. Bu süreçler, stratejilerin uygulanmasının ilerlemesini değerlendirmek, hedeflere ulaşma durumunu izlemek ve gerektiğinde stratejileri güncellemek için düzenli aralıklarla gerçekleştirilir.							
				Biyoçeşitlilik koruma stratejileri, zamanla değişen koşullara ve bilimsel gelişmelere uyum sağlamak amacıyla düzenli olarak yeniden değerlendirilir ve güncellenir. Bu, stratejilerin etkinliğini artırmak ve yeni tehditlere karşı önlem almak için önemlidir. Güncelleme süreçleri genellikle belirli bir dönemde planlanmıştır.							
			Öneriler	Turizm rotasının, yerel, bölgesel veya ulusal hükümet politika ve stratejilerine entegre edilmesi için belirli adımlar ve hedefler belirleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
				Turizm rotasının entegrasyonu için ilk adım, kapsamlı bir turizm master planı oluşturmaktır. Bu plan, turizmin hedefleri, öncelikleri ve stratejilerini belirler. Aynı zamanda, turizm rotasının genel vizyonunu ve yönetim çerçevesini de içerir. Plan, turizm rotasının yerel, bölgesel veya ulusal kalkınma hedefleriyle uyumlu olmasını sağlar.							
				Turizm rotasının entegrasyonunda yerel yönetim ve diğer paydaşlar arasında güçlü bir iş birliği önemlidir. Yerel yönetim birimleri, turizm rotasının politika ve stratejilere entegre edilmesi için diğer yerel paydaşlarla bir araya gelmeli ve görüş alışverişinde bulunmalıdır. İş birliği, ortak bir vizyon oluşturmak ve uygulamada birlikte çalışmak için önemlidir.							
				Turizm rotasının entegrasyonunda belirlenen hedefler, genellikle yerel, bölgesel veya ulusal kalkınma hedefleri ile uyumlu olmalıdır. Bu, turizmin sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve çevresel sürdürülebilirliği de içermesi anlamına gelir. Hedefler, turizm rotasının katma değeri, istihdam yaratma potansiyeli ve toplulukları güçlendirme kapasitesi gibi faktörlere odaklanabilir.							
				Turizm rotasının entegrasyonu için belirlenen adımlardan biri, sürdürülebilir turizm ilkelerini benimsemektir. Bu, turizm faaliyetlerinin çevresel, kültürel ve sosyal etkilerini en aza indirmek ve toplulukların uzun vadeli yararına odaklanmak anlamına gelir. Sürdürülebilir turizm ilkeleri, turizm rotasının uzun vadeli başarısını güvence altına alır.							
				Turizm rotasının entegrasyonunun etkinliğini değerlendirmek için performans izleme ve değerlendirme sistemi oluşturulmalıdır. Bu sistem, belirlenen hedeflere ulaşma ilerlemesini ölçer, politika ve stratejilerin etkinliğini değerlendirir ve gerekirse ayarlamalar yapma olanağı sağlar. Bu sürekli izleme, turizm rotasının yönetimi ve gelişimi için önemlidir.							
				Turizm rotasının hükümet politika ve stratejilerine entegrasyonunun başarısını ölçmek amacıyla düzenli değerlendirmeler yapılarak bu entegrasyonun yıllık olarak değerlendiriliyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
				Entegrasyonun başarısını ölçmek için belirli performans göstergeleri belirlenmeli ve bu göstergelere dayalı olarak düzenli olarak veri toplama yapılmalıdır. Örneğin, turizm gelirleri, ziyaretçi sayısı, istihdam yaratma, yerel ekonomiye katkı gibi kriterler belirlenerek bunların yıllık olarak izlenmesi, hükümet politika ve stratejilerine entegrasyonun başarısını değerlendirmek için kullanılabilir.							
				Hükümet, turizm rotasının entegrasyonunun başarısını değerlendirmek için yerel paydaşlarla düzenli görüşmeler ve geri bildirim oturumları düzenlemelidir. Yerel yönetim birimleri, işletmeler, turizm endüstrisi temsilcileri ve sivil toplum örgütleri ile yapılan bu görüşmeler, entegrasyonun etkilerini değerlendirmek, sorunları ele almak ve çözüm önerilerini ortaya koymak için fırsat sağlar.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabılır) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
				Sürdürülebilirlik raporları ve değerlendirmeler, turizm rotasının çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerini değerlendirmek için kullanılabilir. Bu raporlar, turizmin sürdürülebilirlik ilkelerine uygunluğunu ölçer ve belirli bir dönem içinde yapılan çalışmaların etkilerini açıklar. Yıllık olarak yayınlanan sürdürülebilirlik raporları, hükümet politika ve stratejilerine entegrasyonun başarısını kamuoyuna açıklayabilir.							
			A	Turizm rotasının planları ve stratejileri, hükümetin turizm politikalarına uygun olacak şekilde güncelleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Turizm rotasının planları ve stratejileri, düzenli olarak değerlendirilmeli ve izlenmelidir. Bu süreç, rotanın performansını ve etkilerini değerlendirmek, hedeflere ulaşma durumunu gözlemlemek ve olası sorunları tanımlamak için önemlidir. Sürekli değerlendirme, hükümet politikalarına uygunluğu değerlendirmeye ve gerekirse düzeltmeye olanak tanır.							
				Turizm rotasının planları, belirlenen hedeflere ulaşıldığında veya koşullar değiştikçe yeniden değerlendirilmelidir. Hedefler, turizm politikalarına uygun olarak gözden geçirilmeli ve belirlenen hedeflere ulaşmak için yeni stratejiler belirlenmelidir. Bu, rotanın gelişen turizm dinamiklerine ve politika değişikliklerine uyum sağlamasına yardımcı olur.							
				Turizm rotasının planlama sürecine, yerel yönetim birimleri, turizm endüstrisi temsilcileri, sivil toplum kuruluşları ve diğer paydaşlar katılmalıdır. Katılımcı planlama, hükümet politikalarının ve yerel toplulukların beklentilerinin dikkate alınmasını sağlar. Bu paydaşlarla iş birliği, rotanın sürdürülebilirliğini ve politika uygunluğunu artırır.							
				Turizm rotasının planları ve stratejileri, sürdürülebilir turizm ilkelerini benimsemelidir. Bu, çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik ilkelerine dayanan bir yaklaşımdır. Bu ilkeler, hükümetin genel turizm politikalarıyla uyumlu olmalı ve doğal kaynakları koruma, yerel kültürleri destekleme gibi sürdürülebilirlik hedeflerini içermelidir.							
			Öneriler	Hükümetin turizm politikaları ve yasaları zaman içinde değişebilir. Turizm rotasının planları ve stratejileri, bu politika ve yasal değişikliklere uyum sağlamalıdır. Bu, güncel politika çerçevesine uyum sağlamak ve rotanın yönetimi için gerekli yasal düzenlemeleri içerir.							
				T	Turizm rotasının hükümet politika ve stratejilerine entegrasyonunun tamamlanması için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x
					Turizm rotasının hükümet politika ve stratejilerine entegrasyonunun ilk aşaması genellikle kısa vadeli hedeflere odaklanır. Bu dönemde, entegrasyonun başlangıcı, politika uyumunun sağlanması, iş birliği başlatılması ve belirli projelerin hayata geçirilmesi hedeflenir. Bu süreç, bir veya iki yıl içinde tamamlanabilir.						
					Orta vadeli stratejiler, turizm rotasının daha geniş hükümet politika ve stratejilerine entegrasyonunu hedefler. Bu dönemde, turizmin bölgesel veya ulusal kalkınma hedefleri ile uyumlu olması için stratejilerin daha geniş bir çerçeveye oturtulması amaçlanır. Politika ve strateji belgeleri üzerindeki uyum süreci, üç ila beş yıl sürebilir.						
					Uzun vadeli vizyon, turizm rotasının hükümetin genel kalkınma planlarına ve stratejilerine bütünsel bir şekilde entegre olmasını hedefler. Bu süreç, turizmin sürdürülebilirlik ilkelerine ve uzun vadeli kalkınma hedeflerine uygunluğunu sağlamayı amaçlar. Bu entegrasyon süreci genellikle beş yıl ve daha uzun bir zaman alabilir.						
					Entegrasyonun tamamlanmasının ardından, düzenli izleme ve güncelleme süreçleri yıllık olarak gerçekleştirilir. Bu, turizm rotasının performansını değerlendirme, politika ve stratejilerdeki değişikliklere uyum sağlama ve yeni kalkınma hedeflerine uyum sağlama amacını taşır.						
					Turizm rotasının entegrasyonu, politika ve stratejilerde önemli değişikliklerin olduğu veya yeni kalkınma hedeflerinin belirlendiği belirli dönemlerde yeniden değerlendirilir. Bu, rotanın sürdürülebilir bir şekilde yönetilebilmesi için gerektiğinde stratejilerin yenilenmesini içerir.						

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
		Geliştirme ve bakım için fon ve kaynak tahsisi* (R: Fon ve kaynak tahsisi, turizm rotasının kalitesini artırarak turist deneyimini iyileştirmeyi amaçlamaktadır.)	S	Turizm rotasının geliştirilmesi ve sürdürülebilir bir şekilde bakımı için belirli bir bütçe ve kaynak tahsisi yapılıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Turizm rotasının altyapısının geliştirilmesi ve sürdürülebilir bir şekilde bakımı için belirli bir bütçe ayrılır. Bu bütçe, yol bakımı, tabelalar, tesisler, ulaşım olanakları gibi altyapı unsurlarının sürdürülebilirliğini ve ziyaretçilere uygun bir deneyim sunmasını sağlar.							
				Turizm rotasının geliştirilmesi için pazarlama ve tanıtım faaliyetleri önemlidir. Belirli bir bütçe, rotanın hedef kitlelere etkili bir şekilde tanıtılması ve turist çekmek için reklam kampanyaları, dijital pazarlama, etkinlik sponsorlukları gibi aktiviteleri kapsar.							
				Sürdürülebilir turizm hedefleri doğrultusunda çevresel ve kültürel projelerin hayata geçirilmesi için belirli bir bütçe ayrılır. Bu, doğal alanların korunması, yerel kültürün desteklenmesi, ekoturizm projeleri gibi inisiyatifleri içerir.							
				Turizm rotasının sürdürülebilir yönetimi için yerel halk, turizm işletmeleri ve ziyaretçiler arasında bilinçlendirme programları düzenlenir. Bu tür eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri için belirli bir bütçe ayrılması, sürdürülebilir turizm prensiplerini yaymak ve toplulukların bu konuda eğitim almasını sağlamak amacıyla yapılır.							
				Turizm rotasının geliştirilmesi ve sürdürülebilir bakımı için yerel yönetim birimleri, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve diğer paydaşlar arasında iş birliğini desteklemek üzere belirli bir bütçe ayrılabilir. Bu, paydaşların katılımını sağlamak, ortak projeleri finanse etmek ve turizm rotasının uzun vadeli başarısı için iş birliği platformları oluşturmak içindir.							
			M	Geliştirme ve bakım projelerine tahsis edilen fonların etkinliği düzenli olarak izleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Her proje için belirli performans göstergeleri belirlenmelidir. Bu göstergeler, proje hedeflerine ulaşma, bütçe performansı, zamanında tamamlanma gibi ölçütleri içerebilir. Performans göstergeleri, projelerin etkinliğini değerlendirmek için kullanılır ve düzenli olarak izlenir.							
				Geliştirme ve bakım projelerinin etkinliğini değerlendirmek için düzenli değerlendirme toplantıları düzenlenmeli ve projelerin ilerlemesi raporlar aracılığıyla takip edilmelidir. Bu toplantılar, proje yöneticileri, paydaşlar ve ilgili taraflar arasında bilgi paylaşımını sağlar ve gerekirse projelerin yenilenmesine olanak tanır.							
				Projelerin etkinliğini değerlendirmek için topluluk geri bildirimi ve katılımı önemlidir. Yerel halkın ve diğer paydaşların projeler hakkındaki görüşleri, projelerin yerel ihtiyaçlara uygun olup olmadığını belirlemede yardımcı olabilir. Topluluk geri bildirimleri, projelerin sürdürülebilirliğini artırmak için kullanılabilir.							
			A	Turizm rotasının geliştirilmesi ve bakımı için yerel ve ulusal kaynaklar, hibe programları ve diğer finansal araçlar kullanılarak fonlar sağlanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yerel yönetim birimleri, turizm rotasının geliştirilmesi ve bakımı için kendi bütçelerinden kaynak ayırabilirler. Bu, yol bakımı, temizlik hizmetleri, turistik tesislerin yönetimi gibi yerel düzeydeki ihtiyaçları finanse etmek için kullanılabilir.							
				Ulusal hükümetler, turizm rotasının geliştirilmesini desteklemek amacıyla çeşitli destek programları ve fonlar sağlayabilirler. Bu fonlar genellikle turistik bölgelerin altyapısını iyileştirmek, doğal ve kültürel varlıkları korumak, turizmi teşvik etmek gibi amaçları içerir.							
				Hem yerel hem de ulusal düzeyde çeşitli hibe programları turizm rotasının geliştirilmesi için kaynak sağlar. Bu hibe programları genellikle sürdürülebilir turizm projelerini desteklemeyi amaçlar ve belirli kriterlere uyan projelere finansal destek sağlar.							
				Turizm rotasının geliştirilmesine katkıda bulunan turizm işletmeleri, yerel işletmeler ve endüstri temsilcileri tarafından sağlanan finansal kaynaklar da önemlidir. Bu katkılar genellikle reklam ve pazarlama faaliyetleri, turistik tesislerin bakımı ve geliştirilmesi gibi alanlarda kullanılabilir.							
				Turizm rotasının sürdürülebilir gelişimi için uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve fonlar tarafından sağlanan kaynaklar da önemlidir. Bu kaynaklar genellikle çevresel sürdürülebilirlik, kültürel koruma ve eğitim projelerini desteklemeyi amaçlar.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesifik (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir)		1	2	3	4	5	6	7
			A: Achieved (Ulaşılabılır) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)								
			T	Geliştirme ve bakım projeleri için belirlenen fon ve kaynak tahsisinin gerçekleşmesi için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Turizm rotasının geliştirilmesi ve bakım projeleri genellikle yıllık planlamalara tabidir. Yılın başında belirli bir bütçe tahsis edilir ve bu bütçenin belirli projelere yönlendirilmesi planlanır. Bu, projelerin yıl içinde sürdürülebilir bir şekilde finanse edilmesini sağlar.							
				Hibe programları ve sübvansiyonlar genellikle belirli dönemlerde açılır. Proje sahipleri bu dönemlerde başvuru yaparak fon elde edebilirler. Bu, projelerin önceden belirlenmiş bir zaman çerçevesinde destek almasını sağlar.							
				Turizm projelerine tahsis edilen fonlar, genellikle ulusal ve yerel bütçe döngülerine göre belirlenir. Yerel yönetimler ve ulusal hükümetler genellikle belli bir zaman çerçevesinde bütçelerini belirler ve bu bütçe kapsamında projelere kaynak tahsis ederler.							
				Uluslararası fonlar ve projeler genellikle belirli bir proje süresi boyunca finansman sağlar. Projeye özgü bir zaman çerçevesi belirlenir ve projenin bu süre içinde başlaması ve tamamlanması planlanır.							
				Proje yöneticileri, belirlenen fon ve kaynak tahsisinin gerçekleşmesini düzenli olarak izler ve değerlendirir. Periyodik değerlendirmeler, projenin mali performansını, kaynak kullanımını ve hedeflere ulaşma durumunu gözden geçirir. Bu süreç, projenin finansal sürdürülebilirliğini sağlamak için önemlidir.							
			S	Turizm rotasının geliştirilmesi, yönetimi ve sürdürülebilirliği ile ilgili karar alma süreçlerine yerel toplulukların ve paydaşların etkin katılımını sağlamak için belirli mekanizmalar ve iletişim stratejileri belirleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Belirli aralıklarla düzenlenen topluluk toplantıları ve atölyeler, yerel halkın projelerle ilgili bilgi almasını ve görüşlerini paylaşmasını sağlar. Bu etkinliklerde yerel halk, projelerin geliştirilmesi, uygulanması ve yönetilmesi süreçlerine etkin bir şekilde katılabilir.							
				İnteraktif web siteleri, sosyal medya platformları ve özel çevrimiçi forumlar, yerel topluluğun projelerle ilgili bilgi alışverişinde bulunmasını ve düşüncelerini paylaşmasını sağlar. Bu platformlar, hızlı iletişim ve geri bildirim alışverişi için etkili araçlar olabilir.							
				Yerel medya, projelerle ilgili gelişmeleri ve duyuruları paylaşarak topluluğu bilgilendirebilir. Ayrıca, düzenli olarak yayınlanan haber bültenleri, projelerin ilerlemesi ve gelecekteki planlar hakkında bilgi sağlamak için kullanılabilir.							
				Yerel paydaşlar, turizm rotası projelerinde daha etkin bir rol oynamak için kurulan danışma kurullarına katılabilir. Bu kurullar, farklı paydaşların fikirlerini paylaşmalarını ve karar alma süreçlerine katkıda bulunmalarını sağlar.							
				Yerel topluluğun, turizm rotası projelerinin amacını, avantajlarını ve sürdürülebilirlik hedeflerini anlaması için eğitim ve bilinçlendirme kampanyaları düzenlenebilir. Bu kampanyalar, projelerin toplum üzerindeki etkilerini anlamak ve desteklemek adına önemlidir.							
			M	Yerel topluluk ve paydaşların karar alma süreçlerine katılımı ölçülüyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Her karar alma süreci öncesinde ve sonrasında topluluk ve paydaş katılım oranları ölçülebilir. Topluluk toplantıları, çevrimiçi anketler veya atölyeler gibi etkinliklere katılım oranları, sürecin ne kadar etkili olduğunu değerlendirmek için kullanılabilir. Ayrıca, katılımın demografik özelliklere göre dağılımı da incelenebilir.							
				Yerel topluluklardan ve paydaşlardan sürekli geri bildirim almak için anketler ve değerlendirme mekanizmaları kullanılabilir. Bu anketler, katılımcıların süreçten memnuniyet düzeyini, duydukları etkiyi ve katılımlarının karar alma süreçlerine gerçek bir etki sağlayıp sağlamadığını ölçmek için tasarlanabilir. Bu geri bildirimler, süreçte iyileştirmeler yapma ve gelecekteki katılımı artırma adına kılavuzluk edebilir.							
			A	Yerel topluluklara ve paydaşlara düzenli toplantılar, eğitimler ve anketler aracılığıyla katılım fırsatları sunularak etkin bir katılım sağlanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Belirli aralıklarla düzenlenen topluluk toplantıları, projelerle ilgili güncellemelerin paylaşıldığı, soruların yanıtlandığı ve topluluk üyelerinin görüşlerinin alındığı bir platform sağlar. Bu toplantılar, iki yönlü bir iletişim ortamı yaratır.							
				Yerel topluluklara düzenli eğitim programları sunularak, projelerin amacı, sürdürülebilirlik hedefleri ve etkileri hakkında bilgi verilebilir. Bu, topluluğun projeleri daha iyi anlamasını sağlar ve katılımlarını artırabilir.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesifik (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabılır) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
				Düzenli olarak gerçekleştirilen anketler ve geri bildirim formları ile topluluk üyelerinin projelerle ilgili düşüncelerini paylaşımları teşvik edilir. Bu, topluluk beklentilerini belirlemek ve projeleri daha iyi uyarlamak için önemli bir araçtır.							
				Özel konular veya projelerle ilgili olarak düzenlenen çalıştaylar ve atölyeler, topluluğun daha derinlemesine katılımını teşvik eder. Bu etkinliklerde paydaşlar, görüşlerini açıkça ifade edebilir ve projelerin gelişimine aktif olarak katkıda bulunabilir.							
				Çevrimiçi platformlar, sosyal medya ve web siteleri üzerinden düzenli olarak güncel bilgilerin paylaşılması ve interaktif bir iletişim sağlanması önemlidir. Bu platformlar, topluluğun güncel olaylardan haberdar olmasını ve çeşitli projelerle ilgili görüşlerini paylaşmasını kolaylaştırır.							
			T	Yerel toplulukların ve paydaşların karar alma süreçlerine düzenli olarak katılımını sağlamak amacıyla düzenlenen etkinlikler ve toplantılar için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Her ay düzenlenen topluluk toplantıları, projelerin gelişimini düzenli olarak paylaşma ve topluluğun geri bildirimini alma fırsatı tanır. Bu periyot, sürekli iletişimi ve katılımı destekler.							
	D(4)	Etkili yönetim yapılarının kurulması (R: Etkili yönetim yapıları, turizm rotasının sürdürülebilirliği ve başarısı için kritiktir.)		Yılda bir düzenlenen büyük ölçekli bilgilendirme toplantıları, genel projelerin durumu, hedefleri ve gelecekteki planlar hakkında detaylı bilgi verir. Bu toplantılar, yerel topluluğun bütünsel bir perspektif kazanmasına yardımcı olabilir.							
				Belirli konularda düzenlenen tematik etkinlikler, projelerle ilgili özel konuların daha derinlemesine ele alınmasını sağlar. Bu etkinlikler, ilgili paydaşların özel ilgi alanlarına odaklanabilir.							
				Düzenli olarak çevrimiçi anketler ve geri bildirim dönemleri düzenlenerek, topluluk üyeleri ve paydaşlar sürekli olarak projelerle ilgili düşüncelerini paylaşabilirler. Bu, katılımın sürekli ve düzenli bir şekilde sürdürülmesine olanak tanır.							
			S	Turizm rotasının etkili bir şekilde yönetilmesi için belirli yönetim yapıları, roller ve sorumluluklar belirleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Turizm rotasını yönetmek için bir yönetim komitesi oluşturulabilir. Bu komite, farklı paydaşlardan temsilciler içerebilir ve rotanın genel stratejilerini belirleme, projeleri değerlendirme ve karar alma süreçlerini yönetme sorumluluğunu taşıyabilir.							
				Yönetim yapıları, her bir paydaşın, kurumun veya departmanın sahip olduğu belirli rolleri ve sorumlulukları belirleyen bir matrisle anlaşılır hale getirilebilir. Bu, herkesin ne beklediğini ve kime hangi konuda başvurması gerektiğini açıkça anlamalarına yardımcı olur.							
				Turizm rotasını etkili bir şekilde yönetmek için bir turizm yöneticisi atanabilir. Bu kişi, rotanın genel koordinasyonundan sorumlu olabilir, projeleri denetleyebilir ve paydaşlarla sürekli iletişim halinde olabilir.							
				Paydaşlar arasında etkili iletişimi ve iş birliğini sağlamak için protokoller belirlenebilir. Bu protokoller, paydaşlar arasındaki iş birliğini, bilgi paylaşımını ve karar alma süreçlerini düzenleyerek etkili bir yönetim sağlar.							
				Turizm rotasının yönetimi için belirli risk yönetimi stratejileri oluşturulabilir. Bu stratejiler, olası sorunları önceden tanımlamayı, riskleri değerlendirmeyi ve etkili bir şekilde müdahale etmeyi amaçlar.							
			M	Yönetim yapısının etkinliği ölçülüyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Belirlenen performans göstergeleri, yönetim yapısının etkinliğini değerlendirmek için kullanılabilir. Ölçülebilir ve izlenebilir hedefler belirleyerek, turizm rotasının yönetim süreçlerinin nasıl yürütüldüğünü değerlendirebilirsiniz. Örneğin, ziyaretçi sayısı, turizm geliri, sürdürülebilirlik hedefleri gibi kritik göstergeler kullanılabilir.							
				Yönetim yapısının etkinliğini değerlendirmek için yerel topluluklar ve paydaşlar arasında düzenlenen anketler, toplantılar veya geri bildirim mekanizmaları kullanılabilir. Bu, yönetim yapısının topluluk ihtiyaçlarına, beklentilerine ve endişelerine uygun olup olmadığını değerlendirmek adına önemli bir geri bildirim kaynağı olabilir.							
				Yönetim yapısının etkinliğini ölçmek için risk ve kriz yönetimi simülasyonları düzenlenebilir. Bu simülasyonlar, olası sorunlara nasıl müdahale edildiğini, iletişim stratejilerinin ne kadar etkili olduğunu ve yönetim yapısının esnekliğini test etmek için kullanılabilir.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabılır) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
			A	Yerel yönetim birimleri, turizm endüstrisi temsilcileri ve diğer paydaşlar arasında iş birliğini teşvik edecek stratejiler ve iletişim mekanizmaları oluşturuluyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Ortak bir platform veya komite oluşturarak, yerel yönetim birimleri, turizm endüstrisi temsilcileri ve diğer paydaşların düzenli olarak bir araya gelmelerini sağlamak. Bu platform, ortak projelerin planlanması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi için bir araç görevi görebilir.							
				Belirli aralıklarla düzenlenen toplantılar ve çalıştaylar, paydaşların birbirleriyle tanışmasını, bilgi paylaşımını ve iş birliğini artırmalarını sağlar. Bu etkinlikler, projelerin ve stratejilerin daha iyi koordine edilmesine katkı sağlar.							
				Ortak iletişim protokolleri belirlemek, paydaşlar arasında net ve etkili bir iletişim sağlar. İletişim protokolleri, acil durumlar, önemli güncellemeler ve diğer önemli konularda tutarlı bir iletişim sağlamak için kullanılabilir.							
				Yerel yönetim birimleri, turizm endüstrisi temsilcileri ve diğer paydaşlar arasında ortak projeler geliştirmek, birbirleriyle daha sık iş birliği yapmalarını sağlar. Bu projeler, turistik çekicilikleri geliştirmek, çevresel sürdürülebilirliği artırmak veya yerel ekonomiyi desteklemek gibi alanlarda odaklanabilir.							
				Yapılan iş birliğini koordine etmek ve sürdürmek adına bir ilişki yönetimi veya iş birliği koordinatörü atamak. Bu kişi, paydaşlar arasında iletişimi sağlar, sorunları çözer ve ortak hedeflere ulaşmak için gerekli adımları koordine eder.							
			T	Etkili yönetim yapılarının kurulması ve sürekli olarak güçlendirilmesi için planlanan eğitim ve geliştirme faaliyetleri için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yıllık olarak belirlenen yönetim gelişim planları, paydaşlara düzenli olarak eğitim ve geliştirme fırsatları sunar. Bu planlar, yönetim yapısının ihtiyaçlarına uygun olarak belirlenebilir ve her yıl gözden geçirilerek güncellenebilir.							
				Turizm endüstrisi temsilcileri ve diğer paydaşlar için sektör içi eğitim programları düzenlenmesi, sektörel bilgi ve becerilerin güncel tutulmasına katkı sağlar. Bu eğitimler, belirli periyotlarda düzenlenerek sürekli gelişimi teşvik eder.							
				Belirli konularda derinlemesine eğitim sağlamak amacıyla düzenlenen çalıştaylar ve seminerler, yönetim becerilerini geliştirmek, sorunlara çözüm bulmak ve en iyi uygulamaları paylaşmak için uygun bir ortam sunar. Bu etkinlikler belirli zaman aralıklarında düzenlenebilir.							
				Yeni katılanlar veya belirli bir deneyime sahip olmayan paydaşlar için mentorluk programları düzenlemek, deneyimli liderlerin bilgi ve deneyimlerini paylaşımlarına olanak tanır. Bu programlar, belirli bir zaman çerçevesinde düzenli olarak yapılabilir.							
				Eğitim ve geliştirme faaliyetleri sürekli olarak değerlendirilmeli ve geri bildirim alınmalıdır. Bu, programların etkinliğini ölçmek, iyileştirmeler yapmak ve gelecekteki eğitim planlarını belirlemek için önemlidir.							
Stratejik planlama göstergel eri (E)	E(1)	Kapsamlı bir planın varlığı (R: Kapsamlı bir plan, turizm rotasının sürdürülebilirliği ni, gelişimini ve yönetimini desteklemelidir.)	S	Turizm rotası için kapsamlı bir planın hazırlanması, rotanın tarihi, kültürel ve doğal zenginliklerini içeren bir belge mevcut mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Tarihi ve kültürel zenginlikleri belirleyerek, rotanın geçmişini ve kültürel mirasını vurgulayan bir profil oluşturun. Bu belge, ziyaretçilere rotanın tarihini, yerel kültürleri ve önemli yapıları tanıtmak için kullanılabilir.							
				Rotanın doğal güzelliklerini, ekosistemlerini ve koruma alanlarını içeren bir rehber oluşturun. Bu belge, doğa severlere rotanın benzersiz flora ve fauna özelliklerini keşfetme fırsatı sunabilir.							
				Önemli tarihi, kültürel ve doğal cazibe merkezlerini belirleyerek, turistlere rotanın ana gezilecek noktalarını tanıtan bir liste oluşturun. Bu, ziyaretçilere yönlendirme sağlamak ve turistlerin rotada neler bekleyebileceğini anlamalarını sağlamak için kullanılabilir.							
				Rotanın haritasını ve etkileşimli rehber materyallerini içeren dijital veya basılı dokümanlar hazırlayın. Bu materyaller, ziyaretçilere rotanın güzergahını anlatmak, ilgi çekici noktalara rehberlik etmek ve ek bilgiler sağlamak için kullanılabilir.							
				Yerel restoranlar, konaklama tesisleri, el sanatları mağazaları ve etkinliklerin listesini içeren bir rehber oluşturun. Bu, ziyaretçilere rotada geçirdikleri süre boyunca yerel işletmelere destek olma ve yerel kültürle etkileşimde bulunma fırsatı sağlar.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesifik (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
			M	Planın bütünlüğü ve kapsamı, belirli ölçütlerle değerlendiriliyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Planın, rotadaki tarihi, kültürel ve doğal zenginlikleri kapsayan geniş bir çeşitliliği içerip içermediği değerlendirilmelidir. Bu, ziyaretçilere farklı deneyimler sunarak rotanın çekiciliğini artırabilir.							
				Ziyaretçilerle yapılan anketler, geri bildirim toplama süreçleri veya online platformlardan gelen yorumlar aracılığıyla ziyaretçi memnuniyeti değerlendirilmelidir. Bu, ziyaretçilerin rotadan ne kadar memnun kaldığını ve planın beklentilerini karşılayıp karşılamadığını anlamak için önemlidir.							
				Planın rotadaki doğal ve kültürel varlıkları nasıl koruduğu ve sürdürülebilir turizmi destekleyip desteklemediği değerlendirilmelidir. Sürdürülebilirlik prensiplerine uygunluğu, doğal kaynakların korunması, yerel ekonomiye katkı sağlama ve yerel kültürü koruma gibi faktörler üzerinden değerlendirilebilir.							
			A	Planın hazırlanması için uzman görüşleri, yerel topluluklar ve paydaşlarla iş birliği sağlanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Turizm, tarih, kültür, çevre gibi konularda uzman akademisyenler ve profesyonellerle iş birliği yaparak, planın içeriğinin zenginleştirilmesi ve doğru bilgilerin sunulması sağlanabilir.							
Yerel tarihçiler, kültür uzmanları ve yerel topluluk liderleriyle iş birliği yaparak, rotanın tarihi ve kültürel derinliğini daha iyi anlamak ve sunmak mümkündür.											
				Çevre ve doğa koruma uzmanları ile iş birliği yaparak, rotanın doğal zenginliklerini koruma altına almak, sürdürülebilir turizm uygulamalarını geliştirmek ve çevresel etkileri en aza indirmek için stratejiler oluşturabilirsiniz.							
				Yerel topluluk liderleri, yerel esnaf, köy dernekleri ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yaparak, yerel halkın ihtiyaçlarını anlamak, onların görüşlerini almak ve planı daha yerel duyarlılıkla şekillendirmek mümkündür.							
				Turizm endüstrisi temsilcileri, otel işletmecileri, rehberler ve tur operatörleri ile iş birliği yaparak, turistlerin beklentilerini ve ihtiyaçlarını daha iyi anlamak, yerel ekonomiye katkı sağlayacak stratejiler geliştirmek ve turizm rotasının pazarlanması konusunda planlamalar yapmak mümkündür.							
			T	Planın belirli bir süre içinde tamamlanması ve düzenli olarak güncellenmesi sağlanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Planın hazırlanması için bir proje yönetimi takvimi oluşturun. Bu takvim, planlama, uygulama ve değerlendirme aşamalarını belirleyerek her bir adımın belirli bir süre içinde tamamlanmasını sağlar.							
				Planlama süreci içinde düzenli ilerleme raporları ve değerlendirmeler yapın. Bu, belirlenen hedeflere ulaşma konusunda ne kadar başarılı olduğunuzu görmek ve gerekirse düzeltmeler yapmak için önemlidir.							
				Planın büyük hedeflerini, belirli bir süre içinde tamamlanacak daha küçük alt projelere bölün. Bu, her bir alt projenin belirli bir zaman çerçevesinde tamamlanmasını sağlar.							
				Planlama sürecinde yerel topluluklardan, uzmanlardan ve diğer paydaşlardan sürekli geri bildirim alın. Bu geri bildirimleri kullanarak planı düzenli olarak iyileştirin ve güncelleyin.							
				Planın belirli bir zaman aralığında güncellenmesi için bir politika oluşturun. Bu politika, değişen koşullara, yeni bilgilere ve rotanın gelişen ihtiyaçlarına uyum sağlamak için düzenli güncellemelerin yapılmasını sağlar.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt							
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabılır) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7	
E(2)	Planlama süreçlerine birden fazla paydaşın katılımı (R: Birden fazla paydaşın katılımı, turizm rotası planlamasının daha kapsamlı ve yerel ihtiyaçlara daha duyarlı olmasını sağlamaktadır.)	S	Turizm rotası planlama süreçlerine yerel topluluklar, işletmeler, sivil toplum örgütleri ve diğer paydaşların katılımını teşvik eden bir strateji belirleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x		
		Öneriler	Planlama sürecinin farklı aşamalarında katılımcı toplantılar ve atölye çalışmaları düzenleyerek yerel toplulukların ve paydaşların fikirlerini, önerilerini ve endişelerini doğrudan paylaşımlarını teşvik edin. Bu etkinlikler, interaktif bir ortam sağlayarak katılımı artırabilir.									
			Yerel toplulukların ve paydaşların farklı iletişim tercihlerini dikkate alarak çeşitli iletişim kanallarını kullanın. Bu arasında topluluk toplantıları, bilgilendirme panoları, sosyal medya, web siteleri ve yerel basın gibi yöntemler bulunabilir.									
			Planlama sürecinin şeffaf ve açık olmasını sağlamak için düzenli olarak bilgilendirme kampanyaları yapın. Bu, yerel halkın süreci anlamalarını ve aktif olarak katılmalarını kolaylaştırabilir.									
			Turizm rotası planlamasına katılımı artırmak için yerel işletmelerle iş birliği yapın. İşletmeler, planın turistik potansiyelini anlamak ve kendi iş modellerine uygun stratejiler önermek için önemli bir kaynak olabilir.									
			Yerel topluluklara, işletmelere ve diğer paydaşlara yönelik eğitim programları düzenleyin. Turizmin etkileri, sürdürülebilir turizm ilkeleri ve katılımın önemi konularında farkındalık yaratmak, daha bilinçli ve etkin katılıma yol açabilir.									
		M	Planlama süreçlerine katılan paydaşların sayısı ve katılım düzeyi belirli aralıklarla ölçülüyor mu?	x	x	x	x	x	x	x	x	
		Öneriler	Planlama sürecinin farklı aşamalarında düzenli olarak katılım analizleri yapın. Bu analizler, toplantılara, anketlere ve diğer katılım araçlarına katılan paydaşların sayısını ve profillerini değerlendirir. Bu veriler, hangi grupların daha fazla temsil edildiğini ve hangi grupların katılımında eksiklik olduğunu anlamak için kullanılabilir.									
			Toplantılar, atölyeler ve diğer etkinliklerde katılım oranlarını düzenli olarak izleyin. Bu, zaman içinde katılım düzeyindeki değişiklikleri anlamaya ve belirli stratejilerin etkisini değerlendirmenize yardımcı olur.									
			Düzenli aralıklarla paydaş geri bildirim anketleri düzenleyin. Bu anketler, katılımcıların süreç hakkındaki görüşlerini, önerilerini ve memnuniyet düzeylerini ölçer. Bu geri bildirim, planlama sürecinin iyileştirilmesi ve daha kapsayıcı hale getirilmesi için önemli bilgiler sağlar.									
			A	Çeşitli paydaş gruplarına yönelik katılımı artırmak için çeşitli iletişim ve toplantı stratejileri geliştirilip uygulanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x	x
		Öneriler	Farklı paydaş gruplarının farklı iş ve yaşam koşullarına göre toplantı zamanlamalarını çeşitlendirin. Örneğin, hafta içi ve hafta sonu toplantıları, gün içi ve akşam toplantıları gibi seçenekleri değerlendirin. Bu, farklı grupların daha rahat katılmasını sağlar.									
Çeşitli iletişim kanallarını kullanarak paydaş gruplarına ulaşın. Sosyal medya, e-posta, yerel basın, broşürler, afişler ve topluluk panoları gibi farklı iletişim araçlarını etkili bir şekilde kullanın. Bu sayede farklı yaş grupları ve ilgi alanlarından paydaşlara ulaşabilirsiniz.												
Her paydaş grubunu temsil eden liderler, yerel yöneticiler veya sivil toplum örgütleri gibi ilgili temsilcilerle doğrudan iletişim kurun. Bu temsilciler aracılığıyla diğer paydaşlara ulaşmak, daha geniş bir katılım sağlamak için etkili bir yol olabilir.												
Katılımcılar için anlaşılır ve etkili iletişim araçları kullanın. Bilgilendirici broşürler, basit infografikler, video mesajları ve interaktif web sayfaları gibi araçlarla karmaşık bilgileri basitleştirin ve paydaşların sürece kolayca dahil olmalarını sağlayın.												
Farklı paydaş gruplarına hitap eden çeşitli etkinlik formatları düzenleyin. Açık hava etkinlikleri, çevrimiçi toplantılar, paneller, temsilci grup çalışmaları gibi farklı formatlarda etkinlikler düzenleyerek katılımı artırın.												
T	Paydaş katılımını artırmaya yönelik stratejiler için zaman periyodu var mı?		x	x	x	x	x	x	x	x		
Öneriler	Hızlı etki yaratmak ve hemen sonuç almak amacıyla kısa vadeli stratejiler belirlenebilir. Bu süre zarfında yoğun iletişim kampanyaları, hızlı toplantılar ve hızlı geri bildirim döngüleri uygulanabilir.											

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesifik (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
				Paydaş katılımını artırmaya yönelik daha kapsamlı stratejilerin etkisini göstermesi için orta vadeli bir perspektif seçilebilir. Bu süre zarfında paydaşların daha fazla eğitimi, toplantılar, etkinlikler ve geri bildirim süreçleri düzenlenebilir.							
				Sürdürülebilir ve derinlemesine bir paydaş katılımını sağlamak amacıyla uzun vadeli stratejiler belirlenebilir. Bu süre zarfında yerel toplulukların kapasitesini artırmaya yönelik eğitim programları, sürekli iletişim kanalları ve uzun vadeli paydaş ilişkileri geliştirilebilir.							
				Belirlenen stratejilerin etkinliğini değerlendirmek ve gerekirse düzeltici önlemler almak amacıyla düzenli değerlendirme dönemleri belirlenebilir. Bu, planlama sürecinin her aşamasında stratejilerin yenilenmesine olanak tanır.							
				Belirli dönemlerde (örneğin, turizm rotasının lansmanı öncesi veya belirli bir etkinlik dönemi boyunca) özel etkinlikler ve kampanyalar düzenlenebilir. Bu dönemlerde paydaş katılımına odaklanmak, dikkat çekmek ve süreci hızlandırmak için etkili bir stratejidir.							
	E(3)	Kültürel ve turistik gelişim stratejilerinin entegrasyonu* (R: Kültürel ve turistik gelişim stratejilerinin entegrasyonu, turizm rotasının benzersizliğini vurgulayarak turist çekimini artırmayı hedeflemektedir)	S	Kültürel ve turistik gelişim stratejilerinin, turizm rotası planlamasına aktif bir şekilde entegre edilmesi için adımlar belirleniyor mu?							
			Öneriler	Turizm rotası planlamasına başlamadan önce, bölgedeki kültürel ve turistik varlıkların kapsamlı bir envanteri oluşturulmalıdır. Bu envanter, tarihi yerler, geleneksel etkinlikler, el sanatları, festivaller, doğal güzellikler gibi önemli unsurları içermelidir.							
				Oluşturulan envanter üzerinden bölgedeki kültürel ve turistik potansiyeli belirlemek önemlidir. Hangi varlıkların daha çekici olduğunu, hangi etkinliklerin daha fazla ilgi çekebileceğini ve bölgenin benzersiz özelliklerini tanımlamak için analizler yapılmalıdır.							
				Bölgedeki paydaşları, yerel toplulukları, işletmeleri, kültürel grupları ve diğer ilgili tarafları sürece dahil etmek önemlidir. Ortak bir vizyon oluşturmak, çeşitli bakış açılarını anlamak ve kültürel zenginliği korumak için düzenli toplantılar, atölyeler ve görüşmeler düzenlenmelidir.							
				Kültürel ve turistik gelişim stratejileri, turizm rotası planlama sürecinin erken aşamalarında entegre edilmelidir. Planlama sürecinin her adımında bu stratejilere odaklanmak, rotanın sürdürülebilir kültürel mirası korumasına ve turistik cazibesine katkıda bulunmasını sağlar.							
				Bölgedeki paydaşlar ve topluluk üyeleri arasında kültürel ve turistik önemli unsurlara dair farkındalığı artırmak için eğitim programları düzenlenmelidir. Turizmin etkileri, sürdürülebilir turizm uygulamaları ve kültürel mirasın korunması konularında eğitimler, sertifikasyonlar ve bilgilendirme kampanyaları yapılabilir.							
				M	Kültürel ve turistik gelişim stratejilerinin plana ne kadar etkin bir şekilde entegre edildiği belirli ölçütlerle değerlendiriliyor mu?	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Planın belirlenen kültürel ve turistik gelişim stratejileri ile uyumlu hedeflere sahip olup olmadığı değerlendirilebilir. Bu ölçüt, planın amaçları ile stratejiler arasında bir bütünlük sağlayıp sağlamadığını gösterir.							
				Planlama sürecinde yerel topluluklar, işletmeler, kültürel gruplar ve diğer paydaşların ne kadar etkin bir şekilde katılım sağladığı değerlendirilebilir. Paydaşların geri bildirimi, planın kültürel ve turistik gelişim stratejilerine nasıl yansındığını gösterir.							
				Planın içeriği üzerinden, bölgedeki kültürel ve turistik varlıkların ne kadar detaylı bir şekilde incelendiği değerlendirilmesi planın bölgenin kültürel zenginliğini ve turistik potansiyelini ne kadar iyi anladığını gösterir.							
				Planın içeriğinde yer alan sürdürülebilir turizm ve kültürel miras koruma stratejileri değerlendirilebilir. Bu stratejiler, planın bölgeyi uzun vadeli olarak nasıl koruyacağını ve sürdürülebilir turizm deneyimleri sunacağını gösterir.							
				Planın içinde yer alan kültürel ve turistik gelişim stratejilerini desteklemek amacıyla düzenlenen eğitim ve farkındalık programlarının ne kadar etkili olduğu değerlendirilmesi yerel toplulukların ve paydaşların bu stratejilere ne kadar hazır olduğunu gösterir.							

Çizelge 4.41. (devam) Kültürel rota planlama rehberi (Tez kapsamında üretilmiştir)

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
			A	Kültürel ve turistik gelişim stratejileri, yerel kültürel değerleri korumayı ve turizm rotasını geliştirmeyi amaçlıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
		Öneriler	Yerel kültürel değerlerin korunması için tarihi ve kültürel alanlarda koruma ve restorasyon projeleri uygulanabilir. Bu projeler, bölgedeki tarihi yapıları, geleneksel yerleşimleri ve diğer kültürel varlıkları restore ederek koruma altına almayı amaçlar.								
			Yerel el sanatları ve geleneksel becerilerin sürdürülebilir bir şekilde devam etmesini sağlamak amacıyla destek programları ve atölyeler düzenlenebilir. Bu strateji, yerel halkın kültürel mirasını yaşatmasına ve turistlere bu gelenekleri tanıtmasına olanak tanır.								
			Bölgedeki geleneksel etkinlikler ve festivallerin teşvik edilmesi, yerel kültürü canlı tutmaya ve turistlere özgün deneyimler sunmaya yönelik bir stratejidir. Bu tür etkinlikler, yerel halkın geleneksel giyimleri, dansları ve diğer kültürel unsurları sergilemelerine olanak sağlar.								
			Turistlere bölgedeki kültürel zenginlikleri daha yakından tanıtmak amacıyla kültürel tur programları geliştirilebilir. Bu programlar, yerel rehberler eşliğinde tarihi ve kültürel noktaları ziyaret ederek turistlere eşsiz bir deneyim sunar.								
			Yerel halkın ve turistlerin kültürel mirasa saygı göstermelerini sağlamak amacıyla eğitim ve farkındalık kampanyaları düzenlenebilir. Bu kampanyalar, yerel kültürün önemini vurgular ve turistlere yerel adetlere saygı gösterme konusunda rehberlik eder.								
		T	Kültürel ve turistik gelişim stratejilerinin entegrasyonu belirli bir zaman çerçevesi içinde tamamlanması ve düzenli olarak güncellenmesi sağlanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x	x
		Öneriler	Stratejilerin entegrasyonu için başlangıçtan itibaren belirli bir zaman çerçevesi belirlenmeli. Örneğin, kültürel ve turistik gelişim stratejilerinin bir yıl içinde entegrasyon sürecinin tamamlanması hedeflenebilir.								
			Entegrasyon süreci boyunca düzenli değerlendirmeler yapılmalı ve gelişmeler değerlendirilmelidir. Ayrıca, kültürel ve turistik değişimlere uyum sağlamak amacıyla stratejiler düzenli olarak güncellenmelidir.								
			Stratejilerin entegrasyonunu yönetmek için çalışma grupları ve izleme komiteleri oluşturulabilir. Bu gruplar, süreci takip edebilir, sorunları ele alabilir ve gerekirse stratejileri güncelleyebilir.								
			Yerel topluluklar, işletmeler, sivil toplum örgütleri ve diğer paydaşlar stratejilerin entegrasyonunda etkin bir rol oynamalıdır. Bu, entegrasyon sürecini zenginleştirecek ve çeşitli görüşleri içerecektir.								
						Süreç boyunca alınan kararlar, yapılan güncellemeler ve elde edilen başarılar gibi bilgilerin düzenli olarak kaydedildiği bir kurumsal bellek oluşturulmalıdır. Bu, gelecekteki entegrasyon süreçlerinde referans oluşturacaktır.					

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesifik (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
E(4)	Planlama kararlarında çevresel ve sosyal etkilerin göz önünde bulundurulması (R: Çevresel ve sosyal etkilerin göz önünde bulundurulması, turizm rotası planlamasının sürdürülebilirliği ve toplumsal uyumu desteklemeyi amaçlamaktadır.)	S	Öneriler	Planlama kararları alınırken çevresel ve sosyal etkilerin belirli kriterlere göre değerlendirilmesi ve göz önünde bulundurulması stratejisi belirlendi mi?	x	x	x	x	x	x	x
				Planlama sürecinde, çevresel ve sosyal etkilerin belirli kriterlere göre değerlendirildiği bir Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi (ÇSED) uygulanabilir. Bu değerlendirme, planlama kararlarının çevresel ve sosyal etkilerini ölçerek potansiyel riskleri belirlemeye ve olumlu etkileri artırmaya yönelik stratejiler geliştirmeye olanak tanır.							
				Çevresel ve sosyal etkilerin değerlendirilmesinde paydaşların (yerel topluluklar, sivil toplum örgütleri, uzmanlar) aktif katılımı sağlanabilir. Bu katılım, çeşitli görüşlerin alınmasını ve planlama kararlarının daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesini sağlar.							
				Planlama sürecinde sürdürülebilir kalkınma ilkeleri benimsenmelidir. Bu ilkeler, çevresel ve sosyal etkileri minimize etmeye, doğal kaynakları korumaya ve yerel toplulukların refahını artırmaya odaklanır.							
				Çevresel ve sosyal etkileri belirli kriterlere göre değerlendirmek için risk ve fırsat analizleri yapılabilir. Bu analizler, planlama kararlarının olası risklerini tanımlamaya ve sosyal fırsatları değerlendirmeye yardımcı olabilir.							
				Çevresel ve sosyal etkilerin değerlendirilmesi için belirlenen kriterler uluslararası standartlara uygun olmalıdır. Örneğin, Uluslararası Finans Kurumu (IFC) ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar tarafından belirlenen çevresel ve sosyal standartlara uyum, planlama kararlarının uluslararası normlara uygunluğunu sağlar.							
			M	Çevresel ve sosyal etkilerin değerlendirilmesinin sonuçları belirli ölçütlerle ölçülerek, bu etkilerin izlenmesi ve düzeltilmesi sağlanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
				Çevresel ve sosyal etkilerin değerlendirilmesi sonuçlarına dayalı olarak bir izleme ve değerlendirme planı oluşturulmalıdır. Bu plan, belirlenen ölçütleri içermeli ve etkilerin zaman içinde nasıl değiştiğini izlemek için düzenli bir takip programını içermelidir.							
			Öneriler	Değerlendirme sonuçlarına dayalı olarak çevresel ve sosyal etkilerde ortaya çıkan olumsuz durumları düzeltmek veya önlemek için düzeltici ve önleyici faaliyetler geliştirilmelidir. Bu faaliyetler, belirlenen ölçütlerdeki sapmaları düzeltmek ve gelecekte benzer sorunları önlemek için alınan önlemleri içermelidir.							
				Çevresel ve sosyal etkilerin değerlendirilmesi için uzman görüşleri, yerel topluluklar ve diğer paydaşların katılımı sağlanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			A	Yerel topluluklar, sivil toplum örgütleri, akademisyenler ve diğer paydaşlarla düzenli iletişim ve katılım stratejileri geliştirilmelidir. Topluluklarla açık diyalog ve etkileşim, değerlendirme sürecine etkin bir şekilde dahil olmalarını sağlar.							
				Çevresel ve sosyal etkilerin değerlendirilmesi sürecinde yerel topluluklarla iş birliği yapmak amacıyla atölye çalışmaları ve eğitimler düzenlenebilir. Bu çalışmalar, topluluk üyelerinin sürece daha iyi anlamalarını ve görüşlerini ifade etmelerini sağlar.							
				Uzman görüşleri ve değerlendirme sürecinin detayları topluluklarla ve diğer paydaşlarla paylaşılmalıdır. Şeffaflık, sürece güveni artırır ve katılımı teşvik eder.							
				Değerlendirme sürecinde yerel topluluk temsilcileri ile doğrudan iş birliği yapmak, onların önerilerini ve endişelerini değerlendirmeye almak için etkili bir yoldur. Bu, yerel halkın sürece daha etkin bir şekilde dahil olmalarını sağlar.							
				Çevresel ve sosyal konularda uzman olan kişilerden oluşan danışma kurulları oluşturmak, değerlendirme sürecine farklı perspektifler ve uzman görüşleri katmanın yanı sıra toplulukların güvenini artırabilir.							
			T	Çevresel ve sosyal etkilerin değerlendirilmesi ve bu değerlendirmenin planlama sürecine entegrasyonunun tamamlanması için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Çevresel ve sosyal etkilerin değerlendirilmesi sürecini belirli aşamalara bölmek ve her aşamanın tamamlanması için önceden belirlenmiş bir zaman çerçevesi oluşturmak. Örneğin, saha çalışmaları, veri analizi ve raporlama gibi aşamalar belirlenen zaman dilimlerine göre planlanabilir.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesifik (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
E(5)				Değerlendirme sürecinin sonuçlarının planlama sürecine entegrasyonunu belirli bir süre içinde tamamlamak için bir zaman çizelgesi oluşturmak. Bu, değerlendirme raporunun planlama kararlarına dahil edilmesi ve gerekli düzeltici eylemlerin alınması sürecini içerir.							
				Değerlendirme süreci boyunca paydaşlarla düzenli iletişim ve geri bildirim mekanizmalarını belirleyerek, sürecin her aşamasında geri bildirim toplanmasını sağlamak. Bu, sürecin belirlenen hedeflere uygun bir şekilde ilerlediğini ve gerektiğinde düzeltilmeye hazır olduğunu gösterir.							
				Çevresel ve sosyal etkilerin değerlendirilmesi ve entegrasyon sürecini tamamladıktan sonra bir süreç değerlendirmesi yapmak ve bu süreç üzerinde geliştirmeler yapma olanağı sağlamak. Süreçteki zorlukları belirlemek ve gelecekteki değerlendirmeleri daha etkin hale getirmek için düzenli güncellemeler yapmak önemlidir.							
				Çevresel ve sosyal etkilerin değerlendirilmesi ve entegrasyonu sürecini belirli bir zaman çerçevesinde tamamlamak için bir takvim oluşturmak ve düzenli raporlama yapmak. Bu, sürecin ilerlemesini izlemek ve varsa gecikmeleri ele almak için önemlidir.							
		Uygulama ve değerlendirme için izleme mekanizmalarının kurulması (R: İzleme mekanizması, turizm rotasının başarısını değerlendirmek ve sürekli olarak iyileştirmek amacıyla kullanılacaktır.)	S	Uygulama sürecinin izlenmesi ve planın etkinliğinin değerlendirilmesi için belirli bir izleme mekanizması oluşturuldu mu?	x	x	x	x	x	x	x
				Uygulama sürecinin başarısını izlemek ve değerlendirmek için belirli performans göstergeleri belirlemek. Bu göstergeler, hedeflere ulaşma, kaynak kullanımı, topluluk katılımı gibi kritik unsurları ölçmeyi içermelidir.							
			Öneriler	Belirli aralıklarla düzenli raporlar oluşturarak uygulama sürecinin ilerlemesini izlemek. Bu raporlar, hedeflere ne kadar yaklaşıldığını, ortaya çıkan sorunları ve çözüm önerilerini içermelidir. İlgili paydaşlara düzenli olarak sunulan raporlar, şeffaflığı artırır.							
				Planın uygulanması sırasında paydaşlardan ve yerel topluluklardan geri bildirim toplamak için mekanizmalar oluşturmak. Bu geri bildirimler, uygulama sürecindeki başarıları ve sorunları belirlemede değerli bilgiler sağlar.							
				Uygulama sürecini izlemek ve değerlendirmek için uzman ekipler oluşturmak. Bu ekipler, sürecin farklı yönlerini ele alabilir, saha çalışmaları yapabilir ve uygulama sürecinin etkinliğini değerlendirebilir.							
				İzleme mekanizması, uygulama sürecinde beklenmeyen durumları tanımlayabilir. Bu durumlarla başa çıkabilmek ve planı gerektiğinde ayarlamak için esneklik sağlayacak bir mekanizma oluşturmak önemlidir.							
			M	İzleme mekanizması sayesinde uygulama sürecinin ilerlemesi belirli ölçütlerle değerlendirilerek raporlanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Belirlenen performans göstergeleri, uygulama sürecinin ilerlemesini ölçen anahtar ölçütlerdir. Örneğin, turist sayısı, gelir artışı, çevresel etkilerin azaltılması gibi göstergeler, izleme mekanizması tarafından düzenli olarak takip edilir. Bu göstergeler, sürecin hedeflere ne kadar yaklaştığını gösterir ve değerlendirme sürecine temel oluşturur.							
				İzleme mekanizması, belirlenen ölçütlerle elde edilen verileri düzenli olarak raporlar. Bu raporlar, paydaşlar, yerel topluluklar ve diğer ilgili taraflarla paylaşılır. İletişim, sürecin şeffaf olmasını sağlar ve paydaşların süreç hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlar. Bu, olumlu gelişmelerin vurgulanması ve olası sorunların çözülmesi için önemlidir.							
			A	İzleme mekanizması, yerel yönetim birimleri, turizm endüstrisi temsilcileri ve diğer paydaşlar arasında iş birliğini teşvik etmeye yönelik mi tasarlandı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	İzleme mekanizması, başta yerel yönetim birimleri olmak üzere turizm endüstrisi temsilcileri, sivil toplum örgütleri ve diğer paydaşların düzenli olarak katılımını sağlamak için danışma süreçleri oluşturabilir. Bu sayede çeşitli görüşler alınarak daha kapsamlı bir izleme sağlanabilir.							
				İzleme sürecinde yer alacak çalışma grupları veya komiteler oluşturarak, farklı paydaş grupları arasında düzenli toplantılar düzenleyebilir. Bu toplantılarda bilgi paylaşımı, sorunların ele alınması ve ortak çözümler bulma süreci teşvik edilir.							
				Paydaşlar arasında iş birliğini güçlendirmek için eğitim ve kapasite geliştirme programları düzenleyebilir. Bu programlar, paydaşların izleme sürecine daha etkin bir şekilde katılımını sağlar ve ortak bir anlayış oluşturur.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesifik (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
				İzleme mekanizması, paydaşların ortak çıkarlarını vurgulayarak iş birliği yapmalarını teşvik edebilir. İzleme sürecinde elde edilen verilerin, herkesin ortak çıkarlarına hizmet ettiği anlatılır ve paydaşlar arasında birbirine destek olma kültürü oluşturulur.							
				İzleme süreci boyunca açık iletişim ve şeffaflık prensiplerini benimseyerek, paydaşlar arasında güven oluşturabilir. Bilgi paylaşımı, karar alma süreçlerine katılım ve sürecin şeffaf bir şekilde yönetilmesi, iş birliğini güçlendirebilir.							
			T	İzleme mekanizmasının uygulanması ve düzenli olarak güncellenmesi için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	İzleme mekanizması her ay düzenli olarak güncellenerek, elde edilen verilerin aylık raporlarla paylaşılması sağlanabilir. Bu, sürecin hızlı bir şekilde değerlendirilmesine ve gerektiğinde düzeltici önlemlerin alınmasına olanak tanır.							
				Çeyreklik toplantılar düzenleyerek, izleme mekanizması tarafından elde edilen verilerin paydaşlarla paylaşılması ve değerlendirilmesi sağlanabilir. Bu toplantılarda süreçteki gelişmeler tartışılır ve her çeyrek için belirlenen hedeflere ne kadar yaklaşıldığı değerlendirilir.							
				Yarıyıl değerlendirmeleri, izleme mekanizmasının daha geniş bir perspektifte değerlendirilmesine olanak tanır. Yarıyıl değerlendirmeleri sırasında paydaşlar, elde edilen verileri inceleyerek ortak değerlendirmeler yapabilir ve sürecin genel etkinliğini değerlendirebilir.							
				Yıllık raporlar, izleme mekanizmasının bir yıllık süre içindeki performansını özetleyebilir. Ayrıca, her yıl hedeflerin gözden geçirilmesi ve güncellenmesi için bir fırsat sağlar. Bu süreç, değişen koşullara ve hedeflere uyum sağlamak için önemlidir.							
				Beş yıllık stratejik planlamalar, daha uzun vadeli perspektifte izleme mekanizmasının etkinliğini değerlendirmek için kullanılabilir. Bu strateji, uzun vadeli sürdürülebilir turizm hedeflerine ulaşmak için gereken ayarlamaları ve geliştirmeleri belirleme şansı tanır.							
			S	Turizm rotası boyunca etkili bir ulaşım ağı oluşturmak, turistlerin kolayca dolaşımını sağlamak için belirli bir plan ve harita oluşturuldu mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Turistlerin rahatça dolaşımını sağlamak için ulaşım planlaması yapılmalıdır. Bu plan, rota üzerindeki önemli noktaları, ulaşım araçlarını, transfer noktalarını ve seyahat sürelerini içermelidir. Toplu taşıma araçları, araç kiralama seçenekleri ve özel turlar gibi çeşitli ulaşım alternatifleri plana dahil edilmelidir.							
				Turistlere yönelik özel haritalar oluşturmak, rota üzerindeki önemli yerleri, turistik noktaları, ulaşım duraklarını ve diğer hizmetleri gösteren bilgi grafikleri içermelidir. Haritalar, basılı broşürler veya dijital uygulamalar aracılığıyla turistlere sunulur, onların kendilerini daha iyi yönlendirmelerine ve rotayı keşfetmelerine yardımcı olabilir.							
Ağ ve Ulaşım göstergeleri (F)	F(1)	Ağ oluşturması* (R: Etkili bir ulaşım ağı, turizm rotasının ziyaretçiler için çekici olmasına ve bölgesel kalkınmaya katkı sağlamasına yardımcı olacaktır.)	M	Ulaşım ağının etkinliği belirli ölçütlerle değerlendirilerek iyileştirme alanları belirlenerek düzenli olarak izleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Ulaşım araçlarının günlük, haftalık veya aylık bazda taşıdığı yolcu sayısı ve kullanım frekansı belirlenmelidir. Bu veriler, popüler güzergahları, yoğun saatleri ve zayıf bölgeleri tespit ederek ulaşım ağının etkinliği konusunda bilgi sağlar.							
				Ulaşım ağının etkinliğini değerlendirmek için seyahat süreleri, ulaşım araçları arasındaki transfer süreleri ve olası gecikmeler izlenmelidir. Bu veriler, turistlerin seyahat planlarını etkileyen faktörleri anlamak ve gerekirse düzeltmeler yapmak adına önemli ipuçları sunar.							
			A	Ulaşım ağı oluşturulmasında, yerel yönetim, turizm endüstrisi temsilcileri ve diğer paydaşların iş birliği sağlanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yerel yönetim, turizm endüstrisi temsilcileri, ulaşım şirketleri, sivil toplum örgütleri ve diğer paydaşlar arasında düzenli toplantılar düzenlenmelidir. Bu toplantılarda, ulaşım ağının planlaması, geliştirilmesi ve yönetimi konularında bilgi paylaşımı ve iş birliği için bir platform oluşturulabilir.							
				Ulaşım ağının oluşturulması için belirli konularda çalışma grupları veya komiteler oluşturulabilir. Bu gruplar, paydaşların belirli konularda derinlemesine çalışmalarını sağlayarak, karar alma süreçlerine etkin katılımlarını ve iş birliğini artırabilir.							
			T	Ulaşım ağının oluşturulması ve düzenli olarak güncellenmesi için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x

Çizelge 4.41. (devam) Kültürel rota planlama rehberi (Tez kapsamında üretilmiştir)

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabılır) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
F(2)			Öneriler	Ulaşım ağının periyodik olarak değerlendirilmesi, değişen turistik talepler ve yerel ihtiyaçlar göz önüne alınarak güncellenmesi önemlidir. Örneğin, her 2-3 yılda bir kapsamlı bir ulaşım ağı değerlendirmesi yapılabilir.							
				Özel etkinlikler, festivaller veya dönemsel turistik talepler gibi olaylara hızlı bir şekilde uyum sağlamak amacıyla "esnek" güncelleme stratejileri belirlenebilir. Acil durumlar veya beklenmeyen talep artışlarına karşı hızlı tepki verebilmek için gerektiğinde acil güncellemeler yapılabilir.							
		Tarihi ulaşım bağlantılarına sahip olması (R: Tarihi ulaşım bağlantıları, turizm rotasının benzersizliğini vurgulayarak ziyaretçiler için çekici hale getirecektir.)	S	Turizm rotası, tarihi öneme sahip ulaşım bağlantılarına sahip mi?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Turizm rotası içerisinde tarihi öneme sahip yollar, kervansaraylar veya konaklama noktaları bulunabilir. Bu, rotayı kullanırken tarih ve kültürle ilgili zengin deneyimler sunabilir.							
				Eğer mümkünse, tarihi öneme sahip ulaşım araçları (örneğin, at arabaları, eski trenler) rotanın bir parçası olarak kullanılabilir. Bu, turistlere geçmişin ulaşım yöntemlerini deneyimleme fırsatı sağlar.							
			M	Tarihi ulaşım bağlantılarının korunma ve tanıtım düzeyi belirli ölçütlerle değerlendirilerek yılda bir kez kontrol ediliyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yılda bir kez, tarihi ulaşım bağlantıları üzerinde fiziksel koruma ve bakım denetimleri yapılabilir. Bu denetimler, tarihi yapıların fiziksel durumu, restorasyon ihtiyaçları ve gelecekteki koruma planları hakkında bilgi sağlar.							
				Turistlerin tarihi ulaşım bağlantılarına olan ilgisi ve deneyimleri belirli ölçütlerle değerlendirilebilir. Bu, turist geri bildirimleri, ziyaretçi sayıları ve turistik etkinliklerin başarısı gibi faktörlere dayalı bir değerlendirme yapmayı içerir.							
			A	Tarihi ulaşım bağlantılarının korunması ve tanıtılmasında, yerel tarih ve kültür uzmanları ile iş birliği yapılıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Tarihi ulaşım bağlantılarının bakımı, restorasyonu ve tanıtımı için yerel tarih ve kültür uzmanlarıyla düzenli toplantılar ve iş birliği oluşturulabilir. Bu uzmanlar, bölgenin tarihini, kültürünü ve mimarisini anlama konusunda değerli bilgiler sağlayabilir.							
				Yerel tarih ve kültür uzmanları, koruma ve tanıtım çalışmalarında yer alabilir. Aynı zamanda, yerel topluluğa ve işletmelere yönelik eğitim programları düzenleyebilirler. Bu, yerel halkın ve işletmelerin tarihi ulaşım bağlantılarına daha etkili bir şekilde katkıda bulunmalarını sağlar.							
			T	Tarihi ulaşım bağlantılarının korunması, tanıtılması ve düzenli olarak güncellenmesi için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Tarihi ulaşım bağlantıları için düzenli bakım ve güncelleme programı belirlenmelidir. Bu program, belirli aralıklarla yapılan fiziksel kontrolleri, restorasyon ihtiyaçlarını ve tanıtım materyallerinin güncellenmesini içermelidir.							
				Yıllık olarak düzenlenen toplantılarda, yerel tarih ve kültür uzmanları, yerel yönetim birimleri, turizm endüstrisi temsilcileri ve diğer paydaşlar bir araya gelerek tarihi ulaşım bağlantılarının durumunu değerlendirebilirler. Bu toplantılarda, güncelleme ihtiyaçları belirlenir ve bir sonraki yıl için hedefler konuşulur.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir)		1	2	3	4	5	6	7
			A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)								
	F(3)	Rota içinde ve içine ulaşım kolaylığı (R: Ulaşım kolaylıkları, turizm rotasının ziyaretçilere daha çekici gelmesine ve bölgesel kalkınmaya katkı sağlamasına yardımcı olacaktır.)	S	Turizm rotası üzerinde ve rotaya ulaşım sağlamak adına belirli ulaşım kolaylıkları ve bağlantılar oluşturuluyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Turizm rotası üzerindeki ana ulaşım yollarının (karayolu, demiryolu, havaalanları, limanlar) altyapısı sürekli olarak iyileştirilmelidir. Yol bakımı, yeni bağlantı yollarının oluşturulması ve toplu taşıma sistemlerinin güçlendirilmesi gibi önlemler alınmalıdır.							
				Turistlere ve ziyaretçilere ulaşım kolaylıkları hakkında bilgi sağlamak için etkili iletişim stratejileri geliştirilmelidir. Bu, güzergahlar, ulaşım araçları, park alanları ve diğer ulaşım detayları hakkında bilgilendirici materyallerin hazırlanması ve tanıtılması anlamına gelir.							
			M	Ulaşım kolaylıklarının etkinliği belirli ölçütlerle değerlendirilerek düzenli olarak kontrol ediliyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Turizm rotası üzerindeki ulaşım kolaylıklarının performansını izlemek için bir izleme sistemi kurulmalıdır. Bu sistem, ulaşım süreleri, yol kalitesi, taşıma kapasitesi gibi kritik ölçütleri düzenli olarak değerlendirmelidir.							
				Ziyaretçilerden alınan geri bildirimler, ulaşım kolaylıklarının etkinliği hakkında değerli bilgiler sağlayabilir. Anketler, online incelemeler veya doğrudan görüşmeler aracılığıyla ziyaretçi memnuniyeti ve ulaşım deneyimleri hakkında düzenli olarak geri bildirim toplanmalıdır.							
	F(4)		A	Rota üzerinde ve içinde ulaşım kolaylığı sağlamak amacıyla yerel yönetim ve turizm endüstrisi temsilcileri ile iş birliği yapılıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yerel yönetim ve turizm endüstrisi temsilcileri arasında resmi iş birliği protokollerinin oluşturulması ve bu protokollerin düzenli olarak gözden geçirilmesi, ulaşım projelerinin koordinasyonunu güçlendirebilir.							
				Düzenli olarak düzenlenen toplantılar ve iletişim platformları, yerel yönetim ve turizm endüstrisi temsilcilerinin bir araya gelmesini ve ulaşım konularında ortak stratejiler belirlemesini sağlar. Bu platformlar, sorunların çözümü için etkili bir iletişim ortamı sunar.							
			T	Ulaşım kolaylıklarının oluşturulması ve düzenli olarak güncellenmesi için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Ulaşım altyapısının ve kolaylıklarının düzenli olarak gözden geçirilmesi ve yenilenmesi için bir program oluşturulmalıdır. Bu program, belirli aralıklarla yılda bir veya daha sık bir periyotta gerçekleştirilebilir.							
				Özellikle büyük ulaşım projeleri için proje tabanlı bir zaman çizelgesi belirlenmeli ve bu projelerin aşamaları, hedefleri ve güncelleme süreçleri net bir şekilde tanımlanmalıdır.							
		Toplu taşıma seçeneklerinin bulunabilirliği (R: Toplu taşıma seçenekleri, turistlerin rotayı daha sürdürülebilir ve çevre dostu bir şekilde keşfetmelerine olanak sağlayacaktır.)	S	Turizm rotası üzerinde çeşitli toplu taşıma seçenekleri mevcut mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Turistik noktalar arasında düzenlenen otobüs hatları, ziyaretçilere ekonomik ve yaygın bir ulaşım seçeneği sunabilir. Belirlenen rotada önemli turistik noktalara düzenli seferler düzenlenebilir.							
				Eğer rotada geçilen bölgelerde uygunsa, şehir içi tren veya tramvay hatları ziyaretçilere hızlı ve konforlu bir ulaşım seçeneği sağlayabilir.							
				Eğer rotada su yolları mevcutsa, tekne veya feribot seferleri düzenleyerek farklı kıyı bölgelerine ulaşım imkânı sunabilirsiniz.							
				Turistik rotada bisiklet paylaşım sistemleri kurarak, ziyaretçilere çevre dostu bir ulaşım seçeneği sunabilir ve bölgenin doğal güzelliklerini daha yakından keşfetmelerine olanak tanıyabilirsiniz.							
				Turistik bölgelerde özel tur araçları ve transfer hizmetleri düzenleyerek, ziyaretçilere konforlu ve kişiselleştirilmiş ulaşım seçenekleri sunabilirsiniz.							

Çizelge 4.41. (devam) Kültürel rota planlama rehberi (Tez kapsamında üretilmiştir)

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt							
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7	
			M	Toplu taşıma seçeneklerinin kullanım oranı belirli ölçütlerle değerlendirilerek ve iyileştirme alanları belirlenerek izleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x	
			Öneriler	Her toplu taşıma seçeneğinin kullanım sıklığı ve günlük/haftalık/aylık ortalama yolcu sayısı belirlenerek izlenebilir. Bu veriler, hangi seçeneklerin daha fazla talep gördüğünü ve nerede iyileştirmeler yapılabileceğini anlamak için değerlendirilebilir. Ziyaretçilerden ve yerel halktan alınan geri bildirimler, toplu taşıma hizmetlerinin memnuniyet düzeyini ve kullanıcı deneyimini ölçmek için değerli bir kaynaktır. Müşteri memnuniyet anketleri, şikayetler ve öneriler toplu taşıma sistemlerini sürekli olarak iyileştirmek için kullanılabilir.								
			A	Toplu taşıma seçeneklerinin çeşitliliğinde, yerel ulaşım hizmet sağlayıcıları ile iş birliği yapılıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x	
			Öneriler	Yerel ulaşım hizmet sağlayıcıları ile bütünleşmiş çalışma ve koordinasyon sağlamak, turistlere ve yerel halka daha kapsamlı bir ulaşım ağı sunabilir. Otobüs, tramvay, metro gibi farklı ulaşım modlarının birbiriyle entegre olması, yolcuların sorunsuz bir şekilde taşınmasına katkı sağlar.								
				Yerel yönetim, turizm endüstrisi ve ulaşım sağlayıcıları, bisiklet kiralama, elektrikli scooter gibi alternatif ve çevre dostu ulaşım modlarını teşvik edebilir. Bu çeşitlilik, ziyaretçilere farklı seçenekler sunarak ihtiyaçlarına uygun bir ulaşım sağlamayı hedefler.								
			T	Toplu taşıma seçeneklerinin çeşitliliğin sağlanması ve düzenli olarak güncellenmesi için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x	
			Öneriler	Belirli aralıklarla, örneğin her yıl veya her iki yılda bir, toplu taşıma seçeneklerinin çeşitliliği ve etkinliği değerlendirilmelidir. Bu incelemeler, mevcut seçeneklerin kullanım oranları, müşteri geri bildirimleri ve toplu taşımanın genel performansı gibi faktörleri içermelidir. Güncellemeler, toplu taşıma ağının ihtiyaçlara ve taleplere uygun hale getirilmesine yönelik önlemleri içermelidir.								
				Zaman içinde değişen ulaşım ihtiyaçlarına hızlı bir şekilde yanıt verebilmek adına, esnek ve hızlı tepki mekanizmaları oluşturulmalıdır. Yeni ulaşım modları veya rotalar hızla ortaya çıkabilir, bu nedenle güncelleme süreçleri, pazardaki değişikliklere uyum sağlamak için esnek olmalıdır.								
	F(5)	Ana ulaşım noktalarına ve turistik destinasyonlar a bağlantı (R: Etkili bağlantılar, turistlerin turizm rotasını daha rahat bir şekilde keşfetmelerine olanak sağlayacaktır.)	S	Turistik destinasyonlar ve ana ulaşım noktaları arasında etkili bağlantılar oluşturuldu mu?	x	x	x	x	x	x	x	
Öneriler			Turistik destinasyonlar ile ana ulaşım noktaları arasında çeşitli ulaşım modları ve transfer hizmetleri oluşturulmalıdır. Bu, havaalanlarından otobüs ve tren istasyonlarına, limanlardan destinasyon merkezlerine kadar farklı ulaşım seçeneklerini içerebilir. Transfer hizmetleri düzenli olarak çalışmalı ve turistlere rahat bir seyahat deneyimi sunmalıdır.									
			Turistlerin, ana ulaşım noktalarından destinasyonlara kolayca ulaşmalarını sağlamak adına iyi bir iletişim ve rehberlik sistemi kurulmalıdır. Bilgi panoları, haritalar, dijital uygulamalar veya yerel rehberler aracılığıyla turistlere yol gösterici bilgiler sunularak, destinasyon içindeki ve dışındaki ulaşımın daha anlaşılır hale gelmesi sağlanmalıdır.									
M			Bağlantıların etkinliği belirli ölçütlerle değerlendiriliyor mu?	x	x	x	x	x	x	x		
Öneriler			Ulaşım bağlantılarının etkinliğini değerlendirmek için, turistik destinasyonlara olan ulaşımın planlanan varış ve hareket saatlerine uygunluğu ölçülebilir. Bu, turistlerin programlarına sadık kalmalarını sağlar ve seyahat süreçlerini daha olumlu hale getirir.									
			Turistlere, ulaşım bağlantılarını değerlendirmeleri için düzenli olarak anketler sunulabilir. Yolcu memnuniyet anketleri, turistlerin ulaşım hizmetlerinden ne kadar memnun olduklarını ve nelerin iyileştirilebileceğini anlamak için önemli bir geri bildirim kaynağı olabilir. Bu anketler belirli aralıklarla toplanabilir ve değerlendirilebilir.									
A			Ana ulaşım noktalarına ve turistik destinasyonlara bağlantıların sağlanmasında yerel yönetim birimleri ve turizm endüstrisi temsilcileri ile iş birliği yapılıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x		
			Öneriler	Ana ulaşım noktalarına ve turistik destinasyonlara bağlantı sağlamak için yerel yönetim birimleri ve turizm endüstrisi temsilcileri arasında iş birliği önemlidir. Ortak projeler geliştirmek, ulaşım altyapısını iyileştirmek ve turistik destinasyonları daha erişilebilir kılmak için düzenli toplantılar ve iş birliği mekanizmaları kurulabilir.								

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabılır) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
				Ana ulaşım noktalarını ve turistik destinasyonları birbirine bağlamak için yerel yönetim birimleri, turizm endüstrisi temsilcileri, ulaşım sağlayıcıları ve diğer paydaşlar arasında çalışma grupları veya proje ekipleri oluşturulabilir. Bu ekipler, ulaşım planlaması, altyapı iyileştirmeleri ve pazarlama stratejileri gibi konularda iş birliği yapabilir.							
			T	Bağlantıların iyileştirilmesi ve düzenli olarak güncellenmesi için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Bağlantıların etkinliğini ve erişilebilirliğini değerlendirmek için belirli bir izleme ve güncelleme takvimi oluşturulabilir. Belirli aralıklarla (örneğin, yılda bir veya her iki yılda bir), mevcut ulaşım bağlantıları gözden geçirilerek güncelleme ihtiyaçları belirlenebilir.							
				Her yıl düzenlenen değerlendirme toplantıları veya programlar aracılığıyla, ana ulaşım noktaları ile turistik destinasyonlar arasındaki bağlantıların performansını değerlendirilebilir. Bu değerlendirmeler, eksikliklerin belirlenmesine ve gerektiğinde düzenlemelerin yapılmasına olanak tanır.							
F(6)	Yaya ve bisikletçi erişimi için altyapı (R: Yaya ve bisikletçi erişimi, turistlerin rotayı çevre dostu bir şekilde keşfetmelerine olanak sağlayacaktır.)	S		Yaya ve bisikletçiler için güvenli ve etkili ulaşım altyapısı oluşturuldu mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Turistik rotada, yaya ve bisikletçilerin kullanımına uygun ayrı yolların oluşturulması veya var olan yolların iyileştirilmesi için bir plan oluşturulabilir. Bu yolların güvenli, estetik ve çevre dostu olması, turistlere doğal güzellikleri keşfetme ve sağlıklı bir şekilde ulaşım sağlama imkânı sunar.							
				Yaya ve bisikletçiler için güvenli ulaşım altyapısı oluşturulurken, kavşaklarda, yol ayrımlarında ve önemli noktalarda güvenlik önlemleri alınmalıdır. Ayrıca, yolların uygun işaretlemelerle belirtilmesi ve turistlere yönlendirme sağlayacak bilgilendirici tabelaların kullanılması, rotanın daha güvenli ve etkili olmasını sağlar.							
			M	Yaya ve bisikletçi altyapısının kullanım oranı belirli ölçütlerle değerlendiriliyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yaya ve bisikletçi altyapısının kullanım oranları belirli aralıklarla izlenmeli ve değerlendirilmelidir. Bu değerlendirmeler, hangi bölgelerin daha fazla tercih edildiğini, hangi dönemlerde daha yoğun olduğunu ve altyapının ne kadar etkili olduğunu anlamak için önemlidir.							
				Yerel halk, turistler ve bisikletçilerle yapılan anketler ve geri bildirimler, altyapının kullanımıyla ilgili değerli bilgiler sağlar. Bu geri bildirimler, eksiklikleri belirlemek ve iyileştirmeler için rehberlik etmek amacıyla düzenli olarak toplanmalıdır.							
			A	Yaya ve bisikletçi altyapısının oluşturulmasında, yerel yönetim birimleri ve sivil toplum örgütleri ile iş birliği yapılıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yaya ve bisikletçi altyapısının planlanması ve oluşturulmasında, yerel yönetim birimleriyle etkili bir iş birliği sağlanmalıdır. Ortak planlama ve uygulama süreçleriyle, yerel yönetim birimleri altyapının ihtiyaçlarına daha iyi yanıt verebilir.							
				Yerel sivil toplum örgütleri, yerel halkın ve bisikletçilerin görüşlerini temsil edebilir. Planlama sürecine katılımlarıyla, altyapının kullanılabilirliği ve etkisi konusunda daha kapsamlı bir perspektif sağlanabilir.							
			T	Yaya ve bisikletçi altyapısının iyileştirilmesi ve düzenli olarak güncellenmesi için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yaya ve bisikletçi altyapısının iyileştirilmesi ve düzenli olarak güncellenmesine yönelik zaman periyodu belirlenmişse, bu bilgi genellikle yerel yönetimlerin ulaşım veya altyapı departmanlarının yayınladığı planlar, projeler veya güncellemelerde bulunabilir. İlgili yerel otoritelerin resmi web siteleri veya yerel haber kaynakları bu tür bilgileri içerebilir.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesifik (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabılır) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
F(7)		Sürdürülebilir ulaşım modlarının teşviki (R: Sürdürülebilir ulaşım modlarının teşviki, turistlerin çevre dostu bir şekilde seyahat etmelerini sağlamayı amaçlamaktadır.)	S	Sürdürülebilir ulaşım modlarını teşvik etmek amacıyla yerel kampanya ve bilinçlendirme programları oluşturuldu mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Bu tür bilgiler genellikle yerel yönetimlerin ulaşım veya çevre departmanlarının kampanya duyurularında veya resmi belgelerinde yer alabilir. Yerel belediyelerin resmi web siteleri, sosyal medya hesapları veya yerel haber kaynakları, bu tür bilgilere ulaşmak için başvurabileceğiniz kaynaklardır. Ayrıca, ilgili yerel kuruluşlarla iletişim kurarak güncel bilgilere ulaşabilirsiniz.							
			M	Sürdürülebilir ulaşım modlarının kullanım oranı belirli ölçütlerle değerlendiriliyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
				Sürdürülebilir ulaşım modlarının kullanım oranları ve değerlendirmeleri genellikle yerel yönetimler veya ilgili kuruluşlar tarafından düzenli olarak takip edilir ve yayımlanır.							
			A	Sürdürülebilir ulaşım modlarını teşvik etme çabalarında, yerel hükümet ve sivil toplum örgütleri ile iş birliği yapılıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Ortak Kampanyalar ve Etkinlikler: Yerel hükümetler ve sivil toplum örgütleri, sürdürülebilir ulaşımı teşvik etmek amacıyla ortak kampanyalar, etkinlikler veya bilinçlendirme projeleri düzenleyebilir.							
				Yol Güvenliği ve Altyapı İyileştirmeleri: Sivil toplum örgütleri, hükümetle iş birliği yaparak bisiklet yolları, yaya yolları gibi sürdürülebilir ulaşım altyapılarının oluşturulmasını veya iyileştirilmesini destekleyebilir.							
F(8)		Yürüyüş ve bisiklet yollarının varlığı (R: Yürüyüş ve bisiklet yolları, turistlere çevre dostu bir şekilde rota üzerinde hareket etme imkânı sağlayacaktır.)		Yerel Politika Geliştirme: Sivil toplum örgütleri, yerel hükümetin sürdürülebilir ulaşım politikalarını geliştirmesine katkıda bulunabilir ve bu konuda danışmanlık sağlayabilir.							
				İyi İş birliği Modelleri: İyi bir iş birliği modeli geliştirerek, sürdürülebilir ulaşım konusunda ortak hedeflere ulaşmak adına düzenli iletişim ve iş birliği sağlanabilir.							
			T	Sürdürülebilir ulaşım modlarını teşvik etme çabalarının uygulanması için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Kısa Vadeli Hedefler: İlk etapta, sürdürülebilir ulaşım modlarını teşvik etmeye yönelik kısa vadeli hedefler belirlenir. Örneğin, bir yıl içinde bisiklet kullanımını artırmak veya toplu taşıma kullanımını teşvik etmek gibi hedefler belirlenebilir.							
				Uzun Vadeli Stratejiler: Daha geniş kapsamlı projeler için, uzun vadeli stratejiler ve planlar geliştirilir. Örneğin, beş yıl içinde altyapı iyileştirmeleri yaparak sürdürülebilir ulaşım modlarını desteklemek gibi uzun vadeli hedefler belirlenebilir.							
			S	Rota üzerinde turistlerin yürüyüş ve bisiklet yapabileceği uygun yollar oluşturuldu mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Turistik alanlarda, turistlerin rahatça yürüyebilmeleri için özel olarak tasarlanmış yaya yolları ve geniş kaldırımlar oluşturulabilir. Bu alanlar, turistlere güvenli bir şekilde şehri veya doğal güzellikleri keşfetme fırsatı sunar.							
				Turistlere bisikletle şehri gezebilmeleri için özel bisiklet yolları oluşturulabilir. Ayrıca, bir şehir bisiklet sistemi kurularak turistlere kolaylıkla bisiklet kiralama imkânı sağlanabilir. Bu, hem çevre dostu bir ulaşım modunu teşvik eder hem de turistlere yerel yaşamı daha yakından deneyimleme şansı verir.							
			M	Yürüyüş ve bisiklet yollarının kullanım oranı belirli ölçütlerle değerlendiriliyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yürüyüş ve bisiklet yollarının günlük kullanım sayısı, belirli bir dönem içinde bu yolları kullanan kişi sayısını içerir. Bu ölçüt, belirlenen zaman dilimlerinde (günlük, haftalık, aylık) yolların ne kadar aktif olduğunu gösterir.							
				Yol kullanıcılarının yürüyüş ve bisiklet yapma süreleri ile kat ettikleri mesafeleri ölçmek, yolların ne kadar etkili ve çekici olduğunu değerlendirmeye yardımcı olabilir. Bu ölçüt, rotanın ne kadar sıklıkla ve ne kadar uzun süreyle kullanıldığını gösterir.							
F(8)			A	Yürüyüş ve bisiklet yollarının oluşturulmasında yerel yönetim birimleri ve sivil toplum örgütleri ile iş birliği sağlanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yerel yönetim birimleri ile sivil toplum örgütleri arasında ortak projelerin oluşturulması ve finanse edilmesi. Bu ölçüt, yürüyüş ve bisiklet yollarının oluşturulması için kaynakların nasıl bir araya getirildiğini ve finanse edildiğini gösterir.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
	F(9)	Bisiklet paylaşım programları veya kiralama hizmetlerinin sağlanması (R: Bisiklet paylaşım programları, turistlere çevre dostu bir şekilde rota üzerinde hareket etme imkânı sağlayacaktır.)	T	Yerel toplulukların ve sivil toplum örgütlerinin yolların planlanması ve tasarım süreçlerine aktif katılımı. Bu ölçüt, yerel halkın ve ilgili sivil toplum kuruluşlarının projelerde ne kadar etkili olduğunu ve katkıda bulunduğunu gösterir.							
				Yürüyüş ve bisiklet yollarının iyileştirilmesi ve düzenli olarak güncellenmesi için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Belirli bir zaman çerçevesinde düzenlenen ve yürüyüş ve bisiklet yollarının bakım ve onarımını içeren programlar. Bu ölçüt, yolların ne sıklıkta bakım gördüğünü ve düzenlendiğini gösterir.							
				Kullanıcılardan ve yerel topluluklardan alınan geri bildirimlerin değerlendirilmesi. Bu ölçüt, yolların kullanıcılarının ihtiyaçlarına ve geri bildirimlerine nasıl yanıt verildiğini gösterir.							
			S	Rota üzerinde bisiklet paylaşım programları veya kiralama hizmetleri oluşturulmuş mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Belirli bir zaman diliminde bisiklet paylaşım programlarının veya kiralama hizmetlerinin kullanım istatistikleri. Bu ölçüt, bisikletlerin ne sıklıkla kullanıldığını ve hangi bölgelerde daha popüler olduğunu gösterir.							
				Kullanıcıların bisiklet paylaşım programları veya kiralama hizmetleri ile ilgili memnuniyetini ölçen anketler. Bu ölçüt, hizmetin kullanıcılar üzerindeki etkisini ve memnuniyet seviyelerini değerlendirebilir.							
			M	Bisiklet paylaşım programlarının veya kiralama hizmetlerinin kullanım oranı belirli ölçütlerle değerlendiriliyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Belirli bir zaman diliminde bisiklet paylaşım programlarının veya kiralama hizmetlerinin ne sıklıkla kullanıldığını ölçmek. Bu, günlük, haftalık veya aylık bazda kullanım oranlarını içerebilir.							
			A	Hangi bölgelerde ve rotalarda bisiklet paylaşım hizmetlerinin daha fazla talep gördüğünü belirlemek. Bu, belirli bölgelerdeki kullanım yoğunluğunu ve talep eğilimlerini anlamak için önemlidir.							
				Bisiklet paylaşım programlarının veya kiralama hizmetlerinin oluşturulmasında yerel işletmeler ve sivil toplum örgütleri ile iş birliği yapılıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yerel bisiklet satıcıları, atölyeler veya kiralama şirketleri ile iş birliği yaparak, bisiklet paylaşım programlarını oluşturmak ve yönetmek.							
				Bisiklet paylaşımının toplum üzerindeki etkilerini değerlendirmek ve programları toplum ihtiyaçlarına uygun hale getirmek amacıyla yerel sivil toplum örgütleri ile iş birliği yapmak.							
			T	Bisiklet paylaşım programlarının veya kiralama hizmetlerinin iyileştirilmesi ve düzenli olarak güncellenmesi için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Haftalık periyotlarla küçük güncellemeler genellikle hataları düzeltmek, performansı artırmak ve kullanıcı deneyimini iyileştirmek amacıyla olabilir. Ayrıca, güvenlik güncellemeleri ve uygulama stabilitesini sağlamak için düzenli olarak yapılan kontroller bu periyotta gerçekleştirilebilir.							
				Aylık periyotlarla daha kapsamlı güncellemeler, kullanıcı geri bildirimleri üzerine yapılan iyileştirmeleri içerebilir ve yeni özellikler eklemek, arayüzü güncellemek veya uygulama performansını artırmak gibi hedeflere yönelik olabilir.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesifik (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir)		1	2	3	4	5	6	7
			A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)								
F(10)		Yaya dostu altyapının, kaldırım ve yaya geçitlerinin bulunabilirliği (R: Yaya dostu altyapı, turist ve yerel halkın güvenli ve konforlu bir şekilde hareket etmelerini sağlamayı amaçlamaktadır.)	S	Turizm rotası boyunca yaya dostu altyapı, geniş kaldırımlar ve güvenli yaya geçitleri gibi öğeler mevcut mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Turizm rotalarında genellikle geniş kaldırımlar bulunur. Bu kaldırımlar, yürüyüş yaparken veya bölgeyi keşfederken ziyaretçilere daha fazla alan sağlar. Özellikle yoğun turistik bölgelerde, dar kaldırımlar yerine geniş ve rahatlatıcı yaya alanları tercih edilir. Bu, yürüyüş yapmayı ve çevreyi keşfetmeyi daha keyifli hale getirir.							
				Turizm rotaları boyunca güvenli yaya geçitleri ve yaya öncelikli bölgeler bulunması önemlidir. Yaya geçitleri, ziyaretçilerin rahatça karşıya geçebilmeleri için düzenlenir. Ayrıca, trafik sinyalleri veya yaya geçitleriyle donatılmış kavşaklar, yaya güvenliğini artırır. Bazı bölgelerde araç trafiğine kısıtlama getirilerek yaya dostu alanlar oluşturulabilir.							
			M	Yaya dostu altyapının etkinliği belirli göstergelerle ölçülerek yılda bir kez değerlendirilmesi yapılıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yaya dostu alanlardaki yürüyüş yollarının ve kaldırımların kullanım istatistikleri, yıllık bazda izlenir. Bu istatistikler, belirli noktalarda veya rotalar boyunca ne kadar yoğunlukta yaya trafiği olduğunu gösterir. Yoğunluk, belirli saatlerde veya belirli dönemlerde (mesela turistik sezonlar) ölçülebilir.							
				Kaldırımların genişletilmesi, güvenli yaya geçitlerinin oluşturulması gibi altyapı iyileştirmeleri plana dahil edildi mi?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yoğun turistik bölgeler veya şehir merkezlerinde, kaldırımların genişletilmesi ve yaya alanlarının artırılması için planlar yapılır. Bu genişletmeler, yaya trafiğinin yoğun olduğu alanlarda daha fazla alan yaratmayı amaçlar. Geniş kaldırımlar, ziyaretçilerin rahatça yürüyebilmelerini sağlar ve çevreyi daha güvenli hale getirir.							
				Güvenli yaya geçitleri, özellikle yaya trafiğinin yoğun olduğu bölgelerde önemlidir. Araç trafiğine karşı korunaklı ve işaretlenmiş yaya geçitleri, yaya güvenliğini artırır. Bunlar, trafik sinyalleri, yaya geçitleri, hız sınırlamaları veya araçların yaya önceliği verdiği bölgeler gibi çeşitli yöntemlerle oluşturulabilir.							
			T	Altyapı iyileştirmelerinin belirli bir zaman çerçevesinde tamamlanması ve düzenli olarak bakımının yapılması için zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Altyapı iyileştirmeleri projeler halinde planlanır ve belirli bir zaman çizelgesi içinde tamamlanması hedeflenir. Örneğin, kaldırım genişletmeleri veya yaya geçitlerinin oluşturulması gibi projeler, belirli bir başlangıç ve bitiş tarihiyle planlanır. Proje yönetimi, bu zaman çizelgelerini takip eder ve projelerin zamanında tamamlanmasını sağlar.							
				Tamamlanan altyapı iyileştirmelerinin uzun vadeli sağlamlığını korumak için düzenli bakım periyotları belirlenir. Örneğin, kaldırımların düzenli olarak temizlenmesi, yüzeylerinin kontrol edilmesi veya yaya geçitlerinin trafik işaretleriyle güncellenmesi gibi bakım işleri düzenli aralıklarla yapılır. Bu bakım periyotları genellikle yıllık veya daha uzun süreli zaman dilimlerinde planlanır.							
F(11)		Motorsuz modların toplu taşıma sistemleriyle entegrasyonu (R: Motorsuz ulaşım modlarının entegrasyonu, çevre dostu ulaşım seçeneklerini teşvik etmeyi amaçlamaktadır.)	S	Turizm rotası üzerinde bisiklet, elektrikli scooter ve benzeri motorsuz ulaşım modları, toplu taşıma sistemleriyle bütünleşmiş bir şekilde kullanılabilir hale getirildi mi?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Birçok şehirde, turizm rotaları veya popüler turistik bölgelerde bisiklet paylaşım sistemleri bulunur. Bu sistemler genellikle metro istasyonları, otobüs durakları veya tren istasyonları yakınında yer alır. Bu sayede ziyaretçiler toplu taşıma araçlarına binerken veya indikten sonra yakınlardaki bisiklet paylaşım istasyonlarından bisiklet kiralayarak seyahatlerine devam edebilirler.							
				Bazı turistik bölgelerde bisiklet yolları, yaya yolları veya elektrikli scooter gibi araçların kullanımına uygun özel alanlar oluşturulur. Bu alanlar turistlerin motorsuz ulaşım araçlarını rahatça kullanmalarını sağlar. Ayrıca, turistik bölgelerdeki yolların iyileştirilmesi veya genişletilmesi, bu araçların güvenli ve etkin bir şekilde kullanılmasına olanak tanır.							
			M	Motorsuz modların entegrasyonunun etkinliği belirli ölçütlerle değerlendirilerek bu entegrasyon yılda bir kez gözden geçiriliyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Bisiklet paylaşım istasyonları veya diğer motorsuz ulaşım araçlarının kullanımı düzenli olarak takip edilir. Yıllık olarak bu istatistikler incelenerek, araçların hangi bölgelerde, ne sıklıkta ve hangi zaman dilimlerinde kullanıldığı belirlenir.							
				Bisiklet park yerleri, şarj istasyonları gibi altyapı iyileştirmeleri ve entegrasyon stratejileri plana dahil edildi mi?	x	x	x	x	x	x	x

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesifik (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabılır) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
			Öneriler	Turistik bölgeler veya yoğun şehir merkezleri, bisiklet park yerleri ve elektrikli scooter gibi araçlar için şarj istasyonlarını içeren altyapıyı geliştirmektedir. Bu, ziyaretçilerin veya yerel halkın bu ulaşım modlarını daha rahat kullanmasını sağlar. Bisiklet park alanları, güvenli ve erişilebilir olmalıdır, aynı şekilde elektrikli araçlar için şarj istasyonları da kolayca erişilebilir olmalıdır.							
				Yerel yönetimler, turistik destinasyonlar ve ulaşım planlamacıları, motorsuz ulaşım modlarını toplu taşıma sistemleriyle entegre etmeyi hedefleyen stratejiler geliştirir. Bu stratejiler, bisiklet paylaşım sistemlerinin, metro istasyonları, otobüs durakları veya tren istasyonları gibi toplu taşıma noktalarına yakın konumlandırılmasını içerebilir. Ayrıca, turistik bölgelerdeki yolların yeniden düzenlenmesi veya iyileştirilmesiyle bu ulaşım modlarına uygun alanlar oluşturulabilir.							
			T	Entegrasyon stratejilerinin belirli bir zaman çerçevesi içinde uygulanması ve düzenli olarak gözden geçirilmesi sağlanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yerel yönetimler ve planlama birimleri, entegrasyon stratejilerinin uygulanması sırasında sürekli olarak bu stratejilerin etkinliğini izler. Örneğin, bisiklet park alanlarına olan talebi, şarj istasyonlarının kullanımını veya bisiklet paylaşım sistemlerinin kullanım istatistiklerini düzenli olarak takip ederler. Bu veriler, stratejilerin ne kadar etkili olduğunu değerlendirmek için kullanılır.							
				Stratejilerin belirli aralıklarla gözden geçirilmesi ve güncellenmesi önemlidir. Yıllık veya iki yıllık planlama döngüleri içinde, entegrasyon stratejilerinin gözden geçirilmesi, başarıları ve zorlukları değerlendirir. Bu süreçte, hangi stratejilerin işe yaradığı, hangi alanlarda iyileştirmeler gerektiği veya hangi bölgelerde daha fazla altyapıya ihtiyaç duyulduğu gibi konular ele alınır.							
	F(12)	Trafik sıkışıklığı seviyeleri	S	Turizm rotası boyunca trafik sıkışıklığı seviyeleri belirlenen standartlara uygun bir şekilde izleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
		(R: Düşük trafik sıkışıklığı, turist ve yerel halkın rahat bir şekilde turizm rotasını kullanmalarını sağlamaktadır.)	Öneriler	Trafik sıkışıklığı seviyeleri belirli aralıklarla ölçülmelidir. Bu ölçümler, belirlenen standartlar ve trafik yönetimi hedefleriyle karşılaştırılmalıdır. Farklı zaman dilimlerinde (örneğin, hafta içi, hafta sonu, tatil dönemleri) trafik sıkışıklığı seviyeleri ölçülmelidir.							
				Trafik sıkışıklığı seviyelerinde belirli bir artış veya sorun tespit edildiğinde, trafik yönetimi stratejileri ve altyapı iyileştirmeleri plana dahil edilmelidir. Yol güvenliği, trafik işaretlemeleri ve sinyalizasyon sistemleri gibi trafik akışını etkileyen unsurların düzenli olarak kontrol edilmesi ve bakımının yapılması sağlanmalıdır.							
			M	Trafik sıkışıklığı seviyelerinin belirli aralıklarla ölçülüyor mu?							
			Öneriler	Trafik sıkışıklığı seviyelerinin belirli aralıklarla ölçülmesi önemlidir. Bu ölçümler, trafik durumunu değerlendirmek, mevcut sorunları tanımlamak ve gelecekteki trafik yönetimi stratejilerini geliştirmek için kullanılır. Belirli aralıklarla yapılan ölçümler, trafik akışının değişen dinamiklerini anlamak ve rotanın ulaşım altyapısını etkili bir şekilde yönetmek için gereklidir.							
				A	Trafik yönetimi stratejileri ve alternatif ulaşım modlarının teşviki, sıkışıklık seviyelerini azaltmayı sağlıyor mu?	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Toplu taşıma kullanımını artırmak, bireysel araç kullanımını azaltarak trafik sıkışıklığını hafifletebilir.							
				Bisiklet yolları ve yaya yollarının oluşturulması, sürdürülebilir ulaşım modlarını teşvik eder ve trafik yoğunluğunu azaltabilir.							
				Akıllı trafik ışıkları, trafik akışını optimize ederek sıkışıklığı azaltabilir							
				Esnek çalışma modları, işe gitme saatlerini yayararak trafik sıkışıklığını düşürebilir.							
				Sürücülere gerçek zamanlı trafik bilgisi sağlayan sistemler, alternatif rotaları kullanarak trafik sıkışıklığından kaçınmalarına yardımcı olabilir.							
			T	Trafik sıkışıklığına yönelik stratejilerin belirli bir zaman çerçevesinde uygulanması ve düzenli olarak değerlendirilmesi yapılıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x

Çizelge 4.41. (devam) Kültürel rota planlama rehberi (Tez kapsamında üretilmiştir)

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesifik (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
F(13)	Ortalama yolculuk süreleri (R: Kısa yolculuk süreleri, turist ve yerel halkın turizm rotasını daha etkin bir şekilde kullanmalarını sağlamaktadır.)	Öneriler	Toplu taşıma sistemlerinin genişletilmesi, yeni hatların eklenmesi veya mevcut hatların iyileştirilmesi trafik sıkışıklığını azaltabilir. Bu strateji, belirli bir zaman çerçevesinde planlanır ve uygulanırken etkinliği periyodik olarak değerlendirilir.								
			Yolların genişletilmesi, yeni yol bağlantıları oluşturulması veya trafik akışını düzenlemek için altyapı iyileştirmeleri trafik sorununu azaltabilir. Bu tür projelerin etkinliği belirli bir zaman diliminde takip edilir ve değerlendirilir.								
		S	Turizm rotası üzerindeki ortalama yolculuk süreleri belirlenen standartlara uygun bir şekilde izleniyor mu?		x	x	x	x	x	x	x
		Öneriler	Turizm rotası üzerindeki yolculuk süreleri belirli bir standart veya hedefe göre izlenmelidir. Bu izleme, güzergâh boyunca farklı noktalar arasındaki ortalama yolculuk sürelerini ve varış noktalarına ulaşma sürelerini içermelidir.								
			İzlenen yolculuk süreleri, belirlenen standartlarla karşılaştırılmalıdır. Standartlara uygunluk değerlendirmesi, yolculuk sürelerinin planlanan hedeflere ne kadar uygun olduğunu gösterir. Standartlara uygun olmayan durumlar tespit edildiğinde, bu sorunlara çözüm bulmak ve süreçleri iyileştirmek adına düzeltici önlemler alınmalıdır.								
		M	Yolculuk sürelerinin belirli aralıklarla ölçülüyor mu?		x	x	x	x	x	x	x
		Öneriler	Rotanın performansı belirlenen hedeflere ne kadar uygun ve etkin bir şekilde işlediğini değerlendirir.								
			Yolculuk sürelerindeki anormallikler veya uzun bekleme süreleri gibi sorunlar tespit edilirse, bu alanlarda iyileştirmeler yapılabilir.								
		A	Turistlerin beklentilerine ve memnuniyetine daha iyi hizmet etmek için rotanın optimize edilmesine olanak tanır.								
			Ulaşım altyapısının geliştirilmesi ve trafik yönetimi stratejileri, ortalama yolculuk sürelerinin kısaltılmasını sağlıyor mu?		x	x	x	x	x	x	x
F(14)	Otopark olanaklarının bulunabilirliği (R: Uygun otopark olanakları, turist ve yerel halkın turizm rotasını araçlarıyla rahatça kullanmalarını sağlamaktadır.)	Öneriler	Akıllı trafik ışıkları, trafik sinyalizasyon sistemleri ve yol kenarı sensörleri gibi teknolojik çözümler, trafik akışını optimize edebilir. Veri analitiği kullanılarak trafik yoğunluğu ve hareketliliği önceden tahmin edilerek, sinyal zamanlamaları buna göre ayarlanabilir.								
			Yol genişletme, yeni yol bağlantıları oluşturma veya mevcut yolların iyileştirilmesi gibi altyapı projeleri, yolculuk sürelerini kısaltabilir. Toplu taşıma sistemlerinin güçlendirilmesi ve genişletilmesi de turistlerin ulaşımını kolaylaştırabilir.								
		T	Yolculuk sürelerine yönelik stratejilerin belirli bir zaman çerçevesinde uygulanması ve düzenli olarak değerlendirilmesi yapılıyor mu?		x	x	x	x	x	x	x
		Öneriler	Belirlenen ulaşım stratejileri, belirli bir takvim dahilinde uygulanmalıdır. Bu süreçte, stratejilerin etkinliği ve başarısı düzenli olarak izlenmeli ve ölçülmelidir. Yolculuk sürelerinin belirli aralıklarla ölçülmesi ve bu ölçümlerin sonuçlarının analizi, stratejilerin başarısını değerlendirmede kullanılabilir.								
			Uygulanan stratejilerin etkinliğini değerlendirmek için belirli periyotlarda kapsamlı değerlendirmeler yapılmalıdır. Yolculuk sürelerindeki iyileştirmeler veya belirlenen hedeflere ulaşmada sorunlar tespit edildiğinde, stratejiler ve altyapı projeleri güncellenmeli ve iyileştirilmelidir.								
		S	Turizm rotası boyunca yeterli sayıda ve uygun konumda otopark alanları bulunuyor mu?		x	x	x	x	x	x	x
F(14)	Otopark olanaklarının bulunabilirliği (R: Uygun otopark olanakları, turist ve yerel halkın turizm rotasını araçlarıyla rahatça kullanmalarını sağlamaktadır.)	Öneriler	Genellikle turizm rotalarında, popüler ziyaret noktaları ve cazibe merkezleri çevresinde otopark alanları bulunması planlanır. Otopark alanları, turistlerin rahatça park edebilmeleri ve bölgeyi keşfetmeye başlamaları için önemlidir.								
			Eğer belirli bir turizm rotası hakkında bilgi almak istiyorsanız, yerel turizm ofisinden veya ilgili yerel yönetim biriminden bu konuda güncel bilgileri alabilirsiniz. Ayrıca, turizm rotasının resmi web sitesi veya broşürleri de otopark alanları ve diğer hizmetler hakkında bilgi sağlayabilir.								
		M	Otopark alanlarının doluluk oranları belirli aralıklarla ileniyor mu?		x	x	x	x	x	x	x
		Öneriler	Otopark alanlarının doluluk oranlarının düzenli olarak izlenip izlenmediği, turizm rotasının yönetimi ve yerel otoritelerin politikalarına bağlı olarak değişebilir. Genellikle turistik bölgelerde, otopark alanlarındaki doluluk oranlarını izlemek ve yönetmek, ziyaretçilerin daha iyi bir deneyim yaşamasını sağlamak için önemli olabilir.								

Çizelge 4.41. (devam) Kültürel rota planlama rehberi (Tez kapsamında üretilmiştir)

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesifik (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
				Belirli bir turizm rotası için güncel bilgi almak amacıyla yerel turizm ofisi, ilgili yerel yönetim birimi veya turizm rotasının resmi kaynaklarıyla iletişime geçmek en doğrusu olacaktır. Bu kaynaklar, otopark alanlarının doluluk durumu ve güncel yönetim politikaları hakkında size net bilgiler sağlayabilir.							
			A	Yeterli otopark alanları oluşturmak ve yönetmek için altyapı iyileştirmeleri ve planlama stratejileri plana dahil edildi mi?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Turizm rotası üzerindeki otopark alanlarını artırmak veya iyileştirmek için altyapı çalışmaları yapılabilir. Bu, yeni otopark alanları oluşturmayı veya mevcut alanları genişletmeyi içerebilir.							
				Otopark alanlarının yerleşim yerleri, turistik bölgeler ve diğer önemli noktalara stratejik bir şekilde yerleştirilmesi planlama stratejileri arasında yer alabilir. Ayrıca, turist akışını yönetmek için zaman sınırlı park etme, ücretli park etme veya farklı otopark politikaları gibi stratejiler de düşünülebilir.							
			T	Otopark olanaklarının oluşturulması ve bakımının belirli bir zaman çerçevesinde tamamlanması planlanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Turizm rotası üzerindeki otopark alanlarının oluşturulması ve bakımının belirli bir plana dayanması önemlidir. Bu plan, otoparkların ne zaman oluşturulacağını, mevcut otoparkların bakımının nasıl yapılacağını ve ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirmelerin ne zaman yapılacağını içermelidir.							
				Plan, belirli bir zaman çerçevesine sahip olmalıdır. Yapılacak işlerin takvimi, otopark projelerinin ne zaman tamamlanacağı ve bakım faaliyetlerinin düzenli olarak nasıl gerçekleştirileceği bu zaman çerçevesi içinde belirlenmelidir. Ayrıca, düzenli izleme ve değerlendirme mekanizmaları, otoparkların etkinliğini ve bakım durumunu değerlendirmek için kullanılmalıdır.							
			S	Toplu taşıma kullanımını teşvik eden kampanyalar ve bilinçlendirme programları düzenleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	İlgili turizm rotasıyla ilgili bilgilere ulaşmak için, yerel ulaşım otoriteleri, turizm ofisleri veya rotayı yöneten kuruluşlarla iletişime geçmek en uygunudur. Bu kuruluşlar, toplu taşıma teşvikine yönelik yürütülen kampanyalar ve programlar hakkında detaylı bilgi sağlayabilirler.							
			M	Toplu taşıma kullanımının artış oranları belirli aralıklarla ölçülerek, bu kullanımın düzenli olarak değerlendirilmesi sağlanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
	F(15)	(R: Toplu taşıma kullanımını teşvik etmek, trafik sıkışıklığını azaltmak ve çevre dostu ulaşım modlarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır.)	Öneriler	Belirli aralıklarla toplu taşıma kullanımının artış oranlarının ölçülmesi ve düzenli olarak değerlendirilmesi, toplu taşıma sistemlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek için önemlidir. Ancak, bu konuda spesifik bilgiler veremem çünkü her yerel yönetim veya ulaşım otoritesi farklı yöntemleri kullanabilir.							
				Genellikle toplu taşıma kullanımının değerlendirilmesi için ölçütler arasında günlük, haftalık veya aylık yolcu sayıları, taşıma kapasitesi kullanım oranları, yolculuk süreleri, müşteri memnuniyeti anketleri ve diğer performans göstergeleri bulunabilir. Bu veriler, toplu taşıma hizmetlerinin etkinliğini ölçmek, eksiklikleri belirlemek ve iyileştirmeler yapmak için kullanılabilir.							
			A	Toplu taşıma erişimini artırmaya yönelik stratejiler, ulaşım altyapısı iyileştirmeleri ve bilinçlendirme kampanyaları plana dahil edildi mi?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Toplu taşıma erişimini artırmaya yönelik stratejiler, ulaşım altyapısı iyileştirmeleri ve bilinçlendirme kampanyaları geliştirilmelidir.							
			T	Toplu taşıma kullanımını teşvik eden stratejilerin belirli bir zaman çerçevesinde uygulanması ve düzenli olarak değerlendirilmesi sağlandı mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Toplu taşıma kullanımını teşvik eden stratejilerin belirli periyotlarla izlenmesi sağlanmalıdır.							

Çizelge 4.41. (devam) Kültürel rota planlama rehberi (Tez kapsamında üretilmiştir)

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesifik (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
F(16)		Trafik yönetimi için akıllı teknolojilerin entegrasyonu (R: Akıllı teknolojilerin entegrasyonu, trafik sıkışıklığını azaltarak turist ve yerel halkın daha hızlı ve etkin bir şekilde hareket etmelerini sağlamayı amaçlamaktadır.)	S	Turizm rotası üzerinde trafik yönetimini iyileştirmek amacıyla akıllı teknolojiler entegre edildi mi?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Akıllı trafik sinyalizasyon sistemleri, trafik yoğunluğunu izler ve anlık olarak sinyal döngülerini ayarlayarak trafik akışını optimize eder.							
				Akıllı park sistemleri, sürücülere boş park alanlarını bulma konusunda yardımcı olabilir ve park yönetimini optimize edebilir.							
			M	Akıllı teknolojilerin trafik yönetimine etkisinin belirli ölçütlerle ölçülmesi ve yılda bir kez değerlendirilmesi sağlanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Akıllı teknolojilerin uygulandığı bölgelerde trafik akışının düzeltilip düzeltilmediği.							
				Akıllı teknolojilerin etkisiyle sürücülerin ve yolcuların seyahat sürelerindeki azalma veya artış.							
				Akıllı teknolojilerin trafik kazalarını azaltmadaki etkisi ve güvenliği artırma kapasitesi.							
				Akıllı teknolojilerin sürdürülebilir ulaşım modlarına geçişi ve karbon ayak izini azaltmada etkisi.							
				Akıllı teknolojilerin toplu taşıma kullanımını artırma ve ulaşım modlarını çeşitlendirme etkisi.							
			A	Akıllı sinyalizasyon sistemleri, trafik yönetim uygulamaları gibi teknolojik çözümler plana dahil edildi mi?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Trafik yoğunluğuna göre sinyal kontrolünü ayarlamak, acil durumlarda öncelik vermek ve trafik akışını optimize etmek için kullanılan sistemler.							
				Park yeri bulma konusundaki zorlukları azaltmak için kullanılan teknolojik çözümler.							
				Trafik akışını izlemek, anlık verileri toplamak ve bu verilere dayalı olarak trafik yönetim stratejilerini belirlemek için kullanılan cihazlar.							
			T	Sürücülere ve yolculara trafik durumu, yol koşulları ve güzergâh bilgisi gibi verileri iletmek amacıyla kullanılan sistemler.							
				Akıllı teknolojilerin entegrasyonunun belirli bir zaman çerçevesinde tamamlanması ve düzenli olarak değerlendirilmesi sağlanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
Tanıtım göstergeleri (G)	G(1)	Rotaya özgü logonun varlığı* (R: Özgün logo, turizm rotasını tanımlamak ve hedef kitleye akılda kalıcı bir izlenim bırakmak amacıyla kullanılmaktadır)	S	Turizm rotası için özgün bir logo oluşturuldu mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Tanıtım materyali olarak profesyonel tasarımcılar tarafından hazırlanmış bir logo olmalıdır.							
			M	Logonun tanıtıma etkisini ölçmek için kullanılmak üzere ölçütler belirlendi mi?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Anketler aracılığıyla bu soruya cevap aranabilir.							
			A	Logo, turizm rotasının benzersiz özelliklerini yansıtıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Logo, yalnızca rotaya özgü olmalıdır.							
			T	Logoya yönelik olarak ne kadarlık periyotlarda değerlendirmeler yapılıyor?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Logonun tanıtımdaki etkisi belirli aralıklarla değerlendirilmelidir.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt							
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7	
G(2)	(R: Yazılı ve görsel materyaller, turistlere rotanın özelliklerini tanıtmak ve yönlendirmek amacıyla kullanılmaktadır.)	Yazılı ve görsel yayınlar: Haritalar, broşürler, işaretler, afişler, vb.*	S	Turizm rotası için haritalar, broşürler, işaretler, afişler gibi çeşitli yazılı ve görsel materyaller hazırlanarak dağıtımı sağlandı mı?	x	x	x	x	x	x	x	
			Öneriler	Turizm rotasının detaylı haritaları hazırlanmalı ve bu haritalar, rotanın geçtiği önemli noktaları ve cazibe merkezlerini göstermelidir. Haritalar, ziyaretçilere yol tarifi sağlayarak rotayı daha kolay keşfetmelerini sağlar.								
				Renkli ve bilgi dolu broşürler, turizm rotasının özelliklerini, etkinliklerini, tarihi ve kültürel zenginliklerini anlatmalıdır. Broşürler, potansiyel ziyaretçilere görsel bir ön izleme sunarak ilgilerini çeker.								
				Turizm rotasının geçtiği yerlerde yönlendirici işaretler ve çekici afişler yerleştirilmelidir. Bu materyaller, ziyaretçilerin rotayı takip etmelerine yardımcı olur ve öne çıkan özelliklere dikkat çeker.								
				Turizm rotasının tanıtımını desteklemek için çevrimiçi materyaller ve mobil uygulamalar geliştirilmesiyle ziyaretçilere dijital ortamda erişim sağlar ve mobil cihazlar üzerinden kolayca kullanılabilir.								
			M	Materyallerin dağıtımı ve etkisi belirli aralıklarla izlenmesi yoluyla turistlerin ve yerel halkın farkındalığı ölçülüyor mu?	x	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Materyallerin dağıtımı sırasında, dağıtım noktalarında görevliler aracılığıyla izleme yapılabilir. Ayrıca, materyallerin dağıtıldığı yerlerde geri bildirim almak için anketler veya yüz yüze görüşmeler düzenlenebilir. Turistlerden ve yerel halktan alınan geri bildirimler, materyallerin etkisinin ölçülmesine yardımcı olabilir.								
				Turizm rotasının web sitesi, sosyal medya hesapları ve diğer çevrimiçi platformlar üzerinden materyallerin çevrimiçi etkileşimini izlemek önemlidir. Analiz araçları kullanılarak, materyallerin çevrimiçi görünürlüğü, paylaşımı ve etkileşimi ölçülebilir.								
				Turistlerin ve yerel halkın katılım oranları düzenlenen etkinlikler, turlar veya özel etkinliklerle ölçülebilir. Etkinliklere katılan kişi sayısı, sorulan soruların yanıtları ve katılımcıların genel etkileşimi, materyallerin etkisini değerlendirmek için kullanılabilir.								
			A	Profesyonel tasarımcılar ve yazılım uzmanları ile iş birliği yapılarak kaliteli materyaller oluşturuldu mu?	x	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Profesyonel grafik tasarımcılar, broşürler, afişler, haritalar ve diğer tanıtım materyallerini estetik açıdan çekici hale getirebilir. Görsel olarak çekici ve bilgiyi net bir şekilde ileten tasarımlar, turistlerin ve yerel halkın ilgisini çeker.								
				Turizm rotasının dijital varlığını güçlendirmek için yazılım uzmanları ile iş birliği yapmak önemlidir. İyi tasarlanmış bir web sitesi, mobil uygulama veya çevrimiçi materyaller, turistlere interaktif bir deneyim sunabilir.								
				Profesyonel ekipler, tanıtım materyallerini farklı platformlara uygun hale getirebilir. Örneğin, basılı broşürlerin yanı sıra dijital medyada kullanılmak üzere etkileşimli içerikler veya video materyaller oluşturulabilir.								
				Yazılım uzmanları, çevrimiçi materyallerin etkileşimini ve performansını izlemek için analitik araçları entegre edebilirler. Bu, materyallerin etkisini değerlendirmek ve gerekirse iyileştirmeler yapmak için önemlidir.								
T	Materyaller belirli bir tanıtım dönemi içinde mi oluşturuldu?	x	x	x	x	x	x	x	x			
		Öneriler	Materyaller, belirli bir tanıtım dönemi içinde oluşturularak, turizm rotasının belirlediği hedeflere uygun bir tanıtım kampanyası içinde yer alabilir. Özellikle turistik sezonlar veya özel etkinliklere yönelik dönemlerde materyallerin oluşturulması planlanabilir.									
	Turizm rotası, yerel festivaller, etkinlikler veya özel günlerle uyumlu olarak tanıtım materyallerini oluşturabilir. Bu, turistlerin ve yerel halkın ilgisini çekmek için etkili bir stratejidir.											
	Materyallerin belirli bir dönemde oluşturulması, hedef kitlenin davranışlarına ve eğilimlerine göre ayarlanabilir. Örneğin, tatil sezonlarında veya özel etkinliklerde talep artıyorsa, buna yönelik materyaller oluşturulabilir.											
	Belirli bir dönem içinde oluşturulan materyaller, mevsimsel veya tematik odakları içerebilir. Bu, turizm rotasının çeşitli hedef kitlenin ilgisini çekmesine ve farklı deneyimler sunmasına olanak tanır.											

Çizelge 4.41. (devam) Kültürel rota planlama rehberi (Tez kapsamında üretilmiştir)

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
G(3)	Çevrimiçi kaynakların varlığı: Resmi portal, website, vb.* (R: Çevrimiçi kaynaklar, turistlere ve yerel halka turizm rotasının detaylarına ulaşma imkânı sunarak bilgi sağlamaktadır)	S	Öneriler	Turizm rotası için resmi bir web sitesi çevrimiçi kaynaklar mevcut mu?	x	x	x	x	x	x	x
				TripAdvisor, Lonely Planet ve Yelp gibi turizm rehberi sitelerinde turizm rotasının resmi web sitesine yönlendiren ilanlar ve detaylı bilgiler yayınlanabilir. Bu siteler geniş bir turist kitlesi tarafından kullanılır.							
				Booking.com, Expedia ve Airbnb gibi online seyahat acenteleri, turizm rotasının resmi web sitesine doğrudan rezervasyon bağlantıları sağlayabilir. Bu, turistlere konaklama, turlar veya etkinlikler için doğrudan erişim sağlar.							
				Turizm rotasının resmi web sitesi, sosyal medya platformlarında paylaşımlar aracılığıyla tanıtılabilir. Facebook, Instagram ve Twitter gibi platformlarda güncel içeriklerle birlikte web sitesi bağlantıları paylaşılabilir.							
				Turizm rotasının resmi web sitesi, turizm portalları ve seyahat blogları tarafından öneri listelerinde veya destinasyon hakkında yazılan makalelerde referans olarak kullanılabilir. Bu siteler genellikle turistlerin ilgisini çeker.							
			M	Web sitesi trafiği, çevrimiçi rezervasyonlar gibi ölçütlerle çevrimiçi etkileşim izlenerek, çevrimiçi varlığın etkisi değerlendiriliyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Web sitesi trafiği, ziyaretçi sayısı, sayfa görüntüleme sayısı gibi analizler, web sitesinin ne kadar ilgi çektiğini gösterir. Google Analytics gibi araçlar kullanılarak web sitesi trafiği detaylı olarak takip edilebilir.							
				Eğer turizm rotası üzerindeki konaklama, turlar veya etkinlikler için çevrimiçi rezervasyon imkanları varsa, bu rezervasyonların sayısı ve değeri izlenerek çevrimiçi etkileşimin başarısı değerlendirilebilir.							
				Turizm rotasının sosyal medya hesapları üzerinden elde edilen veriler de önemlidir. Takipçi sayısı, etkileşim oranları, paylaşımların beğeni ve yorum sayıları gibi istatistikler, sosyal medya hesaplarının performansını ölçmeye yardımcı olur.							
			A	Web sitesi, profesyonel web tasarımcıları tarafından düzenli olarak güncelleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Web sitesindeki etkinlik takvimi ve haber bölümleri düzenli olarak güncellenmelidir. Bu, ziyaretçilere mevcut etkinlikleri ve önemli haberleri sağlar.							
				Profesyonel bir web tasarımcısı, turizm rotasının çekici ve yüksek kaliteli görsellerle desteklenen bir web sitesini sürdürmek için düzenli olarak yeni medya içeriği ekleyebilir.							
				Web sitesinin kullanıcı deneyimini artırmak için geri bildirimlere dayalı olarak düzenli iyileştirmeler yapılabilir. Kullanıcıların siteyi daha iyi anlamalarını sağlamak ve kullanıcı dostu bir deneyim sunmak önemlidir.							
				Web sitesi, arama motoru optimizasyonu (SEO) için düzenli olarak güncellenmelidir. Ayrıca, teknolojik gelişmeleri takip ederek web sitesini güncel teknolojilere uygun hale getirmek de önemlidir.							
			T	Web sitesi belirli periyotlarda güncelleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Turizm rotasındaki etkinlikler, festivaller ve özel aktivitelerle ilgili takvim bilgilerinin düzenli olarak güncellenmesi, ziyaretçilere güncel ve ilginç içerik sunar.							
				Web sitesi tasarımında mevsimlere uygun tematik değişiklikler yapmak, turizm rotasının canlı ve çekici görünmesini sağlar.							
				Web sitesine düzenli olarak yeni ve etkileyici görseller, videolar ve medya içeriği eklenmesi, ziyaretçilere görsel bir deneyim sunar.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
G(4)	Sosyal medya kullanımı* (R: Sosyal medya, turistlerle etkileşim kurmak, güncel bilgileri paylaşmak ve rotanın tanıtımını yapmak için kullanılmaktadır.)	Öneriler		Turizm rotasıyla ilgili haberler, hikayeler veya yerel bilgiler içeren bir blog bölümünün düzenli olarak güncellenmesi, ziyaretçilerin ilgisini çeker ve web sitesinin arama motoru sıralamalarını artırabilir.							
			S	Turizm rotası, sosyal medya platformlarında aktif olarak yer alıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Turizm rotası, çeşitli sosyal medya platformlarında hesaplar oluşturarak (Facebook, Instagram, Twitter, Pinterest, YouTube vb.), farklı hedef kitlelere ulaşabilir. Her platformun özelliklerini kullanarak çeşitli içerikler sunmak etkili olabilir.							
				Güncel ve ilgi çekici içeriklerle sosyal medya hesaplarını düzenli olarak güncellemek önemlidir. Fotoğraf ve video içerikleri, yerel etkinlikler, doğal güzellikler, kültürel öğeler ve turistik aktiviteler hakkında bilgi içeren paylaşımlar etkileşimi artırabilir.							
				Hashtag kampanyaları ve çevrimiçi yarışmalar düzenlemek, takipçilerin etkileşimde bulunmasını teşvik edebilir. Bu tip etkinlikler, hedef kitleyi katılıma teşvik ederek turizm rotasının sosyal medya üzerinde daha geniş bir kitleye ulaşmasını sağlayabilir.							
				Sosyal medya hesapları aracılığıyla hedef kitle ile düzenli olarak iletişim kurmak ve geri bildirimleri değerlendirmek, ziyaretçi memnuniyetini artırabilir. Sorulara hızlı yanıt verme, yorumlara katılım ve önerilere açıklık, topluluk oluşturulmasına yardımcı olabilir.							
			M	Sosyal medya etkileşimi, takipçi sayısı gibi ölçütlerle sosyal medya etkileşimi izlenerek, sosyal medyanın etkisi değerlendiriliyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Sosyal medya paylaşımlarının beğeni, yorum, paylaşım gibi etkileşim oranları düzenli olarak izlenir. Bu oranlar, paylaşımların ne kadar ilgi çekici olduğunu ve takipçilerin içeriğe nasıl tepki verdiğini gösterir. İyi bir etkileşim oranı, içeriğin hedef kitle tarafından ne kadar etkili olduğunu gösterebilir.							
				Turizm rotasının sosyal medya hesaplarının takipçi sayısı ve bu sayının zaman içindeki büyüme hızı, sosyal medyanın etkisinin bir göstergesidir. Takipçi sayısındaki artış, destinasyona olan ilginin ve potansiyel ziyaretçi kitlesinin büyüdüğünü gösterebilir.							
				Sosyal medya paylaşımlarının ne kadarının diğer kullanıcılar tarafından paylaşıldığı, yeniden paylaşımların ve viral etkinin izlenmesi, içeriğin ne kadar geniş bir kitleye ulaştığını gösterir. Viral etki, destinasyonun sosyal medyada popülerliğinin arttığını gösterebilir.							
				Sosyal medya paylaşımlarının beğeni, yorum, paylaşım gibi etkileşim oranları düzenli olarak izlenir. Bu oranlar, paylaşımların ne kadar ilgi çekici olduğunu ve takipçilerin içeriğe nasıl tepki verdiğini gösterir. İyi bir etkileşim oranı, içeriğin hedef kitle tarafından ne kadar etkili olduğunu gösterebilir.							
			A	Sosyal medya yöneticileri tarafından yönetilen hesaplar, turizm rotasının özelliklerini tanıtmak ve etkileşimi artırmak amacıyla mı kullanılıyor?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Sosyal medya yöneticileri, turizm rotasının doğal güzellikleri, kültürel zenginlikleri, tarihi mekanları ve diğer özellikleri hakkında çeşitli içerikler paylaşarak destinasyonu tanıtır. Fotoğraf, video ve açıklamalar aracılığıyla turistlere çekici ve ilgi çekici bir görsel sunum sağlanır.							
				Yöneticiler, takipçilerle etkileşimi artırmak için çeşitli etkileşim odaklı içerikler paylaşabilir. Soru-cevap seansları, anketler, yarışmalar ve takipçi katılımını teşvik eden diğer etkinlikler, sosyal medya hesapları üzerinden gerçekleştirilebilir.							
				Turizm rotasının sosyal medya hesapları, yerel kültürü ve düzenlenen etkinlikleri tanıtmak amacıyla kullanılabilir. Yerel festivaller, geleneksel etkinlikler, sanat galerileri gibi turistlere ilgi çekici ve yerel deneyimler sunan unsurlar paylaşılabilir.							
				Yöneticiler, takipçilerden gelen sorulara hızlı ve etkili bir şekilde yanıt vererek etkileşimi artırabilir. Turistlerin güzergâh hakkında merak ettikleri konularda sağlıklı iletişim kurmak önemlidir.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
Ürün geliştirm e ve altyapı göstergel eri (H)	H(1)	Kültürel rotadaki tesislerin, olanakların ve altyapının varlığı (R: Kaliteli kültürel tesisler ve olanaklar, turistlerin memnuniyetin i artırmak ve turizm rotasını çekici kılmak için kullanılmaktadır.)	T	Sosyal medya hesapları aracılığıyla yöneticiler, turistlerden gelen geri bildirimleri takip edebilir ve bu geri bildirimlere dayanarak destinasyonun hizmetlerini ve deneyimini iyileştirmek adına girişimlerde bulunabilir.							
				Sosyal medya hesapları düzenli olarak güncelleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Hesaplar, turizm rotasının güncel durumu, etkinlikleri veya önemli haberleri içeren günlük veya haftalık güncellemelerle canlı tutulabilir. Bu güncellemeler, takipçilere sürekli olarak yeni bilgiler sunar.							
				Sosyal medya hesapları, etkileşimli içerikleri düzenli olarak paylaşabilir. Anketler, soru-cevap seansları, yarışmalar gibi etkileşim odaklı içerikler, takipçilerin katılımını teşvik eder.							
				Turizm rotasının özelliklerine göre sezonluk veya tematik paylaşımlar yapmak, takipçilere çeşitli deneyimler sunabilir. Örneğin, yaz aylarında plajları ve kış aylarında kayak pistlerini tanıtan içerikler.							
				Sosyal medya hesapları, güncel trendlere uygun içerikleri takip edebilir ve bu trendlere uygun paylaşımlar yapabilir. Bu, hesapların daha geniş bir kitleye ulaşmasına ve takipçi kitlesini çeşitlendirmesine yardımcı olabilir.							
			S	Turizm rotası üzerindeki kültürel tesisler, konaklama olanakları, restoranlar ve diğer altyapılar belirlenen standartlara uygun mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Kültürel tesisler, yerel mirası koruma amacıyla belirlenen standartlara uygun olmalıdır. Restorasyon, koruma ve sergileme faaliyetleri, kültürel varlıkların orijinal özelliklerini koruyarak yapılmalıdır.							
				Konaklama tesisleri, yerel yönetmeliklere ve ulusal standartlara uygun olmalıdır. Hijyen, güvenlik, erişilebilirlik ve çevresel sürdürülebilirlik gibi konularda belirlenen standartlara uygunluk önemlidir.							
				Restoranlar, gıda güvenliği, hijyen, sağlık standartları ve geleneksel yerel mutfak kültürünün korunması gibi konularda belirlenen standartlara uymalıdır. Ayrıca, yerel ürünlerin kullanımı ve sürdürülebilir tarım uygulamalarına dikkat edilmelidir.							
			M	Genel altyapı, çevre dostu ve sürdürülebilir olmalıdır. Turizm rotasındaki tesislerin enerji verimliliği, atık yönetimi ve su tasarrufu gibi çevresel uyum standartlarına uyması önemlidir.							
			Öneriler	Tesislerin doluluk oranları, kullanım sıklığı gibi ölçütlerle belirli aralıklarla izlenerek, turizm rotasının popülerliği değerlendiriliyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
				Konaklama tesislerinin doluluk oranları belirli aralıklarla izlenmeli ve değerlendirilmelidir. Bu, turizm rotasının hangi dönemlerde daha yoğun olduğunu anlamak, talep dalgalanmalarını tahmin etmek ve uygun fiyatlandırma stratejileri geliştirmek için önemlidir.							
				Kültürel tesisler, restoranlar ve diğer turistik altyapılar, ziyaretçi sayıları ve kullanım sıklığı açısından izlenmelidir. Bu, hangi tesislerin daha fazla talep gördüğünü ve hangi hizmetlerin daha popüler olduğunu belirlemek için önemlidir. Ayrıca, ziyaretçi profilleri üzerindeki değişiklikleri de izlemek faydalı olabilir.							
				Ziyaretçilerden alınan geri bildirimler, müşteri memnuniyeti düzeyini ölçmek ve hizmet kalitesini artırmak için değerlidir. İncelemeler ve değerlendirmeler, turizm rotasının güçlü yönlerini ve geliştirme alanlarını belirlemede yardımcı olabilir.							
			A	Tesislerin ve olanakların geliştirilmesi, turizm rotasının cazibesini artırmayı sağlıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Turizm rotasında yenilikçi konaklama seçenekleri sunmak, ziyaretçilere farklı ve özel bir deneyim yaşatır. Örneğin, geleneksel konaklama türlerine ek olarak, çadır kampları, ağaç evleri veya benzeri farklı konseptlerde konaklama imkanları sunmak cazibeyi artırabilir.							
				Yerel mutfak kültürünü vurgulayan restoranlar ve gastronomik deneyimler, turistlerin ilgisini çekebilir. Yerel lezzetlere odaklanan şeflerin yönettiği restoranlar veya yöresel ürünleri kullanan özel yemek etkinlikleri, turizm rotasını gastronomi meraklıları için çekici kılabilir.							
				Turizm rotasında çeşitli aktiviteler ve eğlence seçenekleri sunmak, farklı ilgi alanlarına hitap eden ziyaretçilere çekebilir. Doğa yürüyüşleri, su sporları, kültürel etkinlikler ve festivaller gibi çeşitli etkinlikler, rotanın cazibesini artırabilir.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesifik (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
H(2)				Tesislerin çevresel sürdürülebilirlik standartlarına uygun olması, doğal güzellikleri ve çevreyi koruma çabalarını vurgular. Ayrıca, yeşil altyapı çalışmaları, turizm rotasını çevre dostu ve ekolojik açıdan sürdürülebilir bir destinasyon olarak konumlandırabilir.							
			T	Tesisler ve olanaklar işletilmesi için tanımlı bir zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Tesislerin aylık performansının izlenmesi, doluluk oranları, gelirler, giderler ve müşteri memnuniyeti gibi kritik göstergelerin düzenli olarak değerlendirilmesini sağlar. Bu, işletmenin güçlü ve zayıf yönlerini belirlemek ve stratejik düzeltmeler yapmak için önemlidir.							
				Turizm rotasının mevsimsel dalgalanmalar gösteriyorsa, sezon sonları veya başlarında detaylı bir değerlendirme yapmak önemlidir. Bu değerlendirme, rotanın popülerlik seviyelerini ve talep trendlerini anlamak, gelecek sezon için iyileştirmeler planlamak açısından önem taşır.							
				Ziyaretçi geri bildirimleri, tesislerin ve hizmetlerin müşteri memnuniyeti açısından nasıl değerlendirildiğini anlamak için kritiktir. Müşteri geri bildirimleri düzenli olarak toplanmalı ve bu geri bildirimlere dayalı olarak işletme süreçleri geliştirilmelidir.							
				Turizm rotasının çevresel ve sosyal etkilerinin düzenli olarak değerlendirilmesi, sürdürülebilir turizm ilkelerine uyum sağlamak adına önemlidir. Bu, çevresel etkileri minimize etmek ve yerel topluluğa olumlu bir katkı sağlamak için gerekli önlemlerin alınmasına olanak tanır.							
	Gelişimi destekleyen politika ve yasaların varlığı (R: Politika ve yasal düzenlemeler, turizm rotasının sürdürülebilirliğini sağlamak ve olası sorunları önlemek için kullanılmaktadır.)		S	Turizm rotasının gelişimini desteklemek amacıyla yerel ve ulusal düzeyde politika ve yasal düzenlemeler mevcut mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Yerel ve ulusal düzeyde turizmi teşvik eden politikaların olması, turizm rotasının gelişimini destekler. Vergi avantajları, teşvikler ve diğer destek mekanizmaları, yerel işletmelerin ve turizm sektörünün büyümesine katkıda bulunabilir.							
				Turizm rotasının çevresel ve kültürel zenginliklerini korumak için yerel ve ulusal düzeyde güçlü yasal düzenlemeler olmalıdır. Bu, doğal alanların sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesini sağlar.							
				Yerel ve ulusal düzeyde altyapı ve ulaşım düzenlemelerinin olması, turizm rotasına kolay erişimi ve rahat bir seyahat deneyimi sağlar. Yolların bakımı, ulaşım seçeneklerinin çeşitliliği ve güvenliği gibi konular düzenlemelerle desteklenmelidir.							
				Yerel ve ulusal düzeyde turizm yatırımlarını teşvik eden bir yasal çerçevenin olması, turizm rotasına yönelik yeni projelerin ve tesislerin geliştirilmesini teşvik eder. İnşaat izinleri, kira düzenlemeleri ve benzeri konularda destekleyici yasal düzenlemeler önemlidir.							
			M	Politika ve yasal düzenlemelerin etkinliği belirli ölçütlerle izlenerek, turizm rotasının sürdürülebilir gelişimi değerlendiriliyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Politika ve yasal düzenlemelerin etkinliği, turizm rotasını ziyaret edenlerin sayısı, profili ve davranışları üzerindeki etkileri izleyerek değerlendirilebilir. Örneğin, sürdürülebilir turizm uygulamalarıyla ilgili düzenlemelerin ziyaretçi profiline olumlu bir etkisi var mı, bu konuda veri toplamak önemlidir.							
				Politika ve yasal düzenlemelerin çevresel ve kültürel koruma hedeflerine uygun olarak uygulanıp uygulanmadığını değerlendirmek için belirli ölçütler belirlenmelidir. Doğal alanların korunması, kültürel mirasın sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi gibi konularda performans ölçütleri oluşturulabilir.							
				Politika ve yasal düzenlemelerin yerel ekonomi üzerindeki etkilerini değerlendirmek önemlidir. Yerel işletmelerin büyümesi, istihdamın artışı ve yerel halkın turizm faaliyetlerinden adil bir şekilde yararlanması gibi ekonomik göstergeler, düzenlemelerin etkinliğini değerlendirmek için kullanılabilir.							
			A	Politika ve yasal düzenlemeler, turizm rotasının çevresel ve kültürel değerlerini korumayı ve geliştirmeyi sağlıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Politika ve yasal düzenlemeler, turizm rotasının çevresel kaynaklarını korumayı ve sürdürülebilir turizm uygulamalarını teşvik etmeyi amaçlamalıdır. Bu bağlamda, doğal alanların kullanımı, atık yönetimi, enerji verimliliği gibi konularda standartlar ve yönetmelikler belirlenmelidir.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
H(3)				Yasal düzenlemeler, turizm rotasının kültürel mirasını korumayı ve geliştirmeyi amaçlamalıdır. Tarihi alanların, geleneksel yerleşimlerin ve diğer kültürel varlıkların korunması için koruma yasaları ve restorasyon yönergeleri belirlenmelidir.							
				Turizmle ilgili faaliyetleri düzenlemek, sınırlamak ve denetlemek amacıyla politika ve yasal düzenlemeler getirilmelidir. Özellikle hassas ekosistemlere veya kültürel alanlara zarar verebilecek faaliyetlerin kontrol altına alınması önemlidir.							
				Politika ve yasal düzenlemeler, yerel toplulukların çevresel ve kültürel değerlere sahip çıkmasını teşvik etmeli ve onların katılımını sağlamalıdır. Bilinçlendirme programları, yerel halkın turizm faaliyetlerine etkin katılımını artırabilir.							
				T Politika ve yasal düzenlemeler belirli periyotlarla güncelleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Politika ve yasal düzenlemeler, turizm rotasının pazar dinamiklerine uyumlu olacak şekilde belirli periyotlarla gözden geçirilmelidir. Pazar trendleri, talep değişiklikleri ve sektörün genel gelişmeleri göz önünde bulundurularak düzenlemeler güncellenebilir.							
				Çevresel ve kültürel değişikliklere bağlı olarak, turizm rotasının çevresel ve kültürel değerlerini koruma ve sürdürülebilirliğini sağlama amacıyla politika ve yasal düzenlemeler düzenli olarak güncellenmelidir.							
				Yerel toplulukların ve paydaşların görüşleri ve geri bildirimleri önemlidir. Politika ve yasal düzenlemelerin güncellenmesinde, yerel katılım ve geri bildirimler dikkate alınarak düzenlemeler yenilenebilir.							
				Sürdürülebilir turizm standartları ve en iyi uygulamalar sürekli olarak evrim gösterir. Politika ve yasal düzenlemeler, ulusal ve uluslararası sürdürülebilirlik standartlarına uyum sağlamak amacıyla belirli periyotlarla güncellenmelidir.							
				Turizm rotasının altyapı geliştirmeleri ve tanıtım faaliyetleri için belli bir bütçe ayrıldı mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Turizm rotasının fiziksel altyapısını geliştirmek, yolları yenilemek, rekreasyon alanları eklemek veya tesisleri iyileştirmek için belli bir bütçe ayrılmalıdır. Bu, turistlerin rahat ve güvenli bir şekilde seyahat etmelerini sağlar.							
				Turizm rotasını tanıtmak için pazarlama ve reklam faaliyetleri için belirli bir bütçe ayırmak önemlidir. Dijital medya, sosyal medya kampanyaları, tanıtıcı videolar ve etkinlikler gibi çeşitli tanıtım stratejileri için bütçe planlamak etkili olabilir.							
				Turizm çalışanlarına, yerel işletmelere ve turizmle ilgili diğer paydaşlara yönelik eğitim programları ve kapasite geliştirme faaliyetleri için bütçe ayrılmalıdır. Bu, destinasyonun hizmet kalitesini artırabilir.							
				Çevresel sürdürülebilirlik, topluluk kalkınması ve doğal kaynak koruma projeleri için belli bir bütçe tahsis etmek, destinasyonun uzun vadeli sürdürülebilirliğini sağlamak açısından önemlidir.							
	(R: Finansal kaynaklar, turizm rotasının sürdürülebilir gelişimini sağlamak ve potansiyel turistleri çekmek için kullanılmaktadır.)	M	Harcanan bütçe ve elde edilen sonuçlar belirli aralıklarla izlenerek, finansal etkinlik değerlendiriliyor mu?	x	x	x	x	x	x	x	x
			Belirli aralıklarla detaylı finansal raporlar hazırlanmalı ve bu raporlar üzerinde analizler gerçekleştirilmelidir. Harcamalar, gelirler, borçlar ve varlıklar düzenli olarak gözden geçirilmelidir.								
		Öneriler	Finansal performansı değerlendirmek için belirlenen anahtar performans göstergeleri ve performans ölçütleri belirlenmelidir. Bu göstergeler, hedeflere ne kadar yaklaşıldığını değerlendirmek için kullanılabilir.								
			Geçmiş dönemlere ve benzer destinasyonlara göre karşılaştırmalar yaparak, harcamaların ve gelirlerin zaman içindeki trendlerini analiz etmek önemlidir. Bu analiz, gelecekteki stratejilerin belirlenmesine yardımcı olabilir.								
		A	Tahsis edilen fonlar, turizm rotasının gelişimini desteklemek ve tanıtımını artırmak amacıyla mı kullanılıyor?	x	x	x	x	x	x	x	x
		Öneriler	Tahsis edilen fonlar, turizm rotasının fiziksel altyapısını geliştirmek için kullanılabilir. Yolların iyileştirilmesi, rekreasyon alanlarının eklenmesi veya tesislerin modernizasyonu gibi altyapı projeleri, destinasyonun genel çekiciliğini artırabilir.								
			Fonlar, turizm rotasının tanıtımı ve pazarlaması için kullanılmalıdır. Dijital medya kampanyaları, reklam faaliyetleri, turizm fuarlarına katılım ve etkinlikler düzenleme gibi stratejilerle destinasyonun görünürlüğü artırılabilir.								
			Turizm çalışanlarına ve yerel işletmelere yönelik eğitim programları ve kapasite geliştirme faaliyetleri için fonlar ayrılmalıdır. Bu, hizmet kalitesini artırabilir ve turist memnuniyetini güvence altına alabilir.								

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesifik (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
H(4)	Erişim için ulaşım seçeneklerinin bulunabilirliği (R: Uygun ulaşım seçenekleri, turistlerin turizm rotasını ziyaret etmeyi tercih etmelerini sağlamak için kullanılmaktadır.)	Öneriler		Çevresel sürdürülebilirlik, topluluk kalkınması ve doğal kaynak koruma projeleri için fonlar ayrılarak turizm rotasının sürdürülebilirliği artırılabilir. Bu tür projeler, destinasyonun uzun vadeli başarısını destekler.							
			T	Finansal kaynaklar belirli periyotlarla güncelleniyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
				Finansal kaynaklarla ilgili aylık raporlar düzenlenmeli ve bu raporlar, harcamaların, gelirlerin ve varlık durumunun güncel bir görünümünü sağlamalıdır. Bu, mali durumu takip etmek için temel bir araçtır.							
				Belirli periyotlarda (örneğin, her çeyrek) gelir ve harcama tahminleri güncellenmeli ve bütçe revizyonları yapılmalıdır. Bu, hedeflere ulaşma ve bütçe etkinliğini değerlendirme açısından önemlidir.							
				Turizm rotasının varlıkları ve borçları belirli periyotlarda gözden geçirilmelidir. Bu, finansal sağlığın sürdürülebilirliğini değerlendirmek ve olası risklere karşı hazırlıklı olmak için önemlidir.							
				Finansal kaynaklar, belirli dönemlerde geçmiş performansla karşılaştırılmalıdır. Bu, rotanın finansal performansındaki değişiklikleri anlamak ve gelecekteki stratejileri belirlemek için önemlidir.							
		Öneriler	S	Turizm rotası, farklı ulaşım modlarına erişimi kolaylaştırmak amacıyla çeşitli ulaşım seçeneklerini içeriyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
				Turizm rotası üzerinde toplu taşıma bağlantıları oluşturulmalıdır. Otobüs, tren veya tramvay gibi toplu taşıma araçları, ziyaretçilere çevreyi koruma amacıyla sürdürülebilir bir ulaşım seçeneği sunar.							
				Rotada bisiklet ve yürüyüş yolları oluşturmak, ziyaretçilere çevreyle daha doğrudan etkileşim imkânı tanır ve aynı zamanda sürdürülebilir ulaşım modlarına erişimi artırır.							
				Elektrikli araçların yaygınlaşmasıyla, turizm rotası üzerinde elektrikli araç şarj istasyonları bulundurmak önemlidir. Bu, çevre dostu ulaşım seçeneklerine destek sağlar.							
				Rotada paylaşım ekonomisi hizmetleri, örneğin paylaşımlı bisikletler, elektrikli scooter'lar veya araç paylaşımı gibi hizmetler sunmak, ziyaretçilere esnek ve çevre dostu ulaşım seçenekleri sunar.							
			M	Ulaşım seçeneklerinin kullanım sıklığı ve turistlerin memnuniyeti belirli aralıklarla izlenerek ulaşımın etkinliği değerlendiriliyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
				Farklı ulaşım modlarının kullanım sıklığı belirli aralıklarla izlenmelidir. Bu, hangi ulaşım seçeneklerinin daha popüler olduğunu anlamak ve talep üzerine düzenlemeler yapmak için önemlidir. Otobüs, tren, bisiklet kiralama gibi ulaşım seçeneklerinin kullanım istatistikleri toplanmalıdır.							
			Öneriler	Turist memnuniyeti anketleri düzenli olarak gerçekleştirilmelidir. Bu anketler, turistlerin kullandıkları ulaşım modlarından ne kadar memnun olduklarını değerlendirmek, olası sorunları belirlemek ve iyileştirmeler için geri bildirim toplamak amacıyla kullanılabilir.							
				Turistlere çeşitli iletişim kanalları aracılığıyla geri bildirim vermeleri için fırsatlar sunulmalıdır. İnteraktif haritalar, mobil uygulamalar ve sosyal medya gibi mekanizmalar, turistlerin deneyimlerini paylaşmalarına ve potansiyel sorunları hızlı bir şekilde belirtmelerine olanak tanır.							
				Ulaşım seçeneklerinin çeşitliliği ve erişim kolaylığı, turizm rotasının çekiciliğini artırmayı sağlıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
		Öneriler		Otobüs, tren veya tramvay gibi toplu taşıma araçları, turistlere ekonomik ve çevre dostu bir seçenek sunar. Turizm rotası üzerinde etkili bir toplu taşıma ağı, ziyaretçilerin farklı bölgelere rahatça ulaşmalarını sağlar.							
				Bisiklet ve yürüyüş yolları, turistlere çevresel güzellikleri keşfetmek ve aktivite yapmak için benzersiz bir fırsat sunar. Bu yollar, sakin bir tempo içinde destinasyonu keşfetmek isteyen turistler için çekici olabilir.							
				Elektrikli araçların yaygınlaşmasıyla, turistlerin elektrikli araçlarını şarj edebilecekleri istasyonların bulunması önemlidir. Bu, çevre dostu turistlerin destinasyona çekilmesine yardımcı olabilir.							
				Turizm rotası yakınında bulunan havaalanları ve ulaşım merkezleri, uluslararası turistlerin kolayca ulaşım sağlamasını destekler. Bu, destinasyonun uluslararası erişilebilirliğini artırabilir.							
				Paylaşım ekonomisi hizmetleri, turistlere esneklik sağlayan ve yerel deneyimleri dahil olmalarını destekleyen bir seçenek sunar. Paylaşımlı bisikletler, elektrikli scooter'lar veya araç paylaşımı gibi hizmetler, turistlere yerel yaşamı keşfetme fırsatı sunabilir.							

Çizelge 4.41. (devam) Kültürel rota planlama rehberi (Tez kapsamında üretilmiştir)

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesifik (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabılır) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
Kültürel koruma ve turizm göstergeleri (I)	I(1)	Tarihi alanları, kalıntıları, gelenekleri ve maddi olmayan kültürel unsurların korunması* (R: Kültürel varlıkların korunması, turizm rotasının uzun vadeli sürdürülebilirliğini sağlamak ve kültürel zenginlikleri korumak için kullanılmaktadır.)	T	Ulaşım seçeneklerinin işletilmesi için tanımlı bir zaman periyodu var mı?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Ulaşım araçları ve sistemleri günlük olarak bakım ve kontrollerden geçirilmelidir. Bu, güvenliği artırmanın yanı sıra, olası arıza ve aksamaların önceden tespit edilmesine olanak tanır.							
				Ulaşım araçları, belirli aralıklarla tarifeli bakım süreçlerine tabi tutulmalıdır. Örneğin, her belirli kilometre veya belirli çalışma saatinden sonra bakım yapılabilir. Bu, araçların uzun ömürlü olmasını sağlar.							
				İşletim sürecinde acil durumlar için tanımlanmış planlar ve yedekleme stratejileri bulunmalıdır. Bu, beklenmedik olaylara karşı hazırlıklı olmayı ve hızlı bir şekilde müdahale etmeyi sağlar.							
				Destinasyonun turistik sezonlarına göre ulaşım seçenekleri ayarlanmalıdır. Örneğin, yoğun turist dönemlerinde sefer sıklıkları veya kapasiteler artırılabilir, düşük talep dönemlerinde ise azaltılabilir.							
			S	Turizm rotası üzerindeki tarihi alanlar, kalıntılar, gelenekler ve kültürel unsurlar, belirli standartlara uygun olarak korunuyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Tarihi alanlar ve kalıntılar için belirli koruma ve restorasyon standartları belirlenmelidir. Ulusal ve uluslararası koruma kuruluşlarının rehberlik ettiği standartlara uyum, yapıların ve kalıntıların orijinal hallerini koruma amacını taşır.							
				Yerel topluluklar, ziyaretçiler ve çalışanlar için kültürel mirası koruma konusunda eğitim programları düzenlenmelidir. Bu programlar, koruma ve saygı bilincini artırarak tarihi değerlere zarar verilmesini önler.							
				Tarihi alanlar ve kültürel unsurlar için özel koruma planları ve yönetim stratejileri geliştirilmelidir. Bu stratejiler, ziyaretçi akışını kontrol etmek, restorasyon projelerini yönetmek ve alanların sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasını sağlamak amacını taşır.							
				Koruma çabalarında yerel toplulukların katılımı ve iş birliği önemlidir. Yerel halkın kültürel mirası koruma süreçlerine dahil edilmesi, koruma çabalarının daha etkili olmasını sağlar ve toplulukların miraslarına sahip çıkmasını teşvik eder.							
				Ziyaretçilere, tarihi alanlara saygı göstermeleri ve doğal çevreyi korumaları konusunda bilgilendirme sağlayan materyaller sunulmalıdır. Ziyaretçi etiği kuralları belirlenmeli ve bu kurallara uyulması için çaba harcanmalıdır.							
			M	Koruma çalışmalarının etkinliği belirli ölçütlerle izlenerek, kültürel varlıkların durumu değerlendiriliyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Koruma çalışmalarının ilerlemesini takip etmek için belirli göstergeler belirlenmelidir. Bu göstergeler, restorasyonun tamamlanma oranı, ziyaretçi sayıları, koruma projelerinin süresi gibi niceliksel ve niteliksel ölçütleri içermelidir. Bu sayede, koruma çabalarının etkisi daha net bir şekilde anlaşılabilir.							
				Kültürel varlıkların fiziksel durumu belirli aralıklarla değerlendirilmelidir. Profesyonel uzmanlar tarafından yapılan düzenli incelemeler, varlıkların restorasyon ihtiyaçlarını belirleyerek gelecekteki koruma çalışmalarının planlanmasına yardımcı olur.							
				Ziyaretçilerin kültürel varlıklar üzerindeki etkisi ve onlara yönelik eğitim programları da değerlendirilmelidir. Ziyaretçi sayıları, ziyaretçi profili, eğitim programlarına katılım gibi faktörler izlenerek, varlıkların ziyaretçilere açılmasının kültürel mirasa olan etkisi değerlendirilebilir.							
			A	Koruma projelerinde uzmanlar ve yerel topluluklarla iş birliği yapılması sağlanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Koruma projelerinde uzmanlar, akademisyenler ve yerel toplulukların geleneksel bilgi ve deneyimleri bir araya getirilmelidir. Geleneksel bilgi, yerel kültürel varlıkların korunması için önemli ipuçları sağlayabilir ve uzman bilgisiyle birleştirilerek daha etkili stratejiler geliştirilebilir.							
				Uzmanlar, yerel topluluklara ve koruma projelerine katkıda bulunabilecek beceri ve bilgileri paylaşarak eğitim ve kapasite geliştirme programları düzenlemelidir. Bu, yerel halkın koruma süreçlerine daha etkin bir şekilde dahil olmalarını sağlar.							
				Koruma projelerinde yerel toplulukların katılımı teşvik edilmelidir. Topluluk üyeleri, kendi kültürel varlıklarıyla ilgili daha iyi anlayışa sahiptir ve projelerin tasarımında ve uygulanmasında önemli bir rol oynayabilir. Yerel topluluklar, projelerde danışmanlık ve karar alma süreçlerine katılmalıdır.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesifik (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
I(2)	Sürdürülebilir turizmin olması (R: Sürdürülebilir turizm uygulamaları, doğal ve kültürel kaynakları korumayı amaçlamakta ve turizmin negatif etkilerini minimize etmektedir.)		Uzmanlar ve yerel topluluklar, koruma projelerinin sürdürülebilirliği ve devamlılığı için birlikte çalışmalıdır. Ortak stratejiler oluşturarak, varlıkların uzun vadeli korunmasını sağlamak adına birlikte hareket etmelidirler. Ayrıca, projelerin sona ermesinin ardından da koruma çabalarının devam etmesi için planlar oluşturulmalıdır.								
		T	Koruma projeleri belirli aralıklarla düzenli olarak gözden geçiriliyor mu?	x	x	x	x	x	x	x	
		Öneriler	Koruma projeleri, belirli periyotlarda (örneğin, yılda bir veya iki kez) profesyonel uzmanlar tarafından veya proje ekibi tarafından değerlendirilmelidir. Bu değerlendirmeler, projenin hedeflere ne kadar yaklaştığını, karşılaşılan zorlukları ve başarıları ortaya koymak için önemlidir.								
			Her koruma projesi için belirlenen performans göstergeleri ve hedefler, projenin başarısını ölçmek için kullanılmalıdır. Bu göstergeler, projenin ilerlemesini değerlendirmek ve stratejilerin etkisini anlamak için önemlidir.								
			Projede yer alan tüm paydaşlar, projenin başarısını değerlendirmek ve gelecekteki gelişmeler için geri bildirim sağlamak üzere davet edilmelidir. Yerel topluluklar, uzmanlar, ziyaretçiler ve diğer paydaşların görüşleri, projenin etkinliği hakkında önemli bilgiler sağlar.								
			Koruma projeleri, güncel araştırmalara dayalı olarak düzenli olarak gözden geçirilmelidir. Yenilikçi yöntemler ve teknolojik gelişmeler, koruma stratejilerini iyileştirmek için projelere entegre edilmelidir.								
		S	Turizm rotası, çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik ilkelerine uygun olarak yönetiliyor mu?	x	x	x	x	x	x	x	x
		Öneriler	Turizm rotası, çevresel sürdürülebilirlik ilkelerine uygun olarak doğal kaynakları korumak, biyoçeşitliliği desteklemek ve karbon ayak izini azaltmak amacıyla stratejiler geliştirmelidir. Doğal alanların korunması, atık yönetimi, enerji verimliliği ve su kullanımı gibi çevresel konular düzenli olarak değerlendirilmelidir.								
			Ekonomik sürdürülebilirlik, yerel ekonominin güçlenmesi ve turizmin bölgesel kalkınmaya katkı sağlaması üzerinde odaklanmalıdır. Yerel işletmelerin desteklenmesi, yerel ürünlerin pazarlanması, istihdam yaratma ve gelir dağılımının adil olması gibi ekonomik sürdürülebilirlik unsurları düzenli olarak gözden geçirilmelidir.								
			Turizm rotası, yerel toplumların sosyal refahını artırmak ve kültürel mirası korumak adına sosyal sürdürülebilirlik ilkelerini benimsemelidir. Yerel halkın katılımı, kültürel etkileşim, eğitim ve yerel toplumların turizm faaliyetlerinden adil bir şekilde faydalanması gibi konular düzenli olarak değerlendirilmelidir.								
			Turizm rotası yönetimi, yerel topluluklar, işletmeler ve diğer paydaşlarla sürekli iletişim halinde olmalıdır. Yerel halkın ihtiyaçlarını, beklentilerini ve endişelerini anlamak, onlarla iş birliği içinde stratejiler geliştirmek ve turizm faaliyetlerine katılımlarını sağlamak, toplumsal katılım ve iletişim ilkelerine uygun bir şekilde yönetilmesini sağlar.								
		M	Sürdürülebilirlik performansı belirli ölçütlerle izlenerek, turizm rotasının sürdürülebilirliği değerlendiriliyor mu?	x	x	x	x	x	x	x	x
		Öneriler	Belirli sürdürülebilirlik göstergeleri ve anahtar performans göstergeleri (KPI'lar) belirlenmelidir. Bu göstergeler, çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik boyutlarını kapsamalıdır. Örneğin, enerji verimliliği, atık yönetimi, yerel ekonomiye katkı, topluluk katılımı gibi ölçütler izlenerek performans değerlendirmesi yapılabilir.								
			Turizm rotasının sürdürülebilirlik performansı düzenli olarak raporlanmalı ve incelenmelidir. Yıllık veya dönemsel raporlar, turizm rotasının başarılarını, karşılaşılan zorlukları ve yapılan iyileştirmeleri içermelidir. Bu raporlar, paydaşlar ve topluluklarla paylaşılmalıdır.								
			Sürdürülebilirlik performans değerlendirmesi sürecinde yerel topluluklar, işletmeler ve diğer paydaşların katılımı ve geri bildirimleri önemlidir. Paydaşlarla düzenli olarak iletişim kurularak, onların görüşleri alınmalı ve turizm rotasının sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşması için iş birliği sağlanmalıdır.								
	A	Sürdürülebilirlik stratejilerinin uygulanmasında yerel topluluklar, işletmeler ve ziyaretçilerle iş birliği yapılması sağlanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x	x	
	Öneriler	Yerel toplumların sürdürülebilirlik stratejilerine katılımı teşvik edilmelidir. Topluluklar, turizm faaliyetlerinin planlanması, yönetilmesi ve değerlendirilmesi konularında danışmanlık yapabilir. Toplulukların ihtiyaçları, kültürel değerleri ve endişeleri stratejilere entegre edilmelidir.									

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt						
			S: Spesific (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7
				Yerel işletmelere sürdürülebilir turizm konularında eğitim ve rehberlik sağlanmalıdır. İşletmeler, çevresel ve sosyal sorumluluklarını yerine getirmek adına sürdürülebilirlik stratejilerine aktif olarak katılmalıdır. İş birliği, yerel ekonominin güçlenmesine ve sürdürülebilir turizmin desteklenmesine katkı sağlar.							
				Ziyaretçilere sürdürülebilir turizm hakkında bilgi verilmeli ve onlarla etkileşim sağlanmalıdır. Ziyaretçilerin çevre duyarlılığı, yerel kültürü saygı ve doğal kaynakların korunması gibi konularda bilinçlenmeleri için iletişim stratejileri geliştirilmelidir.							
				Yerel topluluklar ve ziyaretçilerin geri bildirimleri düzenli olarak toplanmalıdır. Bu geri bildirimler, stratejilerin etkinliğini değerlendirmek ve iyileştirmeler yapmak için kullanılmalıdır. İki yönlü iletişim, sürekli bir iyileştirme süreci için önemlidir.							
				Yerel topluluklar, işletmeler ve diğer paydaşlar arasında etkileşimi artırmak için iş birliği platformları oluşturulmalıdır. Ortak toplantılar, çalıştaylar veya forumlar, sürdürülebilir turizm stratejilerini tartışmak ve birlikte hareket etmek için fırsatlar yaratır.							
			T	Sürdürülebilirlik stratejilerinin uygulanma durumu, belirli aralıklarla değerlendiriliyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
			Öneriler	Belirli aralıklarla (örneğin, yılda bir veya iki kez) sürdürülebilirlik stratejilerinin performansı değerlendirilmelidir. Bu değerlendirme, belirlenen hedeflere ulaşma durumu, ölçülebilir başarılar ve sürdürülebilirlik göstergeleri üzerinde odaklanmalıdır.							
				İç denetim mekanizmaları, turizm rotası veya destinasyonun sürdürülebilirlik stratejilerinin uygulanma durumunu objektif bir şekilde değerlendirebilir. Ayrıca, dış denetimler veya bağımsız değerlendirmeler de uygulama durumunun tarafsız bir şekilde incelenmesine yardımcı olabilir.							
				Yerel topluluklar, işletmeler ve ziyaretçiler arasında geri bildirim almak amacıyla anketler veya görüşmeler düzenlenmelidir. Bu paydaş geri bildirimleri, stratejilerin etkilerini anlamak ve iyileştirmeler yapmak için değerli bilgiler sağlar.							
				Değerlendirme süreci, stratejilerin gerektiğinde revize edilmesi ve güncellenmesi için bir fırsat sunmalıdır. Piyasa koşulları, çevresel değişkenler ve topluluk ihtiyaçları gibi faktörlerde meydana gelen değişikliklere hızlı bir şekilde adapte olmak için stratejiler düzenli olarak gözden geçirilmelidir.							
			S	Turizm rotası, ekoturizm, yaratıcı turizm, yoksul yanlısı turizm gibi alternatif turizm türlerine odaklanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x
	I(3)	Alternatif turizm türlerini (ekoturizm, yaratıcı turizm, yoksul yanlısı turizm, vb.) barındırması (R: Alternatif turizm türleri, turizm rotasının benzersiz özelliklerini vurgulayarak sürdürülebilir turizmi teşvik etmeyi amaçlamaktadır)	Öneriler	Turizm rotası, doğal çevreyi koruma, biyoçeşitliliği destekleme ve yerel ekonomiyi canlandırma amacıyla ekoturizm faaliyetlerine odaklanabilir. Yerel ekosistemlere saygılı turistik etkinliklerin teşvik edilmesi, doğa yürüyüşleri, kuş gözlem turları ve ekolojik projeler gibi aktivitelerle ekoturizmi destekleyebilir.							
				Yaratıcı turizm, kültürel ve sanatsal deneyimlere odaklanır. Turizm rotası, yerel kültürleri ve sanatı vurgulayarak, zanaat atölyeleri, yerel festivaller, sanat galerileri ve kültürel etkinlikler gibi yaratıcı turizm aktivitelerini teşvik edebilir.							
				Turizm rotası, yerel toplulukları desteklemek ve turizmin getirdiği faydaları adil bir şekilde paylaşmak için yoksul yanlısı turizm stratejilerini benimseyebilir. Yerel halka ait işletmelerin desteklenmesi, yerel ürünlerin pazarlanması ve yerel işgücünün istihdam edilmesi gibi adımlar bu yönde atılabilir.							
				Turizm rotası, kırsal alanlara odaklanarak geleneksel yaşam tarzını koruma, yerel tarım ve el sanatlarına destek verme amacıyla kırsal turizm faaliyetlerini teşvik edebilir. Kırsal konaklama, çiftlik turları, geleneksel yemek deneyimleri gibi aktiviteler kırsal turizmin bir parçası olabilir.							
				Turizm rotası, yerel toplulukların sosyal ve ekonomik kalkınmasını destekleyerek sosyal turizm stratejilerine odaklanabilir. Bu, yerel halkın turizm faaliyetlerinden adil bir şekilde faydalanmasını ve sosyal sorumluluk projelerini içerebilir.							

Kriter	Kod	Alt kriterler	Sorular		Yanıt							
			S: Spesifik (Spesifik) M: Measurable (Ölçülebilir) A: Achieved (Ulaşılabilir) R: Realistic (Gerçekçi) T: Time-bound (Zamana bağlı)		1	2	3	4	5	6	7	
			M	Her bir alternatif turizm türü için belirlenen kriterlere göre turist sayısı ve ilgi düzeyi belirli aralıklarla ölçülerek değerlendiriliyor mu?	x	x	x	x	x	x	x	
			Öneriler	Ekoturizm faaliyetlerinin etkililiğini değerlendirmek için belirlenen kriterlere göre düzenli olarak ekoturizm turist sayısı ölçülebilir. Ayrıca, doğal alanlara olan ziyaretçi sayısı, katılımcıların eğitim düzeyi, yerel ekonomiye katkı gibi kriterler de değerlendirmeye alınabilir.								
				Yaratıcı turizm aktivitelerinin başarısını değerlendirmek için sanat galerisi ziyaretçi sayıları, atölye çalışmalarına katılım düzeyi, yerel sanat ve kültür etkinliklerine olan ilgi gibi kriterler ölçülebilir. Ayrıca, yerel sanatçılar ve el sanatları üreticileriyle yapılan iş birlikleri de değerlendirme kapsamına alınabilir.								
				Yoksul yanlısı turizm stratejilerinin etkisini değerlendirmek için yerel işletmelere gelen turist sayısı, yerel ürünlerin satışı, yerel halkın istihdam edilme düzeyi gibi kriterler düzenli aralıklarla ölçülebilir. Ayrıca, turistlerin yerel kültür ve geleneklere olan ilgisi de değerlendirme kapsamında yer alabilir.								
				Kırsal turizm faaliyetlerinin değerlendirilmesi için kırsal konaklama tesislerine gelen turist sayısı, çiftlik turlarına katılım düzeyi, kırsal bölgedeki el sanatları ve geleneksel ürün satışları gibi kriterler ölçülebilir. Ayrıca, turistlerin kırsal yaşam tarzına olan ilgisi de değerlendirmeye alınabilir.								
				Sosyal turizm stratejilerinin başarısını değerlendirmek için yerel topluluklara sağlanan sosyal hizmetler, turistlerin yerel projelere olan katkısı, istihdam yaratma düzeyi gibi kriterler düzenli olarak ölçülebilir. Ayrıca, sosyal sorumluluk projelerine katılım düzeyi de değerlendirme kapsamında olabilir.								
			A	Alternatif turizm türlerine yönelik tanıtım ve etkinliklerin planlamasında yerel topluluklar, işletmeler ve sivil toplum örgütleri ile iş birliği sağlanıyor mu?	x	x	x	x	x	x	x	
			Öneriler	Turizm rotası, alternatif turizm türlerine odaklandığında, yerel işletmelerle iş birliği yapabilir. Yerel konaklama tesisleri, restoranlar, rehberlik hizmetleri gibi işletmelerle ortak etkinlikler düzenleyerek ve yerel ürünleri tanıtarak sürdürülebilir turizmi teşvik edebilir.								
				Sivil toplum örgütleri, turizm projelerinin toplum üzerindeki etkilerini izlemek, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik konularında rehberlik etmek açısından önemli bir rol oynayabilir. Bu nedenle, yerel çevre koruma grupları, kültürel miras koruma dernekleri gibi sivil toplum örgütleri ile iş birliği kurarak projeleri daha kapsamlı ve etkili hale getirebilir.								
				Tanıtım ve etkinlik planlamasında yerel toplulukların katılımını sağlamak, onların ihtiyaçlarını ve beklentilerini dikkate almak önemlidir. Yerel halk, turizm faaliyetlerinden doğrudan etkilendiği için karar alma süreçlerine dahil edilmeli ve projelerin onların sosyal ve ekonomik refahına katkıda bulunması hedeflenmelidir.								
			T	Alternatif turizm türlerine yönelik stratejileri belirli aralıklarla düzenli olarak gözden geçiriliyor mu?	x	x	x	x	x	x	x	
			Öneriler	Alternatif turizm türlerine yönelik stratejiler, pazar analizi ve trend incelemeleri ile desteklenmelidir. Turizm pazarındaki değişiklikleri, yeni talepleri ve trendleri belirlemek için düzenli olarak pazar araştırmaları yapılmalıdır.								
				Belirlenen stratejilere uygun performans ölçümü ve anahtar performans göstergeleri belirlenmelidir. Turist sayısı, yerel ekonomiye katkı, çevresel etki gibi ölçümlerle stratejilerin başarıları düzenli aralıklarla değerlendirilmelidir.								
				Yerel topluluklar ve işletmeler stratejilere ilişkin geri bildirim sağlamalıdır. Bu, yerel halkın ve işletmelerin turizm faaliyetlerinden memnuniyetini ve stratejilere olan katılımını değerlendirmek için önemlidir.								
				Alternatif turizm stratejilerinin sürdürülebilirlik boyutu düzenli olarak değerlendirilmelidir. Doğal kaynakların korunması, topluluk katılımının sürdürülebilirliği, kültürel mirasın korunması gibi sürdürülebilirlik kriterleri gözden geçirilmelidir.								

1: TCG Yarhisar Gemi Müzesi 2: İzmit Çuha Fabrikası 3: TCG Hızır Reis Gemi Müzesi 4: TCG Gayret Gemi Müzesi 5: İzmit Tarihi Tren İstasyonu
6: Kocaeli Kongre Merkezi 7: Hereke Halı ve İpekli Dokuma Fabrikası *: Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'nda yer alan uzman raporundan gelen kriterler.

4.4.1. Kültürel rotanın örgütlenme ve finansman modeli

Kültürel rotalar için etkili bir organizasyon ve finansman modeli, kültürel varlıkların çeşitliliği, altyapı ve tesislerin geliştirilmesi, yerel toplulukların dahil edilmesi ve kaynakların sürdürülebilir yönetimi gibi çeşitli faktörleri dikkate almalıdır. Kültürel rotalar için olası bir organizasyon ve finansman modeli hem kamusal hem de özel paydaşları içeren bir iş birliği yaklaşımını içermelidir. Bu yaklaşım, kamu kurumlarının, kültür kurumlarının, turizm organizasyonlarının ve yerel toplulukların iş birliği yaparak kültürel rotaların başarılı bir şekilde geliştirilmesini ve yönetilmesini sağlamaktadır. Bu iş birliği yaklaşımı, kültürel rotaların kurulması ve bakımı için finansal destek sağlamanın yanı sıra tüm paydaşların aktif katılımını ve bağlılığını da sağlamaktadır. Kamu ve özel paydaşların dahil edilmesi, organizasyon ve finansman modelinin çeşitli kaynaklara ve uzmanlığa erişmesine olanak tanımakta olup fonların etkili bir şekilde tahsis edilmesine, uzmanlık paylaşımına ve sürdürülebilir uygulamaların hayata geçirilmesine imkân tanımaktadır.

Kültürel miras turizmi, görsel ve sahne sanatları, miras binaları, peyzajlar, özel yaşam tarzları, değerler, gelenekler ve etkinliklere odaklanan seyahat deneyimleriyle ilgili olarak turizm endüstrisinde önemli bir güç haline gelmiştir (Nega, 2018). Kültürel rotaların finansmanı, kamu ve özel finansman kaynaklarının bir kombinasyonu ile ele alınabilmektedir. Kamu finansmanı, yerel, bölgesel veya ulusal düzeydeki devlet kurumlarından gelmeli ve gelen bu fon, kültürel rotaların geliştirilmesi ve bakımı, altyapı iyileştirmeleri, pazarlama kampanyaları ve ziyaretçi hizmetleri için ayrılabilir.

Özel finansman kaynakları da kültürel rotaların finansmanında önemli bir rol oynamalıdır. Bu kaynaklar, kurumsal sponsorluklar, iş birlikleri ve turizm organizasyonlarıyla yapılan ortaklıklar, kültürel mirasa ilgi duyan bireyler veya kuruluşlardan yapılan bağışlar ve bilet satışları, ürün satışları ve yerel işletmelerle yapılan ortaklıklar aracılığıyla elde edilebilmektedir. Finansal kaynaklara ek olarak, uzmanlık, bilgi ve ağ olanakları gibi somut olmayan katkılar da kültürel rotaların düzenlenmesi için değerli olarak kabul görmektedir.

Kültürel rotaların sürdürülebilirliği ve başarısı için iyi tanımlanmış bir finansman modeline sahip olmak esastır. Bu model, finansman kaynaklarını, kaynak tahsisini ve her bir paydaşın sorumluluklarını ayrıntılı bir şekilde belirlemelidir. Finansman modeli, kamu ve özel finansman kaynaklarının bir kombinasyonunu içermeli ve uzun vadeli sürdürülebilirliklerini

sağlamak için bilet satışları ve yerel işletmelerle yapılan ortaklıklar gibi sürdürülebilir finansman mekanizmalarına öncelik vermelidir.

Kültürel rotaların finanse edilmesi, dikkatli planlama ve kaynak tahsisi gerektiren karmaşık bir görevdir. Hem kamusal hem de özel finansman kaynaklarını içeren kapsamlı bir finansman modelini göz önünde bulundurmak önemlidir. Finansman modeli kültürel rotaların kırsal bölgelere getirebileceği potansiyel ekonomik faydaları da düşünmelidir. Bu faydalar, gelirin dağılımını, kırsal cazibe merkezlerinin entegrasyonunu ve kırsal alanların büyümesini ve sürdürülebilirliğini içermelidir.

Geniş bir cazibe merkezi ve altyapı yelpazesi içermesinden dolayı kültürel rotaların finansmanı için tek bir model bulunmamaktadır; ancak keşfedilebilecek birkaç potansiyel finansman kaynağı bulunmaktadır:

- Kamu finansmanı: Çeşitli düzeylerdeki hükümetler, ulusal, bölgesel ve yerel otoriteler, kültürel rotaların geliştirilmesi ve bakımı için mali destek sağlayabilir. Hibe, sübvansiyon ve kültürel miras programları aracılığıyla finansman desteğinde bulunabilmektedir.
- Özel sektör yatırımı: Özel sektör, turizm işletmeleri de dahil olmak üzere kültürel rotaların finansmanına sponsorluk, iş birlikleri ve yatırımlar aracılığıyla katkıda bulunabilmektedir.
- Kamu-Özel Ortaklıklar: Özel sektörle iş birliği yaparak hem kamu hem de özel sektörün kaynaklarını ve uzmanlığını bir araya getirerek kültürel rotaların sürdürülebilir finansmanını ve yönetimini sağlayabilir. Kültürel rotaların organizasyonu ve finansmanının maliyetlerini ve sorumluluklarını paylaşmak amacıyla hükümet kurumları, özel işletmeler ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar arasındaki iş birliğini içerebilir. Bu ortaklıklar, kaynakları ve uzmanlığı bir araya getirerek, uzun vadeli sürdürülebilir finansman modelleri oluşturabilirler, bu da kültürel rotaların uzun vadeli yaşayabilirliğini sağlar.
- Bağışlar: Kültürel kuruluşlar ve topluluk grupları, kültürel rotaların geliştirilmesi ve tanıtımı için fon toplamak amacıyla bağış çabalarına katılabilmektedir.
- Kitlesele fonlama: Çevrimiçi platformlar ve sosyal medyayı kullanarak kültürel rotalar, kültürel koruma ve tanıtımı desteklemeye ilgi duyan bireylerden ve kuruluşlardan finansal destek arayabilmektedir.

Kültürel rotalar, turizm faaliyetleri aracılığıyla da gelir elde edebilmektedir. Turizm, rota boyunca deneyim, konaklama ve diğer hizmetler için ödeme yapmaya istekli ziyaretçileri çekerek kültürel rotaların geliştirilmesi ve bakımı için ek finansman sağlayabilmektedir. Bu gelir kaynakları, kültürel rotaların sürekli iyileştirilmesi ve sürdürülebilirliği için tekrar tekrar kullanılabilir.

Kamu finansmanı, özel sektör yatırımı, bağışlar ve kitlesel fonlamayı kullanarak kültürel rotalar, gelişim ve bakım için gerekli finansal desteği sağlayabilir, aynı zamanda kültürel mirasın tanıtımı ve korunması için de destek alabilmektedir.

Kültürel rotaların etkili bir şekilde finanse edilebilmesi için kamusal finansman, özel sektör yatırımı, bağış ve bağış toplama ile kitlesel fonlama gibi bir kombinasyon potansiyel finansman kaynakları olarak keşfedilebilir. Kültürel rotaların finansman modeli, rotaların turistik potansiyelinin değerlendirilmesini de göz önünde bulundurmalıdır.

Bilimsel literatür, kültürel rotaların turistik potansiyelini değerlendirmenin, kültürel varlıkları sadece ayrı turizm ürünleri olarak değerlendirmekten öteye gitmesi gerektiğini öne sürmektedir (Rovella ve diğerleri, 2019). Bu durum, şehirlerin ve rota boyunca yer alan kırsal alanların çekiciliğini belirlemek için pazar potansiyeli, kültürel değerler, sosyal altyapı ve doğal değerleri içeren kapsamlı bir değerlendirmeyi içermelidir.

Kültürel altyapıya destek sağlamak, bölgesel ve yerel ekonomilerin kültürel ve yaratıcı endüstrileri, eğlence ve turizmi içerecek şekilde yeniden yönlendirilmesine katkıda bulunmaktadır. Sonuç olarak, kültürel rotaların organizasyon ve finansman modeli teklifi, gelir oluşturmak ve rotaların sürdürülebilirliğini sağlamak için kamu finansmanı, özel sektör yatırımı, bağış ve bağış toplama ile kitlesel fonlamayı içermelidir. Ayrıca, turistik potansiyelin değerlendirilmesini ve yerel toplulukların dahil edilmesini de göz önünde bulundurmalıdır. Bu yaklaşım aynı zamanda ekonomik faydalar, pazarlama fırsatları ve ağ olasılıkları sağlamak için yerel paydaşlarla iş birliğini içermelidir. Bu paydaşlar, rota teklifi sürecinde danışılarak turizm gelişiminin yerli halkın ve yerel toplulukların çıkarları ve ihtiyaçlarıyla uyumlu olduğundan emin olunmalıdır (Akbaba ve Ahmed, 2021). Yerel paydaşlarla iş birliği, turizm gelişiminin sürdürülebilir olduğundan emin olmanın yanı sıra ekonomik faydalar, pazarlama fırsatları ve ağ olasılıklarını da teşvik etmektedir.

Kültürel rotalar, kurumsal iş birliği ve kamu politika aracı olarak dünya genelinde tanınma ve yayılma kazanmıştır (Bogacz-Wojtanowska ve diğerleri, 2019). Avrupa'da rotalar çeşitli şehirleri ve bölgeleri kapsamaktadır. Kültürel rotalar, kültürel mirasın değerli bir unsuru olarak kabul edilmekte ve bireylerin ve toplumların yaşamlarında önemli bir rol oynamaktadır.

Kültürel rotalar, bilet satışları, ürün satışları ve lisans anlaşmaları gibi çeşitli yollarla gelir elde edebilirler. Sonuç olarak, kültürel rotaların organizasyon ve finansman model teklifi, sürdürülebilir turizm gelişimi için yerel topluluk temsilcileri, yatırımcılar ve turizm uzmanlarıyla iş birliğini önceliklendirmelidir. Ayrıca, yerel toplumların ve yerli halkın çıkarlarına uyumlu olacak şekilde tasarlanmış ve tanıtılmış rotalara sahip olmak için geliştirme ve yönetim süreçlerinin bu toplumların çıkarlarını ve ihtiyaçlarını dikkate alması sağlanmalıdır. Böylelikle yerel toplumlar arasında sahiplik duygusu ve gurur oluşturma yanı sıra rotaların kültürel miras ve yerel ekonomi açısından faydalı bir şekilde tasarlanması ve tanıtılmasını sağlaması mümkün olacaktır.

Kültürel rota önerisi, yerli halk ve yerel toplumların etkin olarak dahil edilmesini öncelikli kılmalıdır. Kültürel rotaların etkili bir şekilde düzenlenmesi için yerel paydaşların planlama ve karar alma sürecine aktif olarak dahil edilmesi önemlidir. Yerel toplumların temsilcilerinden, yatırımcılardan ve turizm uzmanlarından ulaşan paydaşların görüşleri, rota boyunca farklı alanların kültürel önemi ve bölge üzerindeki potansiyel ekonomik etki konusunda değerli girdi sağlayabilir. Düzenli danışmalar, atölyeler ve toplum forumları aracılığıyla paydaşlar, görüşlerini, endişelerini ve önerilerini dile getirebilir. Bu kapsayıcı yaklaşım, kültürel rotaların yerel mirası, gelenekleri ve değerleri saygıyla korumasını sağlayabilir, topluluktan uzun vadeli katılım ve destek elde edilmesine katkıda bulunabilir. Yerel paydaşların etkin katılımı ve eğitim vurgusu ile kültürel rotaların sürdürülebilirliği ve başarısı için değerli bir temel oluşturur.

Sürdürülebilir kültürel rotaların hedefine ulaşmak için ziyaretçilere tema ve yerel tarihleri hakkında eğitim vermek esastır. Yorumlama levhaları, bilgi merkezleri, rehber turlar ve çoklu ortam kaynakları, ziyaretçilere rotaların kültürel önemini daha derinlemesine anlamalarını sağlar. Bu eğitim unsuru, ziyaretçi deneyimini zenginleştirmenin yanı sıra yerel tarihleri ve hikayeleri daha geniş bir kitleye tanıtmak için bir araç olarak işlev görür.

Yerel toplulukların uzun vadeli katılımını ve desteğini sağlamak için ilgili paydaşların süreçte yer alması son derece önemlidir. Topluluk temsilcileri, turizm uzmanları ve potansiyel yatırımcılarla yapılan danışmalara ek olarak, yerli halkın çıkarlarını güvence altına almak önemlidir. Yerel toplulukları içeren ve onların çıkarlarına yönelik olan kültürel rotalar, rotadan doğrudan etkilenenlerin ihtiyaçlarına ve çıkarlarına dayanan bir şekilde gelişir ve tanıtılır.

Güçlü bir organizasyon ve finansman modeli, iş birliğini, kapsayıcılığı ve finansman kaynaklarının çeşitlendirilmesini öncelikli kılmalıdır. Kamu ve özel sektör finansmanı arayışı, yerel toplulukların katılımı ve stratejik ortaklıklar, kültürel rotaların kurulması ve sürdürülmesine katkıda bulunur. Model, finansmanın sürdürülebilirliğini sağlamak için çeşitli finansman yaklaşımını hedeflemeli; tek bir finansman kaynağına bağımlılığı azaltmalı ve uzun vadeli finansal istikrarı teşvik etmelidir.

Önerilen model, sadece kültürel varlıkları değerlendirmekten öte, rotalar boyunca tesisleri, altyapıyı, konaklamayı ve turistler için keyifli ve konforlu bir deneyim sağlamada önemli olan diğer faktörleri de dikkate almalıdır.

Kültürel rota finansmanındaki ana zorluklardan biri, rotaların geliştirilmesi ve bakımı için yeterli finansmanı güvence altına almaktır. Birçok kültürel rota, öngörülemeyen ve sınırlı olabilen hükümet finansmanına dayanan kamusal girişimlerdir. Bu zorluğu aşmak için kültürel rota projeleri, özel yatırımcılar veya sponsorlarla iş birliği gibi alternatif finansman kaynaklarını araştırabilir. Bu ortaklıklar, ek finansal kaynaklar sağlayabilir ve kültürel rotaların sürdürülebilirliğine katkıda bulunabilir. Kültürel rota finansmanındaki bir diğer fırsat, turizm faaliyetleri aracılığıyla gelir elde etme potansiyelidir. Kültürel rotalar, turistleri çekebilir ve giriş ücretleri, rehberli turlar, hediyelik eşya satışları ve diğer turizmle ilgili faaliyetler aracılığıyla gelir elde edebilir. Bu gelir kaynakları, kültürel rotaların maliyetini karşılamaya ve sürekli gelişimlerini desteklemeye katkıda bulunabilir. Ayrıca, kültürel rotalar, kültürel koruma ve sürdürülebilir turizmi teşvik eden ulusal olmayan kuruluşlardan ve uluslararası kurumlardan sağlanan finansmanlardan da yararlanabilir. Bu kuruluşlar genellikle kültürel rota projeleri için özel fonlara sahiptir ve değerli finansal destek sağlayabilirler. Genel olarak kültürel rotaların organizasyon ve finansman modeli, yerel toplulukların ve paydaşların katılımını öncelikli hale getirmelidir. Bu, rotaların sürdürülebilir olmasını, yerli halka fayda sağlamasını ve yerel ekonomi üzerinde olumlu bir

etkisi olmasını sağlar. Kültürel rotaların organizasyon ve finansmanını artırmak için mevcut rotaların karşılaştırmalı analizi yapmak önemlidir. Bu analiz, farklı rotaların güçlü ve zayıf yönlerini belirleyerek optimizasyon ve iyileştirmeye imkân tanır. Karşılaştırmalı analiz, rota popülerliği, erişilebilirlik, altyapı gelişimi, ziyaretçi memnuniyeti ve ekonomik etki gibi faktörleri içermelidir. Bu bilgiler, mevcut kültürel rotalardan elde edilecek olan anketler, görüşmeler ve veri toplama yoluyla elde edilebilir. Farklı rotaların başarıları ve zorluklarının analiz edilmesi, paydaşların finansman ve organizasyon konusunda hangi strateji ve yaklaşımların en iyi çalıştığını daha iyi anlamalarına yardımcı olabilir. Bu bilgileri yeni kültürel rota projelerine uygulayabilir ve organizasyon ve finansman yöntemlerini buna göre uyarlayabilirler. Kültürel ve kültürel rotaların ekonomik boyutuna yönelik dikkat, turizmin geliştirilmesiyle ilgili olarak şehirlerin ve bölgelerin geleneksel sektörlere alternatif olarak yerel gelişme kaynaklarını arayışından doğar (Bogacz-Wojtanowska ve diğerleri, 2019). Bu yaklaşım, kültürel rotaların ekonomik faydalarını kabul eder ve sürdürülebilir turizm gelişimi için bir ihtiyacın farkındadır. Ücretlerden, rehberli turlardan ve hediyelik eşya satışlarından elde edilen gelirin yanı sıra, kültürel rotalar aynı zamanda altyapı geliştirmek, pazarlama ve tanıtım ve genel rota bakımı için özel işletmelerle ortaklıklar kurabilir ve sponsorluk fırsatlarını araştırabilirler. Ayrıca, kültürel rota organizasyonları, kitlesel fonlama platformlarını keşfetmeye ve kültürel koruma ve sürdürülebilir turizmi destekleyen bireyler ve kuruluşlardan bağış toplamaya yönelebilirler. Kültürel rota organizasyonları ayrıca farklı bütçelere ve tercihlere sahip farklı ziyaretçilere hitap eden farklı erişim seviyeleri ve deneyimler sunan basamaklı bir fiyatlandırma sistemini uygulamayı düşünebilirler. Ek olarak, kültürel rota organizasyonları, kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilir turizmin desteklenmesini amaçlayan hükümet kurumları, vakıflar ve uluslararası kuruluşlardan gelen hibe fırsatlarını keşfetmelidirler. Uzun vadeli finansal sürdürülebilirliği sağlamak için kültürel rota organizasyonları, aynı zamanda yerel topluluklar ve paydaşlarla güçlü ortaklıklar kurmaya öncelik vermeli. Bu, yerel işletmeleri, zanaatkarları ve kültürel organizasyonları rota planlama ve uygulamasına dahil etmeyi içerebilir. Yerel paydaşların dahil edilmesiyle kültürel rota organizasyonları, ziyaretçi deneyimini genel olarak artırmak ve yerel topluluk için ekonomik fırsatlar yaratmak için bilgi, kaynak ve ağlarına ulaşabilirler.

Kültürel rotaların organizasyonu ve finansmanı için önerilen modellerin uygulanması, ekonomik sürdürülebilirlik ve başarıları için büyük katkı sağlayabilir. Kültürel rotaların ekonomik boyutunu tanımak, yerel yönetimlerin ve kültürel rota organizasyonlarının gelir

üretme, iş yaratma ve çevredeki alanlarda ekonomik büyümeyi tetikleme fırsatlarını ortaya çıkarmasına olanak tanır. Özel işletmelerle iş birlikleri, bağış toplama, hibe alma ve katmanlı fiyatlandırma sistemleri gibi çeşitli finansman kaynakları, kültürel rota organizasyonları için sağlam bir finansal temel oluşturabilir.

Kültürel rota finansmanının daha iyi anlaşılabilmesi için aşağıdaki adımlar üzerinde durulmalıdır:

- Uzun vadeli ekonomik etkiler: Kültürel rotaların yerel topluluklar ve bölgeler üzerindeki uzun vadeli ekonomik etkilerini değerlendirmek, sürdürülebilirliklerini ve sürekli ekonomik fayda sağlama yeteneklerini değerlendirmek.
- Ağ dinamikleri: Kültürel rota ağlarının ve alt ağlarının dinamiklerini incelemek; bu ağların evrimini ve yerel turizm sistemlerine etkilerini anlamak.
- Güçlendirme ve girişimcilik: Kültürel rotaların toplulukları ve yerel girişimcileri güçlendirmedeki rolünü ve bu güçlendirmenin ekonomik kalkınma ve iş yaratma ile nasıl ilişkilendiğini araştırmak.
- Turist etkisi: Turistlerin kültürel rota destinasyonlarındaki toplulukların sosyal sermayesi ve güçlenmesi üzerindeki etkisini analiz etmek.
- Karşılaştırma çalışmaları: Sonuçları karşılaştırmak ve kültürel rota finansmanı için en iyi uygulamaları belirlemek için diğer çalışma alanlarında araştırmaları çoğaltmak.
- Uzunlamasına çalışmalar: Kültürel rotaların farklı gelişim aşamalarında turizm ve sosyal sermaye arasındaki sinerjik ilişkinin değişimlerini izlemek için uzunlamasına çalışmalar yapmak.
- İnovatif finansman modelleri: Kültürel rotalar için inovatif finansman modellerinin potansiyelini incelemek; bunlar arasında kamu-özel ortaklıkları, kitlese fonlama ve katmanlı fiyatlandırma sistemleri bulunabilir.

Rotaların gelişimi ve tematik rotaların organizasyon yapısının değerlendirilmesine odaklanması gerekmektedir. Kültürel rotaları sürdürülebilir turizm ve yerel kalkınma aracı olarak kullanmanın, altyapı sistemlerinin kültürel peyzajlar ve rotaların oluşturulması üzerindeki etkilerinin ve kültürel mirasın rotaların planlanması aracılığıyla korunmasının değerlendirilmesi de gereklidir. Bu araştırma alanlarına odaklanmak, kültürel rotaların ekonomik etkilerini, yerel topluluklar üzerindeki etkilerini ve farklı finansman modellerinin etkinliğini daha derinlemesine anlamamıza yardımcı olacaktır. Bu araştırma bulguları, karar

alıcıları, kültürel rota yöneticileri ve paydaşlar tarafından, ekonomik açıdan sürdürülebilir, toplumsal sorumluluk sahibi ve hem yerel topluluklara hem de turistlere fayda sağlayan kültürel rotaların organizasyonu ve finansmanı konusunda bilinçli kararlar almak için kullanılacaktır.

Kültürel rotalar konusunda farklı rotaların zaman içindeki gelişimleri ve mekânsal özellikleri açısından karşılaştırılmalı ve bu özellikler kapsamında analiz edilmelidir. Kültürel rotaların güçlü yanları, zayıf yanları ve potansiyel geliştirme alanları hakkında değerli bilgiler sağlayarak, organizasyon ve finansman modellerini optimize etmeye yardımcı olabilmelidir. Ayrıca, kültürel rotaların kırsal alanlarda turizmin gelişimi için potansiyelinin dikkate alınması ve ziyaret edilmeyen bölgelere ilginin çekilmesi ile kırsal alanların kültürel rotalardan büyük ölçüde faydalanması sağlanmalıdır. Böylelikle kırsal alanların ekonomik gelişimine katkı sağlanarak yeni gelir kaynakları ve yerel topluluklar için istihdam fırsatları yaratılmalıdır. Rota gelişimi ve tematik rotaların organizasyonel yapısının değerlendirilmesine odaklanmalı ve farklı rota geliştirme yaklaşımlarının etkinliği değerlendirilmeli ve tematik rotalar için en uygun organizasyon yapıları belirlenmelidir. Bir tematik rota niteliklilik sisteminin geliştirilmeli ve bu sistem, kültürel rotaların kalitesini ve otantikliğini değerlendirmek için kriterler ve standartlar belirlemeli; böylelikle belirli mükemmeliyet standartlarını karşıladığından emin olunması sağlanmalıdır. Genel olarak kültürel rotaların organizasyon ve finansman modeli, yerel toplulukların ve paydaşların katılımını öncelikli hale getirmelidir. Böylelikle rotaların sürdürülebilir olması, yerel halka fayda sağlaması ve yerel ekonomi üzerinde olumlu bir etkisi olması sağlanacaktır. Yerel paydaşların dahil edilmesiyle kültürel rotalar, aynı zamanda özel yatırımcılar veya sponsorlarla iş birliği yaparak destek ve finansman arayabilmeli ve bu iş birliği sayesinde sadece finansal kaynaklar ötesinde pazarlama fırsatları ve ağ olasılıkları yaratılmalıdır.

Kültürel rotaların örgütlenme ve finansman modeline ilişkin öneri, aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge 4.42. Kültürel rota örgütlenme ve finansman modeline ilişkin bir öneri (Tez kapsamında üretilmiştir)

Kilit aktörler		Finansman
Koordinatör	Danışma komitesi	Kamu yatırımları (hibe, sübvansiyon, teşvik, vb.) Özel sektör yatırımları Kamu-özel ortaklıkları Bağışlar Kitlese fonlar
Bakanlıklar Belediyeler Üniversiteler Sivil toplum kuruluşları	Bakanlıklar Belediyeler Üniversiteler Sivil toplum kuruluşları	
Altyapı sağlayıcılar	Katkı koyacaklar	Kilit kaynaklar
Bakanlıklar Belediyeler Ar&Ge kurumları	Ar&Ge kurumları Üniversiteler	Yerli ve yabancı turistler Yatırımcılar
Ortaklar	Faydalanıcılar	Kilit aktiviteler Kültür deneyimleme Konaklama Seyahat
Uluslararası kuruluşlar Sivil toplum örgütleri Üniversiteler Yerel halk	Yerel halk Yatırımcılar	
Ziyaretçi profili		Tanıtım kaynakları
Yerli turistler Yabancı turistler		Çevrimiçi platformalar Sosyal medya platformaları Yazılı ve görsel yayınlar

Çalışma alanı olarak belirlenen Kocaeli özelinde endüstri mirasına yönelik bir kültürel rota projesinin örgütlenme ve finansman modelinde çeşitli paydaşlar bulunmalı ve her biri belirli görevleri üstlenmelidir. Yapılan literatür taramalarından gelen bilgiler ile Kocaeli’nde yerel halk ve kamu personeline yönelik olarak gerçekleştirilen anket sonuçları göz önünde bulundurularak çalışma kapsamında bir kültürel rota planlamasının örgütlenme ve finansman modelinde yer alması gereken paydaşların ve bu paydaşlar arasındaki görev dağılımına ilişkin ortaya konulan öneriler aşağıda yer almaktadır. Bir kültürel rota planlama projesinin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi için örgütlenme ve finansman modelinde yer alan paydaşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon son derece büyük bir önem arz etmektedir.

Çizelge 4.43. Kocaeli’nde gerçekleştirilecek bir kültürel rota planlama projesinin örgütlenme ve finansman modeli (Tez kapsamında üretilmiştir)

Paydaş	Görevi	Finansman
Kamu kurumları (Kültür ve turizm bakanlığı, çevre şehircilik ve iklim değişikliği bakanlığı, büyükşehir belediyesi, ilçe belediyeleri, kalkınma ajansları, vb.)	Projenin genel koordinasyonu, izinlerin alınması, altyapı çalışmalarının yönetimi	Kamu bütçesi, yerel hükümet katkıları
Yerel iş dünyası ve endüstri temsilcileri (TÜPRAŞ, Ford otomotiv Sanayi A.Ş., Çolakoğlu Metalurji A.Ş., Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş., Hyundai Assan Otomotiv San. ve Tic. A.Ş., Enerjisa Enerji Üretim A.Ş., Aygaz A.Ş., vb.)	Endüstri mirasıyla ilgili tarihî ve teknik uzmanlık, danışmanlık	Bağışlar, sponsorluklar, endüstri temsilcilerinin katkıları
Eğitim kurumları ve akademisyenler (Kocaeli Üniversitesi, Gebze Teknik Üniversitesi, Kocaeli Sağlık ve Teknoloji Üniversitesi, vb.)	Araştırma ve belgeleme, eğitim programlarının tasarımı	Araştırma bursları, akademik destek, eğitim programlarına katılım ücretleri
Sivil toplum kuruluşları ve kültür dernekleri (Kocaeli’nde yer alan dernek, vakıf, vb. gibi organizasyonlar)	Toplumsal projeye etkileşimini sağlamak, etkinlikler düzenlemek	Bağışlar, hibe programları, etkinlik katılım ücretleri
Turizm ajansları ve seyahat acenteleri (Kocaeli’nde yer alan turizm ajansları)	Turistik rotaların oluşturulması, tanıtım ve pazarlama	Turizm gelirleri, sponsorluklar, turizm destek programları
Teknoloji şirketleri (Kocaeli’nde yer alan teknoloji şirketleri)	Dijital rehberlik uygulamaları, interaktif deneyimlerin tasarımı	Sponsorluklar, teknoloji geliştirme destekleri
Medya ve iletişim şirketleri (Yerel ve ulusal medya şirketleri)	Projenin tanıtımı, medya ilişkileri yönetimi	Reklam gelirleri, medya sponsorlukları
Halk ve toplum (Proje bölgesinde yaşayan yerel sakinler, aktif topluluk üyeleri, kültürel mirasa ilgi duyanlar, gönüllüler, eğitim ve bilinçlendirme isteklileri, İnşaat, turizm, iletişim, sanat gibi çeşitli meslek gruplarından bireyler, çocuklar ve gençler, vb.)	Fikirleri, geribildirimleri ve destekleri ile projeye katkıda bulunmak	Bağışlar, katılım ücretleri, gönüllü çalışmalar

- Kamu kurumları: Projenin genel koordinasyonu, izinlerin alınması, altyapı çalışmalarının yönetimi gibi görevleri üstlenmesi beklenen kamu kurumları, kamu bütçesi ve yerel hükümet katkıları gibi finansman kaynakları olarak da değerlendirilmektedir. Bu kapsamdaki paydaşların, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre

Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Büyükşehir Belediyesi, ilçe belediyeleri, vb gibi kurumların olması beklenmektedir.

- Yerel iş dünyası ve endüstri temsilcileri: Endüstri mirasıyla ilgili tarihî ve teknik uzmanlık, danışmanlık gibi görevleri üstlenmesi beklenen iş dünyası temsilcileri, bağışlar, sponsorluklar gibi finansman desteği sunabilmektedir. Kocaeli özelinde TÜPRAŞ, Ford otomotiv Sanayi A.Ş., Çolakoğlu Metalurji A.Ş., Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş., Hyundai Assan Otomotiv San. ve Tic. A.Ş., Enerjisa Enerji Üretim A.Ş., Aygaz A.Ş., vb. gibi sektörün önde gelen şirketlerinin konuyla ilgili destek vermesi beklenmektedir.
- Eğitim kurumları ve akademisyenler: Kültürel rota planlamasının araştırma ve belgeleme, eğitim programlarının tasarımı aşamalarında destek vermesi beklenen eğitim kurumları, Araştırma bursları, akademik destek, eğitim programlarına katılım ücretleri gibi kaynaklar ile finansman desteğinde bulunmaları beklenmektedir. Kocaeli Üniversitesi, Gebze Teknik Üniversitesi, Kocaeli Sağlık ve Teknoloji Üniversitesi, vb üniversiteler, Kocaeli özelinde destek vermesi beklenen üniversiteler olarak değerlendirilmektedir.
- Sivil toplum kuruluşları ve kültür dernekleri: Toplumun projeye etkileşimini sağlamak ve etkinlikler düzenlemek gibi faaliyetlerde bulunması beklenen sivil toplum kuruluşlarının bağışlar, hibe programları, etkinlik katılım ücretleri gibi kaynaklar ile finansman desteğinde bulunmaları beklenmektedir. Kocaeli’nde yer alan dernek, vakıf, vb. gibi sivil toplum kuruluşlarının konuyla ilgili imkanları doğrultusunda destek vermeleri gerektiği değerlendirilmektedir.
- Turizm ajansları ve seyahat acenteleri: Turistik rotaların oluşturulması, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri sergileyerek kültürel rota projelerinin güçlendirilmesi noktasında katkı sağlamaları beklenen turizm ajanslarının turizm gelirleri, sponsorluklar, turizm destek programları gibi kaynaklar ile süreci finanse edecekleri değerlendirilmektedir.
- Teknoloji şirketleri: Dijital rehberlik uygulamaları, interaktif deneyimlerin tasarımı ile projeyi çağa ayak uyduracak bir boyuta taşımaları konusunda önem arz eden teknoloji şirketlerinin, sponsorluklar, teknoloji geliştirme destekleri ile süreci finanse edecekleri değerlendirilmektedir.
- Medya ve iletişim şirketleri: Projenin tanıtımı ve medya ilişkileri yönetimi konusunda görev almaları beklenen medya ve iletişim şirketlerinin özellikle reklam gelirleri ve medya sponsorlukları ile finansman desteği sağlayacakları değerlendirilmektedir.

- Halk ve toplum: Fikirleri, geribildirimleri ve destekleri ile projeye katkıda bulunmalarının önemli olduğu değerlendirilen halkın bağışlar, katılım ücretleri, gönüllü çalışmalar ile sürece destek olacağı değerlendirilmektedir. Halk ve toplum profilini belirlerken, projenin doğası ve hedef kitlesi göz önünde bulundurulmalıdır. Genel olarak kültürel rota projesine katkıda bulunmak isteyen halk ve toplum profili şu özelliklere sahip olması beklenmektedir:
 - Yerel halk: Proje bölgesinde yaşayan yerel sakinler projenin en önemli paydaşları olmalıdır. Onların tarihî ve kültürel bağlarını değerlendirmek, projeye duygusal katkı sağlaması beklenmektedir.
 - Aktif topluluk üyeleri: Sosyal etkinliklere katılan, yerel topluluk faaliyetlerine ilgi gösteren ve projenin başarısını benimseyen aktif topluluk üyeleri projeye büyük bir destek sunmaları beklenmektedir.
 - Kültürel mirasa ilgi duyanlar: Tarih, kültür ve sanat gibi konulara ilgi duyan bireylerin projeye daha fazla katkıda bulunabilecekleri değerlendirilmektedir. Bu kişilerin projeyi desteklemeye istekli olduğundan emin olmak gerekmektedir.
 - Gönüllüler: Gönüllü çalışmalar aracılığıyla topluluk üyelerinin belirli görevlerde aktif olarak yer almaları sağlanmalıdır. Böylelikle projenin sadece finansal değil; aynı zamanda insan kaynağı açısından da desteklenmesine katkı sunacaktır.
 - Eğitim ve bilinçlendirme istekliler: Projeye ilgili olarak toplumu eğitmek ve bilinçlendirmek isteyen bireylerin, atölye çalışmalarına, seminerlere ve eğitim programlarına katılarak projeye destek olabilecekleri değerlendirilmektedir.
 - Çeşitli meslek grupları: İnşaat, turizm, iletişim, sanat gibi çeşitli meslek gruplarından bireylerin projeye kendi uzmanlık alanlarından katkıda bulunabilmeleri sağlanmalıdır. Örneğin, mimarların projenin restorasyon aşamalarına fikir ve uzmanlık sağlamaları beklenmektedir.
 - Çocuk ve gençler: Projenin gelecekteki sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla çocuk ve gençlerin projeye katılması konusunda teşvik edilmeleri ve okullarla iş birliği yaparak eğitim programlarının düzenlenmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak kültürel rotaların organizasyonu ve finansmanı, yerel paydaşlarla iş birliğini önceliklendirmeli ve yerel halkın çıkarlarını dikkate almalı ve mevcut rotaların sosyal, kültürel ve mekânsal olarak karşılaştırmalı analizini yaparak güçlü ve zayıf yanları belirleyip geliştirmeye odaklanmalıdır.

4.4.2. Kültürel rotanın yasal çerçevesi

Kültürel rotaların turizm potansiyelini değerlendirmek için kapsamlı bir değerlendirme modeline ihtiyaç vardır. Bilimsel literatür, karmaşık turizm ürünleri içermelerinden dolayı kültürel rotaların turizm potansiyelini değerlendiren tek bir modelin olmadığını göstermektedir.

Kültürel güzergahların yönetimini güçlendirebilecek ve korunmalarını sağlayabilecek birkaç stratejinin baz alınması gerekmektedir. İlgili paydaşların, kamu kurumları, yerel topluluklar, turizm işletmecileri ve mülk sahipleri dahil sorumluluklarını belirleyen kapsamlı bir yasal çerçevenin oluşturulması gerekmektedir. Bu yasal çerçeve, kültürel rotaların yönetimi ve korunması için net yönergeleri ve uygulama ve izleme mekanizmalarını içermelidir. Ayrıca, bilgi ve kaynakların değişimini kolaylaştırmak ve uzlaşma temelli karar alma süreçlerini yönetmek amacıyla paydaşlar arasında iş birliği ve dayanışmayı teşvik etmek için ortaklıklar ve ağlar kurularak bu iş birliği desteklenmelidir.

Kültürel rotaların genel arazi kullanımı ve geliştirme politikalarında dikkate alınmasını ve yönetimlerini desteklemek için gerekli altyapı ve kaynakların ayrılmasını sağlamak amacıyla kültürel rota yönetiminin geniş, bölgesel ve ulusal kalkınma planlarına entegre edilmelidir. Son olarak, kültürel rotalarla ilişkilendirilen kültürel miras ve geleneklere saygıyı teşvik eden eğitim programları, yorumlama tabelaları, ziyaretçi merkezleri ve bilinçlendirme kampanyaları ile yerel topluluklar ve ziyaretçiler arasında eğitim ve farkındalık yaratma girişimlerinin önceliklendirilmesi gerekmektedir. Bu stratejilerin uygulanmasıyla kültürel güzergahların yönetimi ve korunması için gerekli yasal düzenlemenin başarılı olması sağlanabilecektir.

Kültürel rotalar, farklı bölgelerde kültürel mirası koruma ve tanıtmaya açısından büyük öneme sahip olmanın yanı sıra geçmişe dokunulabilir bir bağ sağlamakta ve farklı kültürlerin gelişimine ve anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Kültürel rotaları etkili bir şekilde yönetmek ve korumak için, koruma, gelişim ve sürdürülebilir turizm gibi çeşitli yönleri ele alan kapsamlı bir yasal çerçevenin oluşturulması gerekmektedir. Bu yasal çerçeve, doğal kaynak koruması, trafik yönetimi, vergi politikaları, seyahat maliyeti, iş düzenlemeleri, atık yönetimi ve suç önleme gibi çeşitli konuları ele alan hükümler içermelidir.

Yasal düzenlemeler, yerel toplulukların, paydaşların ve yerel grupların kültürel güzergahların yönetimi ve korunması konusundaki karar alma süreçlerine katılımını ve dahil olmasını da göz önünde bulundurmalı ve kültürel rotalar boyunca sürdürülebilir turizm konusunu ele almalıdır. Sürdürülebilir turizm uygulamalarını teşvik eden düzenlemeler aracılığıyla kültürel rota turizminin olumsuz çevresel ve sosyal etkileri en aza indirme ve ekonomik faydaların yerel topluluklara adil bir şekilde dağıtılmasını sağlama yoluyla gerçekleştirilebilir.

Kültürel güzergahlarla ilgili yasal düzenlemelerin uygulanmasındaki zorluklar, koruma ihtiyaçları ile turizm gelişiminin talepleri arasında denge kurma, yerel toplulukların aktif katılımını ve karar alma süreçlerine dahil olmasını sağlama ve ekonomik kalkınma ile sürdürülebilir uygulamalar arasında denge bulma gibi konuları içermektedir. Etkili bir kültürel rota yasası stratejileri şunları içermelidir:

- Paydaş iş birliği ve katılımı uygulanmalıdır.
- Tüm ilgili taraflar arasında iletişim kanalları kurulmalıdır.
- Yerel topluluğun karar alma süreçleri ve turizm faaliyetlerine katılması sağlanmalıdır.
- Yerel ekonomik kalkınma için net yönergeler belirlemelidir.
- Sürdürülebilir turizm ve sorumlu seyahat uygulamalarını ele almalıdır.
- Turizm faaliyetlerinin kültürel güzergahlar ve miras siteleri üzerindeki etkisini izlemek ve değerlendirmek için mekanizmalar oluşturmaktadır.
- Kültürel rotaların yönetimi ve bakımı için finansal kaynakları ele almalıdır.
- Kültürel rotalar boyunca trafik yönetimi için hükümler içermesi ve ziyaretçilerin sorunsuz bir şekilde dolaşmasını sağlayarak yerel topluluklara müdahaleyi en aza indirmelidir.
- Kültürel rotalar boyunca ziyaretçi merkezleri, yorumlama tesisleri ve tabelalar gibi altyapının geliştirilmesi ve bakımı için düzenlemeler belirlemelidir.
- Rota boyunca kültürel miras siteleri ve artefaktlarının belgelenmesi, restorasyonu ve korunması için yönergeler belirleyerek somut ve somut olmayan mirasın korunması ve muhafazasını ele almalı ve gerçekleştirmelidir.
- Yerel toplulukları kültürel güzergahların yönetimi ve gelişimi ile ilgili karar alma süreçlerine dahil ederek topluluk katılımını ve güçlendirmeyi teşvik etmelidir.

- Sürdürülebilir turizm uygulamalarının, çevresel etkilerin en aza indirilmesinin, kültürel duyarlılık ve saygının teşvik edilmesinin ve yerel toplulukların ekonomik refahının desteklenmesinin önemini vurgulamalıdır.

Kültürel rotaların korunmasını sağlamak için aşağıdaki yasal önlemlerin uygulanması önerilmektedir:

Çizelge 4.44. Kültürel rotaların korunması için gerekli yasal önlemler (Tez kapsamında üretilmiştir)

Önlem	Önemi
Düzenleyici bir çerçeve	Paydaş sorumluluklarının ortaya konması
Tanımlama, belgeleme ve sınıflandırma mekanizması	Ulusal bir envanterin hazırlanması
Net yönergeler ve stratejiler	Korumadaki kararlılığının belirtilmesi
Finansman mekanizmaları	Maddi olarak desteklenmesinin sağlanması
Kurumlar arası iş birliği	Koordinasyona dayalı bir sistemin oluşturulması
Eğitim ve öğretim programları	Farkındalık oluşturulmasının sağlanması

- Düzenleyici bir çerçevenin oluşturulması: Bu çerçeve, ilgili paydaşların, kamu kurumları, yerel topluluklar, turizm işletmecileri ve mülk sahiplerinin sorumluluklarını ve yükümlülüklerini net bir şekilde tanımlamalıdır.
- Tanımlama, belgeleme ve sınıflandırma mekanizmalarının uygulanması: Kültürel rotaların tanımlanması, belgelenmesi ve sınıflandırılması için mekanizmaların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu mekanizma kültürel rotaları önemlerini ve ilişkili kültürel miras sitelerini kaydeden ve tanıyan ulusal bir envanter veya kayıt oluşturmayı içermelidir.
- Net yönergelerin ve standartların geliştirilmesi: Kültürel rotaların korunması ve bakımı için açık yönergeler ve standartlar geliştirilmeli ve bu yönergeler, koruma uygulamaları, erişim ve ziyaretçi yönetimi, tabelalar ve yorumlama, sürdürülebilir turizm gelişimi gibi konuları ele almalıdır.
- Finansman mekanizmalarının oluşturulması: Kültürel rotaların sürdürülebilir yönetimi ve bakımı için finansman mekanizmaları oluşturulmalıdır. Bu mekanizma, altyapı iyileştirmeleri, koruma projeleri, eğitim girişimleri ve toplum geliştirme programlarını desteklemek amacıyla kültürel rota koruma fonu gibi özel finansman kaynaklarının oluşturulmasını içermelidir.
- Kurumlar arası iş birliğinin teşvik edilmesi: Kültürel rotaların etkili yönetimi ve korunması için kurumlar arası iş birliği ve koordinasyon teşvik edilmelidir. Teşvik

çalışmaları, kamu kurumları, kültürel miras kuruluşları, turizm kurulları ve yerel toplulukların temsilcilerini bir araya getiren disiplinler arası komitelerin veya görevlilerin oluşturulmasıyla sağlanmalıdır.

- Eğitim ve öğretim programlarının geliştirilmesi: Paydaşların kapasitesini artırmak için geliştirilecek eğitim ve öğretim programları ile kültürel mirasın korunması, yorumlama ve eğitim, sürdürülebilir turizm uygulamaları, toplum katılımı ve paydaş iş birliği gibi konularda farkındalık ortaya konulmalıdır.

Genel olarak kültürel rotaların yönetimi ve korunması için gerekli yasal düzenleme, iş birliği, iletişim, gelir elde etme, toplum katılımı, sürdürülebilir turizm uygulamaları ve kültürel mirasın korunması konularına öncelik vermelidir.

4.5. Ara Değerlendirme

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye'nin Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'nda dahil olduğu rotalar arasından mevcut potansiyeller göz önünde bulundurularak geliştirilmeye en uygun olan rotayı seçebilmek için coğrafi boyut, tarihsel ve kültürel boyut, network oluşturma imkanı, güzergah oluşturma potansiyeli ve zenginleştirici diğer faktörler çerçevesinde Türkiye'nin Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'nda temsil edildiği rotalar ele alınmış olup Türkiye özelinde geliştirilmesi önerilen rota olarak Avrupa Endüstri Mirası Rotası seçilmiştir.

Çalışma ile hem Türkiye'nin Avrupa Endüstri Mirası Rotası'ndaki temsiliyetinin geliştirilmesi hem de konuyla ilgili ileride yapılacak araştırmalara altlık oluşturmak amacıyla literatür taramalarından ve Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı uzman raporundan elde edilen bilgiler ışığında bir kültürel rota planlama rehberi hazırlanmıştır. Çalışma kapsamında hazırlanan kültürel rota planlama rehberi, sosyal, ekonomik, çevresel, siyasi, stratejik planlama, ağ ve ulaşım, tanıtım, ürün geliştirme ve altyapı, kültürel koruma ve turizm göstergeleri olmak üzere toplam 9 kategori ve 50 alt kategoriden meydana gelmektedir. Planlama rehberinde her bir kategori bazında proje yönetiminde hedefleri tanımlama kriteri olarak kullanılan ve "Specific (spesifik), Measurable (ölçülebilir), Achieved (Ulaşılabilir), Realistic (Gerçekçi), Time-bound (zamana bağlı)" sözcüklerinin bir araya getirilmesi ile oluşturulan SMART metodu kapsamında hazırlanan sorular ve bu soruların çözümünde yönlendirici olması beklenen öneriler yer almaktadır.

Çalışma ile kültürel rota planlama rehberi ile bir kültürel rotanın çoklu paydaş katılımı sağlama özelliğinden hareketle örgütlenme ve finansman modeli hazırlanmıştır. Ayrıca kültürel rotanın sürdürülebilirliğinin ve korunmasının sağlanmasına yönelik olarak yasal çerçevenin nasıl olması gerektiğine dair öneriler de bu bölümde ortaya konmuştur.

Rota seçimi ve kültürel rota planlama rehberinin ardından Türkiye'nin Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda temsil edildiği endüstri mirası unsurları detaylı bir şekilde ele alınmış ve rotaya dahil olabilecek unsurlara ilişkin Türkiye genelinde bir envanter çalışması yapılmıştır. Yapılan envanter çalışmasının ardından Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda temsil edilmesi, tarihi ve kültürel değere sahip olması, Türkiye'de ön plana çıktığı sektörün sanayi olması, sanayi mirası ile tanınması ve ulaşım modlarının çeşitli olması şeklinde beş kriter belirlenerek bu kriterlere en uygun şehrin Kocaeli olduğu değerlendirilmiş olup Türkiye'de kültürel rotaların belirlenmesine ilişkin bir yöntem önerisi oluşturma kapsamında yapılacak analizler ve öneriler, Kocaeli'nde yer alan tarihi endüstri mirası unsurları üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Çalışma alanı olarak belirlenen Kocaeli'nde kültürel rota projelerinde örgütlenme modelinin temel paydaşlarından biri olarak değerlendirilen yerel halkın ve kamu kurumlarının yer aldığı iki gruptan oluşan anket uygulaması yapılmıştır.

Anket yapılan ilk grup olarak belirlenen yerel halka, demografik yapılarına, yaşadıkları şehrin turizm sektöründeki konumuna ve kültürel faaliyetlere bakış açlarına, kültürel rotalar konusunda bilgi birikimlerine ve yerel ekonomik kalkınma temelinde kültürel rotalar konusunda hazırlanan projelerde yer alma isteklerinin ve bu isteklerinin gerçekleşmesini engelleyen etmenlerin ortaya konmasına yönelik olarak toplam 31 adet kapalı uçlu soru yönlendirilmiştir (EK-1).

Anket yapılan ikinci grup ise kültürel rotalar konusunda muhatap olunabilecek kamu kurumlarından Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü, Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nde çalışan kamu personeli olarak belirlenmiştir. Kamu personeline ise demografik yapılarına, turizme ve kültürel faaliyetler ile Kültürel rotalar ve kültürel rota projelerine karşı tutumlarına dair görüşlerinin ortaya konmasına yönelik olarak 26 kapalı ve 1 açık uçlu soru yönlendirilmiştir (EK-2).

Yerel halk ile yapılan anket çalışmasında örneklem büyüklüğü 384 olarak hesaplanmış; ancak anket sunumu sırasında 400 kişiye ulaşılmasına bağlı olarak çalışmada örneklem büyüklüğü 400 olarak alınmıştır.

Yerel halka yönelik olarak gerçekleştirilen anket çalışmasından gelen sosyo-ekonomik verilere bakıldığında katılımcılarının %57,3'ünün erkek, %42,8'inin kadın, %76,8'inin bekar, 53,0'ünün 45-54 yaş aralığında olduğu; %99,3'ünün okuma yazma bildiği, %33,8'inin lisans mezunu; %71,5'inin çalışmayan, %65,0'inin emekli sandığına bağlı olduğu izlenmiştir. Ayrıca katılımcıların nüfusa kayıtlı oldukları şehir ile Kocaeli'nde yaşama sürelerine ilişkin verilere bakıldığında; %36,5'in nüfusa kayıtlı oldukları şehrin Kocaeli olmadığı ve %73'ünün Kocaeli'nde yirmi yıldan fazla süredir ikamet ettiği izlenmiştir.

Çalışma kapsamında yerel halka dair belirlenen hipotezlerin test edilmesi amacıyla frekans analizi, çapraz tablolar analizi, Ki-Kare testi ve Kramer V testi yapılmış olup analizler sonucu hipotezlerin doğrulanıp doğrulanmamasına ilişkin sonuçlar, aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge 4.45. Yerel halka yönelik belirlenen hipotezlerin durumu

Hipotez	Hipotez içeriği	Hipotez durumu
1	Yerel halk, yerel ekonomik kalkınma kapsamında gerçekleştirilecek kültürel projelere, ekonomik açıdan yeni fırsatlar sağlayacağı takdirde katkı sağlama eğilimindedir.	Yapılan çapraz tablo analizi, Ki-kare testi ve Kramer V testinin analizinden gelen bilgiler göz önünde bulundurulduğunda yerel halkın projelerde gönüllü ve profesyonel olarak yer almak istedikleri ve ilgili projelerin sunacağı sosyal, ekonomik ve kültürel fırsatların projeye katılımında katılımcıları teşvik edeceği sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma kapsamında anket formunda (EK-1) yer alan *Turizme ve Kültürel Faaliyetlere Bakış* bölümüne verilen cevaplar ve *Kültürel Rotalar ile İlgili Farkındalık* ve *Kültürel Rotalar ile İlgili Projelere Bakış* bölümlerine verilen cevaplar üzerinden olmak üzere iki kere faktör analizi yapılmıştır.

Çizelge 4.46. Yapılan faktör analizlerinin amacı

Faktör analizi numarası	Faktör analizine tabi tutulan bölüm	Faktör analizi amacı
1	Turizme ve kültürel faaliyetlere bakış	Kocaeli’nde yaşayan yerel halkın şehrin turizmine ve şehirde gerçekleştirilen kültürel faaliyetlere bakış açılarını tanımlayan faktörlerin belirlenmesi
2	Kültürel rotalar ile ilgili farkındalık ve kültürel rotalar ile ilgili projelere bakış	Kocaeli’nde yaşayan yerel halkın kültürel rotalara ilişkin gerçekleştirilecek projelerin turizmi canlandırma konusundaki farkındalıklarını tanımlayan faktörlerin belirlenmesi

Turizme ve Kültürel Faaliyetlere Bakış bölümündeki değişkenler kullanılarak “Kocaeli’nde yaşayan yerel halkın şehrin turizmine ve şehirde gerçekleştirilen kültürel faaliyetlere bakış açılarını tanımlayan faktörler” in ortaya konması amaçlanmış olup yapılan faktör analizi ile değişkenlerin 3 faktörde toplandığı görülmüştür.

Kültürel Rotalar ile İlgili Farkındalık ve Kültürel Rotalar ile İlgili Projelere Bakış bölümündeki değişkenler kullanılarak “Kocaeli’nde yaşayan yerel halkın kültürel rotalara ilişkin gerçekleştirilecek projelerin turizmi canlandırma konusundaki farkındalıklarını tanımlayan faktörler” in ortaya konması amaçlanmış olup yapılan faktör analizi ile değişkenlerin 3 faktörde toplandığı görülmüştür.

Faktör analizleri sonucu faktörlerin isimlendirilmeleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Çizelge 4.47. Faktör analizi sonucunda belirlenen faktörler

Faktör analizi	Faktör analizi amacı	Faktör	Faktör tanımı
1	Kocaeli’nde yaşayan yerel halkın şehrin turizmine ve şehirde gerçekleştirilen kültürel faaliyetlere bakış açılarını tanımlama	Faktör 1	Tarihi/kültürel yerleri ziyaret etme ve faaliyetlere katılma
		Faktör 2	Çok bileşenli turizm modelinin olması
		Faktör 3	Turizm popülarlığını inanç turizmi ile bağlantılı olması
2	Kocaeli’nde yaşayan yerel halkın kültürel rotalara ilişkin gerçekleştirilecek projelerin turizmi canlandırma konusundaki farkındalıklarını tanımlama	Faktör 1	Kamu yararı ve girişimcilik
		Faktör 2	Kamu yararı
		Faktör 3	Girişimcilik

Kocaeli’nde yaşayan yerel halkın şehrin turizmine ve şehirde gerçekleştirilen kültürel faaliyetlere bakış açılarını tanımlayan faktörler şu şekilde açıklanmıştır:

- Faktör 1: Tarihi/kültürel yerleri ziyaret etme ve faaliyetlere katılma: Faktör 1’de toplanan değişkenlere bakıldığında turizm alt dalı olarak kongre ve sanayi turizmin ön plana çıktığı; ancak yerel halkın tarihi sanayi yapıları hakkında bilgi sahibi oldukları ve şehirde yer alan tarihi ve kültürel yerleri ve müzeleri ziyaret etme durumlarına dair değişkenlerin ağırlıklarının yüksek olduğu görülmektedir.
- Faktör 2: Çok bileşenli turizm modelinin olması: Faktör 2’de turizm alt dalları olarak kültürel/arkeoloji turizmi, bilim turizmi, ekoturizm ve kongre turizmi gibi değişkenlerin ağırlıklarının yüksek olduğu karşımıza çıkmaktadır.
- Faktör 3: Turizm popülerliğini inanç turizmi ile bağlantılı olması: Faktör 3’te Kocaeli turizminin popülerliğine ve inanç turizmin ön plana çıkan turizm alt dalı olarak değerlendirildiği değişkenlerin ağırlıklarının yüksek olduğu görülmektedir.

Kocaeli’nde yaşayan yerel halkın kültürel rotalara ilişkin gerçekleştirilecek projelerin turizmi canlandırma konusundaki farkındalıklarını tanımlayan faktörler şu şekilde açıklanmıştır:

- Faktör 1: Kamu yararı ve girişimcilik: Faktör 1’e yüklenen değişkenlere bakıldığında kültürel rota projelerinin yerel kalkınmaya katkı sunmasının ve projelerde profesyonel olarak yer alma isteğinin yorumlanması ile kültürel rota projelerinin turizmi hem kamu yararı hem de girişimcilik özelinde canlandırabileceği düşüncesi, daha dengeli bir faktör olarak gruplanmasına neden olmuştur.
- Faktör 2: Kamu yararı: Bu faktöre e yüklenen değişkenlere bakıldığında kültürel rota projelerinin turizmi canlandırması, yerel kalkınmanın ön plana çıkmasına bağlı olarak “kamu yararı” özelinde gruplandırılmıştır.
- Faktör 3: Bu faktöre yüklenen değişkenler arasında yer alan kültürel rota projelerine katılım konusunda teşvik edecek fırsatların olması değişkenine bakılarak kültürel rota projelerinin turizmi canlandırması “girişimcilik” özelinde gruplandırılmıştır.
- Kamu personeline yönelik olarak gerçekleştirilen anket çalışmasına ise 40 kişi katılım sağlamıştır. Katılımcıların %12,5’inin Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü’nde; %15’inin Kocaeli Büyükşehir Belediyesi’nde ve %72,5’inin Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü’nde çalıştığı ve sosyo-ekonomik yapılarına ilişkin sorulara verdikleri yanıtların frekans dağılımlarına bakıldığında; %55’inin kadın, %45’inin erkek; %45’inin 35-44 yaş aralığında olduğu; %92,5’inin lisans mezunu olduğu ve %35’inin beş ile on yıl arası hizmet süresi olduğu gözlenmiştir.

- Çalışma kapsamında kamu personeline dair belirlenen hipotezlerin test edilmesi amacıyla frekans analizi, çapraz tablolar analizi, Ki-Kare testi ve Kramer V testi yapılmış olup analizler sonucu hipotezlerin doğrulanıp doğrulanmamasına ilişkin sonuçlar, aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge 4.48. Kamu personeline yönelik belirlenen hipotezlerin durumu

Hipotez	Hipotez içeriği	Hipotez durumu
1	Kamu personeli, Kocaeli'ndeki tarihi sanayi unsurlarına yönelik gerçekleştirilecek bir projede, çalıştıkları kurumların örgütlenme ve finansman modelinde aktif olarak yer alması gerektiği konusunda görüş birliğine sahiptir.	74,23
2	Kamu personeli, kültürel rota projelerinin yerel ekonomik kalkınmaya ve turizme olumlu katkılar sunacağı konusunda görüş birliğine sahiptir.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü'nde çalışan personelin %60'ının geliştirici; Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü'nde çalışan personelin %55,2'sinin geliştirici ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nde çalışan personelin ise %66,7'sinin yürütücü pozisyonunda aktif olarak görev alması gerektiğini savundukları gözlenmektedir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kültürel rotalar, ziyaretçilere zengin kültürel mirası ile belirli bir bölgenin veya destinasyonun kimliğiyle bağlantı kurma imkânı sunan kültürel turizmin eşsiz ve değerli bir bileşeni olarak genellikle tarihi siteler, doğal peyzajlar, müzeler, festivaller ve yerel gelenekleri içermekte ve ziyaretçilere kapsamlı ve çeşitli bir kültürel deneyim sunmaktadır.

Tez kapsamında gerçekleştirilen çalışmaları özetlemek gerekirse:

- Çalışma kapsamında ilk olarak kültürel rotalar kavramına ilişkin Web of Science veri tabanı baz alınarak VosViewer programı ile bibliyometrik analiz yapılmış olup konuyla ilişkin her kategoride yayınların olduğu ve konunun giderek literatürde yaygınlaştığı görülmüştür.
- Çalışmada kültürel rotalar ile ilgili literatür taraması yapılmış olup konunun sürdürülebilir turizm ve yerel ekonomik kalkınma dinamikleri kapsamında literatürde büyük yankı uyandırdığı görülmüştür.

Çalışma ile kültürel rotaların genel olarak;

- Kültürel mirasa yeni bir bakış açısı kazandıran,
- Kültürün yeniden görüntülenmesini sağlayan,
- Yeni ve dinamik bir sistem oluşturan,
- Herhangi bir ölçekten bağımsız olan,
- Kültürel çeşitliliği koruma ve saygı göstermeyi sağlayan
- Kültürlerarası etkileşim ve bağlantı ortaya koyan,
- Soyut ve somut kültürel değerleri kapsayan herhangi bir tema etrafında oluşturulabilen,
- Turizm ürünü olarak değerlendirebilen ve
- Çoklu paydaş katılım modeliyle yerel ekonomik kalkınma stratejilerinin gerçekleştirilmesini sağlayan yollar olduğu değerlendirilmiştir.

Çalışma kapsamında bir kültürel rota, *sürdürülebilir yerel kalkınma ve kültürlerarası etkileşim odağında herhangi bir ölçekten bağımsız olarak bir araya getirilerek turizme katkı sunan, farklı yorumlama biçimlerinden oluşan ve belirli bir konuda oluşturulan somut ya da soyut bir kültürel mirasın sonu olmayan yolları* olarak tanımlanmaktadır.

Kültürel rotalar, genellikle mücadeleler ve başarı öyküleriyle ilişkilendirilerek ziyaretçiler için benzersiz bir kültür turizmi deneyimi sunmaktadır. Bu rotalar boyunca seyahat eden turistler, sadece farklı destinasyonları keşfetme fırsatına sahip olmakla kalmaz; aynı zamanda yerel kültürlere, geleneklere ve tarihlerine dalmak için de bir fırsat yakalayabilirler.

Destinasyonun tarihini ve mirasını daha derinlemesine anlama fırsatı sunması, yerel toplulukları ve ekonomileri destekleyerek sürdürülebilir turizmi teşvik etmesi, kültürel mirasın korunmasına ve muhafazasına katkıda bulunması, turistlere sadece tarihi siteleri ve simgeleri ziyaret etme değil, aynı zamanda yerel gelenekler, sanat, müzik, mutfak ve kültürün diğer yönlerini sergileyen etkileşimli ve içsel deneyimlere katılma yoluyla somut ve soyut kültürel kaynaklar arasında bir köprü görevi görmesi imkânı tanınması, “yavaş” veya “sürdürülebilir” turizm uygulamalarını teşvik etmesi gibi nedenlerden dolayı kültürel rotalar, turistlerin daha otantik ve anlamlı seyahat deneyimleri aradığı son yıllarda giderek daha popüler hale gelmiştir.

Çalışma ile kültürel rotaların, ana amaçlarından birisinin yerel dinamikleri canlandırmak olmasından hareketle yerele ait sosyal, kültürel ve ekonomik değerlerin ve faaliyetlerin ön plana çıkarılmasının son derece büyük bir önem arz ettiği görülmektedir. Kültürel rotaların birkaç küçük cazibe merkezini bir araya getirip bunları ortaklaşa pazarlamak, turist sayısını artırmak ve insanların daha uzun süre kalmasını ve daha fazla harcama yapmasını sağlamak gibi hedeflerin aynı zamanda yerel ekonomik kalkınma stratejileri ile de örtüştüğü görülmektedir. Kültürel mirasın, kültür ve yaratıcı endüstrilerin aynı zamanda yerel ekonomik büyüme ve yenilik konusunda önemli bir rol oynadığı ve yerel ekonomik kalkınmaya yaptıkları katkıya bağlı olarak kültürel rotaların, daha az gelişmiş bölgelerde turizmi canlandırma potansiyelleri nedeniyle büyük bir sorumluluk örneği gösterdikleri ortaya çıkmaktadır. Kültürel rota planlamalarında da amacın sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğin ve paydaş katılımının ön planda olduğu yerel ekonomik kalkınma dinamikleriyle desteklenen bir planlama modelinin sağlanması için gerekli unsurların belirlenmesi olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Literatür taramasında ayrıca kültürel rotalar konusunda uluslararası kuruluşların çalışmaları ele alınmış ve konuyla ilgili gelişmelerin temelini Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı’nın oluşturduğu görülmüştür. Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı’nın içeriği, değerlendirme kriterleri ve üye ülkelere sunduğu avantajlar ile Türkiye’nin bu

programdaki temsiliyeti araştırılmıştır. Türkiye'nin temsil edildiği rotalar, çalışma kapsamında haritalar ve tablolar ile detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Kültürel ve doğal miras açısından olağanüstü zenginliği ve sahip olduğu potansiyeller ile Türkiye'nin Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programındaki varlığını her geçen yıl arttırdığı görülmektedir. Zengin tarihi ve doğal miras unsurlarının yer aldığı Türkiye'nin Kültürel Rotalar Programında yalnızca 9 rotada temsil edilmesi, ülke potansiyellerinin yeterince ön plana çıkarılmadığını göstermektedir. Türkiye'nin Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'nda temsil edildiği rotalar, temsiliyetinin geliştirilmesini tespit etmek amacıyla coğrafi boyutu, tarihsel ve kültürel boyutu, network oluşturma imkânı ve güzergâh oluşturma potansiyeli, bir ulaşım ağının varlığı ile ortaya çıkması ve zenginleştirici diğer faktörler olarak adlandırılan kriterler altında ele alınmış ve mevcut potansiyeller baz alındığında temsiliyetin geliştirilebileceği tespit edilen rotaların:

- Avrupa Yahudi Mirası Rotası
- Zeytin Ağacı Rotaları
- Avrupa Tarihi Termal Kasabalar Rotası
- Avrupa Seramik Rotası
- Avrupa Megalitik Kültür Rotası
- Avrupa Endüstri Mirası Rotası
- Tarihi Kafeler Rotası olduğu belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'nda dâhil olduğu rotalar arasından mevcut potansiyeller göz önünde bulundurularak geliştirilmeye en uygun olan rotayı seçebilmek için belirlenen faktörler çerçevesinde Türkiye'nin Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'nda temsil edildiği rotalar ele alınmış olup Türkiye özelinde geliştirilmesi önerilen rota olarak Avrupa Endüstri Mirası Rotası seçilmiştir. Hem Türkiye'nin Avrupa Endüstri Mirası Rotası'ndaki temsiliyetinin geliştirilmesi hem de konuyla ilgili ileride yapılacak araştırmalara altlık oluşturmak amacıyla literatür taramalarından ve Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı uzman raporundan elde edilen bilgiler ışığında toplam 9 gösterge ile 50 alt göstergeden oluşan ve her bir alt gösterge için sorular ve bu soruların çözümünde yönlendirici olması beklenen önerilerin yer aldığı bir kültürel rota planlama rehberi ve onunla bağlantı olarak dikkate alınması gereken örgütlenme ve finansman modeli ve kültürel rotanın sürdürülebilirliğinin ve korunmasının

sağlanmasına yönelik olarak yasal çerçevenin nasıl olması gerektiğine dair öneriler ortaya konmuştur.

Rota seçimi ve kültürel rota planlama rehberinin ardından Türkiye'nin Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda temsil edildiği endüstri mirası unsurları detaylı bir şekilde ele alınmış ve rotaya dahil olabilecek unsurlara ilişkin Türkiye genelinde bir envanter çalışması sonrası belirlenen kriterlere en uygun şehir olan Kocaeli'nde yer alan tarihi endüstri mirası unsurları ile kültürel rota projelerinde örgütlenme modelinin temel paydaşlarından biri olarak değerlendirilen yerel halkın ve kamu kurumlarının yer aldığı iki gruptan oluşan anket uygulaması üzerinden Türkiye'de kültürel rotaların belirlenmesine ilişkin bir yöntem önerisi geliştirilmiştir.

Çalışma ile Türkiye'de kültürel rotalar ile Kocaeli'nde yer alan tarihi endüstri mirası unsurlarının yer aldığı ve Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda Türkiye'nin temsil edildiği noktaların artmasını sağlayacak yeni bir rotaya, kültürel rotaların oluşturulması sırasında kullanılmak üzere planlama rehberine ve kültürel rotaların korunması ve yönetilmesine ilişkin yasal mevzuatın ve örgütlenme ve finansman modelinin nasıl olması gerektiğine dair öneriler geliştirilmiş olup çalışmanın araştırma sorularına karşılık gelen yanıtları, her bir soru özelinde aşağıda sıralanmaktadır.

- “Bir kültürel rotanın planlanmasında dikkat edilecek noktalar neler olmalıdır?” sorusuna karşılık gelen yanıtlar:

Çalışma kapsamında literatür taramalarından elde edilen bilgiler ışığında Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı'nda yer alan değerlendirme kriterleri ve uzman raporları baz alınarak kültürel rotaların oluşturulmasında kullanılmak üzere 50 sorudan oluşan bir planlama rehberi hazırlanmıştır. Literatür taramalarından gelen veriler ile Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programının değerlendirme kriterleri ve uzman raporları baz alınarak belirlenen sosyal, ekonomik, çevresel, yönetsel, stratejik planlama, ağ ve ulaşım, tanıtım, ürün geliştirme ve altyapı, kültürel koruma ve turizm göstergeleri olmak üzere toplam 9 kategoriden meydana gelen rehberde, her bir kategori bazında proje yönetiminde hedefleri tanımlama kriteri olarak kullanılmakta olup “*Specific (spesifik), Measurable (ölçülebilir), Achieved (Ulaşılabilir), Realistic (Gerçekçi), Time-bound (zamana bağlı)*” sözcüklerinin bir araya getirilmesi ile oluşturulan SMART metodu kullanılarak hazırlanan sorular yer

almaktadır. Rehberde aynı zamanda sorulara yönelik yönlendirici önerilere de yer verilmiştir.

Çalışma alanı olarak seçilen ve Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda temsil edilmesi önerilen Kocaeli'ndeki endüstri mirası unsurları, Kültürel Rotalar Planlama Rehberi'ndeki sorulara tabii tutulmuş olup her bir miras unsurunun sürece dâhil olması amacıyla yol gösterici bir kılavuz ortaya konması sağlanmıştır.

Kültürel rotaların belirlenmesi, yönetimi ve korunması süreçlerine rehberlik eden bir belge olarak kültürel rota planlama rehberinin faydalarını şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Sürdürülebilir turizmi teşvik edici planlamalar: Rehber ile kültürel rotaların sürdürülebilir turizm ilkelerine uygun olarak planlanması sağlanacak ve böylelikle doğal ve kültürel kaynaklar uzun vadeli olarak korunması mümkün olabilecektir.
- Koruma ve restorasyon stratejileri: Kültürel rotada yer alan tarihî ve kültürel varlıkların korunması ve restorasyonu için stratejiler sunan rehber ile varlıkların uzun vadeli sağlığı güvence altına alınmış olacaktır.
- Ziyaretçi yönetimi: Kültürel rotalardaki ziyaretçi sayısını yönetmeye yönelik stratejiler içeren planlama rehberi, ziyaretçi deneyimini iyileştirirken çevresel ve kültürel etkileri minimize etmeye yardımcı olacaktır.
- Yerel ekonomik kalkınma: Kültürel rotanın etrafındaki yerel ekonominin kalkınması için stratejiler sunarak turizm faaliyetlerinin, yerel halka ekonomik fırsatlar yaratmak için planlanması mümkün olacaktır.
- Yerel topluluk katılımı: Yerel toplulukların kültürel rotanın planlanması ve yönetilmesine katılımını teşvik eden bu rehber ile yerel halkın sahiplenme duygusunun artması sağlanacaktır.
- Çevresel etki değerlendirmesi: Kültürel rotaların açılması veya genişletilmesi öncesinde çevresel etki değerlendirmesi zorunluluğu ile çevresel sürdürülebilirlik konusunda daha bilinçli kararlar alınması sağlanacaktır.
- Eğitim ve farkındalık: Yerel halkı ve turizm paydaşlarını kültürel mirasın önemi ve korunması konusunda eğitmeyi amaçlayan rehber ile sürdürülebilir turizm kültürünün oluşturulmasına katkı sağlanacaktır.
- Acil durum ve risk yönetimi: Kültürel rotada olası acil durumlar ve risklerle başa çıkma stratejilerini içeren rehber ile olası sorunların hızlı bir şekilde çözülmesi sağlanacaktır.

- Turizm gelirinin yönetimi: Kültürel rotanın turizm gelirlerini etkili bir şekilde yönetmeye yönelik stratejiler sunan rehber ile gelirlerin kültürel mirasın korunmasına ve yerel kalkınmaya adil bir şekilde katkıda bulunması sağlanacaktır.

Kültürel rotaların sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi için çok yönlü bir araç olarak hazırlanan kültürel rota planlama rehberi, rotaların uzun vadeli başarısını güvence altına alması açısından büyük bir önem arz etmektedir.

- *“İyi planlanmış bir kültürel rotanın örgütlenme ve finansman modeli nasıl olmalıdır?”* sorusuna karşılık gelen yanıtlar:

Bir kültürel rotanın örgütlenme ve finansman modelinde kilit aktörler olarak koordinatörler, danışma komitesi, altyapı sağlayıcılar, katkı koyacaklar, ortaklar ve faydalanıcılar ile finansman ve kilit kaynakların iyi bir şekilde tanımlanması gerekmektedir. Bakanlıklar, belediyeler, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları koordinatörlük görevi ile danışma komitesi görevi de yüklenirken AR&GE kurumları altyapı sağlayıcılar ve katkı koyacaklar olarak modelde yer almalıdır. Uluslararası örgütler, sivil toplum örgütleri, üniversiteler ile kültürel rota planlamasının en önemli paydaşları olarak yerel halk, örgütlenme ve finansman modelinde ortak statüsünde yer almalıdır. Aynı zamanda yerel halk ve yatırımcılar faydalanıcılar kategorisinde değerlendirilmelidir.

Kamu yatırımları, özel sektör yatırımları, kamu-özel ortaklıkları, bağışlar ve kitlesel fonlar, kültürel rota planlamasında finansman olarak aktif rol oynamalıdır. Yerli ve yabancı turistler ile yatırımcıların kilit kaynaklar olarak değerlendirilmesinin önemli olduğu bu modelde kültür deneyimleme, konaklama ve seyahat kalemlerinin kilit aktiviteler olarak tanımlanmıştır.

Kültürel rotaların organizasyonu ve finansmanı konusunda tek bir modelin her duruma uygun olduğunu söylemek zordur. Farklı kültürel rotalar farklı ihtiyaçlara sahip olabilir ve gelişimlerini sürdürmelerini sağlamak için benzersiz finansman modellerine ihtiyaç duyabilirler. Bu bağlamda, yerel toplulukların aktif olarak dâhil edilmesi bir yaklaşım olabilir. Bu, kültürel rotaların planlama ve uygulamasında onların görüş ve katılımlarını arayarak gerçekleştirilebilir. Yerel topluluklar kültürel mirasları konusunda kıymetli bilgi ve anlayışa sahiptir ve otantik ve anlamlı rotaların gelişimine katkıda bulunabilirler. Ayrıca,

yerel topluluklar kültürel rotalar için finansman sağlamada da rol oynayabilirler. Kültürel rotalar, topluluk örgütleri veya kültürel kurumlar gibi ilgili yerel paydaşlarla iş birliği yaparak çeşitli kaynaklardan finansman imkânlarına erişebilirler.

Sadece bir finansman kaynağına bağımlı kalmak, kültürel rotaları ekonomik dalgalanmalara veya hükümet önceliklerindeki değişikliklere karşı savunmasız bırakabilir. Bu nedenle, herhangi bir tek kuruluşa veya sektöre bağımlılığı azaltmak için çeşitli finansman kaynaklarını araştırmak ve kullanmak esastır.

Yerel toplulukları ve paydaşları planlama ve geliştirme sürecine dâhil etmek, rotaların kendi çıkarları ve ihtiyaçlarıyla uyumlu olduğundan emin olmak için kritiktir. Bu yaklaşım, rotaların otantikliğini ve kültürel zenginliğini artırırken, faydaların tüm paydaşlar arasında paylaşılmasını sağlayacaktır. Genel olarak, yerel paydaşlarla iş birliği, yerli halkın çıkarlarını gözetme, çeşitli finansman kaynakları gibi bir dizi faktörü içeren kapsamlı bir yaklaşım, kültürel rotaların ekonomik sürdürülebilirliğine ve başarısına katkıda bulunacaktır. Kültürel mirasın korunması ve tanıtılmasının yanı sıra ekonomik büyümeyi teşvik etme, iş olanakları yaratma ve yerel topluluklara güç kazandırma potansiyeli taşıması bakımından kültürel rotaların sürdürülebilirliğinin sağlanması için etkili bir örgütlenme ve finansman modelinin varlığı, sürecin başarılı bir şekilde işlemesi açısından büyük önem arz etmektedir.

- “Kültürel rotalarının korunmasını ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlayacak yasal düzenlemeler nasıl olmalıdır?” sorusuna karşılık gelen yanıtlar:

Çalışma kapsamında kültürel rotaların korunması amacıyla ortaya konulacak yasal çerçevenin nasıl olacağına ilişkin öneriler şu şekilde sıralanmıştır:

- Düzenleyici bir çerçevenin oluşturulması ile ilgili paydaşların, kamu kurumları, yerel topluluklar, turizm işletmecileri ve mülk sahiplerinin sorumluluklarını ve yükümlülüklerini net bir şekilde tanımlamalıdır.
- Kültürel rotaların tanımlanması, belgelenmesi ve sınıflandırılması için mekanizmaların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu mekanizma kültürel rotaları önemlerini ve ilişkili kültürel miras sitelerini kaydeden ve tanıyan ulusal bir envanter veya kayıt oluşturmayı içermelidir.

- Kültürel rotaların korunması ve bakımı için açık yönergeler ve standartlar geliştirilmeli ve bu yönergeler, koruma uygulamaları, erişim ve ziyaretçi yönetimi, tabelalar ve yorumlama, sürdürülebilir turizm gelişimi gibi konuları ele almalıdır.
- Kültürel rotaların sürdürülebilir yönetimi ve bakımı için finansman mekanizmaları oluşturulmalıdır. Bu mekanizma, altyapı iyileştirmeleri, koruma projeleri, eğitim girişimleri ve toplum geliştirme programlarını desteklemek amacıyla kültürel rota koruma fonu gibi özel finansman kaynaklarının oluşturulmasını içermelidir.
- Kültürel rotaların etkili yönetimi ve korunması için kurumlar arası i  birliği ve koordinasyon teşvik edilmelidir. Teşvik  alı maları, kamu kurumları, kültürel miras kuruluşları, turizm kurulları ve yerel toplulukların temsilcilerini bir araya getiren disiplinler arası komitelerin veya görevlilerin oluşturulmasıyla sağlanmalıdır.
- Paydaşların kapasitesini artırmak için geliştirilecek eğitim ve   retim programları ile kültürel mirasın korunması, yorumlama ve eğitim, sürdürülebilir turizm uygulamaları, toplum katılımı ve paydaş i  birliği gibi konularda farkındalık ortaya konulmalıdır.

Türkiye’de kültürel rotalara dair herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Kültür ve tabiat varlıklarının korunması amacıyla çıkarılmış olan ve tarihî, kültürel ve doğal varlıkların korunmasını, onarılmasını, restore edilmesini, kullanımını düzenlemeyi ve denetlemeyi amaçlayan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda kültürel rotaların belirlenmesi, geliştirilmesi ve korunması konusunda belirli güncellemelerin yapılması gerekmektedir. Bu kanuna bazı ilaveler veya açıklamalar eklenerek kültürel rotaların korunması ve geliştirilmesi için adımların atılması sağlanmalıdır. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda kültürel rotalar konusunda yapılması gereken düzenleme ve ilavelere dair öneriler aşağıda yer almaktadır:

- Kültürel rota tanımı: Kanuna, kültürel rotaların kültürel mirası vurgulamasını ve korumasını içeren bir tanımını eklemek, bu rotaların kültür varlıklarıyla, tarihî bölgelerle, müzelerle, arkeolojik alanlarla ve diğer kültürel zenginliklerle ili kilendirilmesini sağlayacaktır.
- Koruma bölgelerinde kültürel rotalar: Rotalarda yapılan faaliyetlerin, turistik etkinliklerin ve ziyaretçi yoğunluğunun kontrol altında tutulması için kurallar oluşturulması amacıyla koruma bölgelerinde kültürel rotaların belirlenmeli ve bu rotaların özel koruma önlemlerine tabi olması için düzenlemeler getirilmelidir.

- Kültürel rota planlaması: Koruma kurulları, kültürel rotaların planlaması ve yönetimi için yetkilendirilmelidir. Koruma amaçlı imar planlarında kültürel rotalara yer verilmeli ve bu rotaların koruma bölgelerinde öncelikli bir konu olarak ele alınması sağlanmalıdır.
- Koruma kurulları ve yerel iş birliği: Kültürel rotaların belirlenmesi ve yönetimi için yerel halk, sivil toplum kuruluşları ve ilgili paydaşların katılımını özendirmek amacıyla koruma kurulları ile yerel iş birliğini güçlendirecek hükümler eklenmelidir. Kültürel rotaların belirlenmesi ve yönetiminde yerel halkın katılımı sağlanmalıdır. Halkı bilinçlendirmek amacıyla eğitim programları düzenlenmeli ve yerel halkın kültürel mirası koruma konusunda aktif rol alması teşvik edilmelidir. Her kültürel rota için ayrıntılı bir koruma ve yönetim planı oluşturulmalıdır. Bu planlar, ziyaretçi sayısı, altyapı ihtiyaçları, tanıtım stratejileri, izleme sistemleri ve acil durum yönetimi gibi konuları içermelidir.
- Rehberlik ve eğitim: Kültürel rotalarda faaliyet gösteren tur rehberleri ve tur operatörlerine yönelik eğitim programları ve standartlar oluşturulmalıdır. Bu kapsamda kültürel mirasa saygılı turizm teşvik edilmeli ve ziyaretçilere kültürel bilgi sağlanması için düzenlemeler getirilmelidir. Kültürel rotalarda faaliyet gösteren tur rehberlerinin belirli bir eğitim standardına uyması gerekmektedir. Rehberler, kültürel mirasın yanı sıra çevresel ve sosyal sorumluluk konularında da eğitilmelidir.
- Koruma ve tanıtım fonları: Kültürel rotaların korunması ve tanıtımı için özel fonlar oluşturulmalı ve bu fonların kaynak sağlamak için kullanılmasıyla ilgili düzenlemeler yapılmalıdır. Kültürel rotaların tanıtımı için özel bir strateji oluşturulmalıdır. Tanıtım faaliyetleri, sürdürülebilir turizmi vurgulamalı ve ziyaretçilere kültürel değerlerin korunmasına katkıda bulunmaları için rehberlik etmelidir.
- Kültürel rota belirleme süreci: Kanuna, kültürel rotaların belirlenmesi için bir süreç eklenmelidir. Bu süreç, uzmanlar, yerel halk ve ilgili paydaşların katılımını içermelidir. Belirlenen rotalar, kültürel mirasa, doğal güzelliklere ve tarihî bölgelere dayanmalıdır.
- Kültürel rota izleme ve denetim: İlgili kurumlar, kültürel rotalarda düzenli izleme ve denetim faaliyetleri yapmalıdır. Ziyaretçi sayıları, rotadaki varlıkların durumu ve çevresel etkiler düzenli olarak değerlendirilmelidir. Kültürel rotaların açılması veya genişletilmesi öncesinde çevresel ve sosyal etki değerlendirmesi yapılmalıdır. Bu değerlendirme, rotanın çevresel sürdürülebilirlik ve yerel topluluklar üzerindeki etkilerini değerlendirmelidir.

- “Türkiye’nin Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı kapsamında temsiliyetinin geliştirildiği bir rota önerisi nasıl olmalıdır?” sorusuna karşılık gelen yanıtlar:

Çalışma ile Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı’ndaki Avrupa Endüstri Mirası Rotası’nda Seka Kâğıt Müzesi ile temsil edilen Kocaeli’nde, sanayi mirasına ilişkin yapılan envanter araştırması sonucu tespit edilen ve rotada yer alması gerektiği önerilen unsurlar şunlardır:

- TCG Gayret Gemi Müzesi
- TCG Hızır Reis Gemi Müzesi
- TCG Yarhisar Gemi Müzesi
- Mannesmann Fabrikası (Kocaeli Kongre Merkezi)
- İzmit Çuha Fabrikası
- Hereke Halı ve İpekli Dokuma Fabrikası
- İzmit Tarihi Tren İstasyonu

Çalışma alanı olarak seçilen Kocaeli’nde Endüstri Mirası Rotası’na dahil edilmesi önerilen endüstri mirası unsurlarının çapa noktaları olarak, çalışma kapsamında hazırlanan “Kültürel Rota Planlama Rehberi”nde yer alan göstergeleri karşıladığı takdirde başarıya ulaşacağı düşünülmekte olup Türkiye genelinde oluşturulması planlanan herhangi bir kültürel rota projesinde de bu rehberin göz önünde bulundurulması ülke potansiyellerinin uluslararası arenada ön plana çıkarılmasını sağlama konusunda büyük önem arz etmektedir.

Türkiye genelinde gerek endüstri mirası gerekse rota oluşturma potansiyeli olan diğer miras unsurları tespit edilerek bunların her tür ölçekteki planlarda gösterilmesi gerekmektedir. Yapılacak geniş kapsamlı bir envanter çalışması ile tespit edilen miras unsurlarının korunması ve potansiyellerinin ön plana çıkarılması için ulusal kalkınma ve strateji planlarında kültürel rotaları meydana getirecek unsurların yer alması sağlanmalıdır. Ayrıca 100 000 ölçekli bölge planları ile 25 000 ölçekli çevre düzeni planlarında kültürel rotalara ilişkin gösterim şekillerinin belirlenmesi ve plan raporlarında detaylı bilgilerin verilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de Kültürel Rotaların Belirlenmesine İlişkin Yöntem: Endüstri Mirası-Kocaeli Örneği adlı tez çalışmasının konuya ilişkin *teorik altyapıya* sunduğu katkıları şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Kültürel turizme katkı: Kültürel turizm, bir bölgenin kültürel mirası ve özellikleri üzerine odaklanan bir turizm türü olarak ziyaretçilere bir yerin tarihini, sanatını, mimarisini ve diğer kültürel unsurlarını keşfetme fırsatı sunmaktadır. Kültürel rotalar, belirli bir bölgedeki önemli kültürel noktaları birleştiren ve turistlere bütünlük sağlayan planlı güzergâhlar olmaları bakımından kültürel turizmin gelişmesinde doğrudan bir etkiye sahiptir.
- Kültürel rotaların önemi: Kültürel rotalar, turistlerin bir bölgede daha derinlemesine kültürel deneyim yaşamalarını sağlayan etkili araçlar olarak sadece turistik değil aynı zamanda sosyal, ekonomik ve çevresel etkileşimleri de destekleyerek yerel toplulukları güçlendirebilme gücüne de sahip olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda kültürel rotaların belirlenmesi, turizm potansiyelinin artırılması ve sürdürülebilir turizmin temelini oluşturması bakımından son derece önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Kültürel rota belirleme yöntemleri: Yerel halkın, turizm profesyonellerinin ve kültürel mirası yöneten kurumların katılımıyla yapılan planlama süreçleri, kültürel rotaların belirlenmesinde çok etkili olabilmekte ve katılımcı planlama sürecinin etkin bir şekilde devreye girmesine olanak tanımaktadır. Bu kapsamda kültürel rotalar, yerel toplulukların turizm süreçlerine dâhil olmasını ve kendi kültürel değerlerini koruması sağlama konusunda öncülük eden temel bir unsur olarak değerlendirilmektedir.
- Kültür analizi ve pazar araştırmaları: Belirli bir bölgenin kültürel potansiyelini ve turistik taleplerini anlamak için kültür analizi ve pazar araştırmalarının öneminden hareketle bu yöntemlerin, hedef kitlenin beklentilerini belirleyerek uygun kültürel rotaların oluşturulmasında çok büyük bir etkiye sahip olduğu değerlendirilmektedir.
- Sürdürülebilir kültürel turizm: Sürdürülebilir kültürel turizm, turizm faaliyetlerinin çevresel, ekonomik ve sosyal etkilerini dengelemeyi amaçlayarak kültürel rotaların belirlenmesinde sürdürülebilirlik prensipleri, doğal ve kültürel kaynakların korunmasını sağlayarak uzun vadeli başarıyı destekleyebileceği değerlendirilmektedir.

Türkiye'nin ulusal, bölgesel ve yerel kültürel miras unsurları göz önünde bulundurularak temsil edildiği rotalardaki destinasyon sayısının artması, kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla önemli bir zorunluluk olarak değerlendirilmektedir. Türkiye aynı zamanda mevcut rotalara dâhil olmanın yanı sıra Avrupa Konseyi değerlendirme kriterleri sağlanarak yeni temalar altında rotalar oluşturabilme potansiyelini de iyi değerlendirmeli ve kamu kurum ve kuruluşları, sivil

toplum örgütleri, üniversiteler ve yerel halk gibi paydaşlar, kültürel rotalar ile ilgili projeler hazırlama ve sürdürme konularında bilgilendirilmeli ve teşvik edilmelidir.

Çalışmanın, Türkiye özelinde kültürel rotaların yeniden ele alınması konusunda tetikleyici bir güç olacağı değerlendirilmekte ve konunun farklı boyutlarla irdelenmesinin önünü açacağı düşünülmektedir. Özellikle ülke içindeki potansiyeller göz önünde bulundurularak her bir rotanın geliştirilmesi, yeni temalar etrafında toplanan kültürel rotaların oluşturulması ve uluslararası alanda ağ oluşturulmasının sağlanması ve kültürel rotalar planlamasında katılımcı planlama modeline yönelik derinlemesine çalışmaların literatüre büyük katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Bu kapsamda konuya dair *geleceğe yönelik olarak* ortaya konulmasının önemli olduğu düşünülen çalışmalar ile;

- “Endüstri Mirası Rotası-Kocaeli Örneği” çalışmasının Türkiye genelindeki diğer bölgelerde de benzer endüstri mirası rotalarının belirlenmesi üzerine araştırmalara ilham kaynağı olabileceği;
- Farklı coğrafi bölgelerdeki endüstri mirası örnekleri üzerinde benzer çalışmalar yapılabilceği, kültürel rotaların başarısı, yerel toplumun ve ziyaretçilerin algısıyla ilişkili olmasından hareketle toplumsal etkileşim ve algı araştırmaları kapsamında endüstri mirası ya da potansiyel barındırılan rotalara yönelik yerel halkın ve ziyaretçilerin algısını ve etkileşimini anlamak amacıyla sosyal bilimler alanındaki araştırmalara odaklanılabileceği,
- Rotaların tanıtımı ve yönetimi için önemli bilgiler sağlaması açısından turist profili ve talep analizi kapsamında endüstri mirası ya da gelişme potansiyeline sahip rotaları ziyaret eden turist profillerini belirlemek ve turistlerin taleplerini anlamak için pazar araştırmalarının yapılabilceği,
- Teknoloji ve inovasyon kapsamında yeni teknolojik araçların (artırılmış gerçeklik, sanal gerçeklik, vb.) endüstri mirası rotalarının ya da gelişme potansiyeline sahip diğer rotaların zenginleştirilmesinde ve tanıtımında kullanılması ile ziyaretçi deneyiminin artışına odaklanan araştırmaların yapılabilceği,
- Yerel ekonomik etkilerin incelenmesi bağlamında endüstri mirası rotalarının ya da gelişme potansiyeline sahip diğer rotaların yerel ekonomiye olan etkilerini anlamak,

bölge ekonomisine sağlanan katkıları değerlendirebilmek ve gelecekteki planlamalara rehberlik etmek amacıyla ekonomik analizler yapılabilceğı,

- Turistik faaliyetlerin çevresel, sosyal ve kültürel etkilerini minimize etmeye yönelik stratejiler geliştirmeyi kapsayacak şekilde kültürel rotaların uzun vadeli sürdürülebilirliğı üzerine araştırmalar yapılabilceğı,
- Endüstri mirası rotalarının ya da gelişme potansiyeline sahip diğcr rotaların yönetimi ve sürdürülebilirliğı için yerel yönetimler ve özel sektör arasındaki iş birliğinin güçlendirilmesine yönelik öneriler içeren kamu ve özel sektör iş birliğı stratejileri üzerine araştırmalar yapılabilceğı değerlendirilmekte olup bu çalışmaların ele alınması gerektiğı şiddetle önerilmektedir.

Ülke mirasına olan sonsuz saygıdan hareketle, kültürel rotalar ile ilgili geniş kapsamlı ulusal planlar, raporlar ve teşvikler ile Türkiye'nin jeopolitik konumundan kaynaklanan doğal değerleri ve insanlığın ortaya çıkışından itibaren yapmış olduğı ev sahipliğı sonucunda meydana gelen tarihi değerleri, gelenek ve görenekleri, edebiyatı, mutfağı, vb. gibi kültürel mirasının taşıdığı önemin, uluslararası arenada tanıtımına dair uygulamaların artabileceğı ve kültürel rotalar programında hak ettiğı konuma erişebileceğı beklenmektedir.

KAYNAKLAR

- Abd Aziz, S. H., Zakaria, Z., and Mohammad, Z. R. (2014). *Authenticity of ficus hispida as a local traditional product in the lembah lenggong world heritage site*. 4th International Conference on Tourism Research (4ICTR), SHS Web of Conferences, 12, 1098.
- Akbaba, A., and Ahmed, M. J. (2021). Identifying and mapping of halal tourism resources and routes in Ethiopia. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 5(1), 13-34.
- Aksan, S., and Ergül, H. A. (2013). Assessment of element concentrations in widely consumed cultured fish in Turkey. *Ege Journal of Fisheries and Aquatic Sciences*, 30(2), 77-81.
- Aksoy, T. (2006). *Adliye Sarayının İzmit Arkeoloji Müzesi olarak değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alkan Gökler, L., Yenigül, S. B., Yalçiner Ercoşkun, Ö., ve Ocalir-Akunal, E. V. (2020). Ankara'da kentlilik bilincini oluşturan değişkenlerin faktör analizi ile değerlendirilmesi. *Planlama Dergisi*, 30(2), 187-197.
- Alp, E., Karadeniz, O., Çağlar, A., and İslamoğlu, E. (2023). Does extending the internship period in vocational schools of higher education lead to better employment results?: the case of Turkey. *Education+ Training*, 65(3), 357-381.
- Ambrósio, V., Fernandes, C., Silva, G., and Cabral, A. (2019). A conceptual model for assessing the level of development of Pilgrimage Routes. *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*, 7(2), 94-104.
- Ambrósio, V., Krogmann, A., Fernandes, C., Braga, C. N., Leitão, I., and Nemčíková, M. (2017). Marian midsize shrines: Three itineraries between Portugal and Slovakia. *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*, 5(3), 9.
- Anuar, M. A. K., and Marzuki, A. (2022). Critical elements in determining tourism routes: A systematic literature review. *Geografie*, 127, 319-340.
- Arısoy, A. G. İ. (2005). Türkiye'de sanayileşme ve temel göstergeler açısından sanayinin gelişimi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 45-67.
- Auttarat, S., Sangkakorn, K., Krajangchom, S. (2021). The enhancement of cultural tourism routes in the lanna region of northern thailand. *Journal of Southeast Asian Studies*, 26(1), 124-140.
- Berti, E. (2013). Cultural routes of the Council of Europe: new paradigms for the territorial project and landscape. *Almatourism-Journal of Tourism, Culture and Territorial Development*, 4(7), 1-12.
- Bogacz-Wojtanowska, E., Góral, A., Bugdol, M. (2019). The role of trust in sustainable heritage management networks. Case study of selected cultural routes in poland. *Sustainability*, 11(10), 2844.

- Božić, S., and BeriĆ, D. (2013). Tourist Valorization of Cultural Route" The Trail of the Roman Emperors". *European Researcher*, 55(7-2), 1902-1913.
- Bülbül, A. H. (2022). İstanbul'daki Osmanlı dönemi endüstri yapılarının projeleri ve mimarları. *Palmet Dergisi*, (1), 77-100.
- Calderón-Puerta, D. M., Arcila-Garrido, M. L., and López-Sánchez, J. A. (2018). Tourist-cultural routes and itineraries in the official tourism portals of the Spanish autonomous communities. *Revista de Estudios Andaluces*, 35(1), 123-145.
- Council of Europe, (2015). *Cultural Routes Management: From theory to practice*.
- Council of Europe European Institute of Cultural Routes. (2020). *Cultural Routes of the Council of Europe Programme Activity Report*.
- Council of Europe European Institute of Cultural Routes. (2021). *Cultural Routes of the Council of Europe Programme Activity Report*.
- Council of Europe European Institute of Cultural Routes. (2022). *Cultural Routes of the Council of Europe Programme Activity Report*.
- Csapó, J., and Berki, M. (2009). Existing and future tourism potential and the geographical basis of thematic routes in south Transdanubia, Hungary. *In International Conference of Territorial Intelligence, Besançon*, 10.
- Çobanoğlu, G., Açıkgoz, B., Băloniu, L. (2013). Contributions to lichen diversity of turkey from the sarısu area (Kocaeli). *Turkish Journal of Botany*, 37, 964-969.
- Dağ, İ., and Şen, G. (2018). The mediating role of perceived social support in the relationships between general causality orientations and locus of control with psychopathological symptoms. *Europe's Journal of Psychology*, 14(3), 531-553.
- Dalgıç, A. (2015). Türkiye'de sanayileşme süreci ve sanayileşmenin geleceği. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, (603), 95-101.
- Darıcı, B. (2007). Yerel Kalkınma'da küresel yaklaşımlar ve Türkiye'nin konumu. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (3), 215-221.
- Doğan, M. (2013). Türkiye sanayileşme sürecine genel bir bakış. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (28), 211-231.
- Ducassi, S. I., Rosa, M. (2005, 17-21 Oct). A new category of heritage for understanding, cooperation and sustainable development. Their significance within the macrostructure of cultural heritage. The role of the CIIC of ICOMOS: Principles and methodology. In: 15th ICOMOS General Assembly and International Symposium: 'Monuments and sites in their setting-conserving cultural heritage in changing townscapes and landscapes', Xi'an, China.
- Durusoy, E. (2014). *From an Ancient Road to a Cultural Route: Conservation and Management of the Road between Milas and Labraunda*. İstanbul: Institut Français d'études Anatoliennes.

- Enginsoy Ekinci, S. (2006). Fairbairn İstanbul'da: 19. yüzyıl Osmanlı endüstri yapılarından iki örnek üzerine notlar. *TMMOB Mimarlar Odası Dergisi*, 45, 24-27.
- Erdoğan, N., Ovalı, P. K., Kayapınar, Ö. (2019). Housing satisfaction in a traditional neighborhood of Izmit, Turkey. *International Journal of Housing Markets and Analysis*, 13(2), 251-266.
- Erman, D. O. (2012). Türk seramik sanatının gelişimi: toprağın ateşle dansı. *Acta Turcica*, 4(1), 18-33.
- Evsile, M. (2018). Cumhuriyet döneminde sanayileşme faaliyetleri (1923-1950). *History Studies*, 10(8), 109-119.
- Fafouti, A. E., Vythoulka, A., Delegou, E. T., Farmakidis, N., Ioannou, M., Perellis, K., and Moropoulou, A. (2023). Designing cultural routes as a tool of responsible tourism and sustainable local development in isolated and less developed islands: The case of Symi Island in Greece. *Land*, 12(8), 1590.
- Fernández, I. L. (2006). Diseño y programación de itinerarios culturales. *PH Boletín del Instituto Andaluz del Patrimonio Histórico*, 14(60), 20-33.
- Fiore, J. N. (2013). *Cultural routes and U.S. preservation policy*. Master Thesis. Graduate Faculty of The University of Georgia, Georgia.
- García Domínguez, L. M., and González Cortés, J. R. (2002). Breves anotaciones sobre el concepto de cultura en el mundo clásico. In *Actas de las III Jornadas de Humanidades Clásicas*, 35-44.
- Garrido, M. A., Sánchez, J. L., and Enriquez, A. F. (2015). Rutas turísticos-culturales e itinerarios culturales como productos turísticos: reflexiones sobre una metodología para su diseño y evaluación. *Análisis espacial y representación geográfica: Innovación y Aplicación*, 463-471.
- Genovese, R. A. (2016). Cultural Routes between East and West: A Network for Cooperation between Mediterranean Cities. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 223, 619-625.
- Gökgöz, A., and Tabancalı, Y. (2021). Hydrogeological and hydrochemical properties of Böceli and Kazanpınar karst springs (Denizli). *Pamukkale University Journal of Engineering Sciences*, 27(3), 421-431.
- Graf, M., and Popescu, J. (2016). Cultural routes as innovative tourism products and possibilities of their development. *International Journal of Cultural and Digital Tourism*, 3(1), 24-44.
- Gunay, D. (2002). Sanayi ve sanayi tarihi. *Mimar ve Mühendis Dergisi*, 31, 8-14.
- Häfele, E. (2013). *European cultural routes. A practical guide*. Viena, Austria: Federal Ministry of Economy, Family and Youth, Department for Tourism and Historic Objects.

Hernández Ramírez, J. (2011). Los caminos del patrimonio. Rutas turísticas e itinerarios culturales. *Pasos: Revista de Turismo y Patrimonio Cultural*, 9(2), 225-236.

ICOMOS, (2018). ICOMOS Charter on Cultural Routes: Prepared by the International Scientific Committee on Cultural Routes (CIIC) of ICOMOS. Ratified by the 16th General Assembly of ICOMOS, Québec (Canada), on 4 October 2008. *International Journal of Cultural Property*, 15(4), 385-392.

International Labor Organization (ILO). (2013). *Local Development Strategies. The Informal Economy and Decent Work: A Policy Resource Guide*. Geneva: ILO.

İnternet: BilkentPost. URL: <http://bilkentpost.bilkent.edu.tr/>, Son Erişim Tarihi: 10.12.2023.

İnternet: Borrione, P. (2019). *European Route of Jewish Heritage*. Expert Report. Cultural Routes of the Council of Europe Evaluation Cycle 2018-2019. URL: <https://rm.coe.int/european-route-of-jewish-heritage/168094d209>, Son Erişim Tarihi: 30.12.2023.

İnternet: Cordeiro, J. M. (2018). *European Route of Industrial Heritage*. Expert Report. Cultural Routes of the Council of Europe Evaluation Cycle 2018-2019. URL: <https://rm.coe.int/european-route-of-industrial-heritage/168094d23a>, Son Erişim Tarihi: 30.12.2023.

İnternet: Council of Europe and European Commission. (2011). *Impact of European Cultural Routes on SMEs' innovation and competitiveness*. European Commission's Competitiveness and Innovation Framework programme (CIP). URL: <https://rm.coe.int/1680706995>, Son Erişim Tarihi: 30.12.2023.

İnternet: Çağlayan, M. (2016). Osmanlıdan Günümüze Bir Endüstri Mirası: Feshane. URL: https://www.researchgate.net/publication/322520101_OSMANLIDAN_GUNUMUZ_E_BIR_ENDUSTRI_MIRASI_FESHANE, Son Erişim Tarihi: 03.10.2023.

İnternet: Danube Cultural Routes Project: Roman Emperors' route and the danube wine route. Ministry of Tourism of the Republic of Croatia. URL: <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/the-roman-emperors-and-danube-wine-route>, Son Erişim Tarihi: 03.10.2023.

İnternet: DeCoster, J. (1998). Overview of Factor Analysis. URL: <http://www.stat-help.com/notes.html>, Son Erişim Tarihi: 03.10.2023.

İnternet: Ducassi, S. I., and Rosa, M. (2004). Los itinerarios culturales. The CIIC Scientific Magazine. URL: http://www.esicomos.org/nueva_carpeta/TCSM/TCSM_indice.htm, Son Erişim Tarihi: 03.10.2023.

İnternet: European Route of Industrial Heritage. URL: <https://www.erih.net>, Son Erişim Tarihi: 10.12.2023.

İnternet: Farinha, C. (2022). European Route of Historic Thermal Towns. Independent expert report. Cultural Routes of the Council of Europe Evaluation Cycle 2021-2022. URL: <https://rm.coe.int/report-ehta-en/1680a6f91a>, Son Erişim Tarihi: 10.12.2023.

- İnternet: Federation of Canadian Municipalities-Caribbean Local Economic Development Project (FCM-CARILED). Creating a Strategic Plan for Local Economic Development: A Guide, Trinidad and Tobago, 2014. URL: https://www.oas.org/en/sedi/dsd/biodiversity/sustainable_cities/sustainable_communities/events/sc%20course%20jamaica%202016/module%20vi/ref-led-planning-framework-and-guide-%E2%80%93931412.pdf, Son Erişim Tarihi: 10.12.2023.
- İnternet: Gravari Barbas, M. (2020). Olive Tree Routes. Expert Report. Cultural Routes of the Council of Europe Evaluation Cycle 2019-2020. URL: <https://rm.coe.int/olive-tree-routes-en/1680a35adc>, Son Erişim Tarihi: 10.12.2023.
- İnternet: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi. <https://www.kocaeli.bel.tr/>, Son Erişim Tarihi: 10.12.2023.
- İnternet: Konach, T. (2022). European Route of Ceramics. Independent Expert Report. Cultural Routes of the Council of Europe Evaluation Cycle 2021-2022. URL: <https://rm.coe.int/report-european-route-of-ceramics-en/1680a6f91d>, Son Erişim Tarihi: 10.12.2023.
- İnternet: Kültür Portalı. <https://www.kulturportali.gov.tr/>, Son Erişim Tarihi: 10.12.2023.
- İnternet: Morgan, J. Q., Lambe, W., and Freyer, A. V. (2009). Homegrown responses to economic uncertainty in rural America. URL: <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:2781055>, Son Erişim Tarihi: 10.12.2023.
- İnternet: Naumov, N. (2019). Iron Curtain Trail. Expert Report. Cultural Routes of the Council of Europe Evaluation Cycle 2018-2019. URL: <https://rm.coe.int/iron-curtain-trail/168094d23c>, Son Erişim Tarihi: 10.12.2023.
- İnternet: Resmî Gazete, (2019). 4 Kasım 2019 tarihli ve 30938 sayılı karar. URL: <https://www.resmigazete.gov.tr/04.11.2019>, Son Erişim Tarihi: 10.12.2023.
- İnternet: Robinson, M. (2022). Historic Vafes Route. Independent Expert Report. Cultural Routes of the Council of Europe Certification Cycle 2021-2022. URL: <https://rm.coe.int/historic-cafes-certification-report-/1680a6f8ff>, Son Erişim Tarihi: 10.12.2023.
- İnternet: Trützscher, W. (2021). European Route of Megalithic Culture. Independent Expert report. Cultural Routes of the Council of Europe Certification Cycle 2020-2021. URL: <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/the-european-route-of-megalithic-culture>, Son Erişim Tarihi: 10.12.2023.
- İnternet: World Heritage Committee. (1994). Report on the Expert Meeting on Routes as a Part of Our Cultural Heritage. United Nations Educational, Cultural and Scientific Organization, Madrid, Spain. URL: <https://whc.unesco.org/archive/routes94.htm>, Son Erişim Tarihi: 10.12.2023.
- İnternet: Yılmaz, A. (2020). *Cultural Routes of the Council of Europe-National Country Mapping for Turkey*. Commissioned by the Enlarged Partial Agreement on Cultural Routes of the Council of Europe (EPA). URL: https://www.etik.org.tr/panel/upload_system/pages_file/f6deb2f2a4db9a6cc0ee568143fa76be.pdf, Son Erişim Tarihi: 10.12.2023.

- Joldescu Stan, G. (2022). Cultural Routes of the Council of Europe in Romania. A way to promote Romanian Cultural Heritage. *Analele Universității din Oradea. Relații Internationale și Studii Europene (RISE)*, 14(14), 115-120.
- Kahraman, G., ve Boduroğlu, B. (2023). Bir endüstri mirası, Kocaeli çuha fabrikasının bacalı ambarı. *TÜBA-AR Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi*, (32), 113-124.
- Karataş, E. (2011). *The Role of Cultural Route Planning In Cultural Heritage Conservation The Case of Central Lycia*. Master Thesis. Middle East Technical University, Ankara.
- Khovanova-Rubicondo, K. M. (2012). Cultural routes as a source for new kind of tourism development: Evidence from the council of Europe's Programme. *International Journal of Heritage in the Digital Era*, 1(1), 83-88.
- Kılıç, S. (2013). Örneklemeye yöntemleri. (Turkish). *Journal of Mood Disorders*, 3, 44-46.
- Klaric, V., Androic, M., Nevidal, R., and Horjan, G. (2013). *Managing Visitors on Thematic Cultural Routes Handbook*. Ministry of Tourism of the Republic of Croatia-Lujzijana Association: Zagreb, Croatia.
- Kösebay Erkan, Y. (2013). Haydarpaşa tren garı: Bugün, dün ve yarın kentin bedeninde bir yara. *Metu Journal of The Faculty of Architecture*, 30(1), 99-116.
- Krogmann, A., Ivanič, P., Kramáreková, H., Petrikovičová, L., Petrovič, F., and Grežo, H. (2021). Cultural tourism in Nitra, Slovakia: Overview of current and future trends. *Sustainability*, 13(9), 5181.
- Krogmann, A., Kramáreková, H., Petrikovičová, L., Grežo, H., and Mróz, F. (2023). Religious routes in Slovakia. *Konštantínove Listy*, 16(1), 78-91.
- Kutluay, P. (2021, 17-20 June). *Importance of Hereke Fabrika-i Hümayunu in Nineteenth-Century Ottoman Architecture and Industry*. IGSCONG'21. International Graduate Studies Congress, (Online).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2007). *Türkiye Turizm Stratejisi 2023-Eylem Planı 2007-2013*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Lemmetyinen, A., Nieminen, L., and Aalto, J. (2021). A gentler structure to life: co-creation in branding a cultural route. *Place Branding and Public Diplomacy*, 17(3), 268-277.
- Majdoub, W. (2009, 25-28 November). *Cultural routes: An innovation tool for creative tourism*. Management International Conference-MIC 2009. Sousse Tunisia, 1841-1854
- Majdoub, W. (2010). Analyzing cultural routes from a multidimensional perspective. *Almatourism-Journal of Tourism, Culture and Territorial Development*, 1(2), 29-37.
- Martens, D. (2022). The experience of common european heritage: A critical discourse analysis of tourism practices at cultural routes of the council of europe. *Journal of European Landscapes*, 3(3), 45-59.

- Martorell Carreño, A. (2008, 29 Sept-4 Oct). The transmission of the spirit of the place in the living cultural routes: the Route of Santiago de Compostela as case study. In: 16th ICOMOS General Assembly and International Symposium: *Finding the spirit of place – between the tangible and the intangible*. Quebec, Canada.
- Meyer, D. (2004). *Tourism routes and gateways: key issues for the development of tourism routes and gateways and their potential for pro-poor tourism*. Discussion Paper. Overseas Development Institute.
- Murray, M., and Graham, B. (1997). Exploring the dialectics of route-based tourism: the Camino de Santiago. *Tourism Management*, 18(8), 513-524.
- Nash, C. (2002). Genealogical identities. *Environment and Planning D: Society and Space*, 20(1), 27-52.
- Nega, D. (2018). An investigating the SWOT analysis of cultural tourism heritage for sustainable tourism development: the case of LALIBELA rock hewn churches, world heritage site, Ethiopia. *Journal of Tourism & Hospitality*, 7(395), 2167-2269.
- Nélida, C. (2011). *Circuitos Turísticos: Programación Y Cotización: Planeamiento y organización de paquetes de turismo*. (Spanish Edition). Argentina: Unitexto Digital Publishing.
- Oikonomopoulou, E., Delegou, E. T., Sayas, J., and Moropoulou, A. (2017). An innovative approach to the protection of cultural heritage: The case of cultural routes in Chios Island, Greece. *Journal of Archaeological Science: Reports*, 14, 742-757.
- Okumuş, H. (2013, 9-22 Eylül). *Geçmişte ve günümüzde seramiğin kullanım alanları*. 7.Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu, Eskişehir.
- Okuyucu, A., ve Somuncu, M. (2013, 09-12 Mayıs). *Türkiye’de inanç turizmi: Bugünkü durum, sorunlar ve gelecek*. International Conference on Religious Tourism and Tolerance, Konya.
- Oprică, M. A. (2015). European Cultural Routes in Romania: Opportunities for Developing Sustainable Tourism and Architectural Heritage. *Acta Technica Napocensis: Civil Engineering & Architecture*, 58(4), 119-127.
- Özbay, Ö. (2008). Çapraz tablo analizi nasıl yapılır?: Pratik bir açıklama. *Hacettepe Üniversitesi Türiyat Araştırmaları Dergisi (HÜTAD)*, (9), 459-470.
- Özer, Ö. (2021). *Faktör analizi ve bir uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pattanaro, G., and Pistocchi, F. (2016). Linking destinations through sustainable cultural routes. *Symphonya. Emerging Issues in Management*, (1), 83-96.
- Patuelli, R., Mussoni, M., and Candela, G. (2014). Cultural offer and distance in a spatial interaction model for tourism. *Economics and Business Letters*, 3(2), 96.
- Pedrosa, A., Martins, F., and Breda, Z. (2022). Tourism routes: A scoping review. *European Journal of Tourism Research*, 32, 3216.

- Pekey, H., and Arslanbaş, D. (2008). The relationship between indoor, outdoor and personal VOC concentrations in homes, offices and schools in the metropolitan region of Kocaeli, Turkey. *Water, Air, and Soil Pollution*, 191, 113-129.
- Prahalad, C., and Ramaswamy, V. (2004). Co-Creation Experiences: The Next Practice in Value Creation. *Journal of Interactive Marketing*, 18, 5-14.
- Preite, M. (2013). *Erih strategy for industrial heritage tourism*. Central Europe towards Sustainable Building.
- Puczkó, L., and Rátz, T. (2000). *Az attrakciótól az élményig: A látogatómenedzsment módszerei*. Budapest: Geomédia Szakkönyvek Üzlet és Menedzsment, 51.
- Puglisi, A., Baronchelli, A., and Loreto, V. (2008). Cultural route to the emergence of linguistic categories. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 105(23), 7936–7940.
- Richards, G. (2002). El desarrollo del turismo cultural en Europa. *Estudios Turísticos*, 150, 3-13.
- Richards, G. (2006). *Attitudes of Barcelona residents towards tourism*. Barcelona: Municipality of Barcelona.
- Richards, G. (2011) Cultural tourism trends in Europe: a context for the development of Cultural Routes. In: K. Khovanova-Rubicondo, (ed.) *Impact of European Cultural Routes on SMEs' innovation and competitiveness*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 21-39.
- Rodríguez-Pose, A., and Tijmstra, S. A. R. (2005). *Local Economic Development as an alternative approach to economic development in Sub-Saharan Africa*. Adapted from that prepared for the World Bank-Netherlands Partnership Program Evaluating and Disseminating Experiences in Local Economic Development (LED) Local Economic Development as an alternative approach to economic development in Sub-Saharan Africa.
- Rovella, N., Bruno, F., Petriaggi, B. D., Makris, T., Raxis, P., and Russa, M. F. L. (2019). A usable and people-friendly cultural heritage: magna project, on the route from greece to magna graecia. *Heritage*, 2(2), 1350-1368.
- Sadioğlu, U., ve Yürük, E. (2020). Eskişehir'in endüstriyel mirası fabrikalar bölgesinin kent kimliği üzerindeki etkileri. *İdealkent*, 11(Kentleşme ve Ekonomi Özel Sayısı), 1049-1072.
- Sağlam, N. (2017). Bir semte adını veren Bomonti bira fabrikası. *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 26-56.
- Secer Kariptas, F., ve Güney Yüksel, F. (2018). Bakırköy'ün Endüstri Mirasının Değerlendirilmesi. *Mimar-ist*, 61, 46-53.
- Semiz, Y., ve Toplu, G. (2019). Cumhuriyet döneminde devlet tarafından kurulan ilk sanayi kuruluşu Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (45), 25-59.

- Severo, M. (2017). European cultural routes: Building a multi-actor approach. *Museum International*, 69, 136-145.
- Siguencia, L. O., Gomez-Ullate, M., and Kamara, A. (2016). *Cultural Management and Tourism in European Cultural Routes: from theory to practice*. Publishing House of the Research and Innovation in Education Institute: Czestochowa, Poland.
- Sirel, A., and Çerkezoğlu, M. (2016). Sustainability Route of Reusing of the Industrial Buildings in theNField of Cultural Heritage: Discussion of Golden Horn Region in Istanbul. *A+Arch Design International Journal of Architecture and Design*, 2(3), 1-16.
- Snowball, J. D., and Courtney, S. (2010). Cultural heritage routes in South Africa: Effective tools for heritage conservation and local economic development? *Development Southern Africa*, 27(4), 563-576.
- Sunar, F., Dervişoğlu, A., Yağmur, N., Aslan, E., and Atabay, H. (2023). The spatial distribution of selected optical active components in the Gulf of İzmit using bivariate/multivariate regression analysis. *The International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences*, 48, 361-366.
- Terzić, A., and Bjeljic, Z. (2016). Cultural Routes-Cross-border Tourist Destinations within Southeastern Europe. *Forum Geografic*, 15, 180-188.
- Terzić, A., and Dogramadjieva, E. (2022). A cultural route for Ottoman heritage in Europe: opportunities and challenges from the perspectives of students. *Journal of Heritage Tourism*, 17, 1-19.
- Timothy, D. J. (2012). *Cultural heritage and tourism*. Clevedon: Channel View Publication.
- Trono, A., and Castronuovo, V. (2021). The via francigena del sud: the value of pilgrimage routes in the development of inland areas. The state of the art of two emblematic cases. *Revista Galega De Economía*, 30(3), 1-18.
- Tryfos, P. (1997). Chapter 14: Factor Analysis. In: *Methods for Business Analysis and Forecasting: Text and Case*. New York: Wiley.
- Tunçer, İ. B., ve Ateş Can, S. (2022). Endüstri mirası yapıların yeniden işlevlendirilmesi: Üç farklı tütün fabrikasının dönüşümü. *Mimarlık ve Yaşam*, 7(1), 333-357.
- UN Habitat. (2015). Promoting Local Development through Strategic Planning. Volume 2: Manual 92-1-131721-5 (Series).
- Ünlü, M. (2015, 2 Ekim). *II Abdülhamid döneminde İzmit te imar faaliyetleri*. Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli.
- Xu, H., Plieninger, T., and Primdahl, J. (2019). A systematic comparison of cultural and ecological landscape corridors in europe. *Land*, 8(3), 41.
- Yıldız Altın, K. (2022). Bir kültürel-yaratıcı endüstri modeli olarak Sümerbank Nazilli Basma Fabrikası. *Folklor Akademi Dergisi*, 5(1), 169-183.

Yücel, T. F. (2015). *Cumhuriyet Türkiye'sinin sanayileşme öyküsü*. Ankara: Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı.

Zabbini, E. (2012). Cultural routes and intangible heritage. *Almatourism*, 3.

EKLER

EK-1. Yerel Halka Yöneltilen Anket Formu

Hazırlayan: Esra ZENGİN GENGÖRÜ
E-posta:
Tez danışmanı: Prof. Dr. Ebru Vesile OÇALIR
E-posta:

SAHA ARAŞTIRMALARI-YEREL HALK ANKET FORMU

Bu Anket, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı'nda yürütülen *Türkiye'de Kültürel Rotaların Geliştirilmesine İlişkin Bir Yöntem Önerisi* adlı doktora tezinde kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Değerli katkınız ve işbirliğiniz için şimdiden teşekkür ederiz.

Lütfen size uygun olanı cevabı işaretleyiniz.

A. KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz:

Kadın	
Erkek	

2. Medeni durumunuz:

Evli	
Bekâr	
Boşanmış	
Eşi vefat etmiş	

3. Yaşınız:

18-24	
25-34	
35-44	
45-54	
55-64	
65 ve üzeri	

4. Nüfusa kayıtlı olduğunuz şehir:

Kocaeli	
Diğer	

5. Okuma-yazma bilginiz:

Biliyorum	
Bilmiyorum	

6. Öğrenim durumunuz:

Okul bitirmedim	
İlköğretim	
Ortaöğretim	
Lisans	
Yüksekokul	
Yüksek lisans	
Doktora	

7. Çalışma durumunuz:

Çalışıyorum	
Çalışmıyorum	

EK-1. (devam) Yerel Halka Yöneltilen Anket Formu

Hazırlayan: Esra ZENGİN GENGÖRÜ
 E-posta:
 Tez danışmanı: Prof. Dr. Ebru Vesile ÖCALIR
 E-posta:

8. İşyerinizin statüsü:

Kamu	
Özel	

9. Toplam geliriniz:

Asgari ücretin altında	
Asgari ücret	
11.000-15.000 TL	
15.000-20.000 TL	
20.000-30.000 TL	
30.000 TL yukarısı	

10. Sosyal güvenceniz:

SSK	
BAĞ-KUR	
Emekli Sandığı	
Kayıtlı değilim	

11. Kocaeli'nde yaşama süreniz:

Bir yıldan az	
Bir ile beş yıl arası	
Beş yıl ile on yıl arası	
On yıl ile yirmi yıl arası	
Yirmi yıldan fazla	

B. TURİZME VE KÜLTÜREL FAALİYETLERE BAKIŞ

1. Yaşadığınız şehri, turizm açısından popüler olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet, popüler olduğunu düşünüyorum.	
Emin değilim.	
Hayır, popüler olduğunu düşünmüyorum.	

2. Yaşadığınız şehri hangi turizm alt dalı ile tanımlayabilirsiniz?

Kültür/arkeoloji turizmi	
Bilim turizmi	
Ekoturizm	
Günübirlik gezi turizmi	
İnanç turizmi	
Kongre turizmi	
Sanayi turizmi	
Diğer	

3. Yaşadığınız şehirdeki kültürel faaliyetleri takip ediyor musunuz?

Evet, takip ediyorum.	
Bazen takip ediyorum.	
Hayır, takip etmiyorum.	

EK-1. (devam) Yerel Halka Yöneltilen Anket Formu

Hazırlayan: Esra ZENGİN GENGÖRÜ
E-posta:
Tez danışmanı: Prof. Dr. Ebru Vesile ÖCALIR
E-posta

4. Yaşadığınız şehirdeki kültürel/tarihi yerleri ve müzeleri ziyaret ediyor musunuz?

Evet, takip ediyorum.	
Bazen takip ediyorum.	
Hayır, takip etmiyorum.	

5. Bugüne kadar yaşadığınız şehirdeki kültürel/tarihi yerleri ve müzelerin kaç tanesini ziyaret edebildiniz?

0	
1-5	
5-10	
10+	

6. Yaşadığınız şehirde yer alan tarihi sanayi yapıları hakkında bilgi sahibi misiniz?

Evet, bilgi sahibiyim.	
Emin değilim.	
Hayır, bilgi sahibi değilim.	

C. KÜLTÜREL ROTALAR İLE İLGİLİ FARKINDALIK

Kültürel rotalar, aynı zamanda miras yolları veya tarihi güzergahlar olarak bilinmekte olup önemli kültürel veya tarihi öneme sahip çeşitli mekanları ve noktaları birbirine bağlayan yolları ifade etmektedir. Bu rotalar, kültürel anlayışı ve takdiri teşvik etmenin yanı sıra turizmi ve ekonomik gelişimi desteklemektedir.

1. Kültürel rotalar ile ilgili bilgi sahibi misiniz?

Evet, bilgi sahibiyim.	
Emin değilim.	
Hayır, bilgi sahibi değilim.	

2. Yaşadığınız şehirde kültürel bir rota oluşturabilecek miras unsurlarının olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet, olduğunu düşünüyorum.	
Emin değilim.	
Hayır, olduğunu düşünmüyorum.	

3. Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı ile ilgili bilgi sahibi misiniz?

Evet, bilgi sahibiyim.	
Emin değilim.	
Hayır, bilgi sahibi değilim.	

4. Yaşadığınız şehirdeki bazı tarihi sanayi yapılarının Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı kapsamında Avrupa Endüstri Mirası Rotası'nda yer aldığını biliyor musunuz?

Evet, biliyorum.	
Emin değilim.	
Hayır, bilmiyorum.	

5. Kültürel rota tanımından hareketle yaşadığınız şehirde tarihi sanayi mirası unsurlarıyla ilgili bir rota oluşturabileceğini düşünüyor musunuz?

Evet, oluşturabileceğini düşünüyorum.	
Emin değilim.	
Hayır, oluşturabileceğini düşünmüyorum.	

EK-1. (devam) Yerel Halka Yöneltilen Anket Formu

Hazırlayan: Esra ZENGİN GENÇÖRÜ
 E-posta:
 Tez danışmanı: Prof. Dr. Ebru Vesile ÖCALIR
 E-posta

6. Oluşturulacak bir Endüstri Mirası Rotası'nda yaşadığımız şehirden de tarihi sanayi unsurlarının yer almasının şehrinizi turizm açısından canlandıracağını düşünür müsünüz?

Evet, biliyorum.	
Emin değilim.	
Hayır, bilmiyorum.	

7. Oluşturulacak bir Endüstri Mirası Rotası'nda yaşadığımız şehirden de tarihi sanayi unsurlarının yer almasının şehrinize olan bakış açısını değiştireceğini düşünüyor musunuz?

Evet, değiştireceğini düşünüyorum.	
Emin değilim.	
Hayır, değiştireceğini düşünmüyorum.	

D. KÜLTÜREL ROTALAR İLE İLGİLİ PROJELERE BAKIŞ

1. Yaşadığımız şehirdeki kültürel projeleri yakından takip ediyor musunuz?

Evet, biliyorum.	
Emin değilim.	
Hayır, bilmiyorum.	

2. Yaşadığımız şehirde gerçekleştirilecek kültürel projelerin yerel ekonomik kalkınmaya katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?

Evet, düşünüyorum.	
Emin değilim.	
Hayır, düşünmüyorum.	

3. Yaşadığımız şehirde gerçekleştirilen kültürel projelerin bir parçası olmak ister miydiniz?

Evet, yer almak isterim.	
Emin değilim.	
Hayır, yer almak istemem.	

4. Kültürel bir rota ile ilgili şehrinizde gerçekleştirilecek bir projede gönüllü olarak aktif bir şekilde yer almak ister misiniz?

Evet, yer almak isterim.	
Emin değilim.	
Hayır, yer almak istemem.	

5. Kültürel bir rota ile ilgili şehrinizde gerçekleştirilecek bir projede profesyonel olarak (bir gelir karşılığında) aktif bir şekilde yer almak ister misiniz?

Evet, yer almak isterim.	
Emin değilim.	
Hayır, yer almak istemem.	

6. Kültürel rota projesinde aktif olarak yer almanızı kısıtlayabilecek unsurların neler olduğunu düşünüyorsunuz?

Sosyal kaygılar	
Ekonomik kaygılar	
Kültürel kaygılar	
Diğer	
Herhangi bir kaygım yok	

EK-1. (devam) Yerel Halka Yöneltilen Anket Formu**Hazırlayan:** Esra ZENGİN GENGÖRÜ**E-posta:****Tez danışmanı:** Prof. Dr. Ebru Vesile OÇALIR**E-posta:**

7. Kültürel rota projesinin şehrinize sunacağı hangi fırsatın/fırsatların, projeye katılmanızda sizi teşvik edeceğini düşünüyorsunuz?

Sosyal fırsatlar	
Ekonomik fırsatlar	
Kültürel fırsatlar	
Diğer	
Herhangi bir fırsat sunmaz	

EK-2. Kamu Personeline Yöneltilen Anket Formu

Hazırlayan: Esra ZENGİN GENGÖRÜ
E-posta:
Tez danışmanı: Prof. Dr. Ebru Vesile ÖCALIR
E-posta

KAMU GÖREVLİLERİNE YÖNELİK ANKET

Bu Anket, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı'nda yürütülen *Türkiye'de Kültürel Rotaların Geliştirilmesine İlişkin Bir Yöntem Önerisi* adlı doktora tezinde kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Değerli katkınız ve işbirliğiniz için şimdiden teşekkür ederiz.

Lütfen size uygun olanı cevabı işaretleyiniz.

A. KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz:

Kadın	
Erkek	

2. Yaşınız:

18-24	
25-34	
35-44	
45-54	
55-64	
65+	

3. Öğrenim durumunuz:

Lisans	
Yüksek lisans	
Doktora	

4. Mesleğiniz:

Şehir Plancısı	
Mimar	
İnşaat Mühendisi	
Harita Mühendisi	
Diğer	

5. Hizmet süreniz:

Bir yıldan az	
Bir ile beş yıl arası	
Beş yıl ile on yıl arası	
On yıl ile yirmi yıl arası	
Yirmi yıldan fazla	

6. Çalıştığınız kurum/birim/pozisyon:

EK-2. (devam) Kamu Personeline Yöneltilen Anket Formu

Hazırlayan: Esra ZENGİN GENGÖRÜ
E-posta:
Tez danışmanı: Prof. Dr. Ebru Vesile OÇALIR
E-posta

B. TURİZME VE KÜLTÜREL FAALİYETLERE KARŞI TUTUMU BELİRLEMeye YÖNELİK SORULAR**1. Kocaeli’ni turizm açısından popüler olduğunu düşünüyor musunuz?**

Evet, popüler olduğunu düşünüyorum.	
Emin değilim.	
Hayır, popüler olduğunu düşünmüyorum.	

2. Kocaeli’ni hangi turizm alt dalı ile tanımlayabilirsiniz?

Kültür/arkeoloji turizmi	
Bilim turizmi	
Ekoturizm	
Günübirlik gezi turizmi	
İnanç turizmi	
Kongre turizmi	
Sanayi turizmi	
Diğer	

3. Kurumunuz tarafından Kocaeli’nde turizm odaklı kültürel etkinlikler organize ediyor mu?

Evet	
Emin değilim	
Hayır	

4. Bugüne kadar herhangi bir kültürel projede/etkinlikte aktif olarak görev aldınız mı?

Evet	
Emin değilim	
Hayır	

5. Kocaeli’ndeki kültürel etkinliklerin yerel halk üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet	
Emin değilim	
Hayır	

6. Kültürel projeler söz konusu olduğunda yerel halkın projeye/etkinliğe olumlu geri dönüşler alıyor musunuz?

Evet	
Emin değilim	
Hayır	

C. KÜLTÜREL ROTALAR VE KÜLTÜREL ROTA PROJELERİNE KARŞI TUTUMU BELİRLEMeye YÖNELİK SORULAR

Kültürel rotalar, aynı zamanda miras yolları veya tarihi güzergahlar olarak bilinmekte olup önemli kültürel veya tarihi öneme sahip çeşitli mekanları ve noktaları birbirine bağlayan yolları ifade etmektedir. Bu rotalar, kültürel anlayışı ve takdiri teşvik etmenin yanı sıra turizmi ve ekonomik gelişimi desteklemektedir.

1. Kültürel rotalar ile ilgili farkındalığınız var mı?

Evet	
Emin değilim	
Hayır	

EK-2. (devam) Kamu Personeline Yöneltilen Anket Formu

Hazırlayan: Esra ZENGİN GENGÖRÜ
 E-posta:
 Tez danışmanı: Prof. Dr. Ebru Vesile OÇALIR
 E-posta

2. Kültürel rotalar ile ilgili kurumunuzun çalışmaları var mıdır? Cevabınız “evet” ise çalışmalarınız nelerdir?

Evet	
Emin değilim	
Hayır	

3. Şehrinizde bir kültürel rotaya dahil olabilecek potansiyel unsurların olduğunu düşünüyor musunuz? Cevabınız “evet” ise bu potansiyeller nelerdir?

Evet	
Emin değilim	
Hayır	

4. Şehrinizin sanayi sektöründeki önemi gözönünde bulundurulduğunda tarihi sanayi yapılarının kültürel bir rota oluşturabileceğini düşünüyor musunuz?

Evet	
Emin değilim	
Hayır	

5. Kurum olarak Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı ile ilgili farkındalığınız var mı?

Evet	
Emin değilim	
Hayır	

6. Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı Endüstri Mirası Rotası temasında Kocaeli’nden de tarihi sanayi mirası unsurlarının olduğunu biliyor musunuz?

Evet	
Emin değilim	
Hayır	

7. Endüstri Mirası Rotası temasında Kocaeli’nin temsil edildiği tarihi sanayi unsurlarının korunması, tanıtılması ve geliştirilmesine yönelik çalışmalarınız var mı? Cevabınız “evet” ise çalışmalarınızdan biraz bahsedebilir misiniz?

Evet	
Emin değilim	
Hayır	

8. Şehrinizde Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı ile ilgili proje gerçekleştirmeye yönelik çalışmalar yapan organizasyonlara desteğiniz oluyor mu?

Evet	
Emin değilim	
Hayır	

9. Yukarıdaki soruya “evet” cevabı verdiyseniz bu tür organizasyonlara ne tür destekte bulunduğunuzu paylaşabilir misiniz?

Gerekli verilerin toplanması aşamasında yardımcı oluyoruz.	
Organizasyon ekibi ile süreci baştan sona beraber takip ediyoruz.	
Proje sürecinde aktif rol alması için personellerimizi görevlendiriyoruz.	
Proje sürecinde yerel halkın aktif olarak katılımını sağlamak için çağrıda bulunuyoruz.	

EK-2. (devam) Kamu Personeline Yöneltilen Anket Formu

Hazırlayan: Esra ZENGİN GENGÖRÜ
 E-posta:
 Tez danışmanı: Prof. Dr. Ebru Vesile ÖCALIR
 E-posta

Organizasyonun faaliyetlerini gerçekleştirmesi için gerekli çalışma ortamını (mekan, teknoloji, vb.) kurum bünyesinden sağlıyoruz.	
Projenin tanıtımında aktif rol oynuyoruz.	
Yalnızca finansman olarak destekte bulunuyoruz.	

10. Türkiye’de yeni bir kültürel rota oluşturulması ve var olan rotaların geliştirilmesi konusunda kurumunuzun katkı sağlayabileceğini düşünüyor musunuz?

Evet	
Emin değilim	
Hayır	

11. Türkiye’de kültürel rotalara ilişkin yapılacak bir projede, kurumunuzun hangi paydaş statüsünde yer alması gerektiğini düşünüyorsunuz?

Yürütücü	
Geliştirici	
Finansör	
Diğer	

12. Kültürel rotalara ilişkin bir projenin yerel halk tarafından nasıl karşılanacağını düşünüyorsunuz?

Yerel halkın projeyi destekleyeceğini düşünüyorum.	
Konuyla ilgili herhangi bir öngörüm yok.	
Yerel halkın böyle bir projeyi hiçbir şekilde destekleyeceğini düşünmüyorum.	
Diğer...	

13. Kocaeli’nde kurumunuzun da yer alacağı bir kültürel rota projesinin yerel ekonomik kalkınmaya katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?

Evet	
Emin değilim	
Hayır	

14. Kocaeli’nde kurumunuzun da yer alacağı bir kültürel rota projesinin şehrin turizmine katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?

Evet	
Emin değilim	
Hayır	

15. Kocaeli’nin sahip olduğu sanayi mirası unsurları göz önünde bulundurulduğunda Avrupa Endüstri Mirası Rotası’nda Kocaeli’yi temsil eden noktaların geliştirileceği ve Türkiye’de sanayi tarihi konusunda önde gelen başka şehirlerdeki unsurlarla eklemlenerek Türkiye özelinde oluşturulacak yeni bir sanayi rotasına ilişkin gerçekleştirilecek bir projenin örgütlenme ve finansman modeli çerçevesinde kurumunuzun yer alması gerektiği pozisyonun ne olduğunu düşünüyorsunuz?

Yürütücü	
Geliştirici	
Finansman	
Diğer	

EK-3. (devam) Turizme ve Kültürel Faaliyetlere Bakış Bölümünden Gelen Yanıtların Korelasyon Matrisi (SPSS 20' den derlenmiştir)

	Sig. (2- tail ed)	,002	,000		,000	,204	,500	,000	,000	,050	,000	,000	,000
	N	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400
turizm_altdali_ekoturizm	Pea rso n Cor rela tion	-,170**	,269**	,276**	1	,077	-,116*	,321**	,183**	,043	,223**	,191**	,347**
	Sig. (2- tail ed)	,001	,000	,000		,125	,021	,000	,000	,388	,000	,000	,000
	N	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400
turizm_altdali_gunubirlik_g ezi_turizmi	Pea rso n Cor rela tion	-,253**	,145**	,064	,077	1	-,169**	,323**	,279**	,028	,193**	,193**	,290**
	Sig. (2- tail ed)	,000	,004	,204	,125		,001	,000	,000	,580	,000	,000	,000
	N	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400
turizm_altdali_inanc_turiz mi	Pea rso n Cor rela tion	,290**	-,225**	-,034	-,116*	-,169**	1	-,029	-,140**	,031	-,094	-,093	-,031
	Sig. (2-	,000	,000	,500	,021	,001		,566	,005	,538	,061	,063	,536

EK-3. (devam) Turizme ve Kültürel Faaliyetlere Bakış Bölümünden Gelen Yanıtların Korelasyon Matrisi (SPSS 20' den derlenmiştir)

	tail ed)												
	N	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400
turizm_altdali_kongre_turizmi	Pea rso n Cor rela tion	- ,159**	,288**	,402**	,321**	,323**	-,029	1	,776**	,248**	,629**	,625**	,870**
	Sig. (2- tail ed)	,001	,000	,000	,000	,000	,566		,000	,000	,000	,000	,000
	N	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400
turizm_altdali_sanayi_turizmi	Pea rso n Cor rela tion	- ,137**	,235**	,242**	,183**	,279**	-,140**	,776**	1	,217**	,625**	,687**	,730**
	Sig. (2- tail ed)	,006	,000	,000	,000	,000	,005	,000		,000	,000	,000	,000
	N	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400
kulturel_faaliyet_takip_etme	Pea rso n Cor rela tion	,019	,035	,098*	,043	,028	,031	,248**	,217**	1	,256**	,218**	,256**
	Sig. (2- tail ed)	,706	,491	,050	,388	,580	,538	,000	,000		,000	,000	,000

EK-4. (devam) Kültürel Rotalar ile İlgili Farkındalık ve Kültürel Rotalar ile İlgili Projelere Bakış Bölümünden Gelen Yantıların Korelasyon Matrisi (SPSS 20' den derlenmiştir)

miras_unsuru_ oldugunu dus unme	Pe ar so n C or rel ati on	,540**	1	,132* *	,503**	,653**	,586**	,314**	,659**	,369**	,577**	,552**	,367**	,469**	-,072
	Si g. (2 - tai le d)	,000		,008	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,150
	N	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400
coe_crp_bilgi_ sahibi	Pe ar so n C or rel ati on	,359**	,132**	1	,655**	,361**	,356**	,503**	,416**	,462**	,334**	,304**	,558**	,423**	,136**

EK-4, (devam) Kültürel Rotalar ile İlgili Farkındalık ve Kültürel Rotalar ile İlgili Projelere Bakış Bölümünden Gelen Yanıtların Korelasyon Matrisi (SPSS 20' den derlenmiştir)

kültürel projel eri_takip	Pe ar so n C or rel ati on	,720**	,659**	,416* *	,622**	,666**	,648**	,344**	1	,289**	,645**	,645**	,441**	,601**	,013
	Si g. (2 - tai le d)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000		,000	,000	,000	,000	,000	,798
	N	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400
projenin yerel _ekonomik_ka lınmaya katkı ısı	Pe ar so n C or rel ati on	,362**	,369**	,462* *	,480**	,409**	,312**	,462**	,289**	1	,278**	,367**	,566**	,443**	,008

[illegible]

Gazili olmak ayrıcalıktır